

ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค

Khlong Hae Floating Market: An Invented Space for Tourism and Consumption

ไรรินบ ศรีอำหมัด

Rainab Sriaremhad

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of

Master of Arts in Human and Social Development

Prince of Songkla University

2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์

ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค

ผู้เขียน

นางสาวไรรนัย ศรีอำมหัด

สาขาวิชา

พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ดถวา บุญปรากฏ)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์)

คณะกรรมการสอบ

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ดถวา บุญปรากฏ)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ)

.....กรรมการ

(ดร.อุทิศ สังขรัตน์)

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ พงศ์ดารา)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค
ผู้เขียน	นางสาวไรริน ศรีอำมหิต
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2554

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของคนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหที่มีผลต่อการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห 2) การประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสังเกตและสัมภาษณ์นายกเทศมนตรีเมืองคลองแห สมาชิกเทศบาลเมืองคลองแห พ่อค้า แม่ค้า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ นำข้อมูลมาวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า

ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตผู้ของคนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหที่มีผลต่อการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห พบว่า ผู้คนใช้ชีวิตเรียบง่าย มีความผูกพันกันเสมือนญาติ ภายในชุมชนคลองแหมีทรัพยากรธรรมชาติสำคัญที่ผู้คนจะสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ และถือเป็นสาธารณสมบัติของชาวคลองแห นั่นคือ สายน้ำคลองแห เนื่องจากผู้คนในชุมชนมีการใช้น้ำจากลำน้ำคลองแหมาอย่างยาวนานทั้งในด้านอุปโภค บริโภค ใช้เป็นเส้นทางในการคมนาคม ใช้เพื่อการเกษตรกรรม ใช้ทำประมง และการประกอบพิธีกรรมตามประเพณี สายน้ำคลองแหจึงเป็นสายน้ำที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน และเมื่อมีการปรับเปลี่ยนสายน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค ภายใต้ชื่อของ ตลาดน้ำคลองแห ส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้ได้สร้างความผูกพันต่อผู้คนในชุมชนมากขึ้นด้วยการสร้างพื้นที่ให้เกิดเป็นแหล่งงาน รายได้ แหล่งท่องเที่ยวและบริโภคของนักท่องเที่ยวมากขึ้น จึงทำให้ผู้คนได้ให้ความหมายต่อตลาดน้ำคลองแหแตกต่างกันไปตามความรู้สึก นึกคิด ความเข้าใจ และจินตนาการที่แตกต่างกันไปตามฐานะของบุคคลที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับตลาดน้ำคลองแห

การประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค พบว่า ตลาดน้ำคลองแหถูกทำให้เป็นพื้นที่ของการประดิษฐ์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสกับความเป็นอดีตของสังคมไทยริมน้ำ ตลาดน้ำคลองแหจึงได้ประดิษฐ์พื้นที่แห่งนี้เพื่อสร้างบรรยากาศของการย้อนวันวานผ่านการประดิษฐ์พื้นที่ วันเวลา การแต่งกาย อาหาร เรือ และกิจกรรมประเพณี เพื่อสร้างความรู้สึกรักให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกถึง

ความเป็นโบราณกาลของสังคมไทย ซึ่งในการประดิษฐ์พื้นที่และเวลา เป็นการปรับปรุงพื้นที่ชุมชน สร้างเป็นตลาดน้ำที่เปิดให้บริการเพียงช่วงเย็นของวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ประดิษฐ์การแต่งกาย ด้วยการเน้นการแต่งกายแบบโบราณย้อนยุค เพียงแต่ไม่มีกฎที่แน่นอนว่าเป็นยุคใดสมัยใด ประดิษฐ์อาหาร โดยเน้นว่าเป็นอาหารโบราณและสร้างความเป็นอาหารไทยผ่านการใช้วัตถุดิบที่นำมา บรรจุอาหาร เพื่อให้อาหารดูน่ารับประทาน เช่น ใบตอง ใบบัว กระบองไม้ไผ่ ซึ่งวัตถุดิบเหล่านี้ นอกจากจะสื่อถึงความเป็นไทยเดิมแล้วยังช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ด้วย การประดิษฐ์เรือ ซึ่งถือเป็นจุดขายของความเป็นตลาดน้ำคลองแห เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เต็มอิ่มกับบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำที่มีเรือขายของอยู่กลางลำน้ำ หากแต่เรือของพ่อค้า แม่ค้าในตลาดน้ำคลองแห เป็นเพียงเรือที่จอดเทียบท่า และมีการประดิษฐ์ประเพณีด้วยการพายเรือโซ่เป็นระยะๆ และการประดิษฐ์กิจกรรมการรื้อฟื้นประเพณี เป็นการส่งเสริมประเพณีไทยผ่านพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห ด้วยการนำประเพณีไทยเดิม เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง ตักบาตรทางน้ำมาจัดกิจกรรมในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห ทั้งนี้เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง จึงส่งผลให้ตลาดน้ำคลองแหกลายเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค

Thesis Title	Khlong Hae Floating Market: An Invented Space for Tourism and Consumption
Author	Miss Rainab Sriaremhah
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2011

ABSTRACT

The objectives of this study were to investigate: 1) the relationships between the way of life of people in the community and Khlong Hae Floating Market that affected its invention; 2) the invention of Khlong Hae Floating Market making it a space for tourism and consumption. The data for this qualitative study were collected through observations and interviews with the Lord Mayor of Muang Khlong Hae, municipal council members, vendors, Kamnan, village heads, and Thai and foreign tourists. The data were then analyzed and triangulated. The results of the study revealed that:

The relationships between the way of life of people in the community and Khlong Hae Floating Market that affected the invention of Khlong Hae Floating Market revealed that people lived a simple life and were attached to each other as if they were relatives. In Khlong Hae Community, there was an important natural resource that people used together and they considered it a public treasure for the community that was Khlong Hae waterway. People in the community had, for a long time, used water from Khlong Hae for consumption, communications, agricultural activities, fisheries, and traditional ceremonies. This waterway, therefore, connected ways of life of people in the community, and when Khlong Hae itself had been changed and a floating market was invented for tourism and consumption named “Khlong Hae Floating Market”, this invented space had increased people’s love for the community and among themselves as it had become a source of jobs, income, as well as for tourism, and consumption for more tourists. As a result, different meanings had been given to “Khlong Hae Floating Market” according to people’s feeling, attitude, understanding, imagination, status, and relationship with it.

For the invention of Khlong Hae Floating Market as a space for tourism and consumption, it was found that the invention had been made for the purpose of tourism and for tourists who wanted to get the feel of the olden-day Thai society along the waterway. Therefore, Khlong Hae Floating Market was invented for the olden-day atmosphere through the way people dressed, their food, boats and traditional activities to give tourists the feeling of the past. This floating market was opened in the late afternoon of Fridays, Saturdays, and Sundays. The dresses of people featured the olden-day styles with no emphasis on any particular period of time. The foods were also made with emphasis on the olden-day styles and on using natural materials for food containers such as banana leaves, lotus leaves, bamboo tubes, etc. so that they looked delicious. These natural materials not only represented their being olden-day Thainess but also helped conserve the environment. The invention of boats was considered the selling point of Khlong Hae Floating Market as boats could provide tourists with the atmosphere of the olden days when boats floated in the middle of the Khlong. Nevertheless, the boats at Khlong Hae Floating Market parked around the pier, and boat-rowing shows were invented as part of the Thai tradition show. Activities were also invented to revive and promote Thai traditions through the space of Khlong Hae Floating Market such as Songkran, Loy Krathong, and alms offering, etc. to attract tourists and promote tourism continuously. “Khlong Hae Floating Market” had, therefore, been part of the invented space for tourism and consumption.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความกรุณาอย่างสูง จากอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เก็ดถวา บุญปรากร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ ที่คอยให้คำแนะนำเกี่ยวกับ Concept งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเพณี ประดิษฐ์ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่ผู้วิจัยยังไม่เคยเรียนรู้ ซึ่งแนะแก้ไขข้อบกพร่อง ตรวจสอบ อ่านงาน อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย คอยให้ความช่วยเหลือ เอาใจใส่ในการดูแลงาน ตามได้ถึงความก้าวหน้า และเป็นกำลังใจให้มาโดยตลอดระยะเวลาดำเนินการวิจัย จนวิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ในการวิจัย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและประทับใจเป็นอย่างมากจนไม่รู้จะบรรยายหรือกล่าวคำใดได้มากไปกว่าคำว่า “ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง” มา ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย ประธานกรรมการสอบ ขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ และ อาจารย์ ดร.อุทิศ สังขรัตน์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาสอบงานวิจัยเรื่องนี้ พร้อมทั้งได้ให้ข้อคิดเห็น คำแนะนำ การแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อปรับปรุงงานวิจัยเรื่องนี้จนสามารถทำให้งานวิจัยเล่มนี้ประสบความสำเร็จได้ด้วยดี รวมทั้งขอขอบคุณไปถึงนายกอภิชาติ สังขชาติ นายกเทศมนตรีเมืองคลองแห (คนเก่า) ที่ให้ข้อมูลก่อนที่ท่านจะเสียชีวิต ขอขอบคุณ คุณสุภาภรณ์ สังขชาติ นายกเทศมนตรีเมืองคลองแห เจ้าหน้าที่บุคลากรเทศบาลเมืองคลองแห กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า อดีตกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส สมภารและชาวบ้านในตำบลคลองแหทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการพูดคุยซักถามในข้อสงสัยต่างๆของผู้วิจัยอย่างไม่รู้สึกรำคาญ หรือรำคาญ และให้ความเอ็นดูต่อผู้วิจัยเสมือนญาติคนหนึ่ง ตลอดจนถึงขอขอบคุณไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวยุคใหม่ชาวไทย และชาวต่างประเทศที่เสียสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ ในการตอบคำถามให้กับผู้วิจัยได้อย่างสมบูรณ์จนทำให้งานวิจัยเล่มนี้ออกมาเป็นรูปเป็นร่างที่ดีที่สุดในสายตาของผู้วิจัย

ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่เคยได้สั่งสอน อบรมผู้วิจัยมาตั้งแต่ระดับประถม จนถึงระดับปริญญาโทที่ได้อุทิศสละเวลาถ่ายทอดความรู้ แง่คิด และประสบการณ์ต่างๆจนทำให้ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลมาต่อยอดองค์ความรู้เพื่อดำเนินงานวิจัยได้อย่างดี ขอขอบคุณผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่ผู้วิจัยทำงาน เพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่ทำงานทุกท่านทั้งองค์กรเก่าและองค์กรใหม่ รวมถึงเพื่อนๆ พมส. 4 (พีโธ พีทินกร เงามะ หนิง ก้อย อุ่ม พีเล็ก และเพื่อนๆ พมส. 4 ทุกท่านที่มีใจเอื้อเฟื้อ นามได้หมด) ที่เป็นกำลังใจให้มาโดยตลอดและให้ความร่วมมือในการส่งงานให้ดูเป็นแบบอย่าง ขอขอบคุณกลุ่มบรรดาเพื่อนสมัยเรียนประถม มัธยมและปริญญาตรีที่ทราบถึงการเรียนต่อของผู้วิจัย และคอยถามไถ่ถึงความก้าวหน้าของงานวิจัย เสียสละถามเหล่านั้นเป็นเหมือนแรงผลักดันอีกทาง

หนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยมีร่างกายแข็งแรงใจในการเขียนงานเรื่องนี้จนสำเร็จ ขอขอบคุณปู่ (วิริยา รุ่งชู) และพี่เจียบ (ภัทรวดี สุทธิชาติ) เพื่อนสนิทที่คอยอยู่เคียงข้างผู้วิจัยมาโดยตลอด คอยรับฟังปัญหา นานาชนิด และปลอบประโลมเมื่อผู้วิจัยท้อแท้ ขอขอบคุณพี่ดา (นางกฤษฎา รัตนภิรมย์) บุคคลที่ผู้วิจัยขอความร่วมมือในการนำพาผู้วิจัยเข้าสู่สนามการวิจัย และให้ข้อมูล รวมถึงให้ที่พักเหนื่อยทุกครั้ง ที่ผู้วิจัยเข้าสู่สนามการวิจัย ขอขอบคุณนักเรียนที่น่ารักของผู้วิจัยทุกคนที่คอยถามถึงการเรียนต่อ การทำงานของผู้วิจัยในฐานะ “ครู” ขอขอบคุณที่คอยเป็นกำลังใจและให้กำลังใจให้ครูคนนี้เสมอมา ขอขอบคุณเพื่อนๆ ที่ไม่เคยเห็นหน้าค่าตาแต่มีไมตรีจิตต่อกันด้วยการรู้จักกันทางสังคมออนไลน์ แต่ก็คอยให้กำลังใจต่อผู้วิจัยอย่างต่อเนื่อง ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หลักสูตรสาขาพัฒนามนุษย์และสังคมทุกคนที่ให้ความร่วมมือในด้านการออกเอกสารทุกกรณี ที่ผู้วิจัยต้องการ และขอขอบคุณใครต่อใครอีกหลายคน ที่ผู้วิจัยไม่อาจเอ่ยนามได้หมดและมีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ ผู้วิจัยอยากบอกทุกคนว่า “ขอบคุณด้วยใจจริง”

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณเอกอภิศัลลย์ (ช.บ.) พระเจ้าผู้ทรงเอกะ ผู้ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งมวลของโลกใบนี้ที่ทรงประทานความเข้มแข็งทั้งร่างกายและแรงใจ และตอบรับคอราร์ (การขอพร) ของผู้วิจัยเพื่อให้งานชิ้นนี้ประสบความสำเร็จ ขอขอบคุณ คุณพ่อ นายเจม ศรีอาหมัด คุณแม่ นางเสาด๊ะ ศรีอาหมัด ที่ผลักดันให้การศึกษาของลูกสาวคนนี้นำมาไกลได้ขนาดนี้ ขอขอบคุณพี่สาวที่น่ารัก พี่หิมะ พี่ไก่ พี่นะ (พี่สาวที่คอยช่วยเหลือผู้วิจัยและให้คำปรึกษาในทุกเรื่อง คอยปลุก คอยเตือน คอยผลักดันให้ผู้วิจัยมีร่างกายแข็งแรงใจในการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง โดยที่ไม่เสียทั้งเรื่องเรียนและเรื่องงาน) ขอขอบคุณน้องชายเถาะ หลานตัวน้อย (น้องฟาร่าห์) และพี่เขย (บังซอริ) รวมถึงญาติๆ ทุกคน ที่มีส่วนช่วยสนับสนุนในการศึกษาหาความรู้และการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ คอยดูแลเป็นกำลังใจให้ตลอดระยะเวลาในการทำวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และหากมีข้อบกพร่องประการใดเกิดขึ้นกับงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว ด้วยความเคารพเป็นอย่างยิ่ง

โรหนับ ศรีอาหมัด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(3)
Abstract.....	(5)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(9)
รายการภาพประกอบ.....	(12)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
เอกสารเกี่ยวกับตลาดน้ำ.....	7
แนวคิดเรื่องพื้นที่ และแนวคิดประเพณีประคิษฐ์.....	13
แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว.....	28
แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมบริโภค.....	46
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	53
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	55
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	
- ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	55
- ผู้ให้ข้อมูล.....	56
พื้นที่ในการวิจัย.....	57
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	57
การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล.....	58

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4	ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแห..... 60 บริบทชุมชนตำบลคลองแห..... 60 “คลองแห” สายน้ำแห่งศรัทธา และอัญมณีของชุมชน..... 69 “ตลาดน้ำคลองแห” จุดกำเนิดของการประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว และการบริโภค..... 71 ตลาดน้ำคลองแหกับการให้ความหมาย..... 77
5	ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ของการประดิษฐ์..... 87 พื้นที่และเวลากับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห..... 88 การประดิษฐ์การแต่งกายย้อนวันวานวิถีไทยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห ..... 97 - ฮีญาบกับฮอบ: การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว..... 98 - การแต่งกายที่ถูกประดิษฐ์บนพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห..... 102 - ชุดทหารโบราณ : ตัวแทนความปลอดภัยกับการประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว..... 109 อาหารไทยกับการประดิษฐ์การบริโภคภายในตลาดน้ำคลองแห ..... 113 - รูปแบบและชนิดของอาหาร: พื้นที่ของการบริโภค..... 114 - วัสดุ / ภาชนะกับการประดิษฐ์อาหารให้สวยงาม..... 117 - ภูมิปัญญาความคิด: การประดิษฐ์ไม้ส่งของเพื่ออำนวยความสะดวก..... 121 เรือ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำและการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว..... 123 - ตลาดน้ำ ตลาดเรือ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำ..... 124 - ตลาดโบราณ และพื้นที่บริการเพื่อความทันสมัย...จุดรองรับการท่องเที่ยว ที่สมบูรณ์แบบ..... 127 กิจกรรมการเรือพื้นประเพณี...สู่การท่องเที่ยว..... 133

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
6	
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย.....	141
สรุปผลการวิจัย.....	141
อภิปรายผลการวิจัย.....	146
ข้อเสนอแนะการวิจัย.....	152
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	153
บรรณานุกรม.....	154
บุคลากร.....	161
ประวัติผู้เขียน.....	165

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง CBT กับการพัฒนาชุมชน.....	36
2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	41
3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	54
4 สภาพพื้นที่ทั่วไปของชุมชนคลองแห.....	61
5 สภาพถนนภายนอกเข้าสู่หมู่บ้าน และสภาพถนนเข้าสู่สำนักงานเทศบาล เมืองคลองแห.....	61
6 แผนที่แสดงเส้นทางการเข้าสู่ตลาดน้ำคลองแห.....	62
7 แผนที่แสดงอาณาเขตชุมชนคลองแห.....	62
8 ประเพณีรับเทียนดา.....	67
9 ประเพณีโนราห์โรงครู.....	67
10 สภาพพื้นที่ภายในตำบลคลองแห.....	68
11 สายน้ำคลองแห.....	68
12 ตลาดน้ำโซนที่ 1 ตลาดโบราณจัดเป็นซุ้ม (หลา).....	74
13 ตลาดน้ำโซนที่ 2 บริเวณท่าน้ำคลองแห.....	74
14 ลักษณะการแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าภายในตลาดน้ำคลองแห.....	104
15 ลักษณะการแต่งกายของพนักงานรักษาความปลอดภัยภายในตลาดน้ำคลองแห...	110
16 พื้นที่ให้บริการจอดรถภายในตลาดน้ำคลองแห.....	128
17 สัญลักษณ์ของความทันสมัยภายในตลาดน้ำคลองแห.....	128

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตลาดน้ำ เป็นลักษณะการค้าหนึ่งของสังคมไทยเดิมซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิต และชุมชนริมน้ำเสมอมา ตลาดน้ำหรือ ตลาดเรือ เกิดขึ้นตามลำคลองที่เป็นแหล่งชุมนุมใหญ่ของคนไทย เป็นที่ๆพ่อค้า แม่ค้าพายเรือบรรทุกสินค้ามาขายในย่านที่มีการเดินเรือพลุกพล่าน เช่น บริเวณปากคลอง หรือบริเวณชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ เมื่อครั้งอดีตกาลชุมชนส่วนใหญ่มีการอาศัยเส้นทางการสัญจรทางน้ำ และมีการพึ่งพาแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นเลือดหลักหล่อเลี้ยงชีวิต ผู้คนที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำลำคลองมีวิถีชีวิตด้วยการพึ่งพิงสายน้ำในการเพาะปลูกพืชผัก ทำสวน ทำไร่ริมน้ำ ทำประมงในแม่น้ำลำคลอง ซึ่งเมื่อ ได้ผลผลิตแล้วชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมน้ำก็จะนำเอาผลผลิตของตนเองใส่เรือมาแลกเปลี่ยนกัน เมื่อชาวบ้านมีการมารวมกลุ่มกันเพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจึงทำให้พื้นที่ริมน้ำของชุมชนกลายเป็นตลาดน้ำ จนเกิดเป็นสถานที่นัดพบแลกเปลี่ยนซื้อขายกันที่จุดจุดหนึ่ง ในวันและเวลาที่กำหนด (ราตรี โด่งพจน์ 2543) เมื่อกิจกรรมการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเกิดขึ้นเป็นประจำ การเกิดขึ้นของตลาดน้ำจึงมาจากการ “นัด” ของชาวบ้าน ที่นำผลผลิตของตนใส่เรือมาแลกเปลี่ยนซื้อขายตามสถานที่และวันเวลาที่ตกลงกันได้ ซึ่งส่วนใหญ่มักเลือกวันข้างขึ้นข้างแรม ตั้งแต่ 8 ค่ำจนถึง 14 ค่ำ อันเป็นช่วงเวลาที่ระดับน้ำขึ้นลงเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าเป็นช่วงน้ำตาย² เหมาะสำหรับการลอยเรือซื้อขายของกัน และหาก “นัด” ใหนมีก่อนวันพระหรือเทศกาลสำคัญก็จะยิ่งคึกคัก เพราะชาวบ้านจะเตรียมซื้อหาสิ่งของเพื่อไปทำบุญ การค้าขายสินค้าที่เรียกว่า ตลาดนัด หากมีตลาดนัดที่คลองนี้ในวันนี้แล้ว พรุ่งนี้ตลาดนัดก็จะย้ายไปคลองอื่น “นัด” แต่ละแห่งมักมีวันเดียว แต่มีหลายๆ ที่กระจายไปตามคลองต่างๆ ซึ่งเชื่อมถึงกันหมุนเวียนอยู่

---

¹ นัด หมายถึง การกำหนดพื้นที่ และเวลาเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน

² น้ำตาย หมายถึง ระดับน้ำนิ่ง น้ำที่ไม่ขึ้นลง ชาวประมงไม่สามารถจับปลาได้ จึงมีการนัดกันมาซื้อขายสินค้า

อย่างนี้ไปเรื่อยๆ และเป็นที่ยู้งกันทั้งพ่อค้าแม่ค้ารวมทั้งคนซื้อว่าจะมี “นัด” กันที่ใดและวันใด นานวันเข้าเมื่อผู้ซื้อผู้ขายเพิ่มจำนวนขึ้น รวมถึงขยายวันเวลาให้มาเจอกันบ่อยขึ้นหรือกลายเป็นที่ชุมนุมซื้อขายประจำ “นัด” นั้นก็จะกลายเป็นตลาดน้ำในที่สุด (เที่ยวทั่วไทยกับนายรอบรู้ 2552)

ตลาดน้ำของไทยที่เป็นที่ยู้งกันมากทั้งของคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ และมีชื่อเสียงมาก ในอดีต ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวกซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวอันสำคัญยิ่งของเมืองราชบุรี มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวต่างประเทศทั่วไป ตลาดน้ำแห่งนี้อยู่ในเขตอำเภอดำเนินสะดวกห่างจากตัวเมืองราชบุรี 51 กิโลเมตร คลองดำเนินสะดวกเป็นคลองขุดเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลองมีความยาว 32 กิโลเมตร ตลาดน้ำจะเริ่มตั้งแต่เช้าตรู่ไปจนเกือบพลบ เป็นการซื้อขายผักผลไม้ นานาชนิด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2524) นอกจากนี้ยังมีตลาดน้ำในย่านเมืองอยุธยา เช่น ตลาดคูไม้ร่อง ตลาดปากคลองวัดเดิม และตลาดหัวรอ เป็นแหล่งการค้าที่เหมาะสมกับสภาพภูมินิเวศที่มีแม่น้ำลำคลองล้อมรอบหลายสาย เกิดเป็นย่านตลาดน้ำหลายต่อหลายแห่งด้วยกัน แต่เมื่อกาลเวลาที่ผันเปลี่ยนไปพร้อมกับการก้าวเข้ามาของเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวก เส้นทางสัญจรทางบกมาแทนที่เส้นทางคมนาคมทางน้ำ ชุมชนที่เคยเป็นสังคมน้ำก็กลายเป็นชุมชนที่อาศัยเส้นทางทางบกทำมาหากินมากขึ้นหลายสิ่งที่เคยพัฒนาควบคู่มา กับสังคมไทยสูญหายหรือลดความสำคัญลงไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2552)

ตลาดน้ำลดความสำคัญลงไปมากนับตั้งแต่มีการตัดถนนซึ่งเป็นการพัฒนาเส้นทางคมนาคมในสังคมเมือง นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนไปตามเส้นทางถนนที่สร้างขึ้นใหม่ การกระจายตัวของตลาดจึงเป็นไปในรูปแบบของตลาดบกบนเส้นทางถนนมากกว่าในรูปแบบของตลาดน้ำดังที่เคยเป็นมา และรูปแบบของตลาดได้มีการพัฒนามาโดยตลอดให้ทันสมัยมากขึ้นตามมาตรฐานตะวันตก (เกียรติ จิวะกุล และคณะ 2525) จนกระทั่งในปัจจุบัน รูปแบบของการซื้อขายไม่ได้ยึดติดกับตลาดเพียงอย่างเดียว แต่มีร้านค้า ห้างสรรพสินค้า ร้านสะดวกซื้อจำนวนมาก ตลาดน้ำค่อยๆ หายไปตามกาลเวลา ตลาดน้ำที่ยังเหลืออยู่จำต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ปัจจุบัน จากที่เคยเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรระหว่างครัวเรือนหรือของกินของใช้เล็กๆ น้อยๆ มาเป็นการค้าเชิงพาณิชย์มากขึ้น มีการปรับปรุงรูปแบบของการตลาดให้มีสินค้าหลากหลายมากขึ้น เพื่อเอาใจนักท่องเที่ยวหรือผู้เดินทางมาซื้อสินค้าหรือเส้นทาง การเข้าถึงตลาดน้ำก็มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย (สฤณี ณัฐพุลวัฒน์ 2541) การเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำในช่วงระยะ 20 – 30 ปีหลังมานี้จึงเป็นไปเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ตลาดน้ำในปัจจุบันค่อนข้างต่างจากเดิมเพราะได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ มีสินค้าหลากหลายขึ้นเพราะไม่ได้มีแต่เฉพาะในท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว และเปลี่ยนเวลาของตลาดนัดมาเป็นเสาร์ - อาทิตย์แทนเพื่อให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เมื่อไปถึงตลาดน้ำ จะได้เห็นภาพ

การลอยเรือขายของ ไม่ว่าจะเป็นพืชผักสวนครัว ผลไม้ต่างๆ อาหารนานาชาติ เช่น ก๋วยเตี๋ยว ทอดมัน ขนมจีน ผัดไท ขนมไทยนานาชาติ ของสดของชำ ดอกไม้ รวมถึงบ้านเรือน ร้านค้าต่างๆ อันเป็นวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำ (เที่ยวทั่วไทยกับนายรอบรู้ 2552)

สำหรับในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่มีลำคลองสายสำคัญ คือ คลองอู่ตะเภา ในอดีตผู้คนได้มีการเล่นเรือสำเภาจากทะเลสาบสงขลาเข้ามาค้าขายตลอดลำคลองอู่ตะเภา และคลองสาขาที่แยกจากคลองอู่ตะเภา หนึ่งในลำคลองสาขานั้นก็คือ คลองแห ซึ่งเป็นลำคลองสายเล็กๆ ที่เชื่อมต่อระหว่างคลองเคย และคลองอู่ตะเภา เป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนรุ่นต่อรุ่นมาอย่างยาวนาน ในช่วงเวลาหนึ่งเมื่อเส้นทางคมนาคมเปลี่ยนไป คลองแหก็เริ่มถูกลดบทบาทลง จนกระทั่งนายอภิชาติ สังขชาติ นายกเทศมนตรีเมืองคลองแห มีแนวความคิดที่จะรื้อฟื้นสภาพคลองแหขึ้นมา และจัดการให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว แนวความคิดการสร้างตลาดน้ำจึงเกิดขึ้น ตลาดน้ำแห่งนี้จึงเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของชาวคลองแห ซึ่งได้เปิดตัวขึ้นเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2551 ในชื่อ “ตลาดน้ำคลองแห วัฒนธรรมวิถีถิ่นใต้” เป็นตลาดน้ำแห่งแรกของภาคใต้ ถึงวันนี้จัดได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมของภาคใต้ ตลาดน้ำคลองแหถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการบริโภค ภายใต้แนวคิดในการอนุรักษ์ ทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วยการแต่งกายด้วยชุดไทยพื้นบ้านของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าเพื่อมาร่วมกันขายของ การอนุรักษ์ธรรมชาติ ด้วยการใช้วัสดุจากธรรมชาติในการบรรจุสินค้า เช่น ใช้กระบอกไม้ไผ่ในการบรรจุน้ำ ใช้กระตังยิบตอง และกะลามะพร้าวเป็นภาชนะในการใส่อาหาร สิ่งเหล่านี้เกิดจากการกำหนดกรอบที่ชัดเจนในการที่จะร่วมกันพัฒนาตลาดน้ำคลองแหให้เป็นสถานที่ที่สวยงามและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวทุกคนในพื้นที่และชาวต่างประเทศได้สัมผัสกับบรรยากาศความเป็นตลาดน้ำในปัจจุบัน ภาพที่สวยงามเหล่านี้จึงเป็นอีกเสน่ห์หนึ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในตลาดน้ำคลองแหเป็นจำนวนมาก (เทศบาลเมืองคลองแห 2552)

ความน่าสนใจของตลาดน้ำคลองแหอยู่ที่การย้อนกลับสู่การโยกหาอดีตของผู้คนที่เคยใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางสายน้ำ มีความผูกพันต่อสายน้ำและเป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่าย เมื่อความเจริญได้ไหลบ่าเข้ามายังเมืองหาดใหญ่มากขึ้นได้ทำให้ผู้คนหลงลืมวัฒนธรรมดังกล่าวอย่างสิ้นเชิง การสร้างตำนานใหม่ของตลาดน้ำคลองแหจากพื้นที่สายน้ำในการคมนาคมระหว่างชุมชนให้กลายเป็นแหล่งการท่องเที่ยวและบริโภคที่โด่งดังบนผืนน้ำคลองแหให้กับคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวต่างถิ่นได้ตื่นตาตื่นใจกับการจับจ่ายซื้อสินค้าและการท่องเที่ยวพักผ่อน การที่ผู้นำชุมชนคลองแหได้สร้างตลาดน้ำคลองแหขึ้นมาไม่ได้เป็นเพียงตลาดสำหรับคนทั่วไปที่มาจับจ่ายซื้อสินค้าเพื่อนำไปอุปโภคบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น แต่การสร้างตลาดน้ำคลองแหกลับเป็นการประดิษฐ์พื้นที่ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับคนเมืองหาดใหญ่ และชาวต่างประเทศที่เข้ามาบริโภคความเป็นตลาดน้ำ

แนวคิดของ Lefebvre (1991) ที่กล่าวว่า พื้นที่ที่ถูกสร้างโดยผ่านช่วงเวลาแสดงตัวมองให้สัมพันธ์กับเวลาโดยได้สร้างความหมายต่อการทำให้ตลาดน้ำกลายเป็นพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภคพบว่า ผู้ที่เป็นแม่ค้า พ่อค้าที่เข้ามาขายสินค้าในตลาดน้ำคลองแหจะต้องแต่งกายแบบดั้งเดิม และนอกจากนี้การประดิษฐ์พื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหให้มีการจัดการแสดงต่างๆที่เกิดขึ้นในช่วงของการค้าขายก็ถือเป็นการประดิษฐ์พื้นที่ เช่น เมื่อกลุ่มพ่อค้า แม่ค้า ขายอาหารไปได้สักประมาณ 1 ชั่วโมง ก็จะมีการหยุดการค้าขายเพียงชั่วคราวเพื่อให้กลุ่มผู้ค้าพาเยื่อของตนออกไปแสดงกลางลำน้ำเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นบรรยากาศของการลอยเรือขายของเพื่อให้เกิดภาพแห่งความทรงจำที่เคยเป็นสังคมตลาดน้ำจริงๆ สินค้าที่นำมาค้าขายมิใช่เป็นสินค้าทางการเกษตร แต่เป็นสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมความเป็นตลาดน้ำโดยมีการนำวัสดุพื้นบ้านมาใช้ เช่น กะลามะพร้าว กระบอกลมไฟ ใบตอง ที่สำคัญคือแนวคิดการสร้างตลาดน้ำคลองแหอิงอยู่กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในรูปแบบของกันได้ ความน่าสนใจของตลาดน้ำคลองแหไม่เพียงมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำเท่านั้น แต่มีกิจกรรมที่นำเสนอถึงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นที่ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มในการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชน และยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนคลองแหอีกด้วย ทำให้พื้นที่นี้กลายเป็นตลาดน้ำและกลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคส่งผลให้พื้นที่ธรรมดากลายเป็นพื้นที่ใหม่ทางสังคม (New Special Space) ของคนคลองแหและคนนอกพื้นที่ที่จะได้สัมผัสกับตลาดน้ำแห่งใหม่ของภาคใต้ที่เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคของคนเมือง

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามขึ้นมาว่าตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคได้อย่างไร ผู้คนในชุมชนคลองแหมีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับตลาดน้ำคลองแหอย่างไร เพื่อที่นำไปสู่ความเข้าใจของการนำตลาดน้ำมาเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคสำหรับคนเมืองและชาวต่างประเทศ

คำถามการวิจัย

1. วิถีชีวิตของคนในชุมชนคลองแหมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับตลาดน้ำคลองแหอย่างไร
2. ตลาดน้ำคลองแหถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อให้เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหที่มีผลต่อการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห
2. ศึกษาการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหและการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหเพื่อให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค

2. ด้านระยะเวลา

ในการศึกษาพัฒนาการการเกิดขึ้นของตลาดน้ำคลองแหจะใช้ช่วงเวลาในการเกิดตั้งแต่ช่วงของปี พ.ศ. 2548 จนถึงช่วงเวลาปัจจุบัน เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่เกิดการวางแผนนโยบายหาเสียงในการเลือกตั้งนายกเทศบาลเมืองคลองแห และได้มีการสร้างนโยบายสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนคลองแหด้วยการสร้างตลาดน้ำคลองแหทำให้การดำเนินงานต่างๆในการก่อสร้างตลาดน้ำเริ่มขึ้นในช่วงดังกล่าวจนก่อเกิดเป็นตลาดน้ำคลองแหในปัจจุบัน

3. ด้านพื้นที่

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห เนื่องจาก พื้นที่ดังกล่าวดังกล่าวเป็นพื้นที่ชุมชนที่ตั้งอยู่ใน ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่ที่ยังไม่เคยก่อให้เกิดเป็นตลาดน้ำมาตั้งแต่ครั้งอดีต แต่ด้วยสภาพนิเวศน์ของพื้นที่ที่มีสายน้ำคลองแหเป็นสายน้ำสำคัญจึงทำให้มีการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหขึ้นภายในชุมชน โดยมีความมุ่งเน้นเพื่อให้ตลาดน้ำคลองแหกลายเป็นแหล่งงาน แหล่งอาชีพของคนในชุมชนคลองแห

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหในลักษณะของผลประโยชน์การท่องเที่ยวและการบริโภคที่ประชาชนจะได้รับจากการถูกสร้างขึ้นตลาดน้ำคลองแหทั้งในลักษณะของผลประโยชน์ทางตรงและทางอ้อม และเพื่อเข้าใจความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่กับแนวทางการให้ความร่วมมือในด้านต่างๆเพื่อให้ตลาดน้ำคลองแหถูกสร้างขึ้นมาก่อนเกิดเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคของคนเมือง

2. ทำให้เข้าใจแนวคิดในการสร้างตลาดน้ำคลองแหและการเปลี่ยนแปลงสายน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคของคนเมืองที่โหยหาอดีต เนื่องจากการเกิดขึ้นของตลาดน้ำคลองแหเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ที่ของคนในชุมชนเมือง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตลาดน้ำคลองแห หมายถึง พื้นที่ที่สร้างขึ้นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยการจัดกิจกรรมเป็นตลาดน้ำให้มีการขายสินค้า จำหน่ายอาหารบนเรือ และมีการพายเรือแสดงให้นักท่องเที่ยวชม เป็นพื้นที่ที่อยู่ในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

พื้นที่ประดิษฐ์ หมายถึง พื้นที่ของชุมชนที่ได้มีการจัดทำหรือจัดสร้างให้พื้นที่ดังกล่าวก่อเกิดเป็นตลาดน้ำคลองแห เป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างจากตลาดปกติทั่วไปด้วยการประดิษฐ์ให้ตลาดน้ำคลองแหเป็นตลาดน้ำที่จำลองภาพความทรงจำของคนในอดีตเพื่อรองรับการท่องเที่ยวและการบริโภคนักท่องเที่ยวในสภาพสังคมปัจจุบัน

พื้นที่การท่องเที่ยว หมายถึง การสร้างพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของคนเมืองที่ต้องการสัมผัสกับลักษณะของความเป็นตลาดน้ำ เพื่อเป็นอีกทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะได้เที่ยวชมความเป็นตลาดน้ำท่ามกลางวิถีชีวิตของชุมชน และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อิงอยู่กับวิถีชีวิตชุมชนของชาวคลองแห

พื้นที่การบริโภค หมายถึง พื้นที่ของคนเมืองและชาวต่างชาติที่เข้ามาบริโภคบรรยากาศความเป็นตลาดน้ำ ซึ่งเป็นการสร้างพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหให้มีความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวด้วยการเน้นถึงลักษณะของวัฒนธรรมการบริโภคที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ เช่น การทำให้กลายเป็นพื้นที่พักผ่อน พื้นที่ของการผ่อนคลายจากการทำงาน พื้นที่ของการนัดพบ พื้นที่ของการได้ลิ้มรสอาหารพื้นบ้านที่หาซื้อรับประทานได้ยากในสังคมปัจจุบัน พื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ทำงานของคนในชุมชน เป็นต้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องตลาดน้ำคลองแห : พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเนื้อหา ค้นคว้าแนวคิด และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีแนวคิดหลัก 4 แนวคิด ดังนี้

1. เอกสารเกี่ยวกับตลาดน้ำ
2. แนวคิดเรื่องพื้นที่และแนวคิดประเพณีประดิษฐ์
3. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว
2. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมบริโภค

เอกสารเกี่ยวกับตลาดน้ำ

การศึกษาตลาดน้ำในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอตลาดน้ำก่อนการประดิษฐ์ซึ่งเป็นตลาดน้ำที่มีการซื้อขายปกติ ตลาดน้ำที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีความสัมพันธ์กับผู้คนในลักษณะที่มีรูปแบบธรรมชาติผู้คนไปตลาดเพื่อไปซื้อสินค้าตามความต้องการ เมื่อซื้อสินค้าได้ตามความต้องการแล้วก็กลับบ้านของตนเอง แต่เดิมในสมัยโบราณผู้คนมีวิถีการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย รูปแบบการดำรงชีวิตของแต่ละชุมชนเป็นลักษณะของการพึ่งพาตนเอง มีความเกื้อกูลต่อกันเปรียบเสมือนญาติมิตรที่ดีต่อกันมา แต่ต่อมาเมื่อบ้านเมืองพัฒนามากขึ้น การดำรงชีวิตของมนุษย์ก็เปลี่ยนไป มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสิ่งของซึ่งกันและกัน ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนจากแหล่งชุมชนหนึ่งกับอีกชุมชนหนึ่ง ทำให้เกิดสถานที่ที่ถือเป็นแหล่งซื้อขายของชุมชนกลายเป็นย่านเศรษฐกิจที่เรียกว่าตลาด ตลาดจึงเป็นสถานที่สำคัญที่จะขาดมิได้โดยเฉพาะในชุมชนที่เป็นสังคมเมือง โดยทั่วไปแล้วตลาดจะประกอบด้วยร้านรวงและบ้านช่องที่อยู่อาศัยของผู้คนที่มีการค้าขายสิ่งของต่างๆเพื่อการบริโภคอุปโภคในชีวิตประจำวัน ตลาดที่ใกล้ชิดกับผู้คนมากที่สุดน่าจะเป็นตลาดนัด ซึ่งเปลี่ยนวันเวลา สถานที่ ในการเกิดตลาดไปเรื่อยๆตามนัด พ่อค้าแม่ค้าจากหลายถิ่นมีโอกาสนำสินค้ามากมายไปแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน ณ จุดใดจุดหนึ่ง ชุมชนใดที่ใช้การคมนาคมทางบกในการติดต่อไปมาหาสู่ ตลาดที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนซื้อขายก็จะเรียกกันว่า ตลาดบก แต่ถ้าชุมชนนั้นใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นเส้นทางสัญจรส่วนใหญ่ก็จะเรียกตลาดที่เกิดขึ้นว่า ตลาดน้ำ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าลักษณะของตลาดจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเป็นอย่างมาก อีกทั้งเป็นการแสดงวัฒนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งด้วย (ตลาดน้ำ : ย่านชุมชนริมน้ำในสังคมเมืองสยาม 2537)

การเกิดตลาดน้ำจึงเกิดขึ้นจากการคมนาคมติดต่อกันโดยอาศัยการสัญจรทางน้ำเป็นเส้นทางหลัก และมีการพื้น ใช้ริมน้ำเป็นแหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากันในท้องน้ำโดย

อาศัยเรือเป็นพาหนะสำคัญในการลอยเรือขายสินค้า ดังนั้นการเรียกตลาดนัดของชาวบ้านจึงมีการเรียกชื่อของตลาดนัดได้หลายชื่อตามความเข้าใจของชาวบ้าน เช่น ตลาดเรือ ตลาดท้องน้ำ ตลาดน้ำริมคลอง และในที่สุดก็กลายเป็น ตลาดน้ำ ดังที่ใช้กันในปัจจุบัน เรื่องราวของตลาดน้ำที่เก่าแก่ที่สุดคือ ตลาดน้ำในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี โดยเฉพาะที่บริเวณรอบตัวพระนคร ซึ่งมีแม่น้ำล้อมรอบ จะเป็นแหล่งนัดพบทำการค้าขายที่สำคัญ (ราตรี โดเฟ่งพัฒน์ 2543) ในที่นี้ เกียรติ จิระกุล และคณะ (2525) ได้กล่าวถึงสภาพที่ตั้งของอยุธยาที่มีความเหมาะสมต่อการเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรอย่างยิ่งทั้งในด้านยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ เนื่องจากมีสภาพเป็นเกาะมีแม่น้ำล้อมรอบและอยู่กลางทุ่งโล่งจึงสามารถใช้ธรรมชาติเป็นปราการได้ ขณะเดียวกันสภาพเช่นนี้ทำให้สามารถเพาะปลูกได้ผลดีเพราะมีน้ำใช้ในการเกษตรกรรมได้ตลอดปี และนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งคือ อยุธยาตั้งอยู่ไม่ไกลจากปากน้ำมากนัก รวมทั้งเป็นที่ชุมนุมของแม่น้ำถึง 3 สาย คือ เจ้าพระยา ป่าสัก และลพบุรี ดังนั้น จึงทำให้อยุธยาเป็นศูนย์กลางของการติดต่อระหว่างหัวเมืองภาคเหนือกับปากอ่าว (ประกอบด้วย หัวเมืองภาคใต้ชายฝั่งทะเลตะวันออก และชนชาติอื่นๆที่เข้ามาค้าขายทางเรือด้วย)

พ่อค้าชาวเอเชียรู้จักแหล่งค้านี้ดีตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งอาณาจักรอยุธยาแล้ว ส่วนพ่อค้ายุโรปเริ่มเข้ามาค้าขายตั้งห้างร้าน โรงเรือนเริ่มจากสมัยพระรามาธิบดีที่ 2 กษัตริย์ไทยทรงให้การอนุเคราะห์แก่พ่อค้าต่างชาติเป็นอย่างดี เช่น ทรงอนุญาตให้เข้ามาค้าขาย รับราชการ ตลอดจนตั้งถิ่นฐานและเผยแพร่ศาสนาได้ จึงปรากฏมีชุมชนของชาวต่างชาติอยู่รอบๆกรุงศรีอยุธยาเป็นแหล่งๆ ส่วนใหญ่จะอยู่ทางใต้ของตัวเกาะอยุธยาลงไป ที่เป็นเขตใหญ่ที่สุดคือที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวจีนที่ตำบลบางกะจะ ทำให้พื้นที่ของตำบลนี้มตลาดที่สำคัญ คือ ตลาดบางกะจะ ซึ่งเป็นตลาดที่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่างประเทศที่สำคัญด้วย เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตที่อยู่อาศัย ตลาดนี้มีลักษณะเป็นอาคารที่ถาวร คือ มีห้างร้านโกดังขนาดใหญ่ตั้งอยู่ตามแนวริมแม่น้ำ (เกียรติ จิระกุล และคณะ 2525) เมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองแห่งสายน้ำพาหนะที่ใช้กันก็คือ เรือ ซึ่ง นิโกลาส์ แชรแวส พுகถึงพาหนะและความสะดวกในการเดินทางทางน้ำไว้ว่า (ราตรี โดเฟ่งพัฒน์ 2543)

“...โดยที่มีแม่น้ำอยู่แทบทั่วราชอาณาจักรสยาม เรือจึงเป็นพาหนะอย่างเดียวที่เหมาะสมและใช้กันมากที่สุด เรือที่ใช้ในการเดินทางไกลนั้น มีขนาดใหญ่มากพอที่สมาชิกในครอบครัวจะลงไปอยู่ได้ทั้งหมดในเรือของคุณ เขาทำครวกันในเรื่องเหมือนอย่างบนบก ฉะนั้นจึงต้องมีเสบียงอาหารติดไปด้วย เพราะตามทางไม่มีโฮเต็ลเหมือนอย่างในทวีปยุโรป แต่ตามปกติแล้วในบริเวณใกล้ตำบลใหญ่ๆ จะมีตลาดลอยน้ำ มีเรือเล็กๆ กวาร์้อยลำ บรรทุก ข้าวสาร ผลไม้ และปลาเจ้ามาขาย อาจซื้อไว้เป็นเสบียงได้...” (แชรแวส 2506)

การค้าขายในตลาดท้องถิ่นที่อยู่ชายฝั่งแพและเรือค้าขาย ดังจะเห็นได้ที่ตลาดน้ำหัวรอซึ่งเต็มไปด้วยแพและเรือเป็นจำนวนมาก ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุคที่มีการใช้แพจำหน่ายสินค้ามักจะขายของแห้งทุกชนิด เช่น แพขายของชำ แพขายเครื่องบวชนาค แพขายเครื่องถ้วยชาม (ลายคราม) แพขายเครื่องประดับ เงิน ทอง นาค แพขายน้ำมัน แพขายงอบ แพขายยาสูบ และแพขายผ้า แพเหล่านี้แต่ละแพจะขายของหลายๆชนิด เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้า (สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา 2539) นอกจากนี้ ราตรี โตเพ็งพัฒน์ (2543) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าในช่วงปี พ.ศ. 2480 – 2482 สมัยนั้นการค้าทางน้ำได้รับความนิยมสูง หากจะมีการขนส่งสินค้ามาทางบก (รถไฟ) ก็เพียงเพราะต้องการความรวดเร็ว แต่ถึงอย่างไรก็ตามเมื่อมาถึงอยุธยาแล้วก็ต้องนำส่งสินค้าไปขายที่เพือกทอดหนึ่งและถ้าเป็นไม้ก็จะส่งโรงเลื่อยต่างๆ ซึ่งนิยมตั้งอยู่ตามริมแม่น้ำดังที่ ยงยุทธ เนาว์วราห์ (2534) เขียนเล่าเรื่องการทำยาสูบพื้นเมืองและการทำไม้ในจังหวัดอุตรดิตถ์ ตลอดจนได้กล่าวถึงวิธีการนำสินค้ามาขายที่ตลาดน้ำอยุธยาในเรื่อง “มาตุภูมิ 72” หน้า 17 ความว่า

“...การเดินทางในสมัยก่อนสามารถเดินทางด้วยรถโดยสารธรรมดาได้ แต่เมื่อเดินทางมาถึงอยุธยาก็จะต้องจ้างจับกังขนสินค้าลงไปเก็บไว้ที่แพซึ่งทำเป็นโกดังสินค้า เนื่องจากในสมัยนั้นที่อยุธยาจะมีตลาดน้ำมากจึงต้องใช้เรือในการบรรทุกสินค้า หรืออาจจะบรรทุกลงเรือเอี่ยมจุ่นไปขายแต่การเดินทางทางเรือจะใช้เวลาในการเดินทางนานมาก...”

ชาวยุโรปรู้จักเมืองไทยโดยเฉพาะกรุงศรีอยุธยาในนามของเวนิสตะวันออกตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 22 มาจนกระทั่งถึงยุคสมัยปัจจุบัน สภาพของเวนิสตะวันออกมิได้มีให้เห็นแต่ในเมืองหลวงเท่านั้น ส่วนที่ยังพอจะมองเห็นได้เด่นชัดน่าจะเป็นวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ตามแม่น้ำลำคลองในชนบท เช่น ตามตลาดน้ำต่างๆ ไป เป็นต้น ต่อมาเมื่อถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงสร้างกรุงเทพฯ ขึ้นในปีพุทธศักราช 2325 นั้น ก็ทรงแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะจำลองแบบอย่างของความเจริญรุ่งเรืองในสมัยกรุงศรีอยุธยาไว้ที่กรุงเทพมหานครแห่งนี้ไม่ว่าจะเป็นปราสาทราชวัง หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนที่ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ตามแม่น้ำริมคลองต่างๆ โดยเฉพาะภาพชาวบ้านที่พายเรือสำเภาไปมาอยู่ตามแม่น้ำลำคลองเหล่านี้ ล้วนเป็นภาพชีวิตที่จำลองมาจากอดีตทั้งสิ้นตลาดน้ำที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนั้น คือ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำแห่งนี้เป็นตลาดน้ำแห่งแรกของไทยเกิดขึ้นที่คลองดำเนินสะดวกในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการขุดคลองเมื่อ พ.ศ.

2409 กล่าวคือ เมื่อเริ่มมีการขุดคลองเพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกันทำให้เกิดตลาดน้ำเล็กๆ ตามปากคลองดำเนินสะดวกหลายแห่ง และกระจายไปตามจุดต่างๆเป็นจำนวน ส่งผลให้ตลาดน้ำดำเนินสะดวกกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และสามารถเปิดตัวสู่สายตาชาวโลกในฐานะแหล่งท่องเที่ยวครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2510 ในภาพของตลาดลอยน้ำที่คลาคล่ำไปด้วยเรือพายลำย่อม บรรทุกสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ พ่อค้าแม่ค้าสวมเสื้อผ้าโทสนีเซ็มแบบชาวสวน ใส่หมวกอบใบลาน พายเรือเร่ขายแลกเปลี่ยนสินค้า ในยามที่เส้นทางคมนาคมทางน้ำเป็นหัวใจหลักในการเดินทาง

ดังนั้นตลอดช่วงเวลาของสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะเห็นได้ว่า โบราณสถานถาวรวัตถุ ตลอดจนศิลปวัตถุต่างๆ ที่สร้างขึ้นจึงไม่ได้ต่างจากสมัยอยุธยา นอกจากนั้น วิถีการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ การตั้งถิ่นฐานของคนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก็คล้ายกับในสมัยอยุธยา ตลาดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงไม่แตกต่างจากสมัยอยุธยา เส้นทางสัญจรทางน้ำไม่ว่า แม่น้ำหรือลำคลอง มีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการคมนาคมขนส่งและการค้า ดังปรากฏในหนังสือเล่าเรื่องกรุงสยามของ มงเซญูร์ ปาลเลกัวซ์ว่า (เกียรติ จิระกุลและคณะ 2525)

“...ราชอาณาจักรสยามน่าจะเป็นประเทศแห่งการค้าโดยธรรมชาติ...
ลำคลองแม่น้ำเป็นเส้นทางสัญจรของเรือเป็นอันมากสืบสน ซึ่งนำ
สินค้ามาถ่ายลงในร้านค้าหรือคลังสินค้าในพระนครภายในประเทศ
การค้า มักจะดำเนินไปด้วยการแลกเปลี่ยนสินค้ากันเป็นส่วนใหญ่...”

ตลาดน้ำในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นไปในรูปของตลาดน้ำปรากฏทั่วไปตามแม่น้ำ ลำคลอง และเป็นลักษณะตลาดที่สำคัญที่สุดในสมัยนี้ ตลาดน้ำในลักษณะนี้อาจเป็นตลาดในลักษณะคล้ายตลาดหาบเร่บนบก แต่ใช้เรือแพเป็นพาหนะนำสินค้าต่างๆ ทั้ง อาหารสด ทั้งเนื้อสด ปลา ผัก ผลไม้ และอาหารแห้ง เช่น พริก หอม กระเทียม เครื่องเทศ น้ำปลา เกลือ น้ำตาล ขนมห้าง ยาสูบ ตลอดจนเครื่องจักรสานต่างๆ ไปส่งยังแหล่งรับซื้อหรือจุดนัดพบ แต่ในระหว่างทางอาจหยุดและขายตามรายทางไปด้วย ตลาดน้ำจะเริ่มในเวลาเช้ามีดและมักใช้ประโยชน์จากน้ำขึ้นน้ำลง ในการล่องเรือไปตามหลังน้ำเพื่อเป็นการทุ่นแรง ผู้ขายส่วนใหญ่มักจะเป็นแม่ค้าเนื่องจากผู้ชายจะถูกเกณฑ์แรงงานตามชนบทไพร่ (ธรรมเนียมการปกครองของไทยแต่สมัยโบราณ ที่ชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุประมาณ 18 – 60 ปี ต้องเข้ารับราชการทหารเวลาเกิดศึกสงคราม หรือยามสงบก็เข้าประจำยังหน่วยสังกัดตามระยะเวลาที่กำหนดไว้) นอกจากนี้เรือเร่ขายดังกล่าวข้างต้น ยังมีพวกเรือประเภทที่บรรทุกผลิตผลมาจากคลองซึ่งอยู่ลึกเข้าไปและนำผลิตผลมาขายแก่พ่อค้าแม่ค้าที่ตลาดเพื่อนำไปจำหน่ายต่อตามแหล่งอื่นๆ อีกทางหนึ่ง ตลาดซึ่งเป็นศูนย์กลางของการจำหน่ายสินค้าข้างต้นและ

จากเรือเร่ขายสินค้า มักจะเกิดขึ้นตามบริเวณปากคลองหรือบริเวณจุดตัดของคลองซอยต่างๆ ซึ่งจะ
เป็นแหล่งชุมนุมของเรือที่นำสินค้าผลิตผลมาขาย นอกจากนั้นเรือนแพซึ่งอยู่ในบริเวณแหล่งชุมนุม
ของเรือก็จะเป็นตลาดแบบประจำเกิดขึ้น โดยที่มักจะเกิดจากการรับฝากขายสินค้าของเรือ และนาน
เข้าเรือนแพเหล่านี้ก็จัดหาสินค้าจำพวกเครื่องอุปโภค บริโภคต่างๆ มาวางขาย ที่สำคัญคือ เครื่องมือ
เครื่องใช้ต่างๆ เช่น มีด พร้า หม้อ ไห เต่า เทียนไข จี๊ได้ ยาดั่ง ยาฝอย หมาก พลุ ปูน แป้งกระแจะ
ดินสอพอง น้ำมันไทย และประเภทของแห้ง เช่น กะปิ น้ำปลา เกลือ เครื่องแกง ฟิน ข้าวสาร ถ่าน
พริกไทย น้ำตาลปึก น้ำตาลปีบ ของชำต่างๆ เครื่องจักรสาน เสื้อ เสื้อผ้า ฯลฯ โดยที่ผู้ชายไปรับมา
จากแหล่งผลิตตามย่านต่างๆ นอกจากนี้บางแห่งก็ยังอาจจะรับอาหารสดมาจำหน่ายด้วย ดังนั้น
เรือนแพดังกล่าวจึงเป็นศูนย์กลางที่มีสินค้ามาชนิด เป็นลักษณะของพ่อค้ารายย่อยสำคัญ

นอกจากนี้ยุพดี เสตพรรณ (2537) กล่าวถึงการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่แบบไทยว่า
สภาพชีวิต หรือการใช้วิถีชีวิตริมแม่น้ำลำคลอง เป็นรูปแบบชีวิตริมแม่น้ำส่งผลให้เกิดเป็นตลาดน้ำ
หรือตลาดนัดตามท้องถิ่นทั่วไป อาหารที่ขายจะเป็นพวก ผัก ผลไม้ ซึ่งเป็นอาหารที่นำมาจากไร่
สวน หรือจำพวกอาหารไทยมีทั้งของคาว ของหวานที่มีการประดิษฐ์ตกแต่งให้สวยงามนำ
มารับประทาน แล้วนำใส่เรือของตน พายมาขายรวมกันที่ท่าน้ำจนก่อเกิดเป็นย่านตลาดน้ำ สอดคล้อง
กับ ราตรี โด่งพัฒน์ (2543) ศึกษาเรื่อง ตลาดน้ำ: วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง กล่าวถึงสินค้าที่
วางขายในตลาดน้ำจะเป็นผลผลิตทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีอาหารสด เช่น เนื้อ
สด ปลา ผัก ผลไม้ ฯลฯ อาหารแห้ง เช่น พริก หอม กระเทียม เครื่องเทศ น้ำปลา เกลือ น้ำตาล ขน
แห้ง ยาสูบ ตลอดจนเครื่องจักรสาน โดยใช้เรือเป็นพาหนะนำสินค้าไปส่งยังแหล่งรับซื้อหรือจุดนัด
พบ ซึ่งมักจะเกิดขึ้นตามบริเวณปากคลองหรือบริเวณจุดตัดของคลองซอยต่างๆ แต่ในระหว่วทาง
อาจหยุดและขายตามรายทางไปด้วย ตลาดน้ำมักจะเกิดในช่วงเวลาเช้ามืด และใช้ประโยชน์จากน้ำ
ขึ้น - น้ำลง ตลาดน้ำบางแห่งจึงเป็นตลาดนัดในวันข้างขึ้น - ข้างแรม

การเริ่มขึ้นของตลาดน้ำจะเริ่มขึ้นในตอนรุ่งเช้าของวันใหม่ ท้องฟ้ายังสว่างไม่
เต็มที่มากนัก แต่บรรดาพ่อค้า แม่ค้าก็จะพายเรือมาจากทุกทิศทางของท้องน้ำเพื่อมารวมตัวกันยัง
จุดๆจุดหนึ่งที่เป็นแหล่งนัดพบของการค้าขาย และเมื่อท้องฟ้าเริ่มสว่างเต็มที่ การค้าขายในท้องน้ำก็
จะเริ่มคึกคักมากขึ้น ผู้คนจะเริ่มหลังไหลเข้ามาซื้อสินค้ามากขึ้น เสียงจอแจของการพูดคุยต่อรอง
ราคาก็ดังขึ้น ท่ามกลางเสียงจอแจจะมีเสียงของการทักถามถึงเรื่องราวในชีวิตของแต่ละคน
หลากหลายเรื่องราว หลากหลายคำถามแสดงให้เห็นถึงความคุ้นเคยใกล้ชิดต่อกัน รวมถึงการพูดคุย
ถึงเรื่องทั่วไป เช่น เรื่องดิน ฟ้า อากาศ เวลาของการซื้อขายสินค้าแห่งท้องน้ำเป็นไปเรื่อยๆ
จนกระทั่งถึงเวลาที่แสงแดดเริ่มแผดกล้า บรรดาพ่อค้า แม่ค้าแต่ละลำเรือก็จะหันลำเรือบาย
หน้าไปสู่ทางที่จ้วงพายเรือมาเมื่อเช้าเพื่อกลับบ้านและระหว่างทางกลับบ้านก็จะแวะซื้อข้าวของเพื่อ

นำไปฝากลูกหลานที่บ้าน ท้องน้ำก็จะเจียบลงอีกครา และรอให้ถึงเวลาของเช้ามีดในวันต่อไปเพื่อเป็นการเริ่มขึ้นของตลาดน้ำอีกครั้ง (คนไทยกับสายน้ำ 2553)

คลองอู่ตะเภา นับว่าเป็นสายน้ำสำคัญสายน้ำหนึ่งของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นอกจากจะผูกพันอยู่กับความอยู่รอดของชุมชนมายาวนาน ทั้งด้านการประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่มีคุณค่าเฉพาะแล้ว คลองอู่ตะเภายังเป็นเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวเมืองสงขลา หาดใหญ่ และบริเวณใกล้เคียงในรูปของน้ำดิบที่นำมาผลิตเป็นน้ำประปาเพื่อบริการชุมชนมาโดยตลอด จึงกล่าวได้ว่าคลองอู่ตะเภาเป็นลำคลองที่มีความเก่าแก่มา ยาวนาน นอกจากนี้คลองอู่ตะเภาเป็นแหล่งส่งเสริมทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ชาวอำเภอหาดใหญ่โดยทั่วไปได้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมมาแต่โบราณไว้หลายอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับประเพณีทางศาสนา ทุกคนต่างเลื่อมใสศรัทธาไม่ว่าคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอื่นต่างก็เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีของตนอย่างดียิ่ง โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ เช่น ประเพณีชักพระ ซึ่งคลองอู่ตะเภาในอดีตเป็นสายน้ำสำคัญที่วัดต่างๆ ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองใช้เป็นเส้นทางในการชักพระทางน้ำ โดยมีประชาชนสองฝั่งคลองมาร่วมงานกันอย่างล้นหลาม และยังมีการแข่งขันเรืออีกด้วย โดยจะใช้ชายหาดหอย ซึ่งเป็นสถานที่อยู่ติดกับคลองอู่ตะเภาบริเวณบ้านเกาะนก หมู่ที่ 2 ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นสถานที่แข่งเรือยาวของชุมชนสองฝั่งคลองอู่ตะเภารอบทะเลสาบสงขลา เพราะสถานที่แห่งนี้เป็นที่ราบลุ่มสงบ ลำคลองเป็นเส้นตรง ประชาชนสามารถยืนชมได้ทั้งสองฝั่งคลอง ปัจจุบันประเพณีดังกล่าวได้ซบเซาลงเพราะได้มีผู้เข้าครอบครองเป็นเจ้าของ และกลายเป็นสถานที่ปลูกสร้างบ้านเรือน เหลือเพียงการบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้น และเพลงเรือแหลมโพธิ์ของอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมริมฝั่งคลองอู่ตะเภาที่เคยนิยมเล่นกันในวันชักพระโดยฝีพายชักพระหลังจกมีการแข่งเรือเสร็จก็จะพากันขึ้นฝั่งที่บริเวณชายหาดแหลมโพธิ์ เพื่อเล่นเพลงเรือแหลมโพธิ์กัน โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะการร้องส่ง – รับจะมีความแตกต่างกันไปกับเพลงเรือของภาคกลาง เนื้อหาไม่จำกัดประเภท มีทั้งการสะท้อนเรื่องราวของท้องถิ่นในแง่มุมต่างๆ หรือสะท้อนสภาพการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แม้แต่การเสียดสีสังคม ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับวาทีศิลป์ของผู้เล่นแต่ละคนเป็นสำคัญ ปัจจุบันมีการสร้างสะพานข้ามคลองอู่ตะเภาบน ถนนลพบุรีราเมศวร์ จึงทำให้เรือพระไม่สามารถลอดข้ามสะพานผ่านมาได้ดังนี้แต่ก่อน การเล่นเพลงเรือแหลมโพธิ์ก็เสื่อมความนิยมและคงสูญหายไปเป็นที่สุด คลองอู่ตะเภาเป็นแหล่งน้ำดิบเพื่อการประปาของอำเภอเมืองสงขลา และอำเภอหาดใหญ่ คลองอู่ตะเภาเป็นแหล่งประมงเลี้ยงชีพของชุมชน ในอดีตคลองอู่ตะเภาเคยมีสัตว์น้ำชุมเพราะน้ำในคลองสะอาดมาก ริมสองฝั่งคลองมีพรรณไม้หลากหลายชนิดเหมาะสมเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำจืดและน้ำกร่อย ปัจจุบันการทำประมงของชาวบ้านลดลง

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพน้ำในลำคลองให้มีเป็นแหล่งประมงเลี้ยงชีพของชุมชน คลองอุตะเกาเป็นแหล่งทำประมงเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านริมฝั่งคลองมาเป็นเวลาช้านาน ในอดีตคลองอุตะเกาเคยมีสัตว์น้ำชุกชุมมากเพราะน้ำในคลองแหสะอาด ริมสองฝั่งคลองมีพรรณไม้หลากหลายชนิดเหมาะสมเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำจืดและน้ำกร่อย ปัจจุบันการทำการประมงของชาวบ้านลดลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพน้ำในลำคลอง คงเหลือแต่ชาวประมงย่อยหากินตามฤดูกาลเท่านั้น โดยการจับปลาตะเพียน ปลาสร้อย ปลาดุก กุ้งก้ามกราม เป็นต้น นอกจากนี้คลองอุตะเกายังกลายเป็นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อส่งไปจำหน่ายให้แก่ร้านค้าและตลาดสดในพื้นที่ใกล้เคียงเท่านั้น (อานอบ คันทะชา 2540)

แนวคิดเรื่องพื้นที่ และแนวคิดประเพณีประดิษฐ์

การวิจัยเรื่อง ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาพื้นที่หนึ่งในชุมชนคลองแห เนื่องจากพื้นที่แห่งนี้เป็นที่เคยเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร และใช้น้ำจากแหล่งน้ำคลองแหเพื่อการอุปโภคบริโภคมาอย่างต่อเนื่อง พื้นที่แห่งนี้ในอดีตเป็นเพียงพื้นที่ของชาวบ้านเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ภายในเขตวัดคลองแหซึ่งวัดคลองแหถือเป็นพื้นที่ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ และศูนย์รวมของการทำกิจกรรมของชาวบ้านคลองแหมาอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดกิจกรรมตามประเพณี การจัดกิจกรรมของวัด และการจัดกิจกรรมของชาวบ้านที่เข้าไปใช้พื้นที่ดังกล่าวในการทำกิจกรรมต่างๆมาอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อมีการปรับปรุงพื้นที่นี้ขึ้นมาใหม่ให้กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมของคนในชุมชน ให้กลายเป็นพื้นที่ที่มีชื่อเสียง ส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้เกิดการประดิษฐ์สร้างใหม่บนพื้นที่เดิมและกลายเป็นพื้นที่ของ “การท่องเที่ยว” แห่งใหม่ที่มีชื่อเสียงและได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่องสืบไปในอนาคต พื้นที่แห่งนี้ถูกประดิษฐ์ให้กลายเป็นพื้นที่แห่งมาภาพของสังคมไทยเมื่อครั้งที่การคมนาคมยังคงต้องพึ่งพาแม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางหลักในการเดินทาง และเมื่อลำน้ำคลองแหเป็นเส้นทางสำคัญของชุมชน ตลาดน้ำจึงถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นบนพื้นที่ชุมชน และกลายเป็นพื้นที่ที่ถูกประดิษฐ์สร้างให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและบริโภคของคนเมือง และคนต่างชาติที่ต้องการย้อนกลับสู่วันวานเมื่อครั้งอดีตกาล ดังนั้นในเรื่องแนวคิดพื้นที่ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดของ Lefebvre (1998) มาอธิบายเกี่ยวกับเรื่องของพื้นที่ การให้ความหมายของพื้นที่ รวมทั้งการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน ชุมชนกับชุมชน เป็นแนวคิดที่มุ่งศึกษาและให้ความสนใจกับกระบวนการสร้างและการต่อรองความหมายทางสังคม โดยเฉพาะสังคมเมืองยุคโลกาภิวัตน์ และความขัดแย้งในพื้นที่รวมถึงสัญลักษณ์ (Sign) ที่ถูกสร้างขึ้นโดยผ่านทั้งปฏิบัติการของรัฐทุนนิยม และกลุ่มต่างๆที่มีผลประโยชน์ในพื้นที่นั้นๆ Lefebvre ใช้

แนวทางในการวิเคราะห์สังคมของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เป็นกรอบในการวิเคราะห์โดยเฉพาะในส่วนที่มาร์กซ์พูดถึงพลังการผลิตที่มีองค์ประกอบหลัก คือ ธรรมชาติ แรงงาน เทคโนโลยี และความรู้ โดยการผลิตนั้นจำเป็นต้องดำเนินไปบนพื้นที่แบบใดแบบหนึ่ง ดังนั้น Lefebvre จึงได้แบ่งประเภทความหมายของพื้นที่ออกเป็นหลากหลายประเภท เช่น พื้นที่ที่เป็นพื้นที่ทางกายภาพ (สภาพทางภูมิศาสตร์) คือ พื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่จริงๆ พื้นที่ตามลักษณะธรรมชาติที่เกิดขึ้นจริงและดำรงอยู่ตามสภาพเดิม พื้นที่ทางสังคม เป็นพื้นที่ซึ่งบรรจุไปด้วยความแตกต่างอย่างหลากหลายทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเป็นผลผลิตทางสังคมที่เกิดขึ้นในภายหลังและสะท้อนวิถีชีวิตของผู้คน รวมถึงเครือข่าย (ในที่นี้หมายถึงการติดต่อสื่อสาร) เส้นทางซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนสรรพสิ่ง ข้อมูล ข่าวสาร การแลกเปลี่ยนดังกล่าวไม่ได้เป็นการแลกเปลี่ยนแต่เพียงสิ่งของเท่านั้น แต่เป็นการแลกเปลี่ยนเชิงความสัมพันธ์ทางสังคมด้วย และพื้นที่ในจินตนาการ ซึ่งเป็นพื้นที่แห่งการนึกฝัน พื้นที่ที่ไม่ใช่พื้นที่ที่มีอยู่จริง แต่เป็นพื้นที่ที่มนุษย์หรือกลุ่มสร้างให้มี ความหมายตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง

Lefebvre (1991) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ไว้ว่า พื้นที่นั้นถูกสร้างโดยการผ่านช่วงเวลาและมักจะแสดงตัวเองในฐานะที่เป็นเหมือนดังชิ้นส่วนที่มาประกอบเข้าด้วยกัน โดยการเชื่อมสัมพันธ์ด้วยเวลา ดังนั้นแต่ละพื้นที่ทางกายภาพ (ตามสภาพภูมิศาสตร์) จึงมีลักษณะทางประวัติศาสตร์ของตนเอง ประวัติศาสตร์ของพื้นที่จึงไม่ใช่สิ่งอื่นนอกจากประวัติศาสตร์ของการดำรงอยู่ พื้นที่ คือและเป็น ผลผลิต หรือเป็นสิ่งที่ถูกผลิตจากกิจกรรมที่รวมเอาทั้งเศรษฐกิจและเทคโนโลยี และสิ่งที่เหนือไปกว่านั้น คือ พื้นที่เป็นผลผลิตสร้างทางการเมืองที่ถูกบรรจุลงในพื้นที่ในแง่มุมของผลประโยชน์ เนื่องด้วยความเป็นพื้นที่ทางกายภาพ (ตามสภาพภูมิศาสตร์) ของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งจะทำให้ประวัติศาสตร์ของพื้นที่มีความสัมพันธ์กับสังคมทางการเมืองและลักษณะเฉพาะของทุนนิยม ซึ่งจะนำไปสู่การครอบงำพื้นที่โดยชนชั้นกลางและนำไปสู่ความขัดแย้งทางหรือความเห็นพ้องต้องกันของคนในพื้นที่ในการที่จะใช้พื้นที่ที่ทำการกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะองค์ประกอบหลักของพลังแห่งการผลิตทั้งหลายก็เป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ทางสังคม (การเมือง เศรษฐกิจ สังคม) ของมนุษย์ภายในพื้นที่นั้นๆ ด้วยเช่น

ส่วนรูปแบบพื้นที่ทางสังคม คือ การปะทะเผชิญหน้า (Encounter) การประสานชุมนุม (Assembly) และการเกิดขึ้นพร้อมๆกัน (Simultaneity) ที่กล่าวว่ามี การประสานชุมนุมกัน คือ การประสานชุมนุมทุกสิ่งที่อยู่ในพื้นที่ ทุกสิ่งซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เพียงถูกผลิตโดยธรรมชาติหรือสังคม ไม่เพียงถูกผลิตโดยการร่วมมือ หรือความขัดแย้ง แต่ทุกสิ่ง หมายถึงชีวิตความเป็นอยู่ สิ่ง (Things) วัตถุ (Objects) งานสัญญา และสัญลักษณ์สิ่งต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่เหล่านี้ต่างก็ถูก ผลิต / สร้างขึ้นภายใต้อำนาจต่างๆ ที่ดำรงอยู่หรือเข้ามาใช้พื้นที่ในการแสวงหาผลประโยชน์จาก

ความหมายที่มีให้กับพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งในที่สุดนำไปสู่ความขัดแย้งในพื้นที่ เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทางสังคมในลักษณะที่เป็นเพียงภาพสะท้อน แต่มนุษย์มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ในสังคมแบบที่รู้ว่าพวกเขามีพื้นที่ และพวกเขาอยู่ในพื้นที่นั้น พวกเขาไม่ได้มีชีวิตอยู่เพียงแค่ความเปลือยเปลี่ยวกับภาพที่เห็น แต่พวกเขาจัดการกับสถานการณ์โดยการจัดระดับและลำดับเพื่อการแสดงออก (การกระทำ) ทางสังคม การกระทำทางสังคมที่ได้รับการพิจารณาจากมนุษย์ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดรูปแบบ (รูปร่างของความสัมพันธ์) ต่างๆ ในพื้นที่และรูปแบบของความสัมพันธ์นั้นทำให้เกิดการรับรู้และสร้างความนึกคิด / แนวคิดให้กับพื้นที่

Lefebvre ได้กล่าวถึงพื้นที่ทางสังคมในแง่ผลประโยชน์ในลักษณะ (Term) ของ Marx ที่ได้กล่าวถึงผลผลิตที่เป็นสินค้าและผลประโยชน์ที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ โดยเขามองว่าสินค้า (ผลประโยชน์) ไม่เรียกร้องอะไรมากไปกว่าความต้องการการปรากฏตัว ซึ่งการปรากฏตัวนั้น คือการทำให้ตัวเองถูกมองเห็น / อ่านได้ เช่น ผู้โช้วสินค้าน้ำร้าน “สินค้า คือ สิ่งที่อยู่ในพื้นที่และครอบครองตำแหน่งที่ตั้ง” ดังนั้น พื้นที่แห่งสินค้าจึงอาจทำให้เรานิยามได้ว่ามันเป็นสิ่งที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวที่สร้าง โดยเฉพาะเจาะจง ลักษณะความสำคัญของคู่ตรงกันข้ามระหว่างการแลกเปลี่ยนและการใช้ประโยชน์ การกำหนดการตัดสินใจในท้องถิ่นในระหว่างการแลกเปลี่ยนและการบริโภค สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดเป็นการจัดการเป็นพื้นที่โลกของสินค้า (ผลประโยชน์) พื้นที่ทางสังคมจึงไม่ใช่ “สิ่ง” (Things) แต่พื้นที่ทางสังคม คือ ชุดของความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง สิ่งในที่นี้ไม่ได้เป็นสิ่งสมบูรณ์โดยตัวของมันเอง “สิ่ง” ไม่สามารถเป็นอิสระจากกิจกรรม จากการใช้งาน จากความต้องการ และจากความเป็นไป/เป็นอยู่ของสังคมได้ พื้นที่ทางสังคมจึงเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่อไปนี้

1. ธรรมชาติ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ
2. พลังการผลิต ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ในการใช้เครื่องมือ เทคโนโลยี
3. ความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ซึ่ง

กำหนดโครงสร้างของสังคม – การเมืองที่บอกว่าใครเป็นผู้ผลิตพื้นที่ และผลิตพื้นที่ให้เป็นแบบใด

สำหรับพื้นที่ในจินตนาการเป็นพื้นที่ที่มนุษย์ได้মনโนภาพพื้นที่ สิ่งของ การกระทำ และสถานการณ์ต่างๆ ให้แตกต่างจากโลกแห่งความเป็นจริง และนอกจากนี้มนุษย์ได้มนโนภาพหรือจินตนาการสิ่งต่างๆ ที่ถูกล้อมรอบไปด้วยความจริงของตัวเองให้มีความหมายในลักษณะของการถูกแทนที่หรือยึดครองสัญญาณเหล่านั้นจากความเป็นจริง แล้วพยายามสร้างจินตนาการด้วยการแบกพุงสัญญาณของความจริงให้สามารถติดต่อกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้มากที่สุด ด้วยการสร้างความสัมพันธ์กับธรรมชาติ และโลกแห่งวัตถุ (กูริทัต ไชยเศรษฐ์ 2516)

นอกจากนี้แล้วพื้นที่ที่สามารถแสดงออกถึงพื้นที่เปิดโล่ง (Open Space) คือ พื้นที่ซึ่งไม่มีสิ่งก่อสร้างปกคลุมและช่วยให้บริเวณโดยรอบ เช่น ชุมชน หมู่บ้าน และเมืองมีความเบาบางลง ในกรณีที่เป็นบริเวณที่ปกคลุมด้วยพืชพรรณต้นไม้เป็นส่วนใหญ่มักเรียกว่าพื้นที่สีเขียว (Green Area) ทั้งนี้ พื้นที่เปิดโล่งจะสร้างสุนทรียภาพให้แก่พื้นที่และมีผลต่อความพึงพอใจในบริเวณของผู้คนที่ประกอบกิจกรรมอยู่ในพื้นที่และผู้ที่ได้พบเห็นบริเวณนั้น นอกจากนี้พื้นที่เปิดโล่งยังมีประโยชน์อีกหลายประการ เช่น เพื่อนันทนาการ เพื่อการสัญจร และเพื่อการรักษาสภาพแวดล้อม พื้นที่เปิดโล่งจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งในผังเมืองซึ่งต้องมีการวางแผนและการจัดการเพื่ออนุรักษ์หรือให้ได้มาซึ่งพื้นที่นั้น สำหรับลานหรือพื้นที่เปิดโล่งในเมือง (Square Plaza) เช่น ตลาดนัด (Market Square) ลานงานแสดง (Parade Square) ลานสนาม (Green) ลานหน้าโบสถ์ (Church Square) ลานในหมู่บ้าน (Residential Square) ลานในสถานศึกษา (Collegiate Square) ลานหน้าศาลากลางชุมชน (Civic Square) ลานถนนในเมือง (Mall) และเกาะกลางถนน (Traffic Island) ลานหรือพื้นที่เปิดโล่งในเมืองจะเป็นบริเวณที่ติดถนนอย่างน้อยหนึ่งด้าน และเป็นพื้นที่ที่คุ้นเคยหรือรู้จักกันดี เช่น พื้นที่ตลาดเมื่อตั้งอยู่ในบริเวณที่มีผู้คน ถนนมักจะประสบความสำเร็จได้ดี ตัวอย่างของลานหรือพื้นที่เปิดโล่งในเมืองของไทย เช่น ตลาดนัดจตุจักร ลานหน้าที่ทำการกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

สำหรับเรื่องของพื้นที่นั้น ศรีศักร วัลลิโภดม (2543) ก็ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ด้านการให้ความหมายต่อพื้นที่และการก่อเกิดชุมชนว่า “พื้นที่” ไม่ได้ปรากฏอยู่อย่างเลื่อนลอยโดยปราศจากการให้ความหมายจากมนุษย์ มนุษย์มักจะให้ความหมายต่อพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ตามภูมิลักษณะที่รองรับการตั้งบ้านแปงเมือง แต่สำหรับการวิจัยเรื่องพื้นที่นั้น ศรีศักรมอง “พื้นที่” ในฐานะที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ถูกประจุไว้ด้วยความหมาย (Code Space) ของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่หนึ่งจะมีความแตกต่างกัน ทำให้ลักษณะของพื้นที่ที่มีความหมายที่ไม่เหมือนกัน การให้ความหมายของผู้คนก็ย่อมแตกต่างกัน พื้นที่หนึ่งอาจมีความหมายในด้านต่างๆที่แตกต่างกัน เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทางสังคม ลักษณะทางจินตนาการ กรณีเดียวกันชยันต์ วรธนะภูติ (2546) ได้มีการกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ หรือ พื้นที่ที่ถูกเปลี่ยนแปลง เนื่องด้วยการทำความเข้าใจเรื่อง พื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลมาจากเมื่อคนได้เข้าไปใช้ประโยชน์ และดัดแปลงพื้นที่เพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง ทำให้เรามองเห็นวิธีการที่คนผูกโยง ‘พื้นที่’ กับความคิดและปฏิบัติการทางสังคมด้านต่างๆ ประการสำคัญด้วย ‘คน’ มีความทรงจำและผูกพันกับพื้นที่ จึงให้ความหมายต่อพื้นที่ด้วยการสร้างตำนาน เรื่องราว รวมถึงความหมายทางจิตวิญญาณ และภูมิปัญญาที่คนในพื้นที่สร้างขึ้นและสืบทอดให้กับคนรุ่นหลัง

จากเรื่องการศึกษาพื้นที่ที่ถูกจัดสร้างให้เป็นตลาดนั้น ได้มีการกล่าวถึงจากงานบทความเรื่อง “ตลาดนัดมหาวิทยาลัยมหิดล : การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่” ของอริตา สุณฑโรทก (2548) ที่ได้กล่าวว่าในฐานะที่ตลาดเป็นพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ มหาวิทยาลัยบนพื้นที่ตลาดจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งการบริโภค (Space of consumption) ด้วยอีกนัยหนึ่ง ซึ่งนัยความหมายของการบริโภคมิได้หมายถึงการใช้ / ซื้อสินค้าหรือบริการเท่านั้น แต่ยังมีบริโกลิ่งอื่นที่ไม่ได้จัดอยู่ในหมวดหมู่ของสินค้าและบริการด้วย เช่น บรรยากาศ สถานที่ และสภาพแวดล้อมในขณะบริโภค ซึ่งหากมองไปในแง่พื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหจะเห็นได้ว่าตลาดน้ำคลองแหถือเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่อย่างหนึ่งด้วยการนำเอาพื้นที่ว่างเปล่าของชาวบ้าน (เอกชน) และอีกสิ่งหนึ่งคือพื้นที่ของวัดคลองแหมาประดิษฐ์สร้างให้มีความหมายมากกว่าตลาดค้าขายสินค้า และประดิษฐ์พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ของสังคม ตามที่เลอเฟบเสนอว่า พื้นที่ทางสังคมไม่ใช่สิ่งของ ไม่ใช่อาณาบริเวณของสถานที่ แต่เป็นสิ่งสร้างทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ของ ธรรมชาติ เช่น แม่น้ำลำคลอง ที่ดำรงอยู่วิถีชีวิตของคนในชุมชนคลองแหมาอย่างยาวนาน ส่งผลให้ชาวคลองแหได้มีการใช้ประโยชน์จากลำน้ำแห่งนี้มาหลายต่อหลายรุ่น และคลองแหจึงถือเป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างให้มีประโยชน์ต่อคนในชุมชนเองนานัปการ นอกจากปฏิสัมพันธ์ของธรรมชาติแล้ว ยังรวมถึงปฏิสัมพันธ์ของการผลิต และความสัมพันธ์ของการผลิต เนื่องด้วยเป็นการกล่าวถึงความสัมพันธ์ของเครื่องมือต่างๆที่ทำให้พื้นที่แห่งนี้กลายมาเป็นพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น การจัดรูปแบบของสถานที่ การแบ่งขอบเขตพื้นที่ในการจับจ่ายซื้อของ การแบ่งพื้นที่เพื่อความบันเทิง

ในเรื่องของความสัมพันธ์ทางการผลิตนี้เองเป็นประเด็นที่เลอเฟบตั้งใจศึกษา โดย Lefebvre (1991) เสนอว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตของพื้นที่ทางสังคมสามารถวิเคราะห์ได้จาก โครงสร้างทางเศรษฐกิจ - สังคม - การเมืองที่เป็นที่มาของอำนาจในการสถาปนาความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในพื้นที่ หากมองย้อนไปที่ตลาดน้ำคลองแหจะเห็นได้ว่าการก่อเกิดขึ้นของตลาดน้ำคลองแหเกิดขึ้นจากนโยบายของพรรคการเมืองท้องถิ่นที่ต้องการสร้างให้คนในชุมชนคลองแหมีรายได้ มีอาชีพ การใช้เวลาและการใช้สถานที่ในชีวิตประจำวันของผู้คน ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ของคนที่มาใช้พื้นที่ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นเจ้าบ้านที่ดีต่อการต้อนรับคนภายนอกในการเข้ามาเยี่ยมชมความเป็นตลาดน้ำคลองแห รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ค้าขาย และผู้มีส่วนได้ - เสียผลจากประโยชน์ของตลาดน้ำคลองแห และในเรื่องของการให้ความหมาย/รหัสที่ผู้คนให้กับพื้นที่ ซึ่งก็คือผู้คนให้ความหมายต่อพื้นที่อย่างไรนั่นเอง เนื่องด้วย ความหมายของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เนื่องจากผู้มีอำนาจในการสถาปนาความหมายมีหลายกลุ่มในหลายสถานการณ์ ความหมายต่อพื้นที่จึงมีทั้งที่เสริมซึ่งกันและกัน และความหมายที่

ขัดแย้งกัน และในบทความของกิตติพร ใจบุญ (2549) ได้มีการกล่าวถึงการดำรงอยู่และการปรับตัวของตลาดในลักษณะต่างๆ เนื่องด้วยการเสื่อมโทรมลงของตลาดน้ำ และการเฟื่องฟูขึ้นมาแทนที่ของตลาดบก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการคมนาคมและขนส่ง การขยายตัวของย่านการค้าและการพัฒนารูปแบบของตลาด ลักษณะทางกายภาพของเมืองที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของตลาด ความสัมพันธ์ระหว่างตลาดกับเวลา สินค้า และผู้คนที่เข้าไปเกี่ยวข้องภายในตลาดส่งผลให้ตลาดเกิดขึ้นได้หลากหลายรูปแบบในพื้นที่ที่แตกต่างกันไป

ความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ของตลาดน้ำ ทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “ตลาด” กับ เวลา สถานที่ (พื้นที่) สินค้า และ ผู้คนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ (กิตติพร ใจบุญ 2549)

1. ความสัมพันธ์ระหว่าง “ตลาด” กับเวลา

ตลาดน้ำในอีกลักษณะหนึ่งคือ “ตลาดนัด” เพราะไม่ได้มีเป็นประจำทุกวัน ดังนั้นเพื่อให้เป็นที่เข้าใจและจดจำกันในหมู่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำจึงมีการเรียกกันในหมู่ชาวบ้านว่า “นัด” เช่น นัดท่าคา หมายถึง ตลาดนัดท่าคา ซึ่งจะมี 6 ครั้งใน 1 เดือน ได้แก่ วันขึ้น 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ และวันแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เป็นต้น เหตุผลก็เพราะต้องการให้สอดคล้องกับวันนัดของตลาดน้ำอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง เช่น ในบริเวณของนัดท่าคา จะมีนัดบางปิ่น ซึ่งกำหนดในวันขึ้น 1 ค่ำ และ 11 ค่ำ และวันแรม 1 ค่ำ 6 ค่ำ และ 11 ค่ำ นัดอัมพวา นัดเกาะแก้ว นัดบางไทร และนัดบางจาก มีนัดในวันขึ้นและวันแรม 3 ค่ำ 8 ค่ำ และ 13 ค่ำ เป็นต้น หากบางแห่งมีวันนัดตรงกัน ก็อาจมีการสลับเวลากัน เช่น นัดปากคลองคอนจะมีการเริ่มตลาดช่วง 6 โมง ถึง 8 โมงเช้า นัดท่าคามีการเริ่มตลาดช่วง 7 โมงครึ่งถึงประมาณบ่ายโมง เป็นต้น (ยุคลธร เศษะวนการ 2545) ในยุคที่กระแสของการท่องเที่ยวเข้ามามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำนั้น ส่งผลให้เวลาในการเริ่มขึ้นของตลาดแบบเดิมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวกที่แต่เดิมมีนัดกันในวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ แต่หลังจากที่มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2541 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มองหาดตลาดน้ำแห่งใหม่ที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้ตลาดน้ำดำเนินสะดวกมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ เริ่มตั้งแต่การปรับขยายพื้นที่การขายและช่วงเวลาของการขาย จากเดิมเป็นนัด 2 ค่ำ 7 ค่ำ 12 ค่ำ ก็เปลี่ยนมาเป็นเปิดขายกันทุกวัน และจากเดิมที่เป็นเฉพาะช่วงเวลาเช้ามีคักขยายเป็นเวลาตั้งแต่ 07.00 – 12.00 น. เพื่อให้สะดวกแก่การบริการ ทั้งในรูปแบบของรายการท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมเอง แต่การเปลี่ยนแปลงของเวลาของตลาดน้ำเพื่อสนองตอบต่อการท่องเที่ยวนี้มีการศึกษาและงานเขียนจำนวนหนึ่งที่รายงานไว้ไม่ได้เป็นผลดีแก่ตลาดตามที่คาดหมาย เช่น บทความของธิดา สาระยา สุดารรา สุจฉายา (อ้างถึงใน ยุคลธร

เทศะวนาการ 2545) ในระยะหลังจึงมีกระแสของการหวนกลับไปอนุรักษณ์กลืนอายุแบบเดิม เช่น ตลาดน้ำท่าคา และตลาดน้ำเล็ก ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงก็ยังคงรักษาเวลาของการเริ่มขึ้นของการมีตลาดอย่างเดิม แต่บางแห่งก็ได้เพิ่มวันเสาร์ อาทิตย์ เพื่อตอบสนองแก่ผู้มาเที่ยวชมเพิ่มมากขึ้น แต่สำหรับตลาดน้ำคลองแหพื้นที่แห่งการประดิษฐ์สร้างได้ถูกสร้างขึ้นมาอย่างมีความหมายเพื่อให้พื้นที่ทางกายภาพที่ไร้ความหมายในตัวเองกลายเป็นพื้นที่ที่มีความหมายทางความคิดในรูปแบบของ “พื้นที่ทางสังคม” (Lefebvre 1991) ด้วยการสร้างความหมายของพื้นที่ให้คนในกลุ่มแสดงความเป็นเจ้าของพื้นที่เพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น การกำหนดเวลาของการขาย หรือการดำเนินการทำงานภายในตลาดเป็นช่วงเวลาของเย็นวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมองว่าตลาดน้ำคลองแหต่างจากตลาดน้ำในอดีตกาลที่เกิดขึ้นทุกวันและมีกิจกรรมการค้าขายอย่างต่อเนื่อง หากแต่ตลาดน้ำคลองแหไม่เหมือนด้วยเงื่อนไขของเวลา และรูปแบบการประดิษฐ์แต่ถึงอย่างไรตลาดน้ำคลองแหก็ยังคงสะท้อนถึงวิถีชีวิตชุมชนที่อาศัยอยู่ท่ามกลางริมฝั่งแม่น้ำ ได้อย่างลึกซึ้งตามลักษณะทางกายภาพนั่นเอง

2. ความสัมพันธ์ระหว่าง ”ตลาด” กับพื้นที่

ตลาดยังส่งผลต่อความสัมพันธ์ในแง่ของพื้นที่ด้วย เช่น บริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวก มีทั้งคลองใหญ่และคลองเล็กคลองน้อยสายต่างๆ ที่ตัดชอยออกมาและมีชุมชนอาศัยอยู่หนาแน่น ดังนั้นตลาดน้ำแต่เดิมกระจายเป็นกลุ่มๆ เช่น น้ดปากคลองกอไผ่ น้ดคลองศรีสุราษฎร์ หรือน้ดหลักหก น้ดคลองโพงหักหรือน้ดหลักห้า เป็นต้น (สุคธา สุจนาย 2541) แต่เมื่อปรับรูปแบบมาตอบรับการท่องเที่ยวแล้ว น้ด ต่างๆก็จัดให้เป็นไปตามความสะดวกของนักท่องเที่ยวที่จะมาชม มีการจัดสถานที่สำหรับจอดรถทัวร์ การเปิดและแย่งชิงพื้นที่ในการให้บริการทำขึ้น – ลงเรือ การจัดระเบียบเรือที่ให้บริการนำเที่ยว และการจัดระเบียบร้านค้าที่อยู่ริมน้ำ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับตลาดน้ำเป็นอย่างมาก

มณีวรรณ ผิวนิมนวล (2546) อธิบายถึงการเกิดขึ้นของท่าเรือหลักของเอกชนในบริเวณตลาดน้ำดำเนินสะดวกไว้ว่า เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวก็ทำให้เกิดท่าเรือของเอกชนที่มุ่งเน้นการขายสินค้าที่ระลึกรูปแบบต่างๆ และบริการด้านการท่องเที่ยวเพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างเป็นล่ำเป็นสัน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบัน เกิดท่าเรือหลักๆ ในตลาดน้ำดำเนินสะดวกทั้งหมด 5 ท่าด้วยกัน ท่าเรือทั้ง 5 ท่ามีรูปแบบการจัดการธุรกิจที่ใกล้เคียงกัน คือ มีการเก็บค่าเช่าจากคนสองกลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้าที่นำเรือเข้ามาจอดริมฝั่ง โดยจอดอยู่ที่เดียวจนตลาดเล็ก กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่เช่าที่ดินบริเวณริมน้ำเพื่อสร้างร้านขายของชั่วคราว ส่วนพื้นที่สำหรับรองรับการแลกเปลี่ยนสินค้าที่เป็นผลผลิตเดิมของชุมชน เช่น ผลไม้ใน

สวน ก็จะมีการจัดพื้นที่ใหม่ เช่น กรณีของตลาดน้ำดำเนินสะดวก จะมีการจัดทำผลไม้ซึ่งทำหน้าที่เหมือนโกดัง (เป็นศาลาเปิดโล่งมุงหลังคา) ไว้เก็บผลไม้ชั่วคราวโดยแบ่งช่วงเสาของโรงเก็บผลไม้ ออกเป็นบล็อกๆ ให้คนเช่าเป็นรายเดือน ลักษณะการค้าจะเน้นการค้าส่ง เช่น จะไปรับเหมาผลไม้ หรือผักจากสวนตามที่ต่างๆ แล้วนำมารวมไว้ที่ท่า ก่อนจะขายต่อให้พ่อค้าแม่ค้ารายย่อยที่มารับซื้อ เพื่อเร่ขาย หรือนำไปวางขายตามร้านค้าปลีกต่อไป (นวล สารสอน 2533)

พาหนะที่ใช้ในการสัญจรก็เปลี่ยนไปตามยุคสมัยด้วยเช่นกัน เรือที่ใช้กันอยู่แต่เดิม เป็นเรือที่ใช้เหมาะสมกับสภาพของท้องน้ำที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และโอกาสในการใช้ เช่น เรือบด เรือเข็ม เรือลำปิ่น (สุกุณี ญัฐพุลวัฒน์ 2541) ต่อมามีการใช้เรือหางยาวที่ใช้เครื่องยนต์เพื่อความรวดเร็วในการเดินทาง จากการศึกษาเรื่อง การเกิดและดับของตลาดน้ำวัดไทร ผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนา ของสุจิตรา ชโลดม (อ้างถึงใน ยุคลธร เตชะวนาการ) พบว่า หลังจากที่การท่องเที่ยวทำให้วัดไทรเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมตลาดน้ำจำนวนมาก มีการพัฒนาเรือพายให้เป็นเรือหางยาว ซึ่งทำให้เกิดคลื่นที่รุนแรงและต่อเนื่อง เรือพายของแม่ค้าที่พายกันอยู่ในตลาดน้ำจึงลุ่มบ่อยครั้งเมื่อมีเรือเครื่องแล่นผ่านมา ในที่สุดเรือพายก็หายไป เหลือแต่เรือที่ขนนักท่องเที่ยวต่างชาติมาคราวละมากๆ ประกอบกับน้ำในคลองที่เปลี่ยนไป เนื่องจากภาวะน้ำเสียทำให้ตลาดน้ำวัดไทรสูญเสียความเป็นตลาดน้ำดั้งเดิมในที่สุด

แต่ในยุคปัจจุบันที่กลิ่นอายของวิถีชีวิตดั้งเดิมกลายเป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวนิยม เรือพายที่เคยเป็นพาหนะของพ่อค้า แม่ค้ามาแต่เดิม ได้ถูกประยุกต์อีกครั้งในรูปลักษณะของการผสมผสาน คือ ติดเครื่องยนต์เพิ่ม ใช้งาน – ส่งผู้คนและสินค้าในระยะทางไกล และสามารถปรับมาเป็นเรือพายที่ใช้กำลังคนเพื่อให้บริการรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสชีวิตริมน้ำในระยะทางที่ใกล้ได้อีกด้วย

3. ความสัมพันธ์ระหว่าง “ตลาด” กับสินค้า

สินค้า เป็นอีกหนึ่งที่เห็นความเปลี่ยนแปลงได้ชัด จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำหลายแห่ง เห็นได้อย่างชัดเจนว่า สินค้าที่พ่อค้าแม่ค้านำใส่เรือมาขายในตลาดน้ำแต่เดิมนั้น ส่วนใหญ่เป็นผักผลไม้ที่ผลิตขึ้นเองในชุมชน อาทิ หัวหอม กระเทียม คะน้า ถั่วชนิดต่างๆ และผักสวนครัวอีกหลายชนิด นอกจากนี้ยังมีพืชไร่ เนื้อสัตว์ และอาหารสดชนิดต่างๆ แต่เมื่อตลาดน้ำมีการเปลี่ยนแปลงสินค้าส่วนใหญ่จึงเป็นพวกของที่ระลึก เช่น หมวก เสื้อยืด ไม้แกะสลัก งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ อาหารที่ขายในเรือส่วนใหญ่จะเน้นอาหารสำเร็จรูป ขนม ผลไม้ที่ปอกสำเร็จพร้อมรับประทาน เป็นต้น ส่วนสินค้าเดิมที่เคยเป็นผลิตผลจากสวนผลไม้ในชุมชนก็จะมีระบบของพ่อค้าคนกลางเข้ามารับไปจำหน่ายต่อ

สินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำแต่ละแห่งก็เป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่นกัน อย่างกรณีของตลาดดอนหวาย ซึ่งเป็นตลาดเก่าแก่ที่อยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี การศึกษาของสิริกมล ศรีเดช (2545) พบว่า ตลาดดอนหวายเป็นตลาดอีกแห่งหนึ่งที่ฟื้นตัวได้จากอิทธิพลของการท่องเที่ยว โดยสิ่งที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวของตลาดดอนหวาย ได้แก่ บรรดาอาหารไทยที่อ้างว่าเป็นสูตรต้นตำรับ เช่น เป็ดพะโล้นายหนับ หรือขนมไทย เช่น ขนมตาล ป้าไข่ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิภาณี กาญจนากัญญาญกุล เรื่อง ขนมไทยและวัฒนธรรมการบริโภค: กรณีศึกษาตลาดดอนหวาย (อ้างถึงใน ยุคลธร เตชะวนาการ, 2545) ที่พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดดอนหวาย ผ่านการโหมประโคมของสื่อมวลชน ได้ทำให้ตลาดดอนหวายกลายเป็นตลาดที่มีชื่อเสียงด้านของกิน โดยเฉพาะขนมไทย ซึ่งถูกสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นขนมที่มี ความเก่าแก่ ความโบราณ ความเป็นท้องถิ่น และความเป็นของแท้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อให้รู้สึกว่าคุณค่า “ถึง” สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ และยุคลธร เตชะวนาการ ก็มอง “แม่ค้า” ในลักษณะของการเป็น “ผู้ถูกเที่ยว” หรือเป็นจุดขาย หรืออีกนัยหนึ่งคือ เป็น “สินค้า” อย่างหนึ่งของตลาดน้ำด้วยเช่นกัน นอกจากนี้สินค้าแล้ว “บริการ” ในรูปแบบของการนำเที่ยวก็กลายมาเป็นสินค้าที่สำคัญของตลาดน้ำที่เน้นเพื่อการท่องเที่ยว

งานของมณีวรรณ ศิวนิม (2546) ได้กล่าวถึง กิจกรรมหลักของผู้ที่ประกอบอาชีพในตลาดน้ำดำเนินสะดวก คือ การจัดบริการพายเรือให้นักท่องเที่ยวได้นั่งเรือชมวิถีชีวิตริมน้ำ และสามารถซื้อสินค้าที่ขายโดยพ่อค้า แม่ค้าที่พายเรือกันอยู่ในคลอง ซึ่งมีทั้งผลไม้ อาหารจำพวก ก๋วยเตี๋ยว ก๋วยจั๊บ ข้าวราดแกง ของกินเล่นประเภทต่างๆ และเครื่องดื่ม เรือมีทั้งแบบที่พายเคลื่อนที่ไปในลำคลองและเรือที่จอดเทียบท่าอยู่ตามจุดต่างๆ ตลอดลำคลอง ซึ่งหากมองถึงตลาดน้ำคลองแห ก็จะพบได้ว่าตลาดน้ำคลองแหเป็นตลาดน้ำที่มีพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับตลาดน้ำทั่วไปที่เกิดขึ้น ซึ่งจากแต่ก่อนตลาดน้ำคลองแหมีเพียงการขายของในเรือ (เป็นตลาดน้ำ) และขายของบนบก (เป็นตลาดโบราณ) แต่ในปัจจุบันได้มีการเพิ่มการบริการให้นักท่องเที่ยวได้นั่งเรือชมวิถีชีวิตชุมชนเพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับการท่องเที่ยวในตลาดน้ำคลองแห ซึ่งเป็นการสร้างทางเลือกให้นักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

4. ความสัมพันธ์ระหว่าง “ตลาด” กับผู้คน

“ผู้คน” ในที่นี้หมายถึงความรวมทั้งผู้ที่เป็น “ผู้ขาย” หรือ พ่อค้าแม่ค้า และ “ผู้ซื้อ” หรือ ลูกค้า และยังรวมไปถึงผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับรูปแบบต่างๆ เช่น เจ้าของหรือผู้พายเรือ/ ขับเรือรับจ้าง เจ้าของสวน หรือผู้ที่นำสินค้ามาส่ง เป็นต้น ตลาดน้ำแต่เดิมมีผู้คนเข้ามาเกี่ยวข้องกับจำนวนไม่มาก ได้แก่ พ่อค้าแม่ค้า ที่พายเรือรับผัก ผลไม้ ซึ่งเป็นผลิตผลตามเรือสวนไร่นาหรือ

ผลิตผลจากที่อื่นๆ มาซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มชนหนึ่งๆ หรือเจ้าของผลผลิตออกมาขายสินค้าของตนเอง (อ้างถึงใน ยุคลธร ศษะวนาการ) เมื่อตลาดน้ำเปลี่ยนไปเพื่อรองรับการท่องเที่ยวผู้คนเข้ามาเกี่ยวข้องกับสัมพันธยอมต้องเพิ่มขึ้นและเปลี่ยนไป กลุ่มที่เพิ่มขึ้น คือ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวก็มีผู้คนอีกหลายกลุ่มที่ปรับเปลี่ยนบทบาทไปเพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังนี้

1. พ่อค้า แม่ค้า พ่อค้าแม่ค้าตลาดน้ำ แต่เดิมเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค ไม่ว่าจะเป็นภายในชุมชนหรือระหว่างชุมชน ดังที่งานเขียนของสุศุรา สุธญาษา ให้ข้อมูลว่าแม่ค้าส่วนใหญ่ในตลาดน้ำดำเนินสะดวกไม่ใช่ชาวสวน แต่เป็นพ่อค้าแม่ค้าคนกลางรับซื้อแล้วนำมาขายต่ออีกทีหนึ่ง โดยชาวสวนพายเรือเอาพืชผักมาขายให้แก่แม่ค้าเหล่านี้ แล้วก็กลับไปทำสวนต่อ ในปัจจุบันพ่อค้าแม่ค้าตลาดน้ำยังทำหน้าที่ที่เป็นเสมือนตัวละครสำคัญที่เป็นจุดขายของการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ในส่วนของตลาดน้ำคลองแหก็ถือได้ว่ากลุ่มพ่อค้า แม่ค้าก็เป็นส่วนสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างให้พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ของการประดิษฐ์ในฐานะบุคคล โดยกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าจะต้องมีการแต่งกายในแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ซึ่งได้สร้างให้นักท่องเที่ยวเกิดความตื่นตาตื่นใจมากขึ้น และนอกจากนี้ยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่เนื่องด้วยพ่อค้า แม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหที่จะเข้ามาค้าขายอาหาร ได้นั้นจะต้องเป็นคนในพื้นที่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวตามสำเนาทะเบียนบ้านอย่างถูกต้องทั้งนี้ก็เพื่อต้องการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่โดยแท้จริง

2. ชาวบ้านในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนก็มีการปรับตัวด้วยเช่นกัน จากเดิมที่เป็นผู้มืบทบาทในด้านการผลิตเพียงอย่างเดียว แต่ในปัจจุบันการผลิตของชาวบ้านถือได้ว่าเป็นสินค้าให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชมโดยตรง เช่น ตลาดน้ำคลองแหมีการจัดบริการล่องเรือชมธรรมชาติรอบบริเวณริมน้ำคลองแห ทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำมากขึ้น

3. ผู้ประกอบการต่างๆ ในงานของมณีวรรณ ผิวคุ้ม (2546) กล่าวถึงผู้ประกอบการในตลาดน้ำดำเนินสะดวกว่า ประกอบด้วยเจ้าของธุรกิจ ซึ่งมีทั้งธุรกิจขนาดใหญ่ และธุรกิจของกลุ่มลูกจ้างที่คอยให้บริการต่างๆ ตลาดน้ำคลองแหก็มีลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบการกับตลาดในเรื่องของธุรกิจที่เอกชนเข้าไปมีส่วนในการดำเนินกิจการการให้บริการการล่องเรือชมธรรมชาติและการจัดกิจกรรมทัวร์คลอง หรือโฮมสเตย์ริเวอร์ ซึ่งเป็นโครงการของผู้ประกอบการที่ต้องการสร้างบริการทางเลือกให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสความแตกต่างอย่างลงดับบนพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห

4. หน่วยงานราชการ ปัจจุบันหน่วยงานราชการเป็นตัวละครหลักที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำโดยตรงนับตั้งแต่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำในช่วง ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา เช่น ตลาดน้ำคลองแหก็มีหน่วยงานท้องถิ่น คือ เทศบาลเมืองคลองแห ที่ทำหน้าที่ในการบริหารควบคุมตลาดน้ำคลองแหมาจนถึงปัจจุบัน

5. ประชาคมในท้องถิ่น ในระยะ 2 – 3 ปีหลังนี้ กระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนกำลังอยู่ในกระแสนิยม ประชาชนในชุมชนต่างๆ เริ่มมีการรวมกลุ่มกันเป็นประชาคม และเข้ามาร่วมกันกำหนดแผนการพัฒนาชุมชนของตน ชุมชนที่เป็นตลาดน้ำบางแห่ง เช่น ชุมชนตลาดน้ำท่าคา กลุ่มแกนนำชุมชนในท้องถิ่นอันประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำชุมชนบางคน ก็เริ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาทิศทางและการจัดการตลาดน้ำในชุมชนของตนให้เป็นไปอย่างที่ชุมชนต้องการ (ยุคลธร เตชะวนากร 2545) ในตลาดน้ำคลองแหก็มีการให้ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมเสนอแนะในการจัดการตลาดน้ำคลองแห นอกจากนี้สิริกมล ศรีเดช (2545) ยังได้กล่าวถึงการที่กลุ่มประชาคมที่มาจากการรวมตัวของกลุ่มผู้ค้า หรือกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งตัวอย่างของกลุ่มประชาคมเหล่านี้จะเห็นได้จากตลาดคอนหวาย ที่มีกลุ่มที่เข้ามาดูแลผลประโยชน์ในเรื่องที่จอดรถ หรือบริการเรือนำเที่ยวชมทิวทัศน์ตามลำน้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรี หรือกลุ่มประชาคมตลาดน้ำดลิ่งชัน (มณีวรรณ ผิวฉิม และคณะ 2546) ที่มีการรวมตัวของกลุ่มผู้ค้าที่จำหน่ายสินค้าในตลาดน้ำดลิ่งชันทั้งที่จำหน่ายบนบกและในน้ำ จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2541 ตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานครฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540 – 2544) มีผลบังคับให้ผู้ที่ประสงค์จะขายสินค้าในตลาดน้ำดลิ่งชันต้องสมัครเป็นสมาชิกของประชาคมก่อน ซึ่งก็คล้ายคลึงกับกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหที่ต้องเป็นบุคคลในพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหก่อนถึงจะมีสิทธิ์ในการเข้ามาค้าขายอาหารในตลาดน้ำคลองแห รวมถึงคนในพื้นที่ที่มีสิทธิ์โดยชอบในการแสวงหาผลประโยชน์จากพื้นที่ส่วนตัวของตนเอง เช่น การให้บริการที่จอดรถสำหรับผู้ที่มีพื้นที่ที่สามารถให้บริการได้

ในเรื่องของพื้นที่การประดิษฐ์นี้ผู้วิจัยจะนำแนวคิดของอีริค ฮอบสบอว์ม (1983) มาอธิบายและทำความเข้าใจการประดิษฐ์ เนื่องด้วยการประดิษฐ์ตามนัยความหมายของฮอบสบอว์ม คือ การสร้างหรือประดิษฐ์ให้คน พื้นที่ หรือสิ่งของต่างๆ กลายเป็นสิ่งๆหนึ่งที่มีความหมายต่างไปจากเดิมโดยผ่านองค์ประกอบอื่นๆที่ทำให้การประดิษฐ์คน พื้นที่หรือสิ่งของสมบูรณ์มากขึ้น อีริค ฮอบสบอว์ม (Hobsbawm 1983) นำเสนอแนวคิดการประดิษฐ์ประเพณีไว้ในหนังสือชื่อ “The Invention of Tradition” โดยแนวความคิดนี้เริ่มใช้โดย ฮอบสบอว์มและเรนเจอร์ (Terence Ranger) ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในยุโรปเมื่อปลาย

คริสต์ศตวรรษที่ 19 และประเทศอาณานิคมของยุโรปเพื่อตอบรับการจัดระเบียบโลกใหม่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หัวใจสำคัญที่ ฮอบสบอว์มได้อธิบายถึง “ประเพณีประดิษฐ์” ไว้ในบทนำของหนังสือเล่มนี้คือ “ไม่มีสิ่งใดที่ปรากฏอยู่ ณ ปัจจุบันปราศจากรากเหง้าหรือความเป็นมาจากอดีต สิ่งที่ปรากฏออกมาต่างล้วนเชื่อมต่อกับความทรงจำในอดีตเสมอ” หรือ “ล้วนเป็นการใช้หลักปัจจุบันย้อนคืนสู่อดีต”

ฮอบสบอว์มให้ความหมายของ “ประเพณีประดิษฐ์” (Invented Tradition) ไว้ว่า หมายถึง ชุดหนึ่งๆ ของปฏิบัติการ (A Set of Practice) ซึ่งโดยทั่วไปมักจะถูกกำหนดขึ้นจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า สร้างเป็นกฎเกณฑ์ให้เกิดการยอมรับในรูปของสัญลักษณ์หรือพิธีกรรมที่มีคุณค่า ด้วยการส่งทอดโดยการผลิตหรือการกระทำซ้ำ และแสดงออกอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ลักษณะของประเพณีประดิษฐ์จะแสดงถึงความต่อเนื่องเชิงประวัติศาสตร์กับอดีต เพื่อยืนยันความเป็นของจริง (Authenticity) โดยอดีตเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็น “ประเพณีใหม่” ที่จะจัดวางตนเองลงไปในนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นอดีตที่ยาวนาน เช่น โบสถ์แบบโกธิคถูกผลิตซ้ำโดยรัฐสภาอังกฤษหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้กระบวนการคัดสรรและตัดทิ้งในบางส่วน ในช่วง 2 ศตวรรษที่ผ่านมา ความเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นในขอบเขตที่กว้างขวางและในอัตราที่รวดเร็ว ทำให้ชุมชนและโครงสร้างอำนาจแบบเดิมที่ไม่สามารถปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงได้ ต้องสูญสลายไปและเกิดการประดิษฐ์สร้างประเพณีใหม่ขึ้นมาทดแทน โดยอาจจะมีการประยุกต์ใช้ของเก่าในเงื่อนไข/บริบทใหม่ หรือการใช้รูปแบบเก่าเพื่อจุดประสงค์ใหม่ สิ่งเหล่านี้ได้ถูกคิดแปลง ถูกทำให้เป็นพิธีกรรมและถูกทำให้เป็นสถาบัน หรือเพื่อเป้าหมายใหม่ในระดับชาติ อย่างไรก็ตาม ประเพณีประดิษฐ์เริ่มตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา แบ่งได้ 3 ประเภท ซึ่งยังมีความคาบเกี่ยวทับซ้อนกันอยู่ คือ

1. ประเภทที่สถาปนาหรือสร้างสัญลักษณ์ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Cohesion) หรือความเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทั้งที่เป็นชุมชนแท้และชุมชนเทียม
2. ประเภทที่สถาปนาและสร้างความชอบธรรมให้กับสถาบัน สถานการณ์ สถานภาพ หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
3. ประเภทที่มีเป้าหมายหลักเพื่อการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อบรม สั่งสอนในเรื่องความเชื่อ ระบบคุณค่าและแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ

ฮอบสบอว์มอ้างถึงประเพณีประดิษฐ์หลายประเพณีบนเกาะอังกฤษว่า ประเพณีที่ดูเหมือนมีความเป็นมายาวนานที่ปรากฏในปัจจุบัน แท้จริงแล้วมันก็คือ ผลผลิตของยุคหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 “ประเพณี” ซึ่งปรากฏหรือกลายเป็นสิ่งเก่าแก่เหล่านี้ แท้ที่จริงแล้วเพิ่งถือกำเนิดขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้ และได้ถูกสร้างหรือ “ประดิษฐ์” ขึ้นมาใหม่ หลายคนคุ้นเคยกับวิทยาลัย

เก่าแก่ของอังกฤษซึ่งทำให้คิดไปว่าเป็นสถาบันที่สืบเนื่องมาจาก “ประเพณี” ที่องถิ่นที่รายรอบ เช่นเดียวกับกับงานรื่นเริงประจำปี การร้องเพลงสวด (Carol) ในหอสวดของ King’s College และ Cambridge ใน Christmas Eve รวมทั้งการก่อรูปการประชุมของสมาคมวารสารประวัติศาสตร์ “Past & Present” ที่ใช้หลักการย้อนปัจจุบันคืนสู่อดีต “การประดิษฐ์ประเพณี” ได้ถูกใช้อย่างกว้างขวาง โดยการประดิษฐ์ การสร้าง และการสถาปนารูปใหม่ (Formally Institute) และการอุบัติขึ้นใหม่ ในความคิดแพกจากรูปแบบเดิมเล็กๆ น้อยๆ ช่วงเวลาใดช่วงเวลานึง หรือบางครั้งก็อาจเป็นการเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งด้วยตัวของมันเองอย่างยิ่งใหญ่และรวดเร็ว เช่น งานคริสต์มาสของกษัตริย์ที่แผ่กว้างไปทั่วเกาะอังกฤษ ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นราชประเพณีอันแสนยาวนาน แต่แท้จริงแล้วก็เพิ่งจะถูก “ประดิษฐ์” ขึ้นในปีพ.ศ.2475 นี้เอง

อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการอ้างอิงกับอดีตในเชิงประวัติศาสตร์แต่ความต่อเนื่องที่ “ประเพณีประดิษฐ์” อ้างถึงนั้น เป็นสิ่งที่สมมติขึ้นอย่างยาวนานใหญ่ ทั้งนี้เพราะประเพณีประดิษฐ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ๆ แต่อาจจะใช้รูปแบบอ้างอิงกับสถานการณ์เก่า หรืออาจจะสร้างอดีตของมันขึ้นมาเอง ประเพณีประดิษฐ์มักจะถูกนำเสนอในลักษณะที่มีความคงที่ไม่แปรเปลี่ยน ซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงข้ามกับความเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมของโลกสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ สอบสวนอ้อมยังชี้ให้เห็นว่าประเพณีประดิษฐ์มีหน้าที่สำคัญทั้งทาง “การเมือง” และ “เศรษฐกิจ” ดังนั้น จึงมีการสร้างประเพณีประดิษฐ์เพื่อเป็นเครื่องมือรับใช้วัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยม เช่น การใช้ประเพณีประดิษฐ์เพื่อสนองตอบเป้าหมายทางการเมืองในการควบคุม บงการ สร้างอำนาจในการปกครอง เช่น ทัศนียภาพ หรือ การสร้างประเพณีประดิษฐ์เพื่อสนองตอบเป้าหมายทางเศรษฐกิจในตลาดทุนนิยม เช่น ธุรกิจการถวิลหาอดีต (Nostalgic Industry) ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หรือการผลิตสินค้ารสนิยม แฟชั่นที่สร้างจุดต่างทางการตลาดในการบริโภครอคอดีต เป็นต้น

จากสาระสำคัญ ความหมาย และปรากฏการณ์ที่เรียกว่าประเพณีประดิษฐ์ (Invented of Tradition) หรือ การประดิษฐ์ประเพณี (Inventing Tradition) ตามแนวคิดของฮอบบส อว้มข้างต้น ประเพณีประดิษฐ์จึงรวมถึงการย้อนกลับไปนำเสนอประเพณีเดิมหรือสิ่งเดิมที่ขาดหายไป ณ ช่วง เวลานั้น ด้วยเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่งมาประดิษฐ์ใหม่ในเงื่อนไขใหม่ ซึ่งเป็นการประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อรับใช้ปัจจุบันอีกครั้ง แม้ว่าจะต่างเงื่อนไขกัน ดังนั้น การรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาใหม่จึงไม่เหมือนเดิม อาจต้องมีการดัดแปลง ปรับเปลี่ยน ลดทอน เพิ่มเติมบางส่วนของโครงสร้างหรือรายละเอียด ทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ เป้าหมายและการให้ความหมายใหม่ นักวิชาการจะเรียกการรื้อฟื้น (พร้อมการประดิษฐ์แต่ง) ประเพณีนี้ว่า Re-Inventing of Tradition ส่วนในภาษาไทยอาจเรียกว่า “การรื้อสร้างประเพณี” หรือ “การรื้อ-ประดิษฐ์สร้างประเพณี”

กล่าวโดยสรุป สิ่งที่นักประวัติศาสตร์จะได้ประโยชน์จากการศึกษาประเพณี ประดิษฐ์ คือ การสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับอดีต ทั้งนี้เนื่องจาก “ประเพณี ประดิษฐ์” ทั้งหลายมักใช้ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสร้างความชอบธรรมในการกระทำและเชื่อมประสานสายสัมพันธ์ระหว่างผู้คน นอกจากนี้ ประเพณีประดิษฐ์ยังเป็นภาพสะท้อนสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้เป็นอย่างดี

ในเรื่องของพื้นที่ที่ถูกประดิษฐ์ให้กลายเป็นตลาดของชาวจีน ดูได้จากหลักฐานการบันทึกของมาร์โคโปโล (1999) เมื่อครั้งที่ได้มาเยือนเมืองจีน ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างตลาดกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนว่ามีความครึกครื้นมาก ตลาดเป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาพื้นฐานของชาวจีนในหลายๆด้าน เช่น ระบบเงินตรา ระบบการชั่ง ตวง วัด และระบบการผ่อนแรง โดยอาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์มาช่วยในการขนถ่ายสินค้า ตลาดเป็นพื้นที่ของการสื่อสาร ประกาศ เผยแพร่ข่าวสารในชุมชนระหว่างประชาชนกับรัฐได้เป็นอย่างดี การแสดงมหรสพและวรรณกรรมมุขปาฐะต่างๆ การแสดงประเภทปาที่ต่างๆ และยังไปกว่านั้นยังเป็นแหล่งพบปะสังสรรค์ของคนหลายวัยทำให้เกิดการไปมาหาสู่ต่อกัน สร้างให้ตลาดกลายเป็นพื้นที่แห่งชีวิต เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม นอกจากนี้ตลาดของชาวจีนยังเป็นแหล่งที่ผู้คนได้มานั่งคิมชาตามโรงเตี๊ยม เพื่อเสวนापูดคุยในเรื่องต่างๆ ก่อให้เกิดการละเล่นชนิดต่างๆเพื่อเป็นการผ่อนคลายในระหว่างการพูดคุยเสวนาต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นหมากรุก หอคเต่า ฯลฯ แม้แต่เด็กๆและผู้หญิงก็ชอบมาตลาด เพื่อเลือกหาซื้อสินค้านานาชนิด และของเล่นตลอดจนข้าวปลาอาหารที่จะใช้เป็นเสบียงในครัวเรือน

ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Alfred Gell (1999) ที่ศึกษาตลาด Dhorai อยู่ที่เขต Baster รัฐมัธยประเทศ (ตอนกลางของอินเดีย) ซึ่ง เกลล์ ได้กล่าวถึงความมีชีวิตชีวาในตลาด เขาพบว่า วันที่ไม่มีตลาด พื้นที่นั้นแทบไม่มีอะไรเลย แต่ในวันศุกร์ที่มีตลาดจะต่างไปอย่างสิ้นเชิง มีรถบรรทุกจอดทำให้รถติด ชาวสิกข์มาจากทางเหนือ ชนเผ่าต่างๆเดินทางมาจากทุกทิศทาง เอาของป่า ของที่ปลูกได้จากไร่นา และของที่ผลิตเองมาขาย มีคนขายผักชาวฮินดู ช่างฝีมือ ช่างปั้นหม้อ ช่างทอผ้า ช่างตีเหล็ก มีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โลกทั้งโลกและเทพเจ้ามารวมกันอยู่ในตลาด ผู้คนพากันแต่งตัวอย่างสวยงาม ใส่น้ำมัน ใส่วัสดุประดับ นุ่งสำหรับสวยๆ ผ้าโพกหัวใหม่ เหมือนกับว่าตลาดเป็นงานพิธีอย่างหนึ่ง ไม่ใช่แค่ที่มีการค้าขาย ตลาดแห่งนี้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆในแบบที่ไม่ได้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของหมู่บ้าน ตลาดแบ่งเป็นกลุ่มและใช้ความสัมพันธ์ทางการตลาดผูกมัดคนเหล่านี้เข้าด้วยกัน และเป็นการสังคมกันจริงๆ ตลาดเป็นที่จัดงานแต่งงาน การประชุมเรื่องระหว่างหมู่บ้าน งานพิธี งานแสดง ต่อรองคำสินสอด คินของเมื่อหย่า ทุกอย่างเกิดขึ้นที่ตลาด คนที่จะหาคู่ก็ไปที่ตลาด ชนเผ่า (Tribals) มากมายไปตลาด

โดยแทบไม่มีอะไรติดมือไปขายและไม่ได้อยากซื้ออะไร แต่ไปเที่ยวในเขตแนวรอบวง สำหรับ
 ผู้หญิงของพวกชนเผ่าต่างๆ แล้ว นี่คือการตลาดเทียม (Pseudo) เพราะมันเป็นเหตุให้ผู้หญิงเหล่านั้นได้
 หาเรื่องออกจากบ้านเนื่องด้วยธรรมเนียมของกลุ่มที่ห้ามไม่ให้ผู้หญิงออกจากบ้าน ซึ่งผู้หญิงเหล่านี้
 จะหาข้ออ้างนานาประการเพื่อให้ตนเองได้ออกจากบ้าน ไปเจอเพื่อน ญาติๆ และเพื่อนบ้าน นับเป็น
 โอกาสที่จะได้พบปะทางสังคมกับผู้อื่น และพื้นที่นอกบ้าน โดยไม่ต้องอยู่แต่ในบ้านเพียงอย่างเดียว
 ซึ่งจากงานของเกลล์ ได้แสดงให้เห็นแล้วตลาดมิใช่เป็นเพียงสถานที่สำหรับดำเนินการกิจกรรม
 ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าเท่านั้น ทว่ายังเป็นพื้นที่แห่งชีวิตที่มีการปะทะสังสรรค์ของผู้คนในรูปแบบ
 ต่างๆที่น่าสนใจ หากพื้นที่นี้ปราศจากผู้คนเข้ามาทำกิจกรรมต่างๆแล้ว ตลาดก็เป็นเพียงสถานที่
 วางเปล่าเท่านั้น (สมรักษ์ ชัยสิงห์กานนท์ 2549)

ดังนั้นตลาดน้ำคลองแห ในลักษณะที่เป็นตลาดที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นให้มีชีวิตชีวา
 ในช่วงเย็นของวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ ซึ่งเป็นช่วงที่ทำให้ผู้คนหลังไหลเข้าสู่ตลาดน้ำคลองแห
 เป็นจำนวนมากทั้งคนในพื้นที่ พื้นที่ใกล้เคียงและชาวต่างชาติ สร้างบรรยากาศให้พื้นที่แห่งนี้มี
 ความครึกครื้น เป็นพื้นที่ของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ตลาดน้ำคลองแหถูกสร้างขึ้นให้มี
 ลักษณะของการจำลองภาพของความรุ่งเรืองเมื่อครั้งอดีตที่ผู้คนใช้ชีวิตท่ามกลางสายน้ำ หากแต่
 ตลาดน้ำคลองแหจะต้องมีการปรับตัวให้มีความสอดคล้องกับความทันสมัยของสังคมปัจจุบัน

สำหรับเรื่องของการปรับปรุง พื้นฟูตลาดน้ำให้กลับมาเป็นพื้นที่แห่งใหม่ของ
 สังคมปัจจุบันนั้นอมรศักดิ์ พิบลศโนมัย (2546) ได้มีการศึกษาตลาดน้ำวัดไทร กล่าวว่า การฟื้นฟู
 ตลาดน้ำให้กลับมาใหม่ได้หรือไม่นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกันอย่าง
 จริงจัง โดยต้องคำนึงถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในขณะนี้ รวมทั้งการหาแนวทางการแก้ปัญหา
 ซึ่งในขณะนี้เรามีข้อมูลข่าวสารเพียงพอแล้ว เพียงแต่ขอให้เราเริ่มดำเนินการอย่างจริงจังตลาด
 น้ำที่เคยซบเซาก็จะกลับมารุ่งเรืองเหมือนครั้งในอดีต ซึ่งจะส่งผลดีต่อภาพรวมของเศรษฐกิจและ
 การท่องเที่ยวของประเทศไทยในภายภาคหน้า เฉกเช่นเดียวกับตลาดน้ำคลองแหที่เกิดขึ้นจากการ
 แนวคิดของนายอภิชาติ สังขชาติ ที่ได้ลองเรือชมทัศนียภาพของสองฝั่งคลอง ในสมัยที่ยังไม่ได้
 รับตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองคลองแห พบเห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านแบบดั้งเดิม เช่น การยก
 หาม ชาวบ้านพายเรือเก็บผักบุ้ง ตัดผักกระเฉด ซึ่งเป็นเรื่องที่ยังคงมีอยู่ในลำน้ำคลองแหใน
 ปัจจุบัน จากการลองเรือในวันนั้น ภาพที่เห็นทำให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาสายน้ำแห่งนี้ให้เป็นจุด
 ศูนย์กลางของการพบปะประชาชน และทำอย่างไรให้สามารถเชื่อมโยงไปสู่การอนุรักษ์
 สิ่งแวดล้อม รวมทั้งเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นต่อไป จึงทำให้
 ปรับเปลี่ยน ประดิษฐ์สร้างพื้นที่แห่งนี้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปเป็นตลาดน้ำคลองแหดังเช่นทุก
 วันนี้ (ไทยโพสต์ 2552)

ซึ่งหากมองตลาดน้ำคลองแหในแง่ที่เป็นพื้นที่ของการซื้อขายเท่านั้นก็คงจะเป็นตลาดน้ำธรรมดาตามลักษณะทางกายภาพที่ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นตลาดน้ำได้ เนื่องจากมีลำน้ำคลองแหเป็นธรรมชาติหลักที่เอื้ออำนวยต่อพื้นที่ดังกล่าว หากตลาดน้ำคลองแหนี้ได้มีความหมายตามพื้นที่ทางกายภาพอย่างแท้จริง แต่ยังเป็นพื้นที่ทางสังคมของคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ เนื่องจาก ตลาดน้ำคลองแหเป็น ‘พื้นที่’ ในฐานะสิ่งประดิษฐ์ที่ถูกสร้างขึ้นให้มีความหมายแตกต่างกันไปตามความเข้าใจของผู้คนที่ได้สัมผัส (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ 2551) พื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้คน มีการเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขของเวลา ตลาดน้ำคลองแหจึงไม่ใช่พื้นที่ที่สถิตนิ่งตายตัว หากแต่มีการปรับปรุงสร้างให้มีความหมายของพื้นที่ระหว่างกาลเวลาของอดีต และปัจจุบัน สำหรับตลาดน้ำคลองแหที่เมื่อครั้งอดีตเป็นเพียงเส้นทางคมนาคมของกลุ่มพ่อค้าเร่ร่อน เป็นเพียงลำน้ำสาขาของคลองอู่ตะเภา และคลองเตยที่ทำให้มีการสัญจรผ่านไปผ่านมาของผู้คน โดยอาศัยเรือเป็นพาหนะในการจับปลา หาผักตามแหล่งน้ำ แต่สำหรับปัจจุบันพื้นที่แห่งนี้ถูกสร้างให้มีความหมายในลักษณะของตลาดน้ำคลองแห ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เห็นได้ชัดเจนจากการสร้างให้กลายเป็นตลาดน้ำแห่งแรกของภาคใต้ และกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมแห่งใหม่ของในพื้นที่ และคนเมือง เกิดเป็นพื้นที่ที่ถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นเพื่อ ‘รับใช้’ การท่องเที่ยว และการบริโภคของคนเมืองที่โหยหาความเป็นอดีตในสังคมเมืองปัจจุบัน

แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งซึ่งในการเดินทางของคนๆหนึ่งหรือกลุ่มคนหนึ่งก็เพื่อต้องการให้เกิดความสนุกสนาน และมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับนักเดินทาง ในปัจจุบันได้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกในการเดินทาง การท่องเที่ยวจึงถือเป็นอุตสาหกรรมหลักอย่างหนึ่งในการนำรายได้เข้าสู่ประเทศ ทั้งนี้หลายๆประเทศจึงได้มีการส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวมากขึ้นก็เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับนักท่องเที่ยว ดังนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างทางเลือกให้นักท่องเที่ยวได้มากขึ้น การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญจึงเน้นไปที่ กิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเลือกสไตล์การท่องเที่ยวที่ตนเองชื่นชอบมากขึ้น ดังนั้นประเภทของการท่องเที่ยวจึงเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกว่ายากเดินทางไปยังที่ที่หนึ่งตามความสนใจของตนเอง ตามความหมายของการท่องเที่ยวจึงพบว่าการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนานตื่นเต้น หรือเพื่อหาความรู้ ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวของสหประชาชาติ กำหนดไว้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทาง โดยระยะทางมากกว่า 80 กิโลเมตรจากบ้านไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่ต้องการ ทั้งนี้

จุดประสงค์ก็เพื่อต้องการพักผ่อนหย่อนใจ (การท่องเที่ยว 2549) การเดินทางเพื่อความบันเทิง รื่นเริงใจ เยี่ยมญาติหรือการไปร่วมประชุม แต่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพ หรือพำนักอยู่เป็นการถาวร (กุลวรา สุวรรณพิมล 2548) กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์นอกเหนือจากการดำเนินชีวิตประจำวัน และการกระทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานอื่นๆ เป็นกิจกรรมที่มนุษย์กระทำเมื่อมีเวลาว่างและจัดอยู่ในประเภทกิจกรรมนันทนาการอย่างหนึ่ง ทั้งนี้กิจกรรมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมักมีการเดินทางพร้อมกันด้วย (รัฐติการ คำบุศย์ 2548)

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

1. การเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ด้วยความสมัครใจมิใช่เพื่อรับจ้าง แต่เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน เพื่อการศึกษา ศาสนา กีฬา เพื่อติดต่อธุรกิจ ตลอดจนรวมถึงการประชุมสัมมนา และการเยี่ยมญาติพี่น้อง (ลยาศรี หุณฑนะเสรี 2534)

2. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสนิใจ ตามวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ได้ ที่มีใจเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (เสกสรรค์ ยวงวิชัย 2536)

3. การเดินทางพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกสนานบันเทิง การเดินทางเพื่อประชุมสัมมนา การศึกษาหาความรู้ การกีฬา การติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมญาติ ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น (ภูมิศาสตร์ภูมิภาคประเทศไทย 2542 อ้างถึงใน นิคา บัวงาม และคณะ 2546)

4. ผลรวมของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจากปฏิสัมพันธ์หรือการกระทำต่อกันและกันของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ รัฐบาล และชุมชน ผู้เป็นเจ้าของบ้าน ในกระบวนการดึงดูดใจ และต้อนรับขับสู้นักท่องเที่ยวที่มาเยือน (เสรี วงศ์ไพจิตร 2543)

5. การกระทำหรือกิจกรรมที่บุคคลเดินทางไปยังสถานที่แห่งหนึ่งเหนือสถานทีนอกบ้าน โดยมีวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใด ยกเว้นการแลกเปลี่ยนประจำวันหรือการเดินทางจากที่ทำงาน (สุทธิธิ์ ชูชาติ และคณะ 2547 อ้างจาก Charles , Brent and Robert 2000)

6. การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่น ซึ่งมีใจเป็นที่พักอาศัยประจำของบุคคลนั้น และเป็นการเยือนชั่วคราว โดยไม่ใจเพื่อเป็นการประกอบอาชีพหารายได้ (การท่องเที่ยว 2549)

7. ทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางหรือ ท่องเที่ยวเพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนานและเพิ่มพูนความรู้ตลอดจนทัศนคติที่กว้างขวางในแง่ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวเปรียบเสมือน “สินค้า” และเป็นสินค้าที่สามารถดึงดูด “ลูกค้า” หรือนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาซื้อถึงที่ตั้งของสินค้าได้อีกด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นสามารถจำแนกได้ตามลักษณะความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เป็น 3 ประการ ดังนี้ (เทิดชาย ช่วยบำรุง 2549)

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงามหรือน่าสนใจต่อการเดินทางไปชม

2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามวัตถุประสงค์ และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกทางอดีต และที่ได้สร้างขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งมักมีลักษณะเป็นวัตถุ พื้นที่ หรือสิ่งก่อสร้าง แต่มีผลดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อาทิ อนุสรณ์สถาน เมืองโบราณ ปราสาทหิน พระราชวัง ถ้ำมือแดง อุทยานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ฯลฯ

3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประเพณีปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันต่อมา ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

เมื่อการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่สามารถเลือกได้ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ตามรูปแบบที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบส่งผลให้การท่องเที่ยวเป็นเรื่องหลักที่สำคัญของพื้นที่นั้นๆ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวได้หลากหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ เมื่อรูปแบบการท่องเที่ยวมีมากขึ้นหลายประเภทก่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เรียกว่า การท่องเที่ยวทางเลือก ซึ่ง Butler (1992) กล่าวว่า "แก่น" สำคัญของ "การท่องเที่ยวทางเลือก" (Alternative Tourism) นั่นก็คือว่า จะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องสามารถ "เลือก" ได้จริงๆ ไม่ว่าจะเลือกในเรื่องของสถานที่ท่องเที่ยว ประเภทของที่พักรับประทานอาหาร และการจัดการ รวมทั้งการควบคุมกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการท่องเที่ยว ซึ่ง Butler (1992) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่กล่าวมานี้จะต้องสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกัน และเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ และในขณะเดียวกัน กิจกรรมต่างๆ ของนักท่องเที่ยวที่เลือกการเดินทางแบบการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) นั้นจะครอบคลุมลักษณะการท่องเที่ยวที่เป็นไปในลักษณะเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและสัมผัสวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการผจญภัย ล่องแพล่องแก่ง รวมทั้งเป็นการท่องเที่ยวไปในชนบทเพื่อศึกษาธรรมชาติ สภาพแวดล้อม หรือเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวดูนก (Bird Watching) ดูผีเสื้อ (Butterfly Watching) หรือแม้แต่การท่องเที่ยวที่ใช้รถคาราวาน และการกางเต็นท์พัก (Caravan and Camping) เป็นต้น

คริฟเพนดอร์ฟ (Krippendorf 1999) ได้เสนอแนวคิดใหม่หรือทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวว่าการท่องเที่ยวทางเลือกมีรูปแบบตรงกันข้ามกับการท่องเที่ยวแบบกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) ซึ่งเน้นปริมาณของนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว การท่องเที่ยว

ทางเลือกตระหนักถึงผลเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม และพิจารณาถึงความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น ในปัจจุบันการท่องเที่ยวทางเลือกจึงแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ซึ่งล้วนจัดเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ดังนี้ (Krippendof 1999)

1. การท่องเที่ยวเชิงสังคม – วัฒนธรรม (Socio – Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้สัมผัสกับทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านสังคม – วัฒนธรรม แต่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติให้ความสำคัญด้านสังคม – วัฒนธรรมน้อยกว่าการท่องเที่ยวธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

วณิชย์ ไชยแสง (2549) กล่าวว่า การท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่ทำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการพัฒนาธุรกิจบริการที่เชื่อมโยงและกระจายรายได้ไปยังประชาชนในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเท่านั้น การท่องเที่ยวในมิติใหม่ๆ เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco Tourism) ได้พัฒนาการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติให้กว้างขวางไปสู่การท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศน์และที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องต้องมุ่งเน้นให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมประเพณีอย่างรวดเร็วของชุมชนท้องถิ่น จากผลการวิจัยทำให้เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ที่เรียกว่า การท่องเที่ยวทางเลือก หรือ Alternative Tourism เพื่อเป็นทางเลือกที่เชื่อกันว่าจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือสร้างรายได้ เศรษฐกิจ รวมทั้งมีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมลงสู่ท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันก็สามารถอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นเอาไว้ได้ ต่อมาได้มีการบูรณาการในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีระบบการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของหน่วยงานหลายๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐบาล ภาคเอกชน คนในพื้นที่ และตัวนักท่องเที่ยวเอง รวมทั้งต้องมีการจัดการท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ถูกต้องอย่างเป็นเอกภาพทั้งภาครัฐและเอกชน

งานของ อินสคิป (Inskeep) (1991) ยังกล่าวเน้นถึงนักท่องเที่ยวจำนวนน้อยที่ต้องการศึกษาวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน เช่น การนั่งเรือชมหิ่งห้อยที่สวยงามยามค่ำคืน โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีรายได้จากการมีส่วนร่วม

ร่วมในระดับหนึ่ง ทั้งในรูปแบบของการให้บริการเรื่องที่พักอาศัย ข้อมูลข่าวสาร และความรู้ต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว ทั้งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ กลับคืนสู่ชุมชน หากได้มีการจัดการอย่างเหมาะสมแล้วก็จะสามารถทำให้การท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่ไม่เพียงแต่จะช่วยให้ชุมชนท้องถิ่น ชาวบ้านในแหล่งท่องเที่ยวมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้นเท่านั้น แต่ยังสามารถช่วยให้เกิดการพัฒนากการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคตได้อีกด้วย แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงมีผลให้รัฐบาลและเอกชนต้องสนองนโยบายการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) ประกอบกับผู้บริโภครุ่นใหม่ (Boomer Consumer) ต้องมีจิตใจที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวจึงต้องปรับเปลี่ยน ไปเพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย (Fennell 1999, 9)

เมื่อการท่องเที่ยวทางเลือกเป็นทางเลือกที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถ “เลือก” ตอบสนองความต้องการของตนเองได้ ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในงานของ Robert Clever Don และ WTO (อ้างถึงใน กฤติยา จักรสาร 2545) ได้ให้คำนิยามการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสให้ถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยการจัดการการท่องเที่ยวมีความหมายต่อการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ด้วย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมต้องปรับ สภาพการจัดการเพื่อให้สอดคล้องกับยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป จึงมีขอบเขตการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกส่วนของการท่องเที่ยว คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอย่างสม่ำเสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษาความดึงดูดใจได้ไม่เสื่อมคลาย กิจกรรมการบริการมีกำไร แม้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการให้บริการอยู่เสมอ และต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม

ในงานวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แหล่งมรดกโลกบ้านเชียง (วนิชย์ไชยแสง 2549) กล่าวถึง การกระตุ้นให้ชุมชนร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งที่ดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ องค์กรในชุมชนและชุมชน ในการระดมความคิดเพื่อหาแนวทางในการกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและการจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ ให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน โดยการสร้างเครือข่ายของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จากการศึกษาที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นทำให้เกิดการสำนึกและตระหนักในความเป็นเจ้าของพื้นที่และกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน และหน่วยงานของรัฐที่เคยมีส่วนช่วยเหลือชุมชนในอดีตเริ่มเข้าใจ

บทบาทของชุมชน ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนจึงต้องใช้ระยะเวลาเพื่อให้เกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ รวมทั้งตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยหน่วยงานของรัฐควรลดบทบาทและหน้าที่ของผู้ชี้นำลง ให้บทบาทของชุมชนมีส่วนร่วม มีการแสดงออกมากขึ้นจึงจะเกิดคำว่า ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นได้กระตุ้นให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจไปพร้อมกับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการท่องเที่ยวได้เกิดปัญหาขึ้นเช่นเดียวกับการพัฒนาเศรษฐกิจสาขาอื่นๆ คือ ก่อให้เกิดการเสื่อมสลายด้วยตัวเอง กล่าวคือ มีการเร่งใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้ขยายตัวไปได้จนถึงจุดหนึ่ง จากนั้นแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้น้อยลง เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้นจะก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนนำไปสู่การขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานและปัญหาทางด้านสุขภาพและอนามัย อันจะทำให้นักท่องเที่ยวลดลงไปในที่สุด ดังนั้น การบริการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่นำไปสู่ความยั่งยืน จึงเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับข้อจำกัดของธรรมชาติ และกระบวนการทางสังคม แนวคิดของการพัฒนาดังกล่าวกำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) จากกระแสแนวคิดการพัฒนายั่งยืนได้เน้นคุณภาพทั้ง 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้เกิดแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ การมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ภายใต้การบริหารจัดการทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นที่มีความระมัดระวังให้เกิดการสงวนรักษาให้คงสภาพไว้เป็นแหล่งรายได้เสริมจากกิจกรรมเศรษฐกิจหลักที่มีอยู่ และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมในท้องถิ่น

นอกจากนี้แล้ว กระแสความคิดในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นนำไปสู่การกระจายทรัพยากรเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กระแสการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงถือเป็นการจัดการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ ซึ่งมีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม จากเรียกชื่อต่างๆดังที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวทางเลือกที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองการพัฒนาที่ยั่งยืนและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Shirley Eber (อ้างถึงใน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่ง

ประเทศไทย 2542) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) จะสนับสนุนการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างฉลาดเพื่อให้ดำรงอยู่ยาวนาน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ผนวกกับโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องทั้งปัจจุบันและอนาคต โดยดำเนินไปภายใต้ขีดความสามารถตามธรรมชาติ รวมทั้ง ขนบธรรมเนียมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชน ชุมชนได้รับส่วนแบ่งที่ยุติธรรมจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการท่องเที่ยว และเป็นไปตามความประสงค์ของผู้คนและชุมชนท้องถิ่นในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

แนวความคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับการพัฒนาชุมชน (Community Based Tourism – CBT and Community Development) การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีพัฒนาการมาจากการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีชุมชนเป็นฐาน (Community Based Sustainable Tourism – CBST) ซึ่งโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (Responsible Ecological Social Tour Project – REST) ในฐานะผู้บุกเบิกงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยได้เรียกการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community Based Sustainable Tourism – CBST) ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ 2546, 14) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เครือข่ายการเรียนรู้และประสานงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สำนักงานภาค ให้ความหมายเชิงปฏิบัติการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) ว่า หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ และมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจการวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน การมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สินธุ์ สโรบล 2547) องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Element of CBT) โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ ได้จำแนกการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็น 4 องค์ประกอบดังนี้คือ

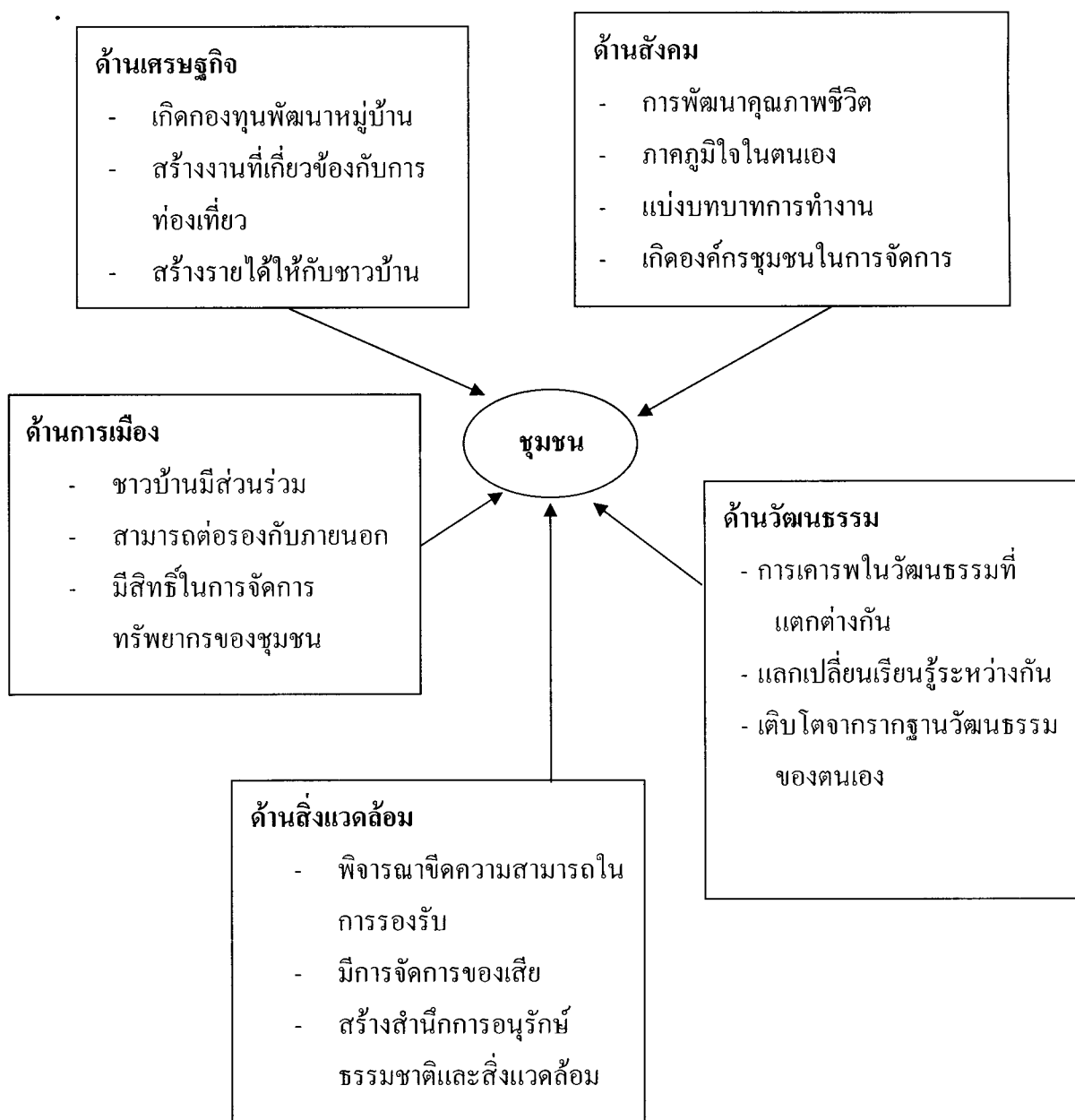
ด้านที่ 1 ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

ด้านที่ 2 องค์กรชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกันมีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ มีทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ด้านที่ 3 มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน โดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ด้านที่ 4 การเรียนรู้ ลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างมีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชน อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนที่กำลังเป็นอยู่เพื่อเชื่อมโยงเรื่องการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน และพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง มิติของการท่องเที่ยวควรจะเข้าไปส่งเสริมและสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาชุมชน (ภาพประกอบ 1)

ภาพประกอบ 1 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง CBT¹ กับการพัฒนาชุมชน
ที่มา : พงนา สวนศรี 2546, 21

¹ CBT หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว

อภิญา จิตรวงษ์นันท์ (2546) กล่าวถึง ความเกี่ยวข้องระหว่างชุมชนกับการท่องเที่ยว นั้น จะมีลักษณะขอบเขตและรูปแบบที่กว้างขวางและหลากหลายทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม โดยหาข้อจำกัดที่ชัดเจน ได้ยาก ทั้งนี้ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวจะสามารถกำหนดได้ใน 2 ลักษณะ คือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ กับ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน

ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ

ในส่วนของชุมชนกับการท่องเที่ยว นั้น จะมีการเกี่ยวข้องและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับมี 2 ทาง คือ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และผลประโยชน์ทางสังคม

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ชุมชนจะได้รับ ได้แก่

- 1.1 เกิดการสร้างงาน สมาชิกชุมชนมีงานทำ สืบเนื่องจากการท่องเที่ยวเกิดขึ้น
- 1.2 เกิดการพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการบริการท่องเที่ยว
- 1.3 เกิดระบบตลาด เมื่อมีการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องมือ เครื่องใช้ และปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นแก่การบริการการท่องเที่ยว
- 1.4 เกิดระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้อนระบบตลาด
- 1.5 มีรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่ที่เกิดจากการท่องเที่ยว นอกเหนือจากรายได้ประจำจากแหล่งรายได้เดิมของชุมชน
- 1.6 ครอบครัวยุคใหม่มีรายได้อีกเพิ่มขึ้นทั้ง โดยตรงและโดยอ้อมจากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

2. ผลประโยชน์ทางสังคมที่ชุมชนจะได้รับ ได้แก่

- 2.1 เกิดการพัฒนาในทางสร้างสรรค์ขึ้นในสังคม
- 2.2 มีการติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น
- 2.3 มีสัญญาณทางสังคมเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการตกลงในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่างๆเกี่ยวข้องกับระบบการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชน
- 2.4 สาธารณูปโภคของชุมชน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา อาจได้รับการพัฒนาหรือปรับปรุงเนื่องจากมีระบบการท่องเที่ยวเข้ามา

2.5 สมาชิกชุมชนจะถูกกระตุ้นให้สนใจพัฒนาการศึกษาของตนเอง ทั้ง การศึกษาในรูปแบบด้านบริการ เทคนิค และอื่นๆ

2.6 เกิดการพัฒนาในด้านสาธารณสุข เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบ เรียบร้อย และความปลอดภัยจากโรคภัย อันเนื่องจากการบริโภคอุปโภคที่ได้รับการพัฒนาขึ้น เพื่อ เข้าสู่การท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ

2.7 การบริการทางสังคมอื่นๆ เช่น ความปลอดภัย และการมีระเบียบของสังคม จะได้รับการเอาใจใส่มากขึ้น

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชน ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจจะมีผลทั้งทางบวก และทางลบ ดังนี้

1. ผลกระทบทางบวก คือ ผลประโยชน์ที่ทางชุมชนได้รับทางเศรษฐกิจ
2. ผลกระทบทางลบ จะมีผลกระทบเกิดขึ้นเนื่องจาก ขนาดของชุมชนอาจจะ เติบโตเกินไป ถ้าปัจจัยดึงดูดจากการท่องเที่ยวมีกำลังมากและไม่ได้รับการจัดการที่ดี โครงสร้าง การบริหารของชุมชนอาจเปลี่ยนแปลงไป ถ้าอิทธิพลทางการท่องเที่ยวมีมาก และไม่มีการบริการ จัดการที่ดีวัฒนธรรมดั้งเดิม และวิถีชีวิตของชุมชนอาจได้รับผลกระทบ และถูกกลืนจากอิทธิพล วัฒนธรรม และแนวทางชีวิตจากภายนอก

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยว

จากลักษณะทางสังคมกับผลกระทบที่ชุมชนได้รับนั้น ส่งผลให้มีความจำเป็นอย่าง ยิ่งที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางการท่องเที่ยวในบางส่วน เพื่อให้ชุมชนเข้ามา มีบทบาท และมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สำหรับแนวทางและทิศทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จะต้องมุ่ง ไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ให้มี ความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทุกระดับ ได้แก่

1. ระดับนโยบาย จะต้องมีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกชุมชน ทุกคน ทุก ระดับ รับนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
2. ระดับแผน จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ ชัดเจนทุกระดับของแผน
3. ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกชุมชนกลุ่มต่างๆ ทุกชุมชนในเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ศึกษาแผนปฏิบัติ แนวทาง และวิธีการปฏิบัติให้เข้าใจ จนสามารถให้ความร่วมมือและปฏิบัติได้

อย่างถูกต้อง มีการแนะนำอย่างใกล้ชิดทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ จนกว่าจะมั่นใจได้ว่าสมาชิกชุมชนทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับ ดำเนินการไปถูกต้องทางแล้ว

4. มีการติดตามผล และให้การแนะนำอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ในการมีส่วนร่วมของชุมชนควรมีตั้งแต่การเตรียมการจัดการ การวางแผน ควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับประโยชน์จากการบริการโดยชุมชน ซึ่งจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การใช้ประโยชน์จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมที่ดีจะต้องให้ความสำคัญในรูปแบบของการรวมกลุ่มมากกว่าลักษณะของบุคคล จากลักษณะทางสังคมกับผลกระทบที่ชุมชนได้รับนั้น ส่งผลให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทางการท่องเที่ยวในบางส่วน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สำหรับแนวทางและทิศทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น จะต้องมุ่งไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วนตามกรอบและลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทุกระดับ นอกจากนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐกิจ หรือผู้ประกอบการจะต้องเข้าใจ และยอมรับถึงประโยชน์ทางด้านธุรกิจที่พึงพึงชุมชน และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ การมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว หมายถึง “กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ ได้ร่วมกันคิดพิจารณาและตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวในด้านที่ตนมีความถนัด และมีศักยภาพเพียงพอ รวมทั้ง โอกาสที่จะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่นนั้น”

ในส่วนการจัดการท่องเที่ยวทางเลือก การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นำไปสู่เรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการลงทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนแต่เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวอาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ การจัดการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้นทุนที่สำคัญในการนำเสนอกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวอีกลักษณะหนึ่งเป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งมีทุนพื้นฐานของชุมชนที่มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน วัฒนธรรมจึงถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นของการศึกษาในฐานะที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ซึ่งสอดคล้องกับบทความของสุนิดา เกิดหนูวงศ์ (2549) ที่ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบทางเลือก (Alternative Tourism) ซึ่งมีการให้ความหมายและองค์ประกอบต่างๆ

ยกตัวอย่างได้ดังนี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และได้มีการให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่าเป็น “การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (นภคกุล ภาคพรต 2547) ทั้งนี้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีองค์ประกอบหลัก 4 ด้านซึ่งสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยได้ดัดแปลงแนวความคิดดังกล่าว จาก Ralph Buckley (1993) และสามารถอธิบายลักษณะขององค์ประกอบหลัก 4 ด้านตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งเน้นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ซึ่งรวมเอาแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นด้วย ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงมีพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติ

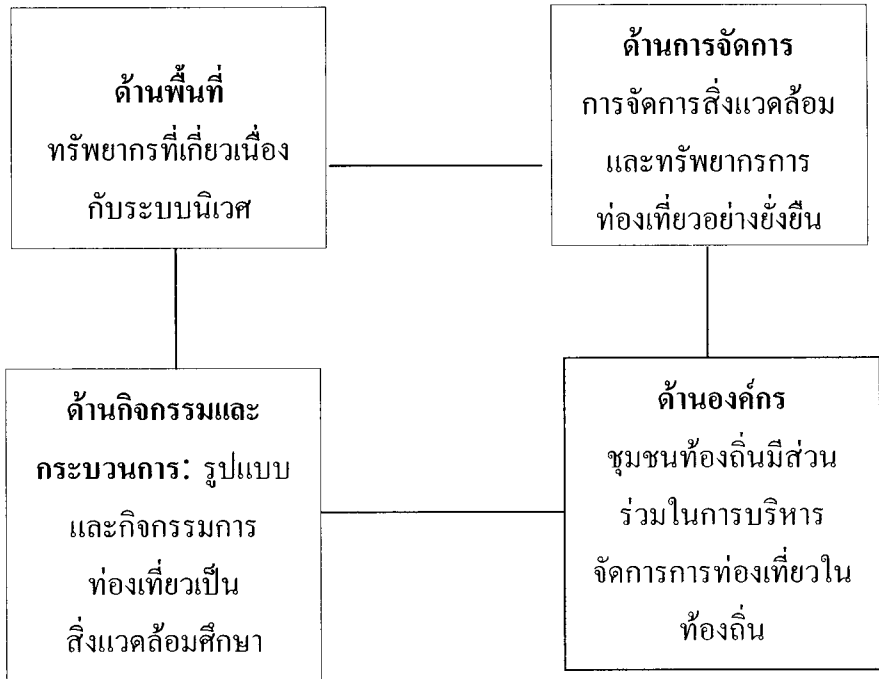
2. ด้านการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีการจัดการท่องเที่ยวที่ดี คือ ไม่ให้กระทบหรือไปทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จึงจัดว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ เพราะมีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับประโยชน์ที่ทั้ง 2 ฝ่ายจะได้รับจากการท่องเที่ยว และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นการท่องเที่ยวแบบราคาต่ำหรือมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยากลำบาก แต่ต้องจำกัดรูปแบบของกิจกรรมและขนาดให้เหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กก็สามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ หากปราศจากการจัดการที่ดี

3. ด้านกิจกรรมและกระบวนการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่จัดให้มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว มากกว่าที่จะตอบสนองความพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวอย่างไม่มีขอบเขต

4. ด้านองค์กร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องการการมีส่วนร่วมของคนท้องถิ่นด้วยการแสดงความคิดเห็น ร่วมวางแผนปฏิบัติงาน และได้รับผลประโยชน์/รายได้ อย่างเท่าเทียมกัน เพื่อนำกลับมาบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งต่างจากการท่องเที่ยวแบบกระแสหลัก ซึ่งเน้นความพอใจของนักท่องเที่ยวฝ่ายเดียวเป็นหลัก และเน้นเสริมรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง 4 ด้าน ถ้าขาดด้านใดด้านหนึ่งก็จะกลายเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ ไป องค์ประกอบต่างๆข้างต้นสามารถพิจารณาได้จาก (ภาพประกอบ 2)

ภาพประกอบ 2 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ที่มา: นกตล ภาคพรต 2547, 4

สำราญ เมฆวรวิไล (2550) กล่าวถึงแนวโน้มกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศช่วงทศวรรษที่ 2530 – 2544 เมื่อการท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักและได้รับการส่งเสริมจากรัฐ โดยตั้งหน่วยงานขึ้นเฉพาะคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มุ่งพัฒนาสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม ทำให้คนเข้ามาอาศัยในเมืองมากขึ้น เพื่อประกอบอาชีพ ทำให้เมืองแออัดและมีมลพิษจากการพัฒนาอุตสาหกรรม ส่งผลให้คนไทยส่วนหนึ่งมีรายได้จากอาชีพการท่องเที่ยวได้ เพื่อหาความสุขจากการพักผ่อนหย่อนใจและเป็นการหลีกเลี่ยงสภาพแวดล้อมเมืองที่เป็นอยู่ไปสู่ธรรมชาติ แม้เป็นการชั่วคราวก็ตาม การท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆที่มีอยู่อย่างมากมาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เมื่อการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐเป็นต้นมา ทำให้เกิดการพัฒนาก่อการท่องเที่ยวและการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สาธารณูปโภคพื้นฐาน โรงแรม ร้านอาหารต่างๆ เข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวก็ได้สร้างรายได้จำนวนมากมหาศาลให้แก่ประเทศไทย เห็นได้จากการที่นำรายได้เงินตราต่างประเทศเข้ามาเป็นอันดับหนึ่ง

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 จนถึงปัจจุบัน แต่การเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวก็ทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง รวมทั้งส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อสังคมและวัฒนธรรมประเพณีด้วย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เพื่อให้การท่องเที่ยวของไทยยังคงเติบโตและสร้างรายได้แก่ประเทศ ขณะเดียวกันก็ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้น้อยที่สุด ส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกลายเป็นแนวโน้มใหม่ของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย

สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ และคณะ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่” พบว่าทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจในระดับสูง คือ วิถีชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะในจังหวัดพังงา และกระบี่ ส่วนประเพณีเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม ซึ่งเป็นที่น่าสนใจในลำดับรองลงมา โดยเฉพาะในจังหวัดภูเก็ตและพังงา นั้นแสดงให้เห็นว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในเรื่องของวิถีชีวิตและประเพณียังเป็นที่ต้องการในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวนั่นเอง เมื่อวิถีชีวิตและประเพณีเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวจึงควรให้ความสำคัญในการท่องเที่ยวดำเนินการจัดการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ส่วนทรัพยากรการท่องเที่ยววรรณกรรมท้องถิ่น นักท่องเที่ยวให้ความสนใจอยู่ในระดับปานกลางถึงค่อนข้างน้อย โดยพบว่า คนรุ่นใหม่มักจะไม่รู้จักรวมทั้งวรรณกรรมท้องถิ่นที่วรรณกรรมเหล่านั้นเคยรุ่งเรืองเมื่อครั้งอดีต จึงควรจะได้มีการฟื้นฟู หรืออนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ ก่อนที่จะสูญหายไปและควรจะได้มีการจัดการท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว เป็นการสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่นั้นๆด้วย สำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นธรรมชาติ ในเมือง ในหมู่บ้านชนบทก็ได้ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว และกิจกรรมจากการท่องเที่ยวจะต้องเกื้อหนุนให้เกิดการกระจายรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่น แต่ต้องไม่ทำให้เกิดการซื้อขายวัฒนธรรมโดยคนในท้องถิ่นผลิตวัฒนธรรมขายให้กับนักท่องเที่ยว (Kinnaird and Hall 1994, 18-19) การกระทำดังกล่าวจะทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนไปอย่างเลื่อนลอย (Cultural Drift)

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2530) กล่าวไว้ในเอกสารสรุปการสัมมนาเรื่อง “ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่” ซึ่งจัดขึ้นโดยศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ว่าสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจในระดับโลก ระดับประเทศ และระดับท้องถิ่นที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจทำให้การท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ โดยเฉพาะประเทศโลกที่สามและประเทศกำลังพัฒนาที่สินค้าการเกษตรซึ่งเป็นสินค้าหลักขายไม่ได้ราคา ขณะเดียวกันต้องซื้อสินค้าอุตสาหกรรม สินค้าบริโภคอื่นจากต่างประเทศ อีกทั้งประเทศอุตสาหกรรมอย่างเช่น

สหรัฐอเมริกา ได้หันมาผลิตสินค้าเกษตร ผลิตข้าวขายแข่งกับไทย คนในประเทศอุตสาหกรรมมีรายได้สูงขึ้น มีกำลังซื้อมาใช้จ่ายในประเทศด้อยพัฒนาต้องการเปลี่ยนบรรยากาศ มาหาความตื่นเต้น มาหาความแปลกใหม่ในชีวิตนอกประเทศ ปัญหาคือ ประเทศกำลังพัฒนาอย่างเราจะจัดการท่องเที่ยวให้นำรายได้เข้าประเทศมากที่สุดและนานที่สุดได้อย่างไร เราต้องหารูปแบบว่าวิธีการท่องเที่ยวว่าแบบไหนเหมาะสมที่สุด ต้องตอบสนองการกระจายรายได้ของประชากรในพื้นที่ รวมทั้งก่อให้เกิดการสร้างงานในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยหากไม่ให้ความสนใจกับการกระจายรายได้ ให้คนทุกระดับที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยวได้รับประโยชน์การท่องเที่ยวที่เติบโตขึ้นมากก็ไม่มีความหมาย มีหน้าซ้ำยังไปช่วยเสริมช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนให้ห่างยิ่งขึ้น ฉลาดชายชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวที่ดีมีความเหมาะสมและเป็นที่ยังประสงค์มีปัจจัยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

1. ต้องไม่ทำลายศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ไม่มองศิลปวัฒนธรรมว่าเป็นสินค้าและเอื้ออำนวยต่อการดำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
2. ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่น และ
3. ผู้ที่มาเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นเกิดความเข้าใจอันดี เกิดมิตรภาพ มีความสามัคคีและอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่ใช่กลับไปแล้วเปิดคูอัลบั้มเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีผลงานเรื่อง วัฒนธรรมการท่องเที่ยวและการบริโภค : ความหมายที่แปรเปลี่ยนของ กิตติพร ใจบุญ (2537) ซึ่งทำให้การศึกษาการบริบทความหมายที่เกิดจากการไปท่องเที่ยว โดยงานของกิตติพร ใจบุญ นั้นมีเนื้อหาของการพัฒนาการท่องเที่ยวของไทยที่มุ่งวิเคราะห์ประเด็นในเรื่องของการใช้พื้นที่และเวลามากกว่าการศึกษาในบริบททางประวัติศาสตร์ ซึ่งงานของกิตติพร (2537) ได้จัดแบ่งช่วงเวลาของการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงโดยแบ่งช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 2 ช่วงเวลา ได้แก่ การท่องเที่ยวก่อน (ต้นรัตนโกสินทร์) และการท่องเที่ยวสมัยใหม่ ส่วนผลงานของปรีชา แดงโรจน์ (2544) เรื่อง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21 นั้น ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยว โดยปรีชา แดงโรจน์ ได้จัดแบ่งช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป

แต่การจัดแบ่งช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของปิ่นเพชร จำปา (2545) ได้จัดตามบริบททางประวัติศาสตร์ โดยแสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยมีพัฒนาการมาจากกลุ่มชนชั้นสูงแล้วเผยแพร่ไปยังชนชั้นล่าง โดยมีปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทยทั้งที่เป็นปัจจัยภายนอก เช่น กระแสความนิยมของโลก และปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ส่งผลให้การท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป และสำรวย เมฆรวุฒิ (2550) ผู้ศึกษากระบวนการกลายเป็น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดน้ำตลิ่งชัน ได้แบ่งช่วงเวลาของพัฒนาการการท่องเที่ยวในตลาดน้ำตลิ่งชันออกเป็น 3 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงของตลาดน้ำตลิ่งชันในอดีต ตลาดน้ำก่อนมีการทัวร์คลอง และตลาดน้ำหลังจากมีการทัวร์คลองเพื่อให้เป็นพัฒนาการของกิจกรรมที่เกิดขึ้นในตลาดน้ำตลิ่งชันแห่งนี้

ซึ่งงานของ ภัทรพงศ์ คงวิจิตร (2543) ได้กล่าวว่าสำหรับสังคมสมัยใหม่ "การท่องเที่ยว" เป็น"วัฒนธรรม" สำคัญซึ่งผลักดันให้คนจำนวนมากเดินทางปลีกตัวออกจาก "ชีวิตประจำวัน" อันน่าเบื่อหน่ายจำเจ นักท่องเที่ยวในสังคมสมัยใหม่แสวงหา "ความจริงแท้" ซึ่งเป็นด้านตรงข้ามกับความไม่จริงแท้ของชีวิตในสังคมอุตสาหกรรมโดยการบริโภค "ความหมาย" ของพื้นที่เที่ยวและกระบวนการสร้าง "ภาพ" ของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นหลัก จากความต้องการดังกล่าวของนักท่องเที่ยว มีการให้ความหมายและจัดการพื้นที่ต่าง ๆ ให้เป็นวัตถุประสงค์แห่งการจับจ้อง ทั้งนี้โดยมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อุดมการณ์ความคิดและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยผลักดัน พื้นที่หนึ่ง ๆ จึงเกิดชุดความหมายเพิ่มเติมขึ้นอย่างหลากหลาย "ความหมาย" ของพื้นที่ตลอดจนผู้อธิบายความหมายแต่ละชุดนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน โดยมีหลักการเลือกใช้คำอธิบายให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ รูปลักษณะต่าง ๆ ของตนแตกต่างกันออกไป การสร้าง "การจับจ้องอย่างนักท่องเที่ยว" ของพื้นที่หนึ่ง ๆ มีกระบวนการที่ซับซ้อน โดยความร่วมมือของคนหลายกลุ่ม

นอกจากนี้จากบทบาทความการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มนต์เสน่ห์ "ตลาดน้ำ" จุดขายชุมชน เพื่อความยั่งยืน ซึ่ง "มนต์เสน่ห์ ตลาดน้ำ" จะอยู่ได้ต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ลดการพึ่งพาจากภายนอก เน้นนำเสนอมิติทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่มากกว่าการขายของเพียงอย่างเดียว ที่สำคัญไม่ควรเลียนแบบกัน เชื่อหากทำได้ จะช่วยให้การท่องเที่ยวตลาดน้ำไทยยั่งยืน การท่องเที่ยวตลาดน้ำเป็นรูปแบบแรกๆของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวต่างชาติให้ความสนใจ ด้วยเสน่ห์ของการท่องเที่ยวตลาดน้ำที่เกิดจากความประทับใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนชาวสวน จากการค้าขายผลผลิตทางเกษตรทางน้ำของชาวบ้านที่หาได้ยากในประเทศของตน

ตลาดน้ำจึงกลายเป็นการท่องเที่ยวโดยมีจุดเน้นที่รูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชน ต้องการให้ชุมชนเกิดการรวมตัวและมีผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคม เช่น การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน สร้างความสัมพันธ์ต่อกันให้เกิดการติดต่ออย่างสร้างสรรค์ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อชุมชน นอกจากนี้ยังสร้างชื่อเสียงและส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวต่อสังคมประเทศชาติให้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากผู้คนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ สิริกมล ศรีเดช (2545) ได้

ศึกษาเรื่อง ตลาดดอนหวาย พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวและการบริโภค ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ตลาดดอนหวายเป็นพื้นที่อีกแห่งหนึ่งที่ฟื้นตัวขึ้นมาด้วยอิทธิพลของคำว่า “การท่องเที่ยว” ซึ่งได้สร้างภาพผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆว่า ตลาดดอนหวายเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวอย่างยิ่ง โดยอาศัยปัจจัย 2 ประการมาสร้าง “จุดขาย” ได้แก่ อดีตอันรุ่งเรือง และบรรยากาศอันสงบสุข อดีตอันรุ่งเรืองนั้นสะท้อนผ่านอาหารที่กล่าวอ้างว่าเป็นสูตรโบราณ สูตรค้นตำรับ และวิถีชีวิตชุมชนโบราณอันมีบ้านเรือนเก่าแก่ การท่องเที่ยวเป็นภาพตัวแทนส่วนบรรยากาศอันแสนสุขสงบ สะท้อนผ่านการสร้างภาพว่า ที่นี่มีธรรมชาติงดงามเหมาะแก่การพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ ล้วนแต่เป็นการบริโภคที่สอดคล้องกับรสนิยมของคนชั้นกลาง นับตั้งแต่อาหารที่ถูกสร้างภาพว่าอร่อยที่สุด เพราะเป็นของเจ้าตำรับ มีการจัดวางในลักษณะรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดแบ่งพื้นที่ให้เป็นประโยชน์สะดวกต่อการจับจ่ายซื้อสินค้า การจัดสรรที่จอดรถให้เป็นระเบียบ และที่สำคัญ ตลาดดอนหวายใช้เวลาเพียงหนึ่งวันสำหรับการมาเยือนดังนั้น ตลาดดอนหวายในปัจจุบันจึงเป็นพื้นที่แห่งการบริโภคของชนชั้นกลางในเมืองที่ไม่ต่างกับตลาดสดคิดแอร์ในห้างสรรพสินค้า หรือตลาดสดกลางแจ้งอย่างจุจักร เพียงแต่ว่าตลาดดอนหวายได้อาศัยมายาภาพของลมหายใจอดีตมาเพิ่มคุณค่าแก่พื้นที่ และมีครรลองชีวิตตอบสนองนโยบาย “การท่องเที่ยวไทย” อย่างภาคภูมิใจ

ในงานวิจัยของนิตา บัวงาม และคณะ (2549) ได้ศึกษาแนวทางการศึกษาการจัดการในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดลำพญา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดลำพญา มาก เพราะตลาดน้ำวัดลำพญายังคงสภาพความเป็นตลาดน้ำโบราณและมีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ อากาศบริสุทธิ์ มีสินค้าให้เลือกซื้อหลากหลายประเภท ตลาดน้ำวัดลำพญา มีการจัดการด้านพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการจัดการด้านสาธารณูปโภคได้ดี ตลาดน้ำวัดลำพญา มีการจัดกิจกรรมไว้รองรับนักท่องเที่ยวหลายรูปแบบและยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในด้านกิจกรรมต่างๆ คนในท้องถิ่นให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว มีอัยาศัยที่ดี ตลาดน้ำวัดลำพญา ได้มีการพัฒนารูปแบบการจัดการตลาดน้ำวัดลำพญาอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยว มีการให้ความรู้โดยการจัดการอบรมให้กับคนในท้องถิ่นและพ่อค้า-แม่ค้าให้มีจิตสำนึกในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว มีการจัดให้มีการแสดงการสาธิตการจักสาน การดำข้าวให้นักท่องเที่ยวได้ทราบถึงกรรมวิธีการทำเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวไทยให้คงอยู่ต่อไป

ตลาดน้ำเป็นการท่องเที่ยวโดยมีจุดเน้นที่รูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชน ต้องการให้ชุมชนเกิดการรวมตัวและมีผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อสังคม เช่น การสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน สร้างความสัมพันธ์ต่อกันให้เกิดการติดต่ออย่างสร้างสรรค์ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่อชุมชน นอกจากนี้ยังสร้างชื่อเสียงและส่งเสริมนโยบายการท่องเที่ยวต่อสังคมประเทศชาติให้เป็นที่รู้จัก และได้รับการยอมรับจากผู้คนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตลาดน้ำจึงถือเป็นการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม โดยเป็นไปในรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิต การดำเนินชีวิตของคนที่อยู่บริเวณลุ่มน้ำ การใช้ชีวิตที่เป็นชาวเกษตรกรรม มีรูปแบบวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความสัมพันธ์ภายในต่อกันเปรียบเสมือนญาติพี่น้อง ทำให้มองเห็นถึงความเป็นวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ซึ่งเมื่อสังคมนั้นถูกสร้างให้เกิดเป็นตลาดน้ำจึงถูกจัดเป็นการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่

ตลาดน้ำคลองแหก็เป็นหนึ่งในการท่องเที่ยวที่อิงวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมชุมชนที่สามารถดึงดูดให้เป็นการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ตลาดน้ำคลองแหจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งนี้ด้วยรูปแบบการปฏิบัติที่ให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน และเป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางของตลาดน้ำคลองแห เช่น การกำหนดรูปแบบการจัดสถานที่ ทั้งการค้าขายบนบก และการค้าขายอาหารในเรือ การมีส่วนร่วมในการใช้วิถีวัฒนธรรมชาติในการใช้เป็นภาชนะรองอาหาร เช่น ใบตอง กะลา กระบอกลไม้ไผ่ ทำให้นักท่องเที่ยวตื่นตาตื่นใจกับบรรยากาศ การให้แม่ค้า พ่อค้า แต่งกายแบบไทยๆ เพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตกาล จนถึงวันนี้ เห็นได้ว่าพื้นที่ว่างพื้นที่หนึ่งที่เป็นเพียงพื้นที่ที่ผู้คนในชุมชนใช้เป็นพื้นที่สาธารณะทั่วไปได้ถูกนำมาประดิษฐ์ให้กลายเป็นพื้นที่ที่มีคุณค่าสำหรับชุมชนและคนในชุมชน เป็นพื้นที่ที่มีค่าสำหรับคนนอกพื้นที่ ด้วยการสร้างให้เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวที่สามารถรองรับ และ “รับใช้” การท่องเที่ยวของคนในพื้นที่ พื้นที่ใกล้เคียง และชาวประเทศได้อย่างสง่า และยั่งยืนต่อไปอนาคต

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมบริโภค

วัฒนธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสังคมซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน นอกจากนี้ ชัยนงค์ วรรณะภูดี (2521) อธิบายไว้ว่า วัฒนธรรมของคนในสังคมหนึ่งเป็นสิ่งที่สังคมนั้นยอมรับกันว่ามีประโยชน์และมีคุณค่า ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในสังคมภายใต้เงื่อนไขชุดหนึ่ง อีกทั้งเป็นแบบแผนพฤติกรรมที่ดีและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา ตามที่ Jean Baudrillard พบว่า สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการบริโภคที่ถูกกำหนดในระบบคุณค่า ระบบคุณค่าเป็นลักษณะอย่าง

หนึ่งของวัฒนธรรมที่คนในสังคมกระทำหรือสร้างขึ้นมาเพื่อปฏิบัติต่อกันในสังคมหรือกลุ่มคนนั้นๆ นอกจากนี้เงื่อนไขปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมการบริโภค เช่น กลุ่มทางสังคม หน่วยธุรกิจ ครอบครัว บุคคล การเรียนรู้จากการถ่ายทอดในเรื่องของความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ทำให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมการบริโภคจนกลายเป็นพฤติกรรม การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมการบริโภคเกิดจากความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมต่อไป ผลกระทบของวัฒนธรรมการบริโภคในสังคมหรือกลุ่มคนจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมโดยกำหนดระเบียบ ทิศทาง และแนวทางแก่สมาชิกในสังคม หรือกลุ่มเงื่อนไขปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงทางด้านการบริโภคอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมหรือกลุ่มที่มีความต้องการเหมือนกัน

วัฒนธรรมการบริโภคจะมีผลต่อพฤติกรรม การบริโภคจะถูกดำเนินไปโดยมีกรอบของสังคมที่บุคคลอาศัยอยู่ ในการศึกษาวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อการบริโภค เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาถึงกลุ่ม เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มที่เกี่ยวข้องอื่นๆ และชนชั้นในสังคมเป็นการศึกษาทางสังคมควบคู่ไปกับวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคมย่อมมีลักษณะแตกต่างกัน เพราะกลุ่มคนในสังคมหรือสมาชิกในสังคมย่อมมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ไปจากกลุ่มคนหรือสมาชิกของกลุ่มสังคมอื่น อันเป็นผลเนื่องมาจากการเรียนรู้ร่วมกันที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” (อานนท์ อารามย์ 2526) การเรียนรู้วัฒนธรรมการบริโภคของคนซึ่งปฏิบัติกันโดยทั่วไปนั้นเกิดจากการถ่ายทอดจากแหล่งต่างๆ ซึ่งเรียกว่า ตัวแทนการขัดเกลา ในการเรียนรู้วัฒนธรรมการบริโภคของคนในสังคมมีหลายลักษณะ การเรียนรู้ดังกล่าว ต้องอาศัยเงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการบริโภค เช่น ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน ตัวแบบ และสื่อต่างๆ (พัทยา สายหู 2538)

นอกจากนี้กาญจนา แก้วเทพ (2539) กล่าวว่าวัฒนธรรมแบบมีสื่อเป็นตัวกลาง (Mass-Mediated Culture) มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการบริโภคอย่างแยกกันไม่ออก เนื่องจากสื่อเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดการซื้อขาย มีผลทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมแห่งการซื้อขายเพื่อการบริโภค ส่งผลให้เกิดเป็นความสัมพันธ์แบบตลาด คือ การวางโครงสร้างทางสังคมความรู้สึกแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้น อิทธิพลของสื่อ มีเนื้อหาและรูปแบบ 2 แง่มุม คือบทบาทของสื่อมวลชน ในฐานะศูนย์กลางแห่งการสร้างภูมิปัญญาของสังคม เนื่องจากสื่อเป็นตัวกลางสะท้อนถึงวัฒนธรรมการบริโภคของคนกลุ่มต่างๆ และการเข้ามาแทนที่ของสื่อได้สร้างรูปแบบของการบริโภค ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมการบริโภคจนมีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคของคนในวัยต่างๆ ไม่เหมือนกัน มีแบบแผน ทศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมสอดคล้องคล้ายคลึงกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและกลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคเฉพาะกลุ่มในที่สุด

สุภร เสรีรัตน์ (2540) พบว่า ความเชื่อและค่านิยมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมผู้บริโภค และพฤติกรรมผู้บริโภคขึ้นอยู่กับความเห็นคุณค่าของกลุ่มคนในสังคมด้วยความพอใจจนกลายเป็นวัฒนธรรม แต่เป็นวัฒนธรรมที่ค่อนข้างจะอิสระเสรี ปราศจากการควบคุมจากฝ่ายต่างๆ คนทุกคนสามารถเลือกบริโภคสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ มีเสรีภาพในการเลือกกิน เที่ยวได้อย่างอิสระ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสังคมของการบริโภคที่ได้รับอิทธิพลจากสื่อโฆษณาต่างๆ ที่เห็นถึงคุณค่าของวัตถุนิยม และหากมองถึงการ “ช้อปปิ้ง” (Shopping) ก็เป็นการบริโภคตามนัยความหมายนี้เช่นกัน Shields (1992) อธิบายว่า ช้อปปิ้งเป็นกระบวนการปฏิบัติทางสังคมในการสำรวจและเที่ยวชมเช่นเดียวกับการท่องเที่ยว กระบวนการอันนี้อาจจะเป็นรูปแบบหนึ่งของการเดินเล่นในเวลาว่างที่ระยะเวลาถูกขยายออกไป เป็นการเดินดูร้านค้าต่างๆ จำนวนหลายสิบร้าน ลักษณะของการเดินชื้อแบบนี้เป็นการซื้อที่ไม่มีจุดหมาย หรือเป็นการซื้อด้วยอารมณ์ความรู้สึกของความปรารถนาที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองโดยสมบูรณ์ การช้อปปิ้งแบบนี้จะใช้เวลาว่างด้วยการเดินดูสิ่งของที่จัดวางไว้หน้าร้านไปเรื่อยๆ โดยไม่มีจุดหมาย การช้อปปิ้งแบบ “แคะมอง” นี้ถือว่าการซื้อที่ไม่มีเหตุผล การทำตามฝูงชนในพื้นที่ “สาธารณะ” (The Crowd Practice of These ‘Public’ Space) ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการซื้อแบบนี้ เป็นการซื้อที่เร่งรีบ เป็นการหยุดอิสระการเลือกในพื้นที่ของคนที่เป็นผู้บริโภค ซึ่งอาจจะเสียใจในเวลาต่อมาที่ได้ด่วนตัดสินใจซื้อ

ธนภูมิ อดิเวทิน (2543) ศึกษาเรื่อง วัฒนธรรมบริโภคนิยมกับอาหารเพื่อสุขภาพ ในบริบทสังคมเมือง ได้กล่าวถึง แนวคิดวัฒนธรรมบริโภคนิยม (Consumer Culture) เนื่องด้วยวัฒนธรรมบริโภคนิยมเกิดจากพื้นฐานของการขยายตัวในระบบการผลิตสินค้าแบบทุนนิยมจึงนำไปสู่เรื่องของการเปลี่ยนแปลงวัตถุให้กลายเป็นสินค้าของผู้บริโภคที่สามารถซื้อขายหรือเลือกบริโภคได้ (Featherstone 1992, 14 อ้างถึงใน ธนภูมิ อดิเวทิน 2543) วัฒนธรรมการบริโภคจึงเป็นตัวสร้างให้เกิดความเท่าเทียมและสร้างอิสระของปัจเจกบุคคล เป็นตัวดึงดูดให้บุคคลเกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีขึ้น นอกจากนี้ธนภูมียังมองว่าความพึงพอใจในการเลือกบริโภคสินค้าของบุคคลเป็นการแสดงความแตกต่างกันของบุคคลต่อสถานะความต้องการต่อการใช้ชีวิตที่สะดวกสบาย (เห็น ได้จากการที่บุคคลเลือกใช้สินค้าเพื่อสร้างพันธะทางสังคม หรือสร้างความแตกต่าง เป็นต้น) และวัฒนธรรมบริโภคนิยมยังเป็นตัวสร้างความพึงพอใจทางด้านอารมณ์และจิตใจต่อการบริโภคความฝันและความปรารถนาในการบริโภควัฒนธรรมโดยเฉพาะ ในด้านของการให้ความสำคัญกับร่างกายและความพึงพอใจต่อชีวิตหรูหราและสะดวกสบาย จึงนำไปสู่เรื่องของการบริโภคสัญลักษณ์ทางสินค้าและความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม จึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมบริโภคนิยมอธิบายถึงลักษณะของความเป็นปัจเจกบุคคล การแสดงออก รวมทั้งการรับรู้ความเป็นตนเอง ซึ่งร่างกาย เครื่องแต่งกาย คำพูด กิจกรรมยามว่าง การรับประทาน

อาหาร รถยนต์ส่วนตัว และบ้านของบุคคลกลายเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงรสนิยมและรูปแบบการใช้ชีวิตของผู้บริโภคนั้นๆ (Featherstone 1992)

สิ่งสำคัญของวัฒนธรรมบริโภคนิยมก็คือ การลดคุณค่าเดิมในธรรมชาติแล้วแทนที่ด้วยการครอบงำจากคุณค่าการแลกเปลี่ยนภายใต้ระบบทุนนิยมที่แปรเปลี่ยนสินค้าให้กลายเป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ ซึ่งในที่สุดแล้วก็สร้างความหมายใหม่ของสินค้าขึ้นมา (การลดภาพความแตกต่างระหว่างจินตนาการและความเป็นจริง) การให้ความสำคัญกับรูปแบบนี้ได้รับการกระตุ้นจากพลวัตของการตลาดสมัยใหม่ที่จะช่วยสร้างแฟชั่น รูปแบบความรู้สึก และประสบการณ์ใหม่ๆอย่างต่อเนื่อง ทำให้สังคมพยายามแสวงหาโอกาสในการปรับปรุงและแสดงสัญลักษณ์ของตนเองไม่ว่าตนเองจะมีอายุเท่าใดหรืออยู่ในชนชั้นใดก็ตาม (Baudrillard 1975)

เมื่อเราพูดถึงถึงเรื่องการบริโภค เรามักจะคิดด้วยคติเรื่องประโยชน์สุขตามแบบโมเดิร์นที่เราบริโภคสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความจำเป็น เพื่อประโยชน์ใช้สอยหรือเพื่อความสะดวกสบาย เช่น การกินอาหารเพื่อบำรุงร่างกาย มีรถเพื่อขับ แต่สำหรับวัฒนธรรมบริโภคนิยมใหม่ในความหมายของ Baudrillard ได้ให้ความหมายว่า การบริโภคถ้าจะพิจารณาให้ดีจะเห็นว่าปัจจุบันมนุษย์เราบริโภคสิ่งๆหนึ่งเพื่อสื่อความหมายถึงบางสิ่งบางอย่างตามสถานะของเรา ตัวตนของเรา ภาพพจน์ของเรา นักวิชาการอย่าง Baudrillard จึงบอกว่า มันไม่ใช่การบริโภควัตถุอีกต่อไป แต่เป็นการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ (Sign) นั่นคือการบริโภคเพื่อสื่อความหมาย เช่น การบริโภคแฮมเบอร์เกอร์ ในสังคมไทยสื่อถึงผู้กินว่ามีความทันสมัย หรืออาจเป็นภาพลักษณ์ของคนที่มีธุรกิจรัดตัว คนที่ใส่นาฬิกาโรเล็กซ์ของจริงและของปลอมต่างกันตรงไหน คำตอบอาจตอบได้ว่า คนซื้อของปลอมคือซื้อมูลค่าความจำลอง อาจจะทำเพื่อปลอบใจตัวเอง อาจจะทำเพื่อประชดประชันหรือบางครั้งก็อาจจะสื่อความหมายอย่างซับซ้อนก็ได้ว่า คนระดับฉันทะเลาะไปแล้ว ไม่ยึดติดกับของจริงของปลอม เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อการบริโภคความหมายได้หมด ไม่ว่าจะเป็ความสูงส่ง ความศักดิ์สิทธิ์ เสรีภาพ จิตสำนึกอันดีงาม และนี่คือตรรกะของวัฒนธรรมการบริโภคนิยมใหม่ ที่วัฒนธรรมถูกทำให้เป็นสินค้า และสินค้าถูกทำให้เป็นวัฒนธรรม

ในเรื่องวัฒนธรรมการบริโภคนิยมนี้ เกษม เพ็ญภินันท์ (2550) ได้กล่าวถึงเรื่องของวัฒนธรรมบริโภคนิยม โดยมองว่าทุกวันนี้ความต้องการในการบริโภคของคนเราไม่ได้เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อการดำรงชีวิตเพียงอย่างเดียวหากยังแผ่ไปถึงนัยยะอื่นทางสังคมอีกด้วย เช่น วัฒนธรรม คุณค่าทางศักดิ์ศรี หน้าตา ภาพลักษณ์ รสนิยม ความปรารถนา และกระบวนการสร้างแรงจูงใจให้บริโภค ดังนั้น การทำความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมบริโภคนิยมไม่สามารถแยกขาดจากพัฒนาการของระบบทุนนิยมและพลวัตทางสังคมในปัจจุบันได้ เนื่องจากระบบทุนนิยมไม่สามารถ

ธำรงรักษาตัวเองได้ หากไม่แปรสภาพผลผลิตให้เป็นสินค้า และกระตุ้นให้เกิดการบริโภคในรูปแบบต่างๆ จนในที่สุดก่อให้เกิดรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ล้นไหลไปตามกระแสเศรษฐกิจ ส่วนผลลัพธ์ที่ตามมาจากการเกิดพลวัตทางสังคมนี้ คือ รูปแบบอันหลากหลายทางวัฒนธรรมของการบริโภคที่ปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันจนเราต้องทำความเข้าใจวัฒนธรรมบริโภคว่ามันเกิดจากสัมพันธภาพระหว่างการดำรงชีวิตของเรากับพลวัตทางสังคมที่ระบบทุนนิยมกำลังเปลี่ยนผ่านความสำคัญจากการผลิตไปสู่การบริโภค กล่าวคือ สารสำคัญของวัฒนธรรมบริโภคอยู่ที่การทำให้การบริโภคแพร่ขยายไปยังทุกส่วนของสังคม และแทรกซึมเข้าไปในเรือนร่างของกลไกตลาด

จากการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมการบริโภคในพื้นที่เมือง: บทวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัย ของสุเรศ โชติอุดมพันธ์ (2550) ได้กล่าวถึงเรื่องการบริโภคในลักษณะของทุนนิยมว่าเป็นกลไกสำคัญในการสร้างกระแสการบริโภคนิยม เนื่องด้วยการบริโภคนิยมเป็นกระแสที่ทำให้ความสำคัญกับวัตถุในฐานะที่เป็นสินค้าให้คนต้องบริโภคและผลักดันให้มนุษย์ต้องจำเป็นต้องบริโภคตลอดเวลา เพื่อกระตุ้นให้เกิดเม็ดเงินไหลเวียนในระบบเศรษฐกิจ มนุษย์ในกรอบบริโภคนิยมจึงมีความสำคัญในแง่ที่เป็น “นักบริโภค” ผลกระทบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการบริโภคคือการที่ “ความหมาย” หรือ “สารัตถะ” ในการกระทำหรือการดำรงอยู่ของมนุษย์จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าไม่มีการบริโภค ความซับซ้อนของการบริโภคไม่ได้อยู่ที่การบริโภคเอง หากแต่อยู่ที่สัญลักษณ์หรือสิ่งที่การบริโภคนั้นหมายถึงหรือแทนที่

ดังที่ฌอง โบดริยาร์ (Jean Baudrillard) (1975) กล่าวไว้ว่า การบริโภคโดยแท้จริงแล้วไม่ได้เกี่ยวข้องกับสินค้าหรือวัตถุโดยตรง หากแต่เกี่ยวข้องกับการที่สินค้านั้นกลายเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งหนึ่ง โบดริยาร์ นิยามการบริโภคว่า เป็นการกระทำอันเป็นระบบของการจัดการกับสัญลักษณ์ (“A Systematic Act of The Manipulation of Signs”) (Baudrillard 1975 , 25) กล่าวคือ ในระบบบริโภคนิยม สินค้าหรือวัตถุไม่ได้หมายถึงตัวตนของมันอีกต่อไป หากแต่เป็นสัญลักษณ์สื่อไปถึงสถานภาพหรือวิถีชีวิตหนึ่ง นอกจากนั้นสินค้าและหน้าที่ในการเป็นสัญลักษณ์ยังเชื่อมโยงกันในสายสัมพันธ์ที่ไร้ซึ่งเหตุผลหรือกฎเกณฑ์ แต่ถูกทำให้ดูเป็นเรื่องธรรมชาติที่ใครต่อใครก็เห็นพ้องต้องกัน (Barthes 1980) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ โทรศัพท์มือถือ ในอดีตมือถือไม่ได้มีกันแทบทุกคนเช่นในปัจจุบัน บางคนถึงแม้จะไม่มีความต้องการใช้โทรศัพท์มือถืออย่างยั้งยวดแต่ก็พกไว้เป็นการ “เสริมบารมี” เนื่องจากการมีโทรศัพท์มือถือเป็นสิ่งที่ดูโก้และเป็นตัวแทนของวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่เร่ร่อนและไม่ผูกพันติดอยู่กับสำนักงาน หากแต่ต้องเดินทางพบปะลูกค้าตลอดเวลา (นพพร ประชากุล 2546)

นอกจากนั้นในปัจจุบันการใช้โทรศัพท์มือถือไม่ได้มุ่งเน้นให้คนใช้เพียงแค่เครื่องเดียว หากแต่บริษัทต่างๆ พยายามผลักดันให้ผู้บริโภคเปลี่ยนโทรศัพท์มือถืออยู่เป็นระยะๆ ถึงแม้ว่าจะไม่จำเป็นก็ตาม การพยายามออกแบบโทรศัพท์มือถือให้มีลักษณะเป็นสมัยนิยมและมีฟังก์ชันใหม่เพิ่มขึ้น เช่น การถ่ายภาพ การบันทึกภาพเคลื่อนไหว รวมไปถึงการเล่นเพลงในรูปแบบไฟล์ “MP3” จึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ผลักดันให้ผู้บริโภคเปลี่ยนโทรศัพท์มือถืออยู่บ่อยครั้ง เนื่องจากการได้เป็นเจ้าของโทรศัพท์มือถือรุ่นใหม่ก็เปรียบเสมือนการเป็นคนที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์และยินดีปรับวิถีชีวิตให้เป็นไปตามครรลองสมัยใหม่อย่างแท้จริง ตัวอย่างดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการบริโภคในแง่พื้นที่สินค้าเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ กล่าวคือ ในระบบบริโภคนิยมอัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากสารัตถะภายในตัวมนุษย์ แต่เกิดขึ้นมาจากสินค้านำที่มนุษย์เลือกบริโภค เช่น โทรศัพท์มือถือ เสื้อผ้าอาภรณ์ และอาหารที่เลือกรับประทานล้วนแต่มีส่วนสำคัญต่อการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของมนุษย์ในระบบบริโภคนิยม ยิ่งความหลากหลายของสินค้านำมีมากเท่าใด ความหลากหลายในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ยังมีมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้นสินค้าในวัฒนธรรมบริโภคนิยมจึงไม่เพียงขายสินค้าตามคุณภาพที่มีอยู่เท่านั้น แต่ต้องขายภาพลักษณ์ของสินค้าด้วย เพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคความหมายเชิงสัญลักษณ์ไปพร้อมกับประโยชน์ใช้สอยที่สินค้านำมีอยู่ (ศรีนคร รัตนเจริญจร 2544)

Jean Baudrillard (1975) มองว่าการบริโภคในยุคสมัยใหม่เป็นการบริโภคตามรายได้ คือมีมากใช้มาก มีน้อยใช้น้อย แต่ในยุคสมัยปัจจุบันมีการบริโภคที่เกินความพอดี หรือบริโภคเกินกำลังฐานะของตน จากการบริโภคเกินความพอดีทำให้เกิดการผลิตสินค้าต่างๆ มากมาย และมีการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของสิ่งต่างๆ เพื่อให้ผู้บริโภคเกิดการยอมรับทั้งในด้านรสนิยม ชนชั้น และคุณภาพของสินค้า สำหรับโบคเรียร์ดแล้ว สัญลักษณ์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสิ่งหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทนสิ่งอื่นที่ขาดหายไป ดังนั้นสิ่งของต่างๆ ไม่ได้มีคุณค่าในตัวเอง ถูกกำหนดให้เป็นส่วนประกอบในการสร้างบรรยากาศของระบบคุณค่าระบบใดระบบหนึ่ง ที่ดำรงอยู่มากมายในสังคมปัจจุบัน คุณค่าที่สัญลักษณ์สร้างขึ้นนี้เองได้ทำให้สิ่งของสามารถรวมเข้าไปอยู่ในระบบหนึ่งๆ ได้ ในปัจจุบันนี้การบริโภคสินค้าต่างๆ ของคนทั่วไป เป็นการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ทั้งสิ้น กล่าวคือ “ความต้องการ” สำหรับสังคมบริโภคจึงไม่ใช่ความต้องการที่ว่าวัตถุนั้นใช้ทำหน้าที่อะไร แต่เป็นความต้องการ “ความแตกต่าง” ที่เป็นความแตกต่างใน “ความหมายของสังคม” สังคมในปัจจุบันจึงเป็นสังคมที่มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด ไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริง แต่เป็นผลมาจากขอบเขตวัฒนธรรม การบริโภคจึงเป็นเรื่องของการโอ้อวด เป็นการบริโภคจินตนาการ บริโภคความฝัน ซึ่งทั้งหมดถูกสร้างด้วยค่าการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ตลอดเวลา ซึ่งเป็นภาพลวงในระบบทุนนิยม ซึ่งสร้างอุปายหรือกลลวงอย่างต่อเนื่องในการบริโภควัตถุนั้นๆ ที่จะมองค่าของวัตถุนั้น ได้อย่างลึกซึ้ง

แนวคิดและแนวทางสำคัญในการศึกษาวัฒนธรรมบริโภค ก็เพื่อทำให้มองเห็นว่าการบริโภคไม่ได้มีความหมายถึงการบริโภคโดยตรง แต่ความหมายของการบริโภคสำหรับการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยต้องการสื่อให้เห็นวัฒนธรรมการบริโภครูปแบบใหม่ของผู้คนที่ไม่ได้มีจุดประสงค์เพียงแค่การดื่ม กิน การรับบริการ หรือการใช้สินค้า เท่านั้น แต่เป็นการบริโภครูปแบบใหม่ คือ การบริโภคในแง่ของการกระทำกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของตนเองในทุกรูปแบบ เป็นการบริโภคที่ไม่ใช่เพียงแค่เป็นการซื้อสินค้าหรือบริการเท่านั้น แต่เป็นการบริโภคที่มากกว่าการบริโภคโดยตรง และมีความหมายแฝงเร้น เช่น การบริโภคบรรยากาศ สถานที่ สภาพแวดล้อม การศึกษาวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เป็นต้น ดังที่ฌอง โบดริยาร์ (Baudrillard 1975) กล่าวไว้ว่า การบริโภคโดยแท้จริงแล้วไม่ได้เกี่ยวข้องกับสินค้าหรือวัตถุโดยตรง หากแต่เกี่ยวข้องกับการที่สินค้าดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของอีกสิ่งหนึ่ง กล่าวคือ เป็นตัวแทนของอีกสิ่งหนึ่ง เช่น การท่องเที่ยว ในอดีตการท่องเที่ยว คือ การออกจากบ้าน ไปเที่ยวเพื่อต้องการพักผ่อน แล้วก็กลับบ้านเพื่อดำเนินกิจกรรมตามปกติ แต่ในปัจจุบันการท่องเที่ยวของผู้คนเปลี่ยนไปสร้างจุดหมายที่แอบแฝงแตกต่างกัน เช่น การจัดท่องเที่ยวของหน่วยงาน องค์กรต่างๆ แต่แฝงจุดหมายเพื่อให้พนักงานได้ไปศึกษาดูงานที่อื่น แล้วนำกลับมาประยุกต์ใช้ในองค์กรของตน หรือการไปตลาดของผู้คนในอดีต เราจะสังเกตเห็นได้ว่า ในอดีตเมื่อผู้คนจะไปตลาดจะต้องถือเอาตะกร้าไปด้วยทุกครั้ง แต่ในปัจจุบัน เราจะเห็นว่าเมื่อจะไปตลาดคนส่วนใหญ่จะไม่ถืออะไร ไปเลย และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะถือเอากล้องถ่ายรูปแทนการถือตะกร้ามากขึ้น

ตลาดน้ำคลองแหก็เช่นเดียวกันที่ผู้คนส่วนใหญ่สะพายกล้องถ่ายรูปแทนการถือตะกร้าไปตลาดน้ำ ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวได้มีนัยยะมากกว่าการไปเพื่อบริโภคกิน ดื่มเท่านั้น แต่ผู้คนต้องการไปบริโภคบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำที่เคยเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยและเป็นลักษณะการค้าที่โด่งดังของไทยเมื่อครั้งอดีตกาลที่เมืองไทยเคยใช้เส้นทางทางน้ำเป็นเส้นทางหลักของการคมนาคม ตัวแทนภาพของตลาดน้ำคลองแห จึงเป็นลักษณะการท่องเที่ยวที่สร้างทางเลือกให้คนในพื้นที่ และคนนอกพื้นที่ได้สัมผัสบรรยากาศในอดีตอันรุ่งโรจน์ของคนทีถวิลหาความเป็นอดีตได้อย่างลงตัว จนทุกวันนี้จะเห็นได้ว่าตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมมากขึ้นทั้งจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ สร้างให้พื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหเป็นตัวแทนของตลาดน้ำภาคใต้ และเป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวสามารถบริโภคความเป็นตลาดน้ำได้จริง ไม่ว่าจะในแง่ของอาหารที่สามารถหาซื้อและรับประทานได้เลย หรือบรรยากาศของพื้นที่ บรรยากาศของวิถีชีวิตผู้คน เป็นต้น

กรอบแนวคิดของกรวิจัย

การวิจัยเรื่อง ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค ผู้วิจัยใช้แนวคิดหลัก 3 แนวคิด ในการวิเคราะห์ตลาดน้ำคลองแห คือ แนวคิดเรื่องพื้นที่และ ประเพณีประดิษฐ์ แนวคิดการท่องเที่ยว และแนวคิดวัฒนธรรมบริโภค เพื่อวิเคราะห์ตลาดน้ำคลอง แหในลักษณะที่ถูกสร้างให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค

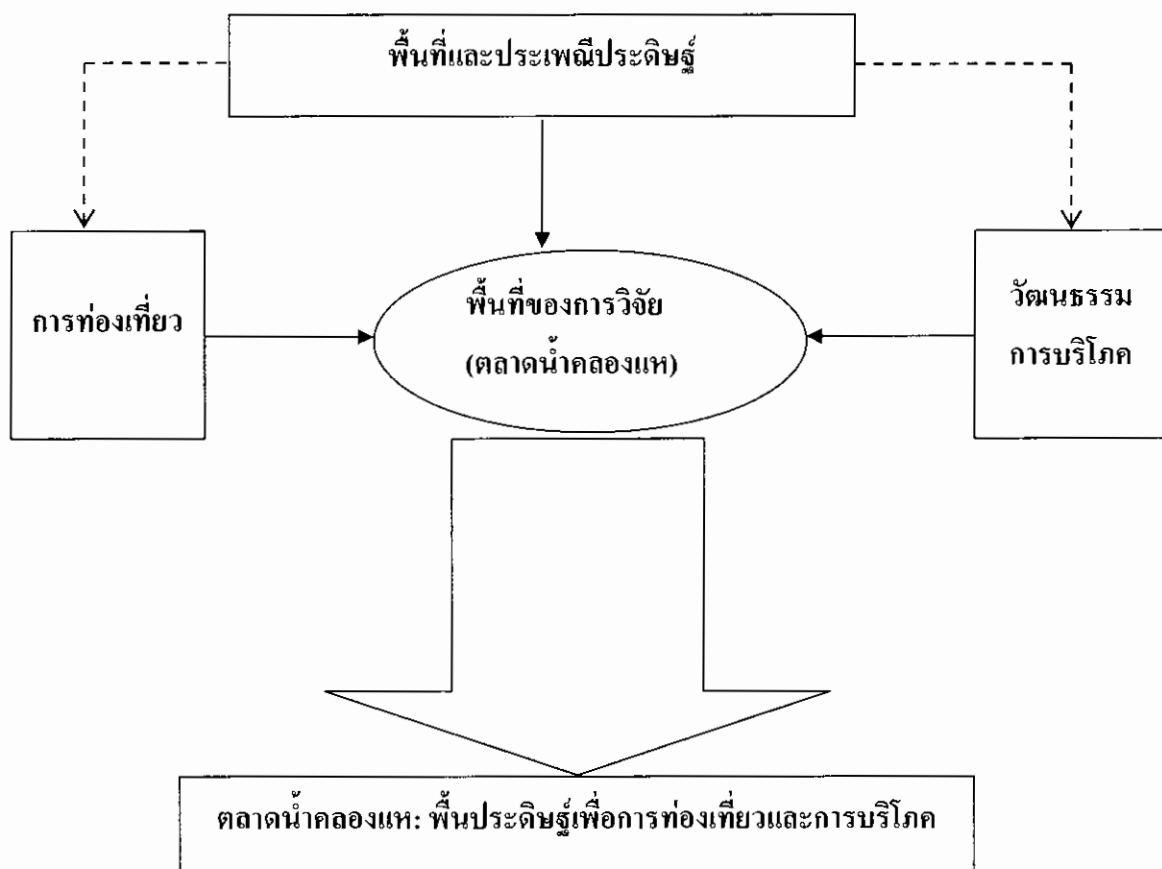
ในการศึกษาเรื่องตลาดน้ำคลองแห : พื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค ผู้วิจัย ได้นำแนวคิดเรื่องพื้นที่ (Place / Space) มาอธิบายเกี่ยวกับพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหเนื่องด้วย พื้นที่แห่งนี้เป็นพื้นที่ที่มีสร้างขึ้นจากความทับซ้อนด้วยมิติแห่งกาลเวลาในอดีต และเวลาในปัจจุบัน มีความเป็นพลวัต (เปลี่ยนแปลง) จากอดีตเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางความเป็นปัจจุบัน เป็น พื้นที่ที่มีความผันไหวตามกาลเวลาของสังคม ดังที่เลอแพบว์กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง The Production of Space ว่าพื้นที่ คือ ผลผลิตจากการให้ความหมายของผู้คนในสังคม อันเป็นผลจาก จินตนาการและการปฏิบัติทางสังคม รวมถึงพื้นที่ที่ถูกควบคุมด้วยอำนาจของการปกครอง สอดคล้องกับพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหที่ผู้คนให้ความหมายเป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อน การ ผ่อนคลาย และการบริโภคในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ที่สามารถเดินทางได้ง่ายเพราะไม่ไกลจากตัว เมือง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับที่ไซรต์น์ เจริญสิน โอสถ ได้กล่าวถึงเรื่องพื้นที่ว่า พื้นที่พื้นที่หนึ่ง ไม่ใช่หมายถึงเพียงพื้นที่สำหรับกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเพียงอย่างเดียว ทว่าพื้นที่หนึ่งๆมีความหมาย มากกว่าการเฉพาะเจาะจง ดังนั้น พื้นที่หนึ่งๆจึงรวม ไปถึงการสร้างพื้นที่ส่วนตัว พื้นที่สาธารณะ พื้นที่ทำงาน พื้นที่พักผ่อน พื้นที่เมือง พื้นที่ชนบท

แนวคิดประเพณีประดิษฐ์ เป็นการกำหนดบทบาท และหน้าที่ที่เฉพาะเจาะจงของ พื้นที่ด้วยการประดิษฐ์ความเป็นสังคมไทยลงไปในพื้นที่ตามรูปแบบในอดีต เช่น การแต่งกาย การใช้วัตรธรรมเนียม การรื้อฟื้นประเพณีท้องถิ่น เป็นการพยายามเลียนแบบความเป็นอดีตย้อนกลับ มาสู่ปัจจุบันอีกครั้ง โดยมีตลาดน้ำคลองแหเป็นตัวแทนความทรงจำของผู้คน

แนวความคิดการท่องเที่ยว เนื่องจากตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวที่ สร้างขึ้นใหม่บนพื้นที่เมืองและได้รับความนิยมจากผู้คนจำนวนมาก อนึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) บรรจุ "ตลาดน้ำคลองแห" ไว้ในตารางการท่องเที่ยวทางน้ำ เนื่องตลาดน้ำ คลองแหเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งสร้างกิจกรรมทางเลือกให้นักท่องเที่ยวได้พบกับการ ท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน เช่น กิจกรรมการชื้อขายทางน้ำ การล่องเรือชมลำน้ำคลองแห การเน้นความ เป็นไทยดั้งเดิมผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำ

ส่วนแนวคิดวัฒนธรรมการบริโภคยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modern) ได้นำมาวิเคราะห์ตลาดน้ำคลองแห ในเรื่องของการบริโภคที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสินค้าหรือวัตถุโดยตรง หากแต่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่สินค้าดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งการบริโภคเป็นการกระทำอันเป็นระบบของการจัดการกับสัญลักษณ์ หากแต่ในระบบบริโภคนิยม สินค้าหรือวัตถุไม่ได้หมายถึงแต่ตัวของมันเองอีกต่อไปแต่เป็นสัญลักษณ์สื่อไปถึงสถานภาพหรือวิถีชีวิตหนึ่ง นอกจากนั้นสินค้าและหน้าที่ในการเป็นสัญลักษณ์ยังเชื่อมโยงกันในสายสัมพันธ์ที่ไร้ซึ่งเหตุผลหรือกฎเกณฑ์แต่ถูกทำให้เป็นเรื่องของธรรมชาติที่ใครต่อใครก็เห็นพ้องต้องกัน

ดังนั้น การวิเคราะห์ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค ผู้วิจัยขออธิบายกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ชัดเจน และรอบด้านผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นบุคคลที่ทำงานภายในและมีความเกี่ยวข้องต่อการสร้างตลาดน้ำคลองแหทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผู้ให้ข้อมูลหลักจะเป็นบุคคลที่สามารถตอบคำถามถึงการถูกสร้างขึ้นของตลาดน้ำคลองแหเพื่อให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคได้อย่างไร และวิถีชีวิตความสัมพันธ์ของคนในชุมชนคลองแหที่มีต่อการสร้างตลาดน้ำคลองแหขึ้น ดังนั้นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ นายกเทศมนตรีเมืองคลองแห และสมาชิกเทศบาลเมืองคลองแห และอีกกลุ่มคือ กลุ่มแม่ค้า พ่อค้าที่ค้าขายสินค้าบนลานาชนดิในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห ซึ่งแนวทางการสัมภาษณ์จะเป็นดังนี้

1.1 นายกเทศมนตรีเมืองคลองแห และสมาชิกเทศบาลเมืองคลองแห เนื่องด้วยกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีนโยบายในการสร้างพื้นที่คลองแหให้กลายเป็นตลาดน้ำคลองแห เป็นการสนองนโยบายการหาเสียงเพื่อสร้างงานให้กลุ่มคนชุมชนคลองแหได้มีงาน มีอาชีพ และมีรายได้ การสัมภาษณ์นายกเทศมนตรีเมืองคลองแห และสมาชิกเทศบาลเมืองคลองแหก็เพื่อต้องการทราบแนวความคิดในการสร้างตลาดน้ำคลองแห เช่น เรื่องประวัติความเป็นมาของกลุ่มน้ำคลองแห การถูกสร้างขึ้นของตลาดน้ำคลองแห นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว วิถีชีวิตความสัมพันธ์ของคนในชุมชน กิจกรรม ประเพณี และวัฒนธรรมชุมชนของชาวคลองแหที่ส่งผลกระทบต่อการสร้างตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ การบริหารจัดการให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวแห่งใหม่สำหรับคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ การสร้างให้พื้นที่คลองแหเป็นที่รู้จัก

ลักษณะการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการประชาสัมพันธ์ กระแสเสียงตอบรับจากคนในพื้นที่ คลองแห ความคิดในการดำเนินงาน เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติเป็นภาชนะห่อหุ้มอาหาร การแต่งกายของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในตลาด การกำหนดราคาอาหาร การควบคุมร้านค้าอาหาร รายการอาหาร การเช่าพื้นที่ทั้งในลำเรือ และพื้นที่บนฝั่ง การจัดกิจกรรมตามเทศกาล การจัดกิจกรรมอื่นๆเพิ่มเติม เป็นต้น ทั้งหมดนี้ก็เพื่อต้องการทราบแนวความคิดของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห

1.2 แม่ค้า พ่อค้าที่ขายของในตลาดน้ำคลองแห เนื่องด้วยกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้เป็นบุคคลในพื้นที่ที่มีความผูกพัน และรับรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานภายในพื้นที่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง การสัมภาษณ์ก็เพื่อทราบแนวความคิดของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพในพื้นที่ต่อการได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินกิจกรรมให้ตลาดน้ำคลองแหกลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค เช่น การค้าขายอาหาร ความรู้สึกต่อการแต่งกายด้วยชุดไทย การถูกกำหนดควบคุมรายการและราคาอาหาร การขายอาหารในเรือ และบนฝั่ง การใช้วัสดุธรรมชาติในการห่อหุ้มอาหาร ความต้องการที่จะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องได้ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เป็นต้น

2 ผู้ให้ข้อมูลรอง

ผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ท่านเจ้าอาวาสวัดคลองแห สมภาร โดยจะสัมพันธ์ในลักษณะของข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ทั้งก่อนและหลังการก่อสร้างตลาดน้ำคลองแห จะเป็นการถามโดยให้ผู้ตอบคำถามสามารถตอบคำถามในเรื่องต่างๆ ไปถึงเกี่ยวข้องกับชุมชนคลองแห และตลาดน้ำคลองแห ส่วนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในตลาดน้ำคลองแห ทั้งที่เป็นคนในพื้นที่ และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ แนวทางการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลจะมาจากประชาชนในชุมชนตลาดน้ำคลองแหในพื้นที่เมืองหาดใหญ่และพื้นที่ใกล้เคียงที่มาเที่ยวชมตลาดน้ำคลองแห และนักท่องเที่ยวต่างชาติจากประเทศเพื่อนบ้านที่มาเที่ยวชมตลาดน้ำคลองแห แนวคำถาม เช่น ถามเรื่องทั่วไป มาจากที่ไหน ความถี่ในการมาเที่ยวชม เหตุผลที่เลือกมาตลาดน้ำ รู้จักตลาดน้ำแห่งนี้จากแหล่งใด คิดอย่างไรกับตลาดน้ำ เปรียบเทียบหรือสร้างจินตนาการของพื้นที่แห่งนี้ไว้ก่อนมาอย่างไร เมื่อได้มาสัมผัสรู้สึกอย่างไร เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวคำถามที่ผู้วิจัยให้ผู้ตอบตอบได้อย่างเสรี และผู้วิจัยนำมาสรุปรวมเป็นการอธิบายเชิงพรรณนาเพื่อให้ข้อคำถามสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำถามการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ ตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นตลาดน้ำแห่งแรกของภาคใต้ที่มีการจัดกิจกรรมการซื้อขายเฉพาะวันศุกร์ เสาร์ และ

อาทิตย์ที่แตกต่างจากตลาดทั่วไปที่มีทุกวัน และนักการเมืองท้องถิ่นได้ประกอบสร้างตลาดน้ำคลองแหขึ้นมาใหม่เพื่อรับใช้การท่องเที่ยวและการบริโภคในรูปแบบใหม่

ความน่าสนใจของตลาดน้ำคลองแห คือ ตลาดน้ำอยู่ในเขตอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งแหล่งธุรกิจการค้าของภาคใต้ที่มีนักท่องเที่ยวจากตัวเมืองหาดใหญ่ มาเลเซีย สิงคโปร์ มาท่องเที่ยวได้ง่าย รวมถึงการประดิษฐ์สร้างตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว และการบริโภค ได้เน้นรูปแบบวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม เช่น เรื่องการแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้า การนำวัฒนธรรมชาติมาเป็นภาชนะบรรจุอาหาร อาหารที่เน้นอาหารพื้นบ้านหารับประทานได้ยาก เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

อันเป็นการเก็บ / ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือหรือเอกสารทางราชการ บทความข่าว อินเทอร์เน็ต ไปปลิเวเอกสารต่างๆ เป็นต้น

2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 การสังเกต

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตสภาพภูมินิเวศของตลาดน้ำคลองแห กิจกรรมการค้าการขาย รูปแบบของตลาดน้ำ บริเวณพื้นที่ของจัดแบ่งเขตการค้าขายของระหว่างพื้นที่ตลาดโบราณ (บนบก) และพื้นที่ตลาดน้ำ (การลอยเรือขายของ) กิจกรรมตามประเพณีที่ถูกจัดขึ้น วิถีชีวิตชุมชนคลองแห วิถีชีวิตของชาวบ้านบริเวณตลาดน้ำคลองแหกับการพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห สังเกตพื้นที่บริเวณโดยรอบของชาวบ้านที่ปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้ตอบรับกับการเกิดขึ้นของตลาดน้ำคลองแห เช่น พื้นที่เช่าร้านหน้าบ้าน การค้าขายหน้าบ้านของตนเอง การให้บริการพื้นที่จอดรถ สังเกตการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์โดยรอบตัวตลาด เช่น การปรับพื้นถนน การจัดป้ายเชิญชวน ประชาสัมพันธ์ การสร้างบริการที่จอดรถ การปรับลานการแสดง การสร้างที่นั่งรับประทานอาหาร การแต่งกายของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้า การใช้อุปการณ์ช่วยในการส่งของ – รับของ

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับกลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลักด้วย เช่น การค้าขายอาหาร การจัดแสดงงานต่างๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีของตลาดน้ำคลองแห

2.2 การสัมภาษณ์

โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยใช้แนวคำถามที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของเรื่องที่ทำวิจัย ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหที่มีผลต่อการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห และการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค

การวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำวิเคราะห์ข้อมูล และตรวจสอบข้อมูล โดยมีรายละเอียดในแต่ละกระบวนการดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเข้าไปสังเกต และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้ให้ข้อมูลรอง เพื่อที่จะได้รับความถูกต้องของข้อมูลมากที่สุด ความตรงของข้อมูลและความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Valid and Reliable) โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูล ซึ่งได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล เป็นการตรวจสอบด้านความถูกต้องของข้อมูลว่า เมื่อต่างเวลากัน ต่างสถานที่กัน และผู้ให้ข้อมูลต่างกันหรือการได้มาของข้อมูลต่างกันแล้ว ข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิมหรือแตกต่างกัน โดยผู้วิจัยจะนำอธิบายเชิงพรรณนา ดังนี้

1. แหล่งเวลา ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน แต่เวลามีความแตกต่างกันเพื่อหาความถูกต้องของข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลของคำถามของช่วงเวลาก่อนกับช่วงเวลาหลังมาเปรียบเทียบข้อมูลดังกล่าว แล้วนำเสนอข้อมูล
2. แหล่งสถานที่ ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันแต่จะเก็บต่างสถานที่กัน เช่น บริเวณวัด พื้นที่ชุมชนใกล้เคียง และพื้นที่ในตลาดน้ำคลองแห เพื่อหาความน่าเชื่อถือของข้อมูล
3. แหล่งบุคคล ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันแต่ผู้ให้ข้อมูลต่างกัน เช่น กลุ่มผู้ดูแล กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า ผู้ดูแลตลาดน้ำคลองแห กลุ่มประชาชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่ แนวคิดประเพณีประติมากรรม แนวคิดการท่องเที่ยว และแนวคิดวัฒนธรรมบริโภคเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากที่เก็บข้อมูลภาคสนามมาแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา และนำข้อมูลมาถอดรหัสตีความ แล้วหาข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแห

ในส่วนนี้ผู้วิจัยนำเสนอบริบทชุมชน คลองแหสายน้ำแห่งศรัทธาและอัญมณีของชุมชน และการให้ความหมายของของตลาดน้ำคลองแห เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแห

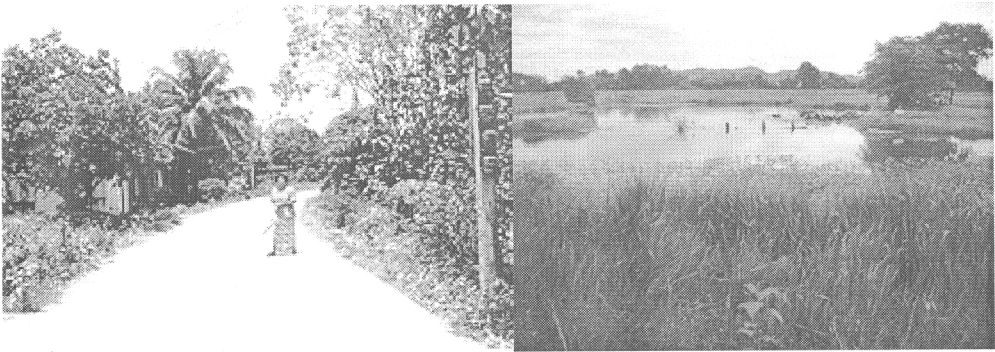
บริบทชุมชนคลองแห

บริบทชุมชนคลองแหเป็นพื้นที่ที่มีส่วนสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คน เพื่อให้เห็นภาพชุมชนคลองแหได้ชัดเจนยิ่งขึ้นผู้วิจัยจะนำเสนอบริบทชุมชนคลองแหออกเป็น 3 ส่วนคือ

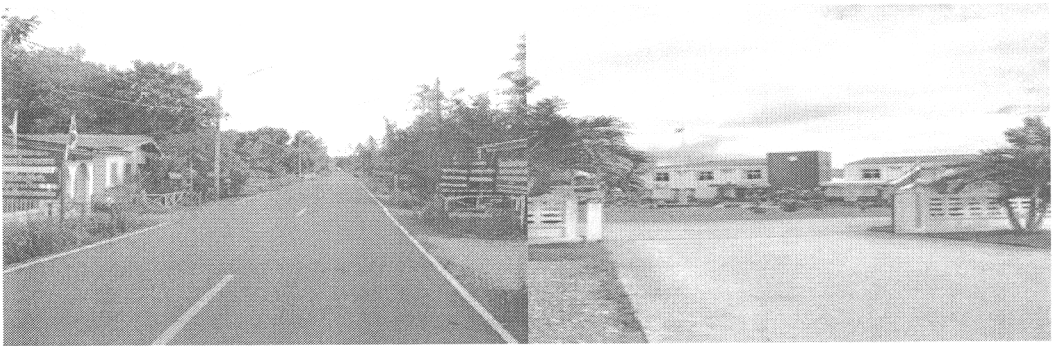
1. พื้นที่ทางกายภาพ
2. พื้นที่ทางสังคม
3. พื้นที่ทางเศรษฐกิจ และทรัพยากรธรรมชาติ

1. พื้นที่ทางกายภาพ

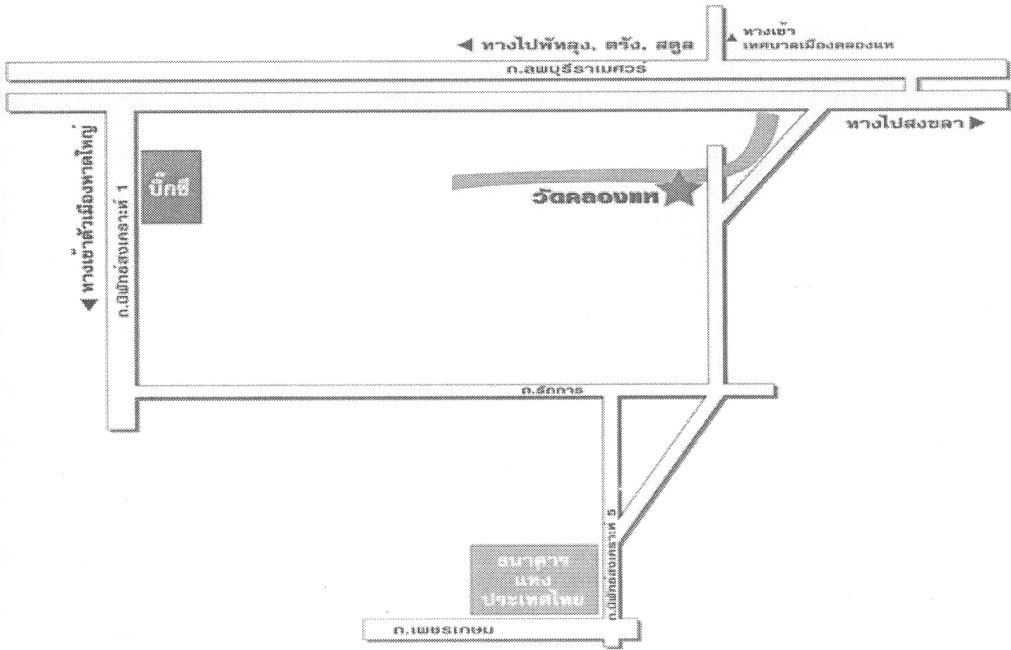
คลองแหเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเทศบาลนครหาดใหญ่ อยู่ห่างจากตัวจังหวัดสงขลาตามเส้นทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 414 (ถนนลพบุรีราเมศวร์) ระยะทาง 27 กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอหาดใหญ่ไปทางถนนลพบุรี-ราเมศวร์ (ทางเข้าเมืองหาดใหญ่) ระยะทาง 10 กิโลเมตร ตำบลคลองแหเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ติดกับเมืองหาดใหญ่ จึงทำให้มีชุมชน 2 ลักษณะ คือ ชุมชนเมือง และชุมชนชนกึ่งชนบท มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือติดต่อกับเทศบาลตำบลคูเต่า ทิศใต้ติดต่อกับเทศบาลนครหาดใหญ่ เทศบาลเมืองคอหงส์ ทิศตะวันออกติดต่อกับเขตเทศบาลตำบลน้ำน้อย และทิศตะวันตกติดต่อกับเขตอำเภอบางกล่ำ ตำบลคลองแหมีเนื้อที่โดยประมาณ 24.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 15,312 ไร่ สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มทุ่งนา สลับเนินสวนยางพาราตามแนวลุ่มแม่น้ำคลองตะเกาและคลองแห พื้นที่ทั่วไปจะประสบภาวะน้ำท่วมได้ง่ายในช่วงฤดูฝน เนื่องจากพื้นที่มีลักษณะเป็นที่ลุ่ม

ภาพประกอบ 4 สภาพพื้นที่ทั่วไปของชุมชนคลองแห
 ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห (18 เมษายน 2554)

ภาพประกอบ 5 สภาพถนนภายนอกเข้าสู่หมู่บ้าน และสภาพถนนเข้าสู่สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห
 ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 18 เมษายน 2554

ภาพประกอบ 6 แผนที่แสดงเส้นทางกรเข้าสู่อตลาดน้ำคลองแห
 ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห (18 เมษายน 2554)

ภาพประกอบ 7 แผนที่แสดงอาณาเขตชุมชนคลองแห
 ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห (18 เมษายน 2554)

2. พื้นที่ทางสังคม

สภาพทางสังคมของชุมชนคลองแห มีการพัฒนาและจัดการให้บริการด้านสวัสดิการต่างๆทางสังคมแก่คนในชุมชนเพื่อให้คนชุมชนคลองแหมีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม และเป็นการจัดบริการอำนวยความสะดวกให้แก่ชาวชุมชนคลองแหในการติดต่อกับหน่วยงานต่างๆได้อย่างสะดวก รวดเร็ว รวมทั้งเพื่อเป็นการบริการให้ชุมชนคลองแหเป็นชุมชนแห่งการพัฒนาอย่างครบถ้วนตามแนวนโยบายการบริหารท้องถิ่น ดังนั้นลักษณะพื้นที่ทางสังคมของชุมชนคลองแหจึงได้มีการจัดการด้านการศึกษาให้มีการจัดตั้งโรงเรียนประเภทโรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านทุ่งน้ำ โรงเรียนบ้านหนองนายขุย โรงเรียนบ้านเกาะหมี่ โรงเรียนวัดคลองแห และโรงเรียนบ้านท่าไทร โรงเรียนมัธยมขยายโอกาส 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านเกาะหมี่ โรงเรียนมัธยมเอกชน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนส่งเสริมศาสนาวิฑูรย์มูลนิธิ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 แห่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านท่าไทร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทุ่งน้ำ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์วัดคลองแห ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเกาะหมี่ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหนองนายขุย โรงเรียนอนุบาลเอกชน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลสวัสดิ์บวร และสถานรับเลี้ยงเด็กฤทธิศิริ ห้องสมุดประชาชนเทศบาลตำบลคลองแห 1 แห่งซึ่งในการพัฒนาด้านการศึกษาส่งผลให้คนในชุมชนคลองแหส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้อ่านออก เขียนได้ และมีการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา และระดับปริญญาตรี เป็นส่วนใหญ่ และผู้คนในชุมชนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษามากขึ้น โดยมุ่งส่งบุตรหลานเข้าเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากขึ้นเมื่อถึงเกณฑ์กำหนด

สถาบันองค์กรทางศาสนามีวัด / สำนักสงฆ์ 5 แห่ง ได้แก่ วัดคลองแห วัดอัมพวัน สำนักสงฆ์โตนดแสงทอง สำนักสงฆ์ทรายทอง และสำนักสงฆ์แก้วสว่างอารมณ์ มัสยิด 9 แห่ง ได้แก่ มัสยิดสะพานดำ มัสยิดสำราญสุข มัสยิดทุ่งน้ำ มัสยิดอัลซอริสสุนนะฮ์ มัสยิดนूर มัสยิดคินียาตุลอิสลาม มัสยิดหนองทราย มัสยิดฟัดลุลมุบีน และมัสยิดนूरุลกอมาริยะฮ์ ส่วนราชการอื่น เช่น สำนักงานที่ดินจังหวัดสงขลา สาขาหาดใหญ่ สาธารณสุข สถานีอนามัยประจำตำบลคลองแห นอกจากนี้ยังมีร้านขายยาปัจจุบัน 2 แห่ง ด้านการบริการพื้นฐาน การคมนาคมของตำบลคลองแหเป็นชุมชนชานเมืองที่ติดต่อเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ส่วนหนึ่งจึงมีถนนสายหลักสำคัญ 1 สายคือ ถนนลพบุรีราเมศวร์ และถนนสายรองหลายสายเพื่อสะดวกในการเดินทาง การโทรคมนาคมมีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขเอกชน 1 แห่ง สิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องไฟฟ้าสามารถเข้าถึงทุกหมู่บ้าน และแหล่งน้ำธรรมชาติในตำบลคลองแหมีคลอง 2 สายได้ คลองแห และคลองอู่ตะเภา นอกจากนี้ยังมีบึงหนอง และแหล่งน้ำอื่น ได้แก่ หนองยี่ไร หนองทราย และหนองหาน

สภาพวิถีชีวิต และการดำเนินชีวิตของผู้คน ตำบลคลองแหมีประชากรทั้งสิ้น 25,318 คน แยกเป็นชาย 12,106 คน หญิง 13,212 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 1,033 คน/ ตารางกิโลเมตร (ข้อมูลจากสำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองคลองแห ณ วันที่ 31 กรกฎาคม 2550) มีลักษณะการอยู่ร่วมกัน ผู้คนในชุมชนมีการนับถือศาสนาอย่างหลากหลาย เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ และมี ความผูกพันกันฉันท์ญาติมิตร เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่อาศัยกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่เมื่อครั้งบรรพบุรุษทำให้ผู้คนเกิดความรู้สึกคุ้นเคยกันเกือบทุกหมู่บ้านและนับเป็นเหมือนญาติสนิทมิตรสหายต่อกัน ลักษณะวิถีชีวิตของผู้คนจึงเป็นแบบถ้อยทีถ้อยอาศัย ผู้คนมีความผูกพันต่อกัน นับถือกันเสมือนหนึ่งเป็นพี่น้องที่เคารพรักกัน มีความผูกพันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้คนในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านจะรู้จักกันตั้งแต่ต้นหมู่บ้านจนถึงท้ายหมู่บ้าน ทุกครั้งที่มีการพบปะเจอจะเจอกันจะมีการทักทาย ชักถามถึงสารทุกข์สุขดิบต่อกันด้วยความเป็นห่วงใยเหมือนญาติสนิท มีความผูกพันช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน เช่น เมื่อหมู่บ้านใด หรือครอบครัวใด มีการจัดงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานด้านศาสนา หรืองานพิธีการต่างๆ ชาวบ้านที่รู้จักคุ้นเคยต่อกันก็จะมาช่วยงานกันเสมือนเป็นงานของตัวเองด้วยความเต็มใจ ส่งผลให้ผู้คนมีความรักใคร่ปรองดองแน่นแฟ้นมากขึ้น และการปฏิบัติต่อกันเช่นนี้จึงได้รับการสืบทอดมายังรุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบันซึ่งอาจจะมี ความแตกต่างในกันบ้างในบางครั้งบางคราวเนื่องด้วยสภาพสังคม/ชุมชนที่เปลี่ยนไปตามสภาพสังคมปัจจุบัน แต่ถึงอย่างไรในปัจจุบันนี้ชุมชนคลองแหก็ยังคงความเป็นท้องถิ่นที่มีสองวัฒนธรรมทางศาสนา เนื่องด้วยผู้คนส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามเป็นจำนวนที่เกือบจะเท่าๆกัน ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่แปลกแยก และมีความเข้าใจต่อกัน โดยในพื้นที่ของตำบลคลองแหจะมีโบรามาสถานทั้งวัด โบสถ์และมัสยิดที่เป็นสถานปฏิบัติธรรมของคนในพื้นที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน และผู้คนสามารถอยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุข วิถีชีวิตของชาวคลองแหจึงเป็นลักษณะเรียบง่าย วิถีชีวิตของชาวบ้านจะผูกพันกับศาสนาและศาสนสถานในพื้นที่ด้วยการจัดงานบุญพิธีอย่างสม่ำเสมอ

ด้านการเมืองการปกครองของตำบลคลองแหกระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศให้ตำบลคลองแหเป็นมีฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลในปี พ.ศ. 2538 และเมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลคลองแห ได้มีการพัฒนาพื้นที่ พัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชน พัฒนาการปกครองจนเกิดความเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ จึงได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะองค์การบริหารส่วนตำบลคลองแหให้กลายเป็นเทศบาล ภายใต้ชื่อ เทศบาลตำบลคลองแห ในปี พ.ศ. 2546 ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่มที่ 120 ตอนที่ 95 ก เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2546 และต่อมาเมื่อเทศบาลตำบลคลองแหแห่งนี้มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามการขยายตัวของเศรษฐกิจ และมีฐานะการคลัง

เพียงพอที่จะบริหารกิจการต่างๆได้ กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีการประกาศเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลตำบลคลองแหแห่งนี้เป็นที่เทศบาลเมืองคลองแห โดยให้มีผลนับตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป ซึ่งสำนักงานเทศบาลเมืองคลองแหปัจจุบัน ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ถนนคลองแห-คูเต่า ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และเมื่อตำบลคลองแหได้รับการประกาศเป็นเทศบาลเมืองคลองแห มีผลให้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านสิ้นสุดลงในเวลาต่อมา ลักษณะการปกครองจึงเปลี่ยนไปเป็น “การปกครองแบบชุมชน” โดยเทศบาลเมืองคลองแหมีการเลือกประธานชุมชนขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย เรียกว่า “ผู้ว่าการชุมชน” มีทีมทำงาน ฝ่ายประสานงาน ปลัดชุมชนในการทำงานเพิ่มขึ้น และในปี พ.ศ.2551 เทศบาลเมืองคลองแหได้มีการแบ่งเขตการปกครองตำบลคลองแหออกเป็น 11 หมู่บ้าน 27 ชุมชน โดยมีชุมชนคลองแหอยู่ในหมู่ที่ 3 และบริเวณที่เป็นที่ตั้งของตลาดน้ำคลองแหจะตั้งอยู่บริเวณที่อยู่รอบวันคลองแหซึ่งอยู่ในพื้นที่ของชุมชนบ้านคลองแห ชุมชนวัดคลองแห และชุมชนหลังบักชี (ซึ่งเป็นชุมชนใหม่ที่เกิดขึ้นหลังจากมีการสร้างห้างสรรพสินค้าบักชีขึ้นอย่างเป็นทางการ ทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่รอบๆ บริเวณหลังห้างบักชี เรียกพื้นที่บริเวณนี้ว่าชุมชนหลังบักชี ลักษณะชุมชนเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท) ชุมชนรอบวัดทั้งสามชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นในการจัดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับงานทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำเสมอ ซึ่งเมื่อวัดมีการจัดกิจกรรมประเพณี งานมหรหรรเทศกาลต่างๆ ชื่นชาวบ้านจะมีการทำขนมพื้นบ้านนานาชนิดออกมาขาย คนในชุมชนต่างให้ความร่วมมือเกื้อหนุนในการจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชนมาโดยตลอด จนอาจเรียกได้ว่าเป็นชุมชนที่มีวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมและการดำเนินชีวิตประจำวัน และพ่อค้าแม่ค้าที่มีสิทธิ์มาขายของหรือสินค้าในตลาดน้ำคลองแหจะต้องเป็นบุคคลที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านภายในเขตตำบลของคลองแหเท่านั้น

นอกจากนี้ภายในชุมชนคลองแหยังมีบางชุมชนที่มีพี่น้องเป็นชาวไทยส่วนใหญ่ เป็นมุสลิมและถือเป็นชุมชนดั้งเดิมของตำบลคลองแหด้วย มีบางชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ด้วย ชุมชนเหล่านี้ผู้คนนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ โดยมีมัสยิดและบ้านเรือนเก่าแก่หลายหลังที่ถือเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน ชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิมชุมชนหนึ่ง ได้แก่ ชุมชนเกาะหมี ซึ่งเป็นที่ตั้งของมัสยิดที่เก่าแก่แห่งแรกของชุมชน ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีอาชีพทำทรงนกขาย นอกจากนี้ชุมชนเกาะหมียังมีกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งซึ่งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีเงินออมมากที่สุดแห่งหนึ่งในหาดใหญ่ ชื่อว่า ชุมชนกลุ่มออมทรัพย์อิสลามเกาะหมี และมีตลาดนัดเกาะหมีซึ่งเป็นตลาดเช้าวันเสาร์ และเป็นตลาดนัดขนาดใหญ่ที่ผู้คนนิยมมาจับจ่ายซื้อของกันมากที่สุดแห่งหนึ่ง แม่ค้า พ่อค้าส่วนมากเป็นพี่น้องมุสลิม นอกจากจะขายกุ้ง หอยปู ปลา สดๆ จากแม่น้ำลำคลองและท้องทะเลแล้ว ตลาดนัดเกาะหมีแห่งนี้ยังมีอาหารพื้นบ้าน พืชผัก และผลไม้ที่หายากมาวางขายไว้เป็นจำนวนมาก แต่สินค้าที่มีชื่อเสียงของชุมชนเกาะหมีคือ “เครื่องแกง” เนื่องจากเป็นเครื่องปรุงอาหารที่มีความเป็น

เอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะพื้นที่นี้ โดยเป็นเครื่องแกงที่มีการโขกด้วยมือ และนำไปบดด้วยเครื่องบด และใช้สูตรในการปรุงเครื่องแกงที่เรียกว่า สูตร 12 สูตร สูตรละ 6 กิโลกรัม (วัตถุดิบต่างๆมีการชั่งตวงอย่างละ 6 กิโลกรัม) ซึ่งทำให้เครื่องแกงของชุมชนเกาะหมึกกลายเป็นสินค้าที่มีความโดดเด่น นอกจากนี้ยังมีชุมชนอีกชุมชนหนึ่งของตำบลคลองแห คือ ชุมชนหนองทราย ซึ่งเป็นชุมชนที่มีประชากรเป็นมุสลิมเกือบหนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์ มีชื่อเสียงในเรื่องการทำทรงนกเงาชาวาและนกรงหัวจุก

ด้านประเพณีพิธีกรรมของตำบลคลองแหที่มีการปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ ได้แก่ ประเพณีรับเทียนคา ซึ่งถือเป็นประเพณีที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวคลองแห “การรับเทียนคา” หรือ “รับเทวดา” เป็นประเพณีที่ผู้คนในพื้นที่จะมีการจัดกันที่วัดคลองแหเป็นประจำในช่วงเดือนหก หลังวันสงกรานต์ ถ้าเป็นข้างขึ้นจะต้องเป็นวันดี ข้างแรมจะเป็นวันคู่ เพราะชาวบ้านเชื่อว่าในวันแรมคว้นขึ้นดีจะมีแต่เฉพาะเทวดาเท่านั้นที่จะมารับของบวงสรวงได้ ผีชั้นอื่นๆ จะไม่สามารถรับของบวงสรวงได้ ด้วยความเชื่อของสังคมเกษตรกรรมมาก่อนที่เชื่อว่าจะ โชคดีหรือร้ายขึ้นอยู่กับเทวดาจะบันดาล และในช่วงเทศกาลสงกรานต์เทวดาที่ถูกส่งลงมายังโลกมนุษย์ จะสับเปลี่ยนหน้าที่มีเทวดาคู่ใหม่ลงมา จึงได้มีการจัดพิธีรับเทียนคาหรือรับเทวดาขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูกับเทวดาคู่เก่าและถือเป็นการเอาใจเทวดาคู่ใหม่เพื่อให้ท่านคุ้มครองชาวบ้านชาวเมืองให้มีความสุขในปีต่อไป ซึ่งการทำพิธีดังกล่าวนี้ชาวคลองแหจะมีการจัดเตรียมอาหารที่จะถวายพระและสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่อการประกอบพิธีไปยังวัดคลองแหซึ่งเป็นสถานที่ทำพิธีอย่างพร้อมเพรียงกันแล้ว จากนั้นก็เริ่มพิธีด้วยการถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ถวายภัตตาหารเสร็จเรียบร้อย ชาวบ้านผู้ร่วมพิธีจะทยอยเดินลงไปที่ลำน้ำคลองแห เพื่อนำแพใส่ของที่เตรียมไว้มาวางหน้าพระสงฆ์แล้วให้พระสงฆ์สวดสมโภช จากนั้นชาวบ้านจะร่วมกันตักบาตรถวายเพลแด่พระสงฆ์แล้วร่วมกันสวดชะยันโต เมื่อสวดชะยันโตเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะร่วมกันกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพชนผู้ล่วงลับ ซึ่งในตอนที่พระสวดใกล้จะจบชาวบ้านจะร่วมกันทำพิธีส่งแพใส่ของที่เตรียมไว้ลอยลงสู่แม่น้ำพร้อมกับการสาดน้ำใส่กันอย่างสนุกสนานเหมือนกับการเล่นสงกรานต์ซึ่งถือเป็นการเสร็จสิ้นพิธีกรรมการรับเทวดาหรือพิธีรับเทียน สำหรับพิธีรับเทียนคาหรือ การรับเทวดานี้ชาวตำบลคลองแหจะมีการจัดพิธีดังกล่าวเป็นประจำทุกปี

นอกจากประเพณีการรับเทียนคาหรือการรับเทวดาแล้ว ชาวตำบลคลองแหยังคงมีประเพณีที่สำคัญอีกหนึ่งประเพณี คือ ประเพณีโนราห์โรงครู ซึ่งประเพณีโนราห์โรงครูเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่สืบทอดกันมานาน และนิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ โดยเฉพาะที่สงขลาและพัทลุง เป็นการละเล่นที่มีทั้งการร้อง การรำ และประกอบพิธีกรรม เพื่อใช้ในการอัญเชิญบรรพบุรุษที่เป็นโนราห์ ซึ่งเรียกว่า “ตายายโนราห์” หรือ “ตาทหลวง” หรือ “ครูหมอตายาย” มายังโรง

พิธีเพื่อรับการเช่นสังเวท หรือรับของแก่นบน และเพื่อครอบเทริด “ตัดจุก” “ผูกผ้า” แก่โนราห์รุ่นใหม่ ด้วยเหตุที่ต้องทำการเชื่อเชิญครูมาเข้าทรงหรือมา“ลง”ยังโรงพิธีจึงเรียกพิธีกรรมนี้ว่า “โนราห์โรงครู” โนราห์โรงครู เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมที่มีบทบาทต่อวิถีชีวิตและสังคมชาวภาคใต้ โดยเฉพาะผู้ที่เป็โนราห์และผู้มีเชื้อสายโนราห์มาอย่างยาวนาน โดยมีฐานความเชื่อว่าพ่อแม่ตายายที่ตายไปแล้วนั้นแท้จริงยังไม่ได้ไปไหน หากยังอยู่คอยปกป้องรักษาชีวิตของลูกหลานให้อยู่รอดปลอดภัย มีความมั่งคั่งมั่นคง ตายายเหล่านี้จะมีโอกาสมาพบลูกหลานได้โดยมีโนราห์โรงครูเป็นพิธีกรรมที่ทำหน้าที่เปิดประตูปรโลกกับปัจจุบันให้บรรจบกันภายในโรงพิธีโนราห์ประกอบไปด้วยการรำรำ การเล่าเรื่อง การฟืนตำนาน การขานบท การขับกลอนโนราห์ ดนตรีเพลงโนราห์เครื่องโนราห์ เล็บ หาง เทริด ฯลฯ และที่สำคัญคือ คนดูผู้ชม ซึ่งมีทั้งผู้จัดงาน เข้าบ้าน แกรับเชิญ แกรที่ไม่ต้องรับเชิญ และชาวบ้านในละแวกบ้านใกล้เคียงเรื้อนเคียง พิธีโนราห์โรงครูจึงเป็นกิจกรรมชุมชนที่มีการรวมหมู่รวมพวกพ้องที่ปรองดองกันในกระบวนการสร้างพิธีกรรมเพื่อให้คนทั้งชุมชนมารู้เรื่องในสายตระกูลตนเอง ซึ่งในพื้นที่ตำบลคลองแหและพื้นที่ใกล้เคียงหลายแห่งจะมีการจัด ประเพณีโนราห์โรงครู เพื่อให้เกิดความสำนึกต่อการบูชาบรรพบุรุษ และตามความเชื่อของชาวคลองแหนี้ส่วนใหญ่มีความเชื่อกันว่าพิธีโนราห์โรงครูนี้มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในหมู่ชาวไทยพุทธของชุมชนคลองแห

ภาพประกอบ 8 ประเพณีรับเทียมดา
ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห

18 เมษายน 2554

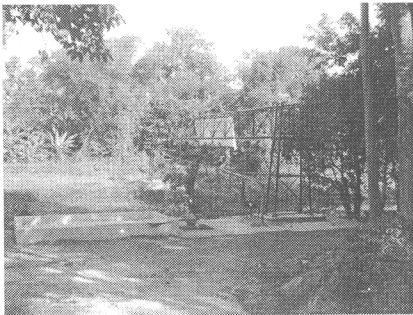

ภาพประกอบ 9 ประเพณีโนราห์โรงครู
ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห

18 เมษายน 2554

3. พื้นที่ทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพทางเศรษฐกิจประชาชนมีการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม ไร่ข้างทั่วไป และค้าขาย นอกจากนี้ภายในตำบลคลองแหได้มีหน่วยธุรกิจในระดับเทศบาล เช่น ธนาคาร 2 แห่ง ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด และธนาคารไทยพาณิชย์ ใ้มีน้ำมัน 7 แห่ง ห้างสรรพสินค้า 1 แห่ง คือ ห้างบิ๊กซี สาขาหาดใหญ่ และตลาดสด 2 แห่ง คือ ตลาดสดเพิ่มทรัพย์ และตลาดโพธิวงศา และมีสายน้ำคลองแหเป็นสายน้ำสำคัญของชุมชนที่ทำให้ผู้คนใช้ประกอบอาชีพประมง นอกจากนี้พื้นที่ยังมีโดยรอบยังมีพื้นที่สวนยางพารา สวนผลไม้ของชาวบ้าน เช่น กล้วย อ้อย ลองกอง มังคุด เงาะ ซึ่งสภาพทางเศรษฐกิจของคลองแหส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทำให้ประชาชนมีรายได้อยู่ในเกณฑ์ดี และสามารถดำรงชีวิตได้ตามสังคมปัจจุบัน

ภาพประกอบ 10

สภาพพื้นที่ภายในตำบลคลองแห

ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห

18 เมษายน 2554

ภาพประกอบ 11 สายน้ำคลองแห

ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห

18 เมษายน 2554

จากสภาพพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติของตำบลคลองแหดังที่ได้กล่าวมาแล้วส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง แต่สำหรับชาวคลองแหเชื่อว่าสิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง และเป็นเสมือนสายใยเชื่อมความผูกพันของผู้คนในชุมชนอย่างไม่มีวันที่จะขาดความเป็นชุมชนตัวตนของชาวคลองได้ คือ สายน้ำคลองแห หรือที่ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่า “คลองแห” คลองแหหรือลำน้ำคลองแหจึงกลายเป็นความผูกพันของคนคลองแหเนื่องด้วยเป็นแหล่งน้ำที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากสายน้ำแห่งนี้ไม่ว่าด้านใดด้านหนึ่งมาอย่างยาวนานด้วยการอุปโภค บริโภค ใช้เป็นเส้นทางคมนาคม ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จนทำให้วิถีชีวิตของ

คนคลองแหผูกพันกับสายน้ำแห่งนี้อย่างแยกจากกันไม่ได้ เพราะเมื่อพูดหรือกล่าวขานถึงชุมชนคลองแหก็ต้องกล่าวเลยไปถึงสายน้ำคลองแหเช่นกัน และทุกวันนี้เมื่อมีการประกอบสร้างสายน้ำคลองแหแห่งนี้ให้กลายเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวคลองแหขึ้นภายใต้ชื่อ ตลาดน้ำคลองแห ส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคสำหรับชาวเมืองและประเทศบ้านใกล้เรือนเคียงไปโดยปริยายด้วยเช่นกัน

“คลองแห” สายน้ำแห่งศรัทธา และอณมณีของชุมชน

“คลองแห” สายน้ำแห่งศรัทธา และอณมณีของชุมชนที่ปัจจุบันได้กลายเป็นแหล่งทำมาหากินของชาวคลองแห กลายเป็นพื้นที่ของการย้อนตำนานความเป็นอดีตกาลที่สังคมไทยเคยเป็นสังคมแห่งสายน้ำหรือสังคมที่ผู้คนเลือกตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่บริเวณริมน้ำ เมื่อความเป็นสังคมริมน้ำเกิดขึ้นจึงสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของผู้คนที่ผูกพันกับสายน้ำมาอย่างยาวนานและสืบทอดมารุ่นต่อรุ่น ในพื้นที่ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้มีลำคลองสายหนึ่งที่มีชื่อว่า “คลองแห” เป็นลำคลองที่เกิดขึ้นจากการที่สายน้ำจาก “คลองลาน” ที่อยู่ทางทิศตะวันตกของวัดคลองแห และลำน้ำ “คลองเตย” ที่อยู่ทางทิศใต้ของวัดคลองแห ได้ไหลมาบรรจบกันตรงบริเวณเนินดินและป่ากรักริมที่ชาวบ้านเรียกว่า “โคกนกคุ้ม” ก่อเกิดเป็นลำคลองสายใหญ่ของชุมชนที่ชื่อว่า “คลองแห” ความเป็นมาของชื่อลำคลองแห่งนี้ได้มีเรื่องราวเล่าขานเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคลองแหตามตำนานสืบทอดมาจากผู้เฒ่าผู้แก่ในตำบลคลองแห เนื่องด้วยในอดีตกาลได้มีการสร้างเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองตะมะลิงหรือเมืองตามพรลิงค์ คือ จังหวัดนครศรีธรรมราชในปัจจุบันนั้น ทางเมืองตะมะลิงได้เป่าร้องประกาศไปทั่วทุกหัวเมืองเพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใสศรัทธาได้มาร่วมเฉลิมฉลองในพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในพระเจดีย์ ฝ่ายชาวเมืองกลันตันซึ่งอยู่ห่างไกลจากเมืองตะมะลิงมากกว่าหัวเมืองอื่นเมื่อได้ทราบข่าวก็ได้รวบรวมกำลังคน กำลังทรัพย์กันออกเดินทางมุ่งหน้าสู่เมืองตะมะลิง ระยะทางในการเดินทางไกลทำให้ค้ำมีด ฦ สถานที่ใดก็พักแรมที่นั่น ครั้นเมื่อมาถึงสถานที่ซึ่งเรียกว่าคลองแหในปัจจุบันนี้ ชาวเมืองกลันตันก็เห็นว่าเป็นสถานที่สบายพื้นที่เป็นเนินสูงมีต้นไม้ใหญ่ปกคลุม เป็นค้ำคลองน้ำสะอาดใสจึงได้ทำการพักแรม ณ พื้นที่แห่งนี้ เมื่อพักแรมหนึ่งคืนแล้ววันรุ่งขึ้นก็เตรียมการเดินทางต่อไป

ขณะที่จะเดินทางต่อไปนั้นก็ยังมีขบวนคนเป็นจำนวนมากเดินทางมาจากทิศเหนือ บ่ายหน้าลงมาทางใต้ผ่านมาทางนี้พอดี และได้มีการพูดคุย สอบถามได้ความว่ากลุ่มคนที่เดินทางกลับมาทางทิศเหนือนั้นเพิ่งเดินทางกลับจากงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองตะมะลิง เมื่อชาวเมืองกลันตันทราบว่างานได้เสร็จสิ้นแล้วชาวเมืองกลันตันก็สืบทอดความตั้งใจที่จะไปร่วมพิธี

บรรจुพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองตะมะลิงและจะเดินทางกลับ แต่มาคิดว่าสิ่งของต่างๆ ที่เตรียมมา เพื่อจะนำไปบรรจุในเจดีย์เป็นพุทธบูชา เช่น แก้วแหวนเงินทองต่างๆ ใหนๆ ก็ตั้งใจจะถวายเป็นพุทธบูชาแล้วก็จะไม่นำกลับไป เมื่อกลุ่มผู้ร่วมขบวนของชาวเมืองกัณฑ์ตันตลกกลงกันได้แล้วว่าจะไม่นำสิ่งของมีค่ากลับไปด้วยจึงได้มีการรวบรวมสิ่งของมีค่าเหล่านั้นมากองไว้ที่ชานเป็นพุทธบูชา แล้วชุดหลุมฝังไว้ตรงพื้นที่สามเหลี่ยมที่คลองสองสายมาบรรจบกัน คือ คลองลานตรงมาจากทิศตะวันตก และคลองเตยที่ไหลมาจากทิศใต้ แล้วเกิดเป็นคลองแหซึ่งถือเป็นคลองสายใหญ่ของชุมชนและเมื่อกาลเวลาผ่านไปสถานที่ดังกล่าวในปัจจุบันได้ปรากฏเป็นเนินสูงมีน้ำล้อมรอบชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนี้ว่า“โคกนกคุ้ม” (สันนิษฐานว่าบริเวณนั้นเคยมีนกคุ้มอยู่มาก) สำหรับเครื่องประโคมโหมแห่ต่างๆ ที่ชาวบ้านนำมาในขบวน เช่น ฆ้อง (ใบใหญ่) กลอง ฉิ่ง ฉาบ ก็นำมากองไว้ที่ชานเป็นพุทธบูชา แล้วก็จมลงในคลองสายใหญ่แห่งนี้ ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านจึงเรียกคลองแห่งนี้ว่า “คลองฆ้องแห่” แต่คนทางใต้ไม่นิยมพูดคำที่มีหลายพยางค์ จึงได้มีการกร่อนคำทำให้คำว่า“ฆ้อง”หายไปเหลือเป็น“คลองแห่” แต่เมื่อพูดเป็นสำเนียงถิ่นได้แล้วเสียงวรรณยุกต์เอกไม่มี คำว่า “แห่” จึงพูดเป็น “แห” และเรียกบริเวณนี้ว่า “คลองแห” มาจนถึงทุกวันนี้ ปัจจุบันคลองแหเป็นคลองสายเล็กๆที่เชื่อมระหว่างคลองเตยกับคลองอู่ตะเภา มีลักษณะเป็นแม่น้ำตื้นเขิน ตั้งอยู่ในเขตตำบลคลองแหหมู่ที่ 3 บ้านคลองแห หมู่ที่ 4 บ้านคลองเตย หมู่ที่ 6 บ้านหนองนายฮุย หมู่ที่ 7 บ้านทุ่งปราบ หมู่ที่ 8 บ้านท่าช้าง หมู่ที่ 9 บ้านทุ่งน้ำ หมู่ที่ 10 บ้านหนองทราย และหมู่ที่ 11 บ้านเกาะหมี่ จากนั้นสายน้ำคลองแหยังไหลผ่านไปยังตำบลคูเต่าผ่านหมู่บ้านวัดนารังนก หมู่บ้านแม่ทอม หมู่บ้านคูเต่า วัดคูเต่า และหมู่บ้านแหลมโพธิ์จากนั้นสายน้ำคลองแหก็จะไหลออกสู่ฝั่งแหลมโพธิ์ ทำให้สายน้ำคลองแหมีลักษณะทอดยาวไปสู่ฝั่งแหลมโพธิ์และตามแนวลุ่มน้ำคลองอู่ตะเภา

คลองแหจึงกลายเป็นลำคลองสายสำคัญของตำบลคลองแหส่งผลให้วิถีชีวิตคลองผู้คนในชุมชนได้มีความผูกพันกับสายน้ำแห่งนี้ และมีการใช้ประโยชน์จากลำน้ำคลองแหอย่างหลากหลายด้วยการอุปโภค บริโภค ใช้เพื่อรดน้ำพืชผัก ผลไม้ตามท้องร่องของสวน ใช้น้ำในการชำระ อาบน้ำ ซักเสื้อผ้า ใช้เป็นทางสัญจรเดินเรือของชาวบ้านและเรือค้าขายของพ่อค้าเรื่อเร่ ใช้เป็นพื้นที่ของการประกอบกิจกรรมประเพณี เช่น ประเพณีรับเทียนคาหรือการรับเทวดาของชุมชน ประเพณีลอยกระทง เป็นพื้นที่การเล่นสนุกสนานของเด็กๆในละแวกชุมชนที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้ริมน้ำคลองแหด้วยการว่ายน้ำเล่นอย่างสนุกสนาน เป็นพื้นที่ของการประกอบอาชีพของผู้คน เป็นพื้นที่ของแหล่งอาหาร แหล่งงานของผู้คนที่ทำประมงในการจับกุ้ง หอย ปู ปลา เนื่องด้วยความอุดมสมบูรณ์ของสายน้ำคลองแหที่ทำให้ผู้คนในชุมชนทุกครัวเรือนได้ใช้ประโยชน์จากลำน้ำคลองแหสายนี้อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต และสืบต่อกันมาจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ชาวบ้านที่อยู่ริมน้ำคลองแหได้ใช้ประโยชน์จากลำคลองและคั้งน้ำที่ใสสะอาดแห่งนี้มาอย่างยาวนาน

แต่เมื่อกาลเวลาผันเปลี่ยนไป พร้อมกับการก้าวเข้ามาของเส้นทางทางบกหรือการตัดถนนได้ทำให้สายน้ำคลองแหได้ถูกเหินหายไปจากความทรงจำ ผู้คนได้ปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตและการสร้างบ้านเรือนมาอยู่บริเวณริมถนนมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงของสายน้ำคลองแหจึงเกิดเป็นแค่สายน้ำของชุมชนที่ผู้คนไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเช่นอดีตที่ผ่านมา และเมื่อลำน้ำคลองแหได้รับการพลิกฟื้นให้กลายเป็นพื้นที่ใหม่ของสังคมด้วยการประดิษฐ์ให้เป็น “ตลาดน้ำ” ภายใต้ชื่อ “ตลาดน้ำคลองแห” ชาวคลองแหจึงให้ “ตลาดน้ำคลองแห” เป็นศูนย์กลางความเป็นชุมชนชนคลองแหและเชื่อมโยงให้สายน้ำคลองแหกลายเป็นสายน้ำที่เชื่อมความผูกพันของผู้คนในชุมชนและถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ล้ำค่าของชุมชน จึงพร้อมใจกันเปรียบเปรยสายน้ำคลองแหว่า “สายน้ำแห่งศรัทธา และอัญมณีของชุมชน”

“ตลาดน้ำคลองแห” จุดกำเนิดพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค

“ตลาดน้ำคลองแห” เป็นหนึ่งในนโยบายที่ใช้เพื่อการหาเสียงทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในสมัยที่มีการลงสมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองคลองแหในปี พ.ศ. 2550 ซึ่ง “ตลาดน้ำคลองแห” เป็นแนวคิดของนายอภิชาติ สังขชาติ ที่ได้ลงเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลองของสายน้ำคลองแหในสมัยที่ท่านยังไม่ได้รับตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองคลองแห ทำให้ท่านได้พบเห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านแบบดั้งเดิม เช่น การยกหมาก ชาวบ้านพายเรือเก็บผักบุ้ง ตัดผักกระเฉด เหยียงแหหาปลาในแม่น้ำสายนี้ ซึ่งเป็นภาพที่มีให้เห็นอยู่เพียงเล็กน้อยในลำคลองแห่งนี้ เนื่องด้วยสภาพของสายน้ำคลองแหแห่งนี้ไม่ได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นเท่าที่ควร ทำให้นายอภิชาติ สังขชาติ ได้มีแนวความคิดที่จะพัฒนาสายน้ำคลองแหแห่งนี้ให้กลายเป็นสถานที่สำหรับชาวเมืองคลองแหที่จะได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้อย่างเต็มที่ และด้วยความคิดนี้เองทำให้นายอภิชาติ สังขชาติ ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่นในนามของหัวหน้าพรรคคลองแห มั่นคงในครั้งที่ได้มีการประกาศรับสมัครนายกเทศมนตรีเมืองคลองแห และท่านได้พยายามชูนโยบายทางการเมืองต่างๆจำนวนมากเพื่อเป็นการหาเสียงเรียกคะแนนแข่งขันจากพรรคการเมืองอื่นที่ลงชิงตำแหน่งด้วย และการสร้างตลาดน้ำคลองแหก็เป็นหนึ่งในนโยบายการหาเสียงของนายอภิชาติ สังขชาติ

การสร้างตลาดน้ำคลองแหก็เพื่อต้องการให้ชาวคลองแหได้มีอาชีพ และมีรายได้ ในที่สุดเมื่อการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีเมืองคลองแหได้สิ้นสุดลง พร้อมๆกับความสำเร็จของนายอภิชาติ สังขชาติที่ได้รับคะแนนเสียงจากชาวคลองแหทำให้ท่านได้มีโอกาสเข้ารับตำแหน่งเป็นนายกเทศมนตรีเมืองคลองแห นายอภิชาติ สังขชาติ จึงได้ทุ่มเทความมุ่งมั่นและตั้งใจในการดำเนินการตามนโยบายต่างๆ และหนึ่งในนั้นคือ การสร้างตลาดน้ำคลองแหบริเวณท่าน้ำวัดคลอง

ด้ด้วยการได้จัดทีมศึกษาดูงาน นำเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งพ่อค้า-แม่ค้าไปยังตลาดน้ำยามเย็น
 ในที่ต่าง ๆ เช่น ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ตลาดน้ำดำเนินสะดวก และตลาดน้ำอัมพวา จังหวัด
 สมุทรสงคราม โดยท่านและทีมงานได้ใช้ชีวิตอยู่ในตลาดน้ำอัมพวาเพื่อศึกษาแนวทางการ
 ดำเนินงาน รูปแบบการบริหารจัดการ การจัดร้านค้า รูปแบบการให้บริการ ลักษณะพื้นที่ การ
 ประชาสัมพันธ์และอื่นๆ รวมทั้งได้ประสานขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในพื้นที่และ
 จากส่วนกลางทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น กรมโยธาธิการและผังเมือง กรมชลประทาน การ
 ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น เพื่อผลักดันโครงการตลาดน้ำคลองแหให้บรรลุตาม
 วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยในยุคเริ่มต้นของตลาดน้ำนั้น ได้มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเป็นไป
 ไม่ได้ของโครงการนี้ เนื่องจากสภาพลำคลองของคลองแหนั้นแทบจะไม่เอื้อต่อการดำเนินการ
 ใดๆ พื้นน้ำมีความตื้นเขินเต็มไปด้วยขยะและโคลนตม อีกทั้งน้ำที่นำเสียน้ำและมักกั้นเหม็น แต่นั้น
 กลับเป็นเหมือนแรงผลักดันที่ทำให้นายกอภิชาติ สังขชาติ เร่งดำเนินโครงการเพื่อให้เกิดตลาดน้ำ
 คลองแหขึ้นตามนโยบายที่ประกาศไว้ก่อนเข้ารับตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองคลองแห

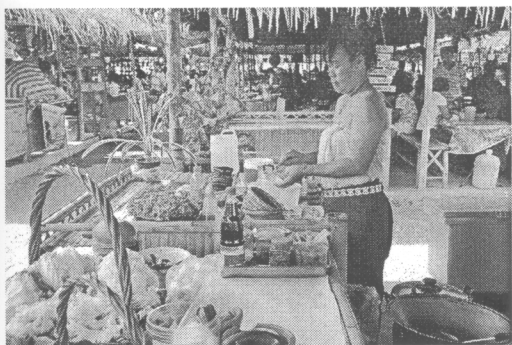
ช่วงแรกของการดำเนินการปรับปรุงพื้นที่เพื่อสร้างตลาดน้ำคลองแหท่านได้
 พยายามขอความร่วมมือจากชาวบ้านในการทำความสะอาดพื้นที่ ทำความสะอาดแหล่งน้ำเพื่อให้
 เกิดเป็นตลาดน้ำคลองแห โดยพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหในครั้งแรกจะอยู่ในบริเวณวัดคลองแห
 บริเวณท่าน้ำวัดคลองแห ด้วยลักษณะทางกายภาพที่มีสายน้ำคลองแหไหลผ่านจึงทำให้พื้นที่แห่งนี้
 สามารถก่อเกิดเป็นตลาดน้ำได้อย่างลงตัว และเมื่อนายอภิชาติ สังขชาติ ได้ดำเนินงานจนสำเร็จ
 เรียบร้อยมีก็ได้มีการเปิดตลาดน้ำคลองแหขึ้นในช่วงแรกที่เปิดตลาดน้ำนั้นเป็นการเปิดตลาดน้ำเพื่อ
 ทดลองจำหน่ายสินค้าทางน้ำเป็นการเฉพาะกิจในช่วงประเพณีวันสงกรานต์และงานศิลปวัฒนธรรม
 ย้อนตำนานคลองแหในวันที่ 13 - 15 เมษายน พ.ศ. 2551 โดยนายอภิชาติ สังขชาติ ได้ขอความ
 ร่วมมือจากชาวบ้านให้มาร่วมทดลองขายสินค้า ซึ่งมีจำนวนพ่อค้าแม่ค้าไม่มากเท่าปัจจุบัน แต่การ
 ดำเนินงานทดลองขายดังกล่าวก็เป็นไปได้ด้วยดี มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวงานย้อนตำนานกันเป็น
 จำนวนมาก และในเวลาเพียงไม่นานสินค้าต่างๆของกลุ่มพ่อค้าแม่ขายก็ขายหมด ทำให้กลุ่มพ่อค้า
 แม่ค้าเกิดความพึงพอใจต่อการเปิดตลาดน้ำคลองแหขึ้นในบริเวณท่าน้ำวัดคลองแห จึงมีเสียง
 เรียกร้องจากบรรดาพ่อค้าแม่ค้าให้เปิดดำเนินการตลาดน้ำคลองแหอย่างจริงจัง และนั่นจึงเป็น
 จุดสำคัญที่นายกอภิชาติ สังขชาติ ได้พยายามดำเนินงานอย่างเร่งด่วนในช่วงเวลาตั้งแต่เดือน
 เมษายน - เดือนสิงหาคม เพื่อให้เกิดตลาดน้ำคลองแหเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการหลังจากนั้นท่านและ
 ทีมงาน รวมถึงชาวบ้านจึงได้มีการเร่งปรับปรุงพื้นที่ ทำความสะอาดแหล่งน้ำด้วยการเก็บขยะ โคลน
 ตม และสร้างบันไดลงสู่ท่าน้ำ รวมทั้งทำการประชาสัมพันธ์การเปิดตัวของตลาดน้ำคลองแหเพื่อ

ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวและสัมผัสวิถีชีวิตของสังคมตลาดน้ำคลองแหในช่วงเวลา ก่อนที่จะเปิดตัวตลาดน้ำคลองแหอย่างเป็นทางการ

วันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2551 ก็ได้มีพิธีการเปิดตัวตลาดน้ำคลองแหอย่างเป็นทางการ โดยถือเป็นระยะที่ 1 ของตลาดน้ำคลองแห ในระยะที่ 1 มีเรือจำหน่ายสินค้าเริ่มต้น ประมาณ 40 ลำ ยังไม่มีพื้นที่ตลาดโบราณ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าได้ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมด้วยการแต่งกายด้วยชุดโบราณ เสื้อผ้าลายดอก การอนุรักษ์ธรรมชาติด้วยการใช้วัสดุจาก ธรรมชาติบรรจุน้ำ เช่น ใช้กระบอกไม้ไผ่บรรจุน้ำ ใช้กระถางใบตอง และกะลามะพร้าวเป็น ภาชนะใส่อาหาร รวมทั้งมีการจัดการลอยเรือขายของเป็นระยะเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มองเห็นถึงวิถี ชีวิตของการเป็นตลาดน้ำที่แท้จริง การลอยเรือขายของในช่วงแรกจะมีเจ้าหน้าที่คอยเป่านกหวีด เป็นการให้สัญญาณเข้า – ออกเรือจากท่าหน้า นอกจากนี้บนบกก็จะมีเจ้าหน้าที่ตลาดน้ำที่คอยแต่งตัว ชุดทหารไทยโบราณ มือถือดาบข้างกาย เดินไปมาเพื่อตรวจดูความเรียบร้อยให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่ง สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความตื่นตาตื่นใจต่อผู้มาท่องเที่ยวในตลาดน้ำเป็นอย่างมาก

สำหรับการเปิดตลาดน้ำคลองแห ได้มีการเปิดทำการเฉพาะตอนเย็นวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์เท่านั้น โดยเริ่มเมื่อเวลาประมาณ 16.00 – 22.00 น. และเมื่อตลาดน้ำคลองแหเปิด ดำเนินการได้สักพักหนึ่งเริ่มเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากผู้คนในพื้นที่ นักท่องเที่ยวมากขึ้นจึง ได้มีการดำเนินการในระยะที่ 2 โดยเทศบาลเมืองคลองแหได้จัดระเบียบพื้นที่ของตลาดน้ำคลอง แหใหม่ และได้มีการปรับย้ายพื้นที่จากฝั่งวัดคลองแหมาอยู่ฝั่งตรงกันข้ามเนื่องจากพื้นที่เดิมเกิด ความคับแคบและพื้นที่ไม่กว้างขวางพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งได้มีการปรับปรุงร้านค้า โดยมีการสร้างร้านค้าบนบกขึ้นใหม่ เน้นรูปแบบเป็นตลาดโบราณ จัดแบ่งพื้นที่ค้าขายให้มีความ เป็นระเบียบสวยงาม แบ่งเป็นซุ้มจำหน่ายสินค้าประเภทต่างๆ โดยซุ้มเหล่านี้มีการใช้ชื่อเรียกขาน ด้วยภาษาไทยท้องถิ่นดั้งเดิม ในแต่ละซุ้มจะใช้ชื่อเรียกแบบภาษาถิ่นได้ว่า หลา ซึ่งชื่อของแต่ละ “หลา” จะนำเอาชื่อเมืองในครั้งอดีตกาลของพื้นที่ทางภาคใต้ สถานที่สำคัญ หรือสิ่งของสำคัญทาง ภาคใต้มาตั้งเป็นชื่อซุ้มหรือชื่อหลา เช่น หลาลังกาสุกะ หลาตามพรลิงค์ หลาเมืองแห่ หลามะหาด ใหญ่ หลาบันไดนาง หลาสิงหระ หลาลุงแสง เป็นต้น การก่อสร้างซุ้มหรือหลาแต่ละหลาก็ใช้วัสดุ ธรรมชาติมาสร้าง เช่น ใบจาก ไม้ไผ่ ใบสีแหร่ง เป็นต้น ส่วนรูปทรงการออกแบบเป็นแบบ ง่ายๆ เน้นความสวยงามโดยจัดเป็นแถวเรียงกันเป็นแนวยาวแบบตอนลึก พื้นที่เป็นลือกสี่เหลี่ยม ความกว้างยาวของแต่ละลือกสี่เหลี่ยมมีขนาดกว้างยาวเท่าๆ กัน ภายในพื้นที่ลือกสี่เหลี่ยมแต่ละลือก มีการสร้างโต๊ะวางอาหารที่ทำด้วยไม้ไผ่ไว้สำหรับวางสินค้าที่จำหน่าย เสาของหลาจะใช้ไม้ไผ่ ขนาดใหญ่ค้ำทั้งสี่ด้าน หลังคามุงด้วยใบจากวางเป็นแถวคล้ายรูปลักษณะกระท่อมไม้โบราณ

ภาพประกอบ 12 ตลาดน้ำโชนที่ 1

ตลาดโบราณ จัดเป็นซุ้ม (หลา)

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 23 พฤษภาคม 2554

ภาพประกอบ 13 ตลาดน้ำโชนที่ 2

บริเวณท่าน้ำคลองแห

ที่มา: สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห

(18 เมษายน 2554)

สำหรับส่วนของพื้นที่ที่เป็นตลาดน้ำ (โชนตลาดน้ำ) ได้มีการจัดทำจอดเรือวางเป็นแนวยาวไปตามสายน้ำ โดยจะมีการกำหนดพื้นที่การจอดเรือขายสินค้าไปตามหมายเลขที่อย่างเป็นระเบียบซึ่งจะเริ่มนับมาจากทางขวามือของจุดเริ่มของตลาดน้ำ จึงทำให้การจอดเรือขายสินค้ามีความเป็นระเบียบ นอกจากนี้พื้นที่โดยรอบตลาดน้ำคลองแหได้มีการก่อสร้างพื้นที่นั่งพักรับประทานอาหารบริเวณ โดยสร้างเป็น โต๊ะไม้ยาวและมีม้านั่งไม้ยาวขนานกับพื้นที่ขายสินค้าในเรือ นอกจากนี้ภายในตลาดน้ำยังมีการสร้างจุดนั่งพักหรือพื้นที่นั่งรับประทานอาหารใกล้กับพื้นที่บริการนักท่องเที่ยวเป็นเพิงไม้ยาว และบริเวณโดยรอบตลาดน้ำมีการวาง โต๊ะไม้หินอ่อนโดยรอบเพื่อเพิ่มพื้นที่นั่งสำหรับพักผ่อนและการรับประทานอาหารภายในตลาดน้ำคลองแห

นอกจากนี้ภายในตลาดน้ำคลองแหยังมีพื้นที่ให้บริการอื่นเพื่อให้เกิดความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น จุดประชาสัมพันธ์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว การบริการพื้นที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิม (ห้องละหมาด) การให้บริการห้องน้ำ พื้นที่การจัดกิจกรรมการแสดง สำหรับพื้นที่ของตลาดที่มีการลอยเรือขายของนั้น ได้มีเรือจำหน่ายสินค้าในตลาดน้ำคลองแหเพิ่มมากขึ้นเป็น 89 ลำ และร้านค้าของตลาดโบราณมีจำนวนมากถึง 232 ร้านค้า สินค้าส่วนใหญ่จะเน้นอยู่ที่อาหารคาวหวาน ซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้าน เช่น แก้วคว่ำ ขนมจีน ข้าวยาปักษ์ใต้ ก้วยจับ ก้วยเตี๋ยว ขนมมด ขนมด้วง ขนมโค ดัมย่าง ลูกชิ้น ข้าวเกรียบวาว ขนมข้าวเกรียบปากหม้อ และขนมไทยนานาชนิด เช่น ขนมทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ขนมตาล ขนมเปียกปูน ฯลฯ ในระยะถัดไปตลาดน้ำคลองแหจะมีการดำเนินงานในระยะที่ 3 และ 4 เป็นการดำเนินงาน

ภายในตลาดน้ำซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการดำเนินงานในอนาคต จะเน้นรูปแบบของคณะกรรมการตลาดน้ำ ที่มีชมรมผู้ประกอบการภาคประชาชน และหน่วยงานของรัฐร่วมเป็นภาคีบริหารงานและดำเนินกิจกรรมต่างๆภายในตลาดน้ำเพื่อพัฒนาตลาดน้ำให้มีความเจริญมากขึ้น โดยเน้นให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของตลาดน้ำคลองแห เพื่อสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาาร่วมกัน และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของประเทศต่อไป

สำหรับเรื่องของการท่องเที่ยวทุกวันนี้ถือว่าตลาดน้ำคลองแหได้รับกระแสตอบรับการท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนักท่องเที่ยวในจังหวัดแล้ว ยังมีนักท่องเที่ยวจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น พัทลุง ปัตตานี สตูล ฯลฯ รวมไปถึงนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และอีกหลายประเทศที่ได้มีโอกาสเข้ามาท่องเที่ยวและบริโภคความเป็นตลาดน้ำของตลาดน้ำคลองแหมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในการนี้ทางเทศบาลเมืองคลองแหได้มีการจัดทำสถิติการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำคลองแหในภาพรวมทั้งนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวต่างประเทศอย่างไม่เป็นทางการที่แน่นอนแต่สามารถสรุปสถิตินักท่องเที่ยวตลาดน้ำคลองแหได้ดังนี้

ตาราง 1 สถิตินักท่องเที่ยวตลาดน้ำคลองแห พ.ศ. 2553

เดือน	จำนวน (คน)
มกราคม	27903
กุมภาพันธ์	33108
มีนาคม	116868
เมษายน	93163
พฤษภาคม	120091
มิถุนายน	59380
กรกฎาคม	53642
สิงหาคม	97476
กันยายน	46369
ตุลาคม	46794
พฤศจิกายน	33289
ธันวาคม	52739
รวม	664038

ตาราง 2 สถิตินักท่องเที่ยวตลาดน้ำคลองแห พ.ศ. 2554

เดือน	จำนวน (คน)
มกราคม	27903
กุมภาพันธ์	31285
มีนาคม	25189
เมษายน	30275
รวม	114652

ที่มา : ข้อมูลสนับสนุนโดยเทศบาลเมืองคลองแห พ.ศ. 2553 - 2554

หมายเหตุ การนับจำนวนสถิตินักท่องเที่ยวไม่ได้จัดทำในช่วงแรกมาเริ่มจัดทำในช่วงปี พ.ศ. 2553 โดยมีการนับจำนวนนักท่องเที่ยวในภาพรวมไม่ได้มีการแยกว่าเป็นนักท่องเที่ยวไทยหรือต่างประเทศ

การเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำก็เพื่อหาโอกาสแวะเวียนมาซื้อหาของกิน มาเยี่ยมชมความเป็นตลาดน้ำของชาวบ้านที่ถูกประดิษฐ์สร้างขึ้น มาพักผ่อนพบปะพูดคุยเพื่อผ่อนคลาย เนื่องด้วยเหตุผลหนึ่งคือพื้นที่แห่งนี้อาจมีระยะทางไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก และถนนหนทางก็สะดวกสบาย มีแผ่นป้ายบอกทางเข้าสู่ตัวตลาดน้ำคลองแหอย่างเด่นชัด รวมทั้งการมี การจัดกิจกรรมต่างๆตามประเพณีและวันสำคัญตามปฏิทินอย่างต่อเนื่อง เช่น วันลอยกระทง วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น ทั้งนี้จึงถือเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการเข้ามาเที่ยวชม และสัมผัสกลิ่นอายความเป็นตลาดน้ำของคนได้ ซึ่งในอนาคตอันใกล้นี้ สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแหจะมีการดำเนินงานภายในตลาดน้ำคลองแหด้วยการพัฒนาเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และปรับภูมิทัศน์โดยรอบให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเป็นพื้นที่หรือลานกีฬาในการออกกำลังกายของคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กันและเพื่อสร้างความผูกพันระหว่างคนในพื้นที่กับตลาดน้ำคลองแหให้ถือเสมือนทุกคนคือเจ้าบ้าน และมีหน้าที่ในการดูแลรักษาตลาดน้ำคลองแหร่วมกัน ตลาดน้ำคลองแห อยู่ในเขตเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอหาดใหญ่ ความยาวของตลาดประมาณ 200 เมตร ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองตรงข้ามกับวัดคลองแห ถือเป็นตลาดน้ำเชิงวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นเป็นแห่งแรกของภาคใต้ เป็นตลาดน้ำที่ถูกสร้างให้เกิดความผสมผสานระหว่างตลาดที่จำหน่ายสินค้าในเรือ และตลาดโบราณจำหน่ายสินค้าบนบก จุดสำคัญของการเกิดตลาดน้ำคลองแห

คือการฟื้นฟูคลองแห ซึ่งเป็นลำคลองสายเล็กๆ ที่เชื่อมระหว่างคลองเตยกับคลองอู่ตะเภาที่ตื้นเขินไปชั่วระยะเวลาหนึ่งให้กลับมาเป็นคลองที่สะอาด กว้างขวาง เพียงพอที่จะรองรับเรือจำนวนมาก เพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชน ไปสู่การเป็นพื้นที่แห่งใหม่ของสังคม นั่นคือ พื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค

ตลาดน้ำคลองแหกับการให้ความหมาย

ตลาดน้ำคลองแหถูกสร้างขึ้นภายใต้การประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค ดังนั้น การให้ความหมายของตลาดน้ำคลองแหจึงปรับเปลี่ยนไปตามกลุ่มคนที่มาใช้ประโยชน์ทั้งในแง่การประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การให้ความหมายพื้นที่ดังกล่าวจำแนกได้ดังนี้

1. ตลาดน้ำคลองแห หมายถึง พื้นที่ที่ไม่มีอยู่จริง

ผู้คน ได้ให้ความหมายของตลาดน้ำคลองแหว่าเป็นพื้นที่ที่ไม่มีอยู่จริง โดยมองว่าเป็นการพยายามสร้างหรือการประดิษฐ์พื้นที่ดังกล่าวตามคำสัมภาษณ์ดังนี้

“...พื้มองว่าตลาดน้ำคลองแห เหมือนฉากละครฉากหนึ่งที่ต้องทำให้สมบูรณ์ พื้มองว่ามันต่างจากตลาดน้ำทั่วไป...”

(พีศักดา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2553)

“...ตลาดน้ำมันคือ ตลาดที่ซื้อขายกันของคนแต่เก่าก่อน เป็นตลาดน้ำที่สำคัญของชุมชน แต่ตลาดน้ำคลองแห มันเป็นตลาดน้ำที่ต่างจากที่อื่นตรงที่ตลาดน้ำคลองแหเน้นการอนุรักษ์ มันจึงเหมือนตลาดน้ำแห่งการเสดงมากกว่า ตลาดน้ำจริงๆ...”

(พื้มะขาม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2553)

“...ตลาดน้ำคลองแห หมายถึง ตลาดน้ำที่ต้องมีเรือมาพายขายของกัน มองดูแล้วสายน้ำคลองแหต้องมีชีวิตด้วยการพายเรือวนไปวนมา แต่ที่นี้แรกๆเค้าก็พายนะ แต่ตอนหลังก็หยุดไป ก็เลยเหลือแค่เรือจอดนิ่ง แต่ก็มึบรรยากาศที่ดี มันเป็นตลาดน้ำแปลกๆดีในพื้นที่นี้ละ...”

(พื้น้อย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2553)

“...ในความหมายของผม ผมมองว่าเค้าสร้างตลาดน้ำ ขึ้นมาก็เพื่อสนองนโยบาย และก็เพื่อต้องการปรับปรุงสายน้ำ คลองแห แต่ความหมายมันมากกว่านั้นจากการสร้างคือ ต้องการ สร้างแหล่งท่องเที่ยวชุมชนมากกว่า แต่เค้าสร้างให้มันแตกต่าง ตลาดน้ำในความคิดของผมจึงเป็นเหมือนตลาดสร้าง ตลาดละคร ทำนองนั้น...”

(พีโจ้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...ตลาดน้ำ คือ การนำเสนอภาพอดีต แต่มันคิดตรงที่มีแม่น้ำ คลองแหนี้แหละ...”

(พีแก้ว, สัมภาษณ์ วันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...ก็ตลาดน้ำในสมัยโบราณนะคนจะต้องพายเรือ อยู่ในคลอง มองเห็นคนใส่หมวกอบใบใหญ่ดูแล้วรู้เลยว่าเป็นตลาดน้ำ และที่ คลองแหเราก็ทำได้แบบนั้นแหละ เก่งดีนะนายกหัวมันที่เขาทำได้ออย่างนี้...” ในขณะที่ป่าแสนดีก็หยุดไปพักหนึ่งก่อนจะพูดต่อไปว่า “...ลูกเคยดูหนังโบราณไหมละ เป็นหนังจักรๆ วงศ์ๆ ตอนเช้าเสาร์ - อาทิตย์ นะ เห็นยังในละครนะ ตลาดเก่าแก่จะเป็นตลาดที่ไม่เจริญที่ ที่นี้ก็เหมือนกัน พื้นที่ยังเป็นผืนอยู่เลย เหมาะจะเป็นตลาดน้ำย้อนยุค จริงๆ พ่อค้าแม่ค้าก็ใส่เสื้อแบบโบราณ ลายดอกสวยงาม สวมหมวก และใช้วัสดุธรรมชาติในการห่อหุ้มอาหาร ป่าเห็นแบบนี้ป่าว่า มันก็เป็นตลาดน้ำย้อนยุคนะหลาน แต่ป่าว่าที่นี้ มันหมายถึงการสร้างให้ เหมือนแบบโบราณ...”

(ป่าแสนดี, สัมภาษณ์ วันที่ 19 สิงหาคม 2553)

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ที่ถูกประดิษฐ์ สร้างขึ้นมาในพื้นที่หนึ่งซึ่งความเป็นตลาดน้ำคลองแหมันเป็นตลาดน้ำที่ไม่มีพื้นที่อยู่จริง เพราะมีความแตกต่างจากความเป็นตลาดน้ำในอดีตที่เป็นตลาดน้ำของผู้คน เป็นวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ แต่ตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้กลับเป็นพื้นที่ที่ถูกนิยามว่าเป็นฉากละคร เป็นการพยายามสร้างเป็นพื้นที่ของการอนุรักษ์ความเป็นตลาดน้ำของไทยให้คงอยู่ ซึ่งต่างจากความเป็นตลาดน้ำของไทย ในอดีตอย่างแท้จริง

2. ตลาดน้ำคลองแห หมายถึง พื้นที่ของการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การสร้างงานสร้างรายได้ให้กับผู้คนในชุมชน

ผู้คนในตลาดน้ำคลองแหได้ให้ความหมายตลาดน้ำคลองแหว่าเป็นพื้นที่ของการสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยการดึงให้ตลาดน้ำคลองแหเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวดังกล่าว คำสัมภาษณ์ดังนี้

“...ในความคิดของพี่ที่มองว่าตลาดเป็นแหล่งสร้างงานเมื่อมันสร้างงานให้กับคนในพื้นที่ได้มันก็จะนำไปสู่การเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวด้วยตัวของมันเองเพราะคนจะเข้ามาท่องเที่ยวแล้วบอกกล่าวปากต่อปากแต่ในความคิดพี่ พี่ว่าตลาดน้ำคลองแหเนี่ยมันเป็นสมัยใหม่ที่ปะปนกับแบบโบราณดี จะบอกว่าโบราณ...โบราณก็ไม่ใช่นะ แต่สมัยใหม่ก็ไม่ใช่ มันผสมกันอยู่ โดยพี่หญิงได้เล่าต่อว่า พี่บอกว่าไม่ใช่ก็เพราะว่าในตอนแรกคูมัน โบราณแบบเก่าๆก็เพราะว่า มันมีการลอยเรือขายของเป็นจังหวัด แต่พอตอนหลังๆมาอะไรๆก็หายไปหมด อยากให้ได้แบบเดิมๆอะ พี่ว่ามันเริ่มเปลี่ยนแปลงเพราะมันเกิดจากความทันสมัยของเทคโนโลยีที่เริ่มเข้ามาเนี่ยแหละ พี่ให้ความหมายตลาดน้ำคลองแห เปรียบเสมือนอัญมณีสายน้ำแห่งศรัทธา คือ มันเป็นสิ่งมีค่าที่ทำให้คนคลองแหมีความผูกพันต่อชุมชนนะ...”

(พี่หญิง, สัมภาษณ์ วันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...ตลาดน้ำคลองแหก็เป็นตลาดน้ำที่สร้างเพื่อสร้างงาน อย่ามองให้มาก มองว่ามันสร้างงาน แล้วในที่สุดมันก็จะสร้างการท่องเที่ยว มันก็เลยหมายถึง พื้นที่งาน พื้นที่ท่องเที่ยว...”

(พี่สม, สัมภาษณ์ วันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...ตลาดน้ำคลองแหเป็นตลาดน้ำที่พยายามนำเสนอว่าเป็นพื้นที่สร้างงาน สร้างอาชีพตามนโยบาย แต่มันให้ความหมายมากกว่าการสร้างงานให้แก่คน มันเป็นการท่องเที่ยวด้วย คือเปรียบเป็นแหล่งงาน แล้วสร้างให้เกิดความหมายของการท่องเที่ยวแล้วเกิดความหมายว่าย้อนความเป็นโบราณ ย้อนความเป็นอดีต ย้อนวันวาน ความหมายมันมากในพื้นที่นี้ แต่มันเป็นความหมายที่มันสร้างได้จริง...”

(พี่ป้อม, สัมภาษณ์ วันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...พีให้ความหมายของตลาดน้ำว่า ตลาดน้ำคลองแห คือ ที่ทำมาหากินของผู้คนในชุมชน เป็นตลาดที่ทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และทำให้คนในชุมชนมีงานทำที่เป็นหลักแหล่งมากขึ้น ...”

(พีมาร์, สัมภาษณ์ วันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...พีตั้งใจที่ตลาดน้ำทุกวันนี่เจริญมากขึ้น พีเชื่อว่าทุกวันนี้ หากพูดถึงคลองแหก็คงไม่มีใคร ไม่พูดถึงตลาดน้ำคลองแหเช่นกัน เพราะพื้นที่ตลาดน้ำแห่งนี้ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นชื่อไปแล้ว พีโตจึงบอกว่า ตลาดน้ำในความหมายของพีคือ พื้นที่ของการทำงาน พื้นที่ของกำไร และในที่สุดตลาดน้ำคลองแห เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวแห่งใหม่ในชุมชน...”

(พีโต, สัมภาษณ์ วันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...แต่ก่อนพีเองอยู่บ้านเป็นแม่บ้าน สามีมีอาชีพกรีดยาง ตนเองไม่มีรายได้แต่พอตลาดน้ำเกิดขึ้น ก็ได้ตัดสินใจมาค้าขายดู โดยเลือกทำอาหารที่ตนเองถนัดและชอบ จึงมาลงเอยที่ขนมข้าวเกรียบปากหม้อ และอีกอย่างคือ อาหารที่ขายที่นี้ เค้ามักห้ามขายซ้ำกันเกิน 3 เจ้า หากซ้ำแล้วคนที่มาใหม่ต้องหาอะไรใหม่ที่ยังไม่มีมาขาย ซึ่งทำให้อาหารขายได้แน่ๆ น้ำกานต์เลยบอกว่า ตนเองชอบนะที่ตลาดน้ำเกิดขึ้นได้และมีการให้โอกาสคนคลองแหในการได้เข้ามาเป็นพ่อค้าแม่ค้า ใครไม่ใช่คนคลองแหนี้ถึงขนาดต้องมีการโอนย้ายเข้ามาเป็นคนคลองแหเลยทีเดียว เท่ากับว่า เขาต้องการให้คนในพื้นที่มีงานทำจริงๆ น้ำชอบนะ ตลาดน้ำเป็นแหล่งค้าขาย แหล่งทำมาหากินของคนในชุมชน ทำให้คนในคลองแหทุกวันนี้ลืมตาอ้าปากได้ มีความเป็นอยู่ที่ดี...”

(น้ำกานต์, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553)

“...พื้นที่ที่เป็นตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้เหมาะมากที่มีการสร้างให้เป็นตลาดน้ำ เพราะแม่น้ำคลองแหในอดีตไม่เคยมีตลาด เป็นเพียงสายน้ำที่ถูกใช้เพื่อเดินเรือ แล่นเรือ เด็กๆลงไปว่ายน้ำเล่น ชาวบ้านใช้น้ำเพื่อการกิน ดื่ม อาบน้ำกันดี แต่ในสมัยนี้ไม่สามารถที่จะใช้กิน ดื่ม อาบน้ำได้แล้วเพราะความสะอาดใสของคลองแหเริ่มถูกแทนที่ด้วยกลิ่น และความสกปรกของขยะตามบ้านเรือน ผักตบ รวมถึงสิ่งปฏิกูลอื่นๆ แต่เมื่อพื้นที่แห่งนี้ได้ถูกสร้างให้กลายเป็นตลาดน้ำคลองแหส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้ได้ได้รับกระแสการตอบรับจากนักท่องเที่ยวใคร่ไปใครมาหาคนใหญ่ ก็จะมาหาโอกาสเข้ามาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ ป้าจึงคิดว่าเมื่อกล่าวถึงคลองแห คนก็มักจะนึกถึงแต่พื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหเพียงอย่างเดียว แต่จริงๆ คำว่า “คลองแห” นี้ะมันหมายถึงหมู่บ้านทั้ง 11 หมู่บ้านนะ แต่คนรู้จักแค่ตลาดน้ำคลองแห เวลาพูดถึงคลองแห ก็จะมาหมายถึง ตลาดน้ำคลองแห ดังนั้นตลาดน้ำในความคิดของป้าก็คือ ตลาดน้ำเป็นเพียงสถานที่หนึ่งที่ใช้ในการค้าขาย และพื้นที่แห่งนี้ก็มีแม่น้ำที่ทำให้เหมาะต่อการเกิดการตลาดน้ำ ทำให้คนได้มาเที่ยวและได้รู้จักกับคำว่าตลาดน้ำ...”

(ป้าคิค, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ของการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับผู้คนในชุมชน เพราะเมื่อมีการสร้างพื้นที่ของชุมชนให้เกิดเป็นแหล่งของการทำมาหากิน ส่งผลให้ผู้คนเกิดรายได้ เมื่อผู้คนเกิดรายได้ ทำให้พื้นที่ดังกล่าวได้รับการยอมรับจากบุคคลภายนอก และมีความต้องการเข้าไปเยี่ยมชม เมื่อการมีการเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมหรือซื้อสินค้าจึงส่งผลให้พื้นที่ชุมชนก่อเกิดเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและกลายเป็นพื้นที่ของการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง และส่งผลให้ชุมชนคลองแหกลายเป็นพื้นที่ที่ได้รับความนิยมหรือเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในฐานะพื้นที่ของการท่องเที่ยวทางน้ำภายใต้ชื่อตลาดน้ำคลองแห

3. ตลาดน้ำคลองแห หมายถึง พื้นที่ชุมชนที่นำไปสู่การเป็นพื้นที่ใหม่ทางสังคม

ตลาดน้ำคลองแหเป็นตลาดน้ำที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นในพื้นที่ของชุมชน เมื่อความเป็นตลาดน้ำคลองแหเริ่มได้รับการตอบรับ ส่งผลให้ผู้คนรู้จักชุมชนคลองแหมากขึ้น จึงสร้างให้พื้นที่ชุมชนถูกนำไปสู่การเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ใหม่ทางสังคมดังคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ที่น่าจับตามองมากในช่วงแรกๆ และได้รับการยอมรับมาก การถูกจับตามองนี้แหละทำให้พื้นที่แห่งนี้เหมือนพื้นที่ใหม่ในสังคมของเรา...”

(พีหญิง, สัมภาษณ์ วันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...เป็นพื้นที่เดิมนี่แหละ แต่ว่าถูกทำให้กลายเป็นพื้นที่ที่คนในพื้นที่ที่เท่านี้ที่สามารถเข้ามาทำงาน ดีมากที่ทำได้จะทำให้มีงานทำ และพื้มองว่า คนทำเค้าหัวดีนะ พื้นที่ไม่กี่ถึงโล เขาทำให้กลายเป็นพื้นที่ใหม่ๆ ใครจะไปคิดได้ว่าเป็น ตลาดน้ำ ดีๆ ใหม่ๆ ...”

(พีมาร์, สัมภาษณ์วันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...ป้าอยากบอกว่าป้าชอบมากที่ตลาดน้ำเกิดขึ้นจริงๆ ตอนแรกที่ท่านนายกประกาศนโยบายเพื่อหาเสียงนั้น ป้าเอาใจช่วยเพราะพื้นที่ตรงนี้แต่ก่อนเป็นสวนยางนี่ เป็นสวนยางยาวตลอดเลย ตอนแรกป้ากลัวนายกแจะทำไม่ได้ แต่พอแจะทำได้ ก็เป็นตลาดน้ำคลองแหจริงๆ ป้าอยู่บ้านว่างๆ ก็มาขายของดีกว่า เบื่อกับการอยู่บ้าน ป้าว่าตลาดน้ำนี่ดีนะเป็นพื้นที่ใหม่ๆที่ทำให้คนรู้จักคลองแห ...”

(ป้าแสนดี, สัมภาษณ์วันที่ 14 สิงหาคม 2553)

“...ตลาดน้ำหรือน้อง พี่ว่ามันเป็นอะไรที่ทำให้คนต่างชาติ มาเลี้ยวอะไรก็รู้จักคลองแหบ้านเรามากขึ้นนะ พี่ชอบนะที่ว่ามันเป็นที่ใหม่ดี มีอะไรให้เรามอง บรรยากาศดี บางคนมาเที่ยวมาเอาบรรยากาศนี้ บางคนคิดว่ามาตลาดน้ำคลองแหแล้วนี่จะย้อนยุคจริงไหม เล้าก็มาดู แล้วหลงกันปากต่อปาก ทำให้คนหลายๆคนอยากมาแหละที่นี่ พอมาแล้วมันก็กลายเป็นที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่แหละ พื้นที่เดิมแหละ แต่แต่ก่อนมันไม่มีไร แต่พอสร้างตลาดน้ำมันก็มีไรใหม่ๆ มันก็ใหม่ เล้าว่าใหม่ พี่ก็ว่าใหม่...”

(พี่กิ่ง, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าตลาดน้ำคลองแหได้ถูกปรับเปลี่ยนจากการเป็นพื้นที่ชุมชนที่นำไปสู่การเป็นพื้นที่ใหม่ทางสังคม เนื่องจากพื้นที่ดั้งเดิมของตลาดน้ำคลองแหคือพื้นที่ของชุมชน หรือพื้นที่ของชาวบ้านที่ชาวบ้านในชุมชนได้เข้าไปใช้ประโยชน์หรือใช้เป็นเส้นทางเดินผ่านไปมามายาวนานแต่ได้รับการปรับเปลี่ยน รื้อสร้าง และประดิษฐ์พื้นที่ชุมชนให้กลายเป็นกลายเป็นพื้นที่ใหม่ของชุมชน และสังคม ภายใต้การท่องเที่ยวที่เรียกว่า ตลาดน้ำคลองแห

4. ตลาดน้ำคลองแห หมายถึง พื้นที่ของการบริโภค

ตลาดน้ำคลองแหกับการให้ความหมายของพื้นที่ของการบริโภค เป็นการสร้างพื้นที่ของการบริโภคด้วยการบริโภคทางตรง และการบริโภคทางอ้อม ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างบรรยากาศของการย้อนวันวาน และวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยที่เคยอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ หากแต่การให้ความหมายของตลาดน้ำคลองแหในลักษณะที่หมายถึงการบริโภคไม่ได้หมายถึงการบริโภคเพียงการกิน ดื่มเพียงอย่างเดียว ตลาดน้ำคลองแหยังรวมการบริโภคของบรรยากาศความเป็นตลาดน้ำไว้ด้วยเช่นกันตามคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ตลาดน้ำคลองแหนี่มันย้อนยุค อาหารที่ขายในพื้นที่นี้ ก็เป็นของที่หากินยาก ไปหาซื้อที่ตลาดอื่นสิ ไม่เหมือนนะ ที่นี่เค้ามีอาหารการกินอร่อยทุกอย่าง เช่น ขนम्मด คั่วง คั่วย่าง เล้าคั่ว ...”

(พี่จัน, สัมภาษณ์วันที่ 19 กันยายน 2553)

“...ของกินที่นี้ดีนะ ราคาไม่แพงแค่ 20 บาท พี่ว่าราคาก็โอเคอยู่นะ และที่พี่ชอบคือมันแปลกกว่าที่อื่นตรงที่เค้าเอาสิ่งที่เป็นธรรมชาติมาใช้ใส่อาหาร เช่น กระบอกริมไฟ ไบตอง พลิก พี่ว่าคนคิดเค้าหัวคิดดีนะ ฉลาดดีนะ รู้จุดขายของคำว่าตลาดน้ำ ทำให้พื้นที่นี้มากกว่าขายอาหารไปด้วย แต่เค้าขายบรรยากาศโบราณด้วยพี่ว่าอย่างนั้น น้องว่าไหม?...”

(พี่แก้ว, สัมภาษณ์วันที่ 19 กันยายน 2553)

“...พี่มาเที่ยวที่นี้ไม่ได้หวังมากินหรอก แต่พี่มาเที่ยว มาเดินเล่น หารอก เพราะว่าบรรยากาศมันดีนะ มาแล้วเจอลมเย็น พี่ชอบนั่งเรือนะ เรือที่เค้ามีไว้บริการนำเที่ยวนะ พี่ชอบบรรยากาศที่นี้ แต่ตอนแรกที่พี่มาพี่คิดว่ามันจะเหมือนกับตลาดย้อนยุคเหมือน โบราณแต่พอมาแล้วพี่ว่ามันก็เหมือนตลาดสมัยใหม่แหละ เพราะว่ามันมีอะไรดี ๆ เยอะดีอะ ส่วนของกินก็เหมือนที่อื่นๆ หารอก เค้าหัวดีหน่อยสร้างให้มันไปอยู่ในกระทง เลยมองว่าน่ากิน แต่สำหรับพี่เรื่องกินไม่ค่อยเท่าไร พี่กินบรรยากาศดีกว่า เพราะว่า ลมเย็นๆ พี่ชอบ...”

(พี่กึ่ง, สัมภาษณ์วันที่ 19 กันยายน 2553)

จากหลากหลายเสียงข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าผู้คนได้ให้ความหมายตลาดน้ำคลองแหในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามความเข้าใจของแต่ละบุคคลที่มีความคิดเห็น ความรู้สึก และการมีมุมมองต่อตลาดน้ำคลองแหในลักษณะที่แตกต่างกันไปตามฐานะที่ตนเองดำรงอยู่หรือเข้ามาใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห ไม่ว่าจะเป็นความหมายในแง่มุมมองที่มองว่าตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ที่ไม่มีอยู่จริง โดยจะมองว่าตลาดน้ำคลองแหเป็นตลาดน้ำที่เกิดจากการประดิษฐ์ หรือจัดการแสดงละครฉากหนึ่ง เพราะมีความแตกต่างจากความเป็นจริงของความเป็นตลาดน้ำของสังคมไทยเดิมเมื่อครั้งอดีต การให้ความหมายของต่อตลาดน้ำคลองแหในแง่มุมมองการเป็นพื้นที่ของการทำงานสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่การเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ความสมบูรณ์และเหมาะสมต่อการเกิดเป็นตลาดน้ำคลองแหถือเป็นการสร้างชื่อเสียงให้ผู้คนและนักท่องเที่ยวได้รู้จักชุมชนคลองแหมากขึ้น เพราะเมื่อมีการกล่าวขานถึงชุมชนคลองแหก็จะมีมีการกล่าวถึงตลาดน้ำคลองแหหรือเมื่อมีการกล่าวถึงตลาดน้ำคลองแหก็จะมีมีการพูดถึงชุมชนคลองแหด้วยเช่นกัน

ตลาดน้ำคลองแหในความหมายพื้นที่ชุมชนที่นำไปสู่การเป็นพื้นที่ใหม่ทางสังคม เป็นการให้ความหมายว่า พื้นที่เดิมของชุมชน พื้นที่เดิมของชาวบ้านที่เคยเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านในพื้นที่ได้มีเคยพบเจออยู่ทุกวัน มองเห็นสภาพของพื้นที่จากเดิมที่เคยเป็นพื้นที่ว่างเปล่า ไร่ร้าง หรือเป็นพื้นที่ของการทำเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมของคนในพื้นที่ และผู้คนในชุมชนเองมิได้ให้ความสำคัญเท่าที่ควร มองผ่านแล้วก็ผ่านไป เป็นพื้นที่สาธารณะที่ไม่มีใครต้องการเข้าไปดูแลหากไม่ใช่เฉพาะคนที่เกี่ยวข้องต่อการทำงานในพื้นที่นั้น โดยตรง วันเวลาผ่านไปพื้นที่จุดเดิมที่ชาวมุขชนคลองแหมองผ่านกลับถูกรื้อ ปรับ เปลี่ยน แล้วเริ่มก่อสร้างให้พื้นที่ที่เคยถูกมองผ่านได้รับการประดิษฐ์ให้เกิดเป็นพื้นที่ของการย้อนวันวานแห่งความทรงจำผ่านสายน้ำแห่งอดีตกาลในชุมชน เรื่องเล่าทั้งหมดของความคิดก็ถูกก่อตัวให้พื้นที่ตลาดน้ำคลองแหกลายเป็น “พื้นที่ใหม่ทางสังคม” ของคนในชุมชน และคนเมืองที่ต้องการย้อนกลับสู่ความเป็นอดีตของสังคมไทยท่ามกลางสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันที่มีความศิวิไลซ์มากขึ้น และตลาดน้ำคลองแหในความหมายของการบริโภค เป็นการให้ความหมายที่มองว่าเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการซื้อขายในราคาข่อมเยาอาหารที่นำมาขายถูกนำเสนอให้มีการตกแต่งสวยงาม รวมไปถึงการบริโภคที่มากกว่ากิน ดื่ม แต่หมายถึงการบริโภคบรรยากาศพื้นที่ที่สื่อถึงความเป็นตลาดน้ำคลองแห

สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหมีลักษณะที่เชื่อมโยงต่อกันทั้งในประเด็นของบริบทชุมชนตำบลคลองแห ประเด็นเรื่อง สายน้ำคลองแห สายน้ำแห่งศรัทธา และอัตลักษณ์ของชุมชน ประเด็นตลาดน้ำคลองแห จุดกำเนิดของการประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค และนำไปสู่ประเด็นตลาดน้ำคลองแหกับการให้ความหมาย ซึ่งผู้วิจัยจะขอสรุปประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแห ดังนี้

พื้นที่ชุมชนคลองแหเป็นพื้นที่ที่มีสภาพพื้นที่ที่อยู่ก้ำกึ่งระหว่างพื้นที่ของความเป็นเมืองและพื้นที่ชนบท พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มทุ่งนา สลับเนินสวนยางพารา สภาพทางสังคมมีความเป็นอยู่ที่ได้มีการจัดสวัสดิการต่างๆไว้เพื่อคอยอำนวยความสะดวกต่อชาวบ้านเป็นอย่างดี เศรษฐกิจของชุมชนมีความคล่องตัว ชุมชนคลองแหมีทรัพยากรธรรมชาติที่ดีและหนึ่งในทรัพยากรที่สำคัญ คือ แม่น้ำคลองแห เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวบ้านมีความผูกพันกับสายน้ำคลองแหมาอย่างยาวนาน ส่งผลให้สายน้ำคลองแหเกิดเป็นสายน้ำที่ชาวคลองแหสามารถใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ มาอย่างยาวนาน แต่เมื่อช่วงระยะเวลาหนึ่งที่สายน้ำคลองแหเริ่มถูกลดบทบาทลง ทำให้ผู้คนปล่อยปละละเลยสายน้ำแห่งนี้ตามไปด้วย ทำให้สายน้ำแห่งนี้เริ่มตื้นเขินไปตามกาล จนกระทั่งได้มีการประดิษฐ์พื้นที่บริเวณทำน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้าง

อาชีพ ส่งผลให้สายน้ำคลองแหกลายเป็นทรัพยากรที่สามารถเชื่อมโยงวิถีชีวิตของชุมชนคลองแหให้กลับมามีความผูกพันต่อกันอีกครั้ง สายน้ำคลองแห จึงกลายเป็นสายน้ำแห่งศรัทธา และอัญมณีของชุมชนที่ทุกคนต้องร่วมกันดูแล เพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นตลาดน้ำคลองแหด้วยเช่น เมื่อความเป็นตลาดน้ำคลองแหเกิดขึ้นจึงได้มีผู้คนให้ความหมายต่อตลาดน้ำคลองแหในแง่มุมที่แตกต่างกันไปตามความรู้สึกนึกคิดของตนเอง หรือจากการเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ภายในตลาดน้ำคลองแหแตกต่างกันไป เช่น ตลาดน้ำคลองแห หมายถึง พื้นที่ที่ไม่มีอยู่จริง เป็นพื้นที่ของการทำงาน การท่องเที่ยว เป็นพื้นที่ของชุมชนที่กลายเป็นพื้นที่ใหม่ของสังคม และเป็นพื้นที่ของการบริโภค ซึ่งเป็นนันทสนะของการให้ความหมายที่แตกต่างกันไปตามแต่จินตนาการของแต่ละกลุ่มคนภายใต้พื้นที่เดียวกัน คือ ตลาดน้ำคลองแห

บทที่ 5

ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ของการประดิษฐ์

ตลาดน้ำคลองแหถือเป็นตลาดน้ำที่เกิดขึ้นใหม่ในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นสังคมเมืองที่เต็มไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกและเทคโนโลยี การเกิดขึ้นของตลาดน้ำคลองแหมุ่งเน้นการประดิษฐ์พื้นที่ด้วยการจำลองภาพและย้อนวันวานของสังคมไทยในอดีต และนำเสนอพื้นที่ภายใต้สโลแกนว่า “ตลาดน้ำคลองแห ตลาดน้ำวัฒนธรรมศิลป์ถิ่นใต้” เป็นการให้ความหมายตลาดน้ำคลองแหว่าเป็นตลาดน้ำแห่งแรกและแห่งเดียวของภาคใต้ แต่ผู้วิจัยกลับมองว่าตลาดน้ำคลองแหเป็นเหมือนฉากของการจัดแสดงละคร เป็นมายาภาพทางสังคม เป็นพื้นที่ของการประดิษฐ์ที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชนจนก่อเกิดเป็นพื้นที่ใหม่ของสังคมที่ได้รับการยอมรับและความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก

เมื่อความแตกต่างของตลาดน้ำคลองแหที่ถูกมองว่าเป็นพื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภคต่างจากความเป็นตลาดน้ำหรือตลาดเรือในอดีตด้วยการประดิษฐ์พื้นที่ในเรื่องต่างๆ เช่น การประดิษฐ์ช่วงวันเวลาของการเปิดตลาดน้ำคลองแห การแต่งกายของกายของพ่อค้า การนำเสนอภาพอาหารที่หารับประทานได้ยากและการนำวัฒนธรรมชาติมาใช้เป็นลักษณะการขายอาหารในเรือหากแต่เรือของพ่อค้า แม่ค้า ไม่ได้มีการจ้วงพาย เป็นเพียงการจัดร้านค้าเพื่อขายของในเรือ จากนั้นจะมีการให้สัญญาณเพื่อให้พ่อค้า แม่ค้า ได้พายเรือออกไปกลางลำน้ำเป็นระยะๆ เพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวได้เห็นบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำ การนำเสนอกิจกรรมประเพณีด้วยการย้อนตำนานความเป็นสังคมริมน้ำ นอกจากนี้ในตลาดน้ำคลองแหยังถูกประดิษฐ์ให้เต็มไปด้วยการบริการนักท่องเที่ยวด้วยการจัดพื้นที่รับประทานอาหาร พื้นที่ละหมาด พื้นที่บริการอินเทอร์เน็ต พื้นที่บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ พื้นที่บริการห้องน้ำ พื้นที่บริการอินเทอร์เน็ตไร้สาย พื้นที่จอดรถ พื้นที่จัดการแสดง การประดิษฐ์เหล่านี้จึงเป็นที่มาของความแตกต่างจากการไปตลาดน้ำของผู้คนในอดีตที่สมัยก่อนเมื่อผู้คนไปตลาดน้ำในมือจะสะพายตะกร้าเพื่อนำไปใส่ของหรือสินค้าที่ซื้อ หากแต่ปัจจุบันผู้คนไปตลาดน้ำจะสะพายกล้องถ่ายรูปไปแทน ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวมิได้ต้องการไปตลาดน้ำคลองแหเพียงเพื่อบริโภคอาหารอย่างเดียวหากแต่เพื่อบริโภคบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำเช่นกัน

ดังนั้นเมื่อตลาดน้ำคลองแหเป็นเสมือนพื้นที่ของการประดิษฐ์ผู้วิจัยจึงมุ่งนำเสนอกระบวนการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคในแง่มุมตามประเด็นดังนี้ พื้นที่และเวลากับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห การประดิษฐ์การแต่งกายย้อนวันวานวิถีไทยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห อาหารไทยกับการประดิษฐ์การบริโภคภายในตลาดน้ำคลองแห เรือ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำและการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว และกิจกรรมการรื้อฟื้นประเพณี...สู่การท่องเที่ยว

พื้นที่และเวลากับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห

พื้นที่ของการเกิดตลาดน้ำคลองแห เป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนของชาวคลองแหที่อาศัยอยู่อย่างยาวนานและเป็นพื้นที่ทางการเกษตรกรรมของชาวบ้านที่ใช้พื้นที่ดังกล่าวในการปลูกยางพารา ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ของชาวบ้าน(เอกชน) เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้บริเวณสายน้ำคลองแห ชาวบ้านในชุมชนคลองแหจึงได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำคลองแหในการทำการเกษตรและการบริโภคอย่างต่อเนื่อง เมื่อพื้นที่ของชาวบ้านที่มีความเหมาะสมทางภูมิทัศน์ได้รับการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากพื้นที่ชุมชนสู่การเป็นพื้นที่สาธารณะที่จะกลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคด้วยเหตุผลเพราะมีสายน้ำคลองแหไหลผ่านประกอบกับความต้องการที่จะสร้างแหล่งงาน แหล่งรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชนคลองแหจึงได้มีการประดิษฐ์พื้นที่บริเวณดังกล่าวให้กลายเป็นตลาดเรือ หรือตลาดน้ำ ภายใต้อชื้อ ตลาดน้ำคลองแห

เมื่อชุมชนคลองแหมีการประดิษฐ์พื้นที่แห่งนี้ให้กลายเป็น “ตลาดน้ำ” ตลาดน้ำแห่งนี้จึงกลายเป็นพื้นที่ของการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย หากแต่การประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห ได้มีลักษณะของการประดิษฐ์พื้นที่และเวลาที่แตกต่างจากความเป็นตลาดน้ำในอดีตของสังคมไทย เพราะพื้นที่ตลาดน้ำในอดีตจะเป็นพื้นที่บริเวณปากคลองซึ่งถือเป็นพื้นที่ของการรวมตัวของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้า และช่วงเวลาของการเกิดตลาดน้ำในอดีตส่วนใหญ่เป็นตลาดยามเช้าที่เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงเวลาเช้านี้และสิ้นสุดในช่วงเวลาสายของแต่ละวัน ผู้ซื้อและผู้ขายจะมาตลาดในช่วงเช้าเพื่อหาซื้อและขายสินค้า อาหารของสดๆทุกวัน ทั้งนี้สินค้าที่ขายจะเป็นสินค้าที่เป็นวัตถุดิบเพื่อนำไปใช้ในการประกอบการปรุงอาหาร

สำหรับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหมีความแตกต่างตลาดน้ำของไทยในอดีตทั้งในประเด็นของพื้นที่และเวลาของการเกิดตลาดน้ำอย่างสิ้นเชิง เพราะในสังคมปัจจุบันการเกิดตลาดเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้านมาเป็นพื้นที่บริเวณลานกว้างหรือพื้นที่สาธารณะแทนที่เกิดตลาดในชุมชนเฉกเช่นอดีต รวมทั้งได้ปรับเปลี่ยนช่วงวันเวลาของการเกิดตลาดมาเป็นช่วงเวลายามเย็นจนถึงค่ำ และเน้นช่วงปลายสัปดาห์ เช่น วันศุกร์ เสาร์ หรืออาทิตย์ มาก

ขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น ดังนั้นตลาดน้ำคลองแหจึงมีการประดิษฐ์พื้นที่และเวลาให้เกิดตลาดน้ำคลองแหขึ้นในช่วงตอนเย็นของวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ โดยเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 15.00 น.– 21.00 น.

จากการพูดคุยสัมภาษณ์บรรดาพ่อค้า แม่ค้า ผู้คนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในตลาดน้ำในเรื่องพื้นที่และเวลากับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห พบว่า พี่หญิงซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนในการดูแลตลาดน้ำคลองแหโดยตรงได้มีการพูดถึงเรื่องของพื้นที่ และเวลาของการเปิดให้บริการตลาดน้ำคลองแหไว้ว่า

“...ตลาดน้ำคลองแหนี้เป็นตลาดน้ำเล็กๆที่เกิดจากความตั้งใจจริงของท่านนายกคนเก่า ที่มุ่งมั่นสร้างตลาดน้ำคลองแหขึ้นมา เพื่อให้คนคลองแหมีงานมีการทำที่มั่นคง โดยท่านนายกท่านมองว่าพื้นที่ตรงนี้จะกลายเป็นพื้นที่ของการสร้างผลประโยชน์ให้กับคนในชุมชนได้ ท่านจึงได้คิดสร้างตลาดน้ำคลองแหขึ้นมา และนโยบายการสร้างตลาดน้ำคลองแหนี้แหละถือเป็นงานชิ้นโบว์แดงของท่านก็ว่าได้ สำหรับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนคลองแหนั้น คนที่นี่นะเค้ามีงานมีการทำอยู่แล้วละ แต่เค้ามาทำงานที่นี่อีกก็เพราะว่าโดยส่วนใหญ่เค้าจะทำงานด้านเกษตร เช่น ทำสวนยาง ไร่ข้างบ้าง ซึ่งรายได้อาจไม่แน่นอน แต่พอเราสร้างตลาดน้ำขึ้นมา เค้าก็จะได้มีงานประจำที่ต้องทำ เป็นการเพิ่มรายได้ คือ จากที่เขาก็คิดขางในตอนเช้า หรือรับจ้างทำงานอื่นๆเสร็จเขาก็จะมีช่วงเวลาเหลือ เค้าก็มาทำงานที่ตลาดน้ำ เค้าก็ทำแค่ 3 วัน พี่ว่า 3 วันพอแล้ว แล้วเขาก็จะได้ทำงานนี้เป็นงานหลัก พอถึงวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เค้าก็จะได้รู้ว่า อ้อ! มีงานที่เป็นงานประจำใจ แล้วความเป็นครอบครัวก็จะเกิดขึ้นด้วย เช่น พ่อ แม่ ลูกๆ ช่วยกันทำอาหารเตรียมของขายที่บ้าน พอเสร็จพ่อก็ช่วยยกมาจัดวางในเรือ แล้วแม่กับลูกๆก็ช่วยกันขาย คือมันดินะ แต่ถ้าให้มีทุกวัน...พี่หญิงหยุดคิดนึ่งก่อนจะพูดต่อว่า...พี่ว่าคนเค้าคงเบื่ออีกแหละ แต่พอเป็น 3 วัน มันก็เป็นแรงกระตุ้นให้คนอยากมาเที่ยว มาเดินปล่อยอารมณ์แบบสบายๆ ยังเป็นช่วงเย็นๆด้วย บรรยากาศกำลังสบาย ดึกๆไปทีอื่น มาที่นี่ของกินอร่อย ราคาไม่แพงนะ เพราะเราก็คอบคุมดูแลอยู่...”

(พี่หญิง, สัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2554)

ป้าแสนดีเป็นแม่ค้าลูกอมตุ๊กตาน้ำตาลในซุ้มสุดท้ายของตลาดนัด เป็นแม่ค้าที่ธยาศย์ดี ยิ้มแย้มแจ่มใส และเป็นคนในพื้นที่คลองแหบอกว่า

“...ป้ามองว่าพื้นที่ตรงนี้เกิดเป็นตลาดน้ำได้อย่างแน่นอนเพราะมีสายน้ำไหลผ่าน การเกิดตลาดน้ำได้จะต้องเป็นพื้นที่ที่มีคลองและตรงนี้ก็ยังมีสายน้ำคลองแห แต่นั่นแหละในช่วงแรกสายน้ำคลองแหสกปรกมาก ป้าก็คิดว่าจะแก้ยังไง เอาใจช่วยนายกมาตลอดเพื่อให้ตลาดน้ำคลองแหเกิดขึ้น และเมื่อตลาดน้ำคลองแหมันเกิดขึ้นจริงๆ ป้าก็ดีใจมากเลยโดยตลาดน้ำแห่งนี้ะ มันเกิดแบบทดลองก่อนนะ แล้วพอในช่วงเปิดตลาดน้ำนะพ่อค้าแม่ค้าเค้าก็ขายของได้หมด เพราะคนเค้าเข้ามาท่องเที่ยวมาก ... มากจริงๆนะ ช่วงนั้นนะ เมื่อทดลองขาย ของก็ขายได้ ก็มีเสียงเรียกร้องให้เปิดตลาดน้ำจริงๆ ก็มานั่งคิดกันว่า นายกคนแก่นั้นแหละแกก็มานั่งคิดว่า...จะเปิดตลาดน้ำช่วงไหน แกก็คิดได้ว่าเปิดแค่ 2 วันก่อนนะที่แรก แต่ไม่รู้ทำไมอยู่ดีๆก็มาเป็น 3 วัน ก็ตกลงเป็น 3 วัน แล้วเป็นช่วงเย็นด้วย และเมื่อพื้นที่นี้ได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยวเราบรรดาแม่ค้าทั้งหลายก็อยากให้มีทุกวันแหละ เราอยู่ว่างๆก็อยากทำงาน แต่นายกคนแก่เค้าบอกว่าให้ลองดูก่อน ลองเอาช่วงเวลาเย็นที่คนเค้าเลิกงานดูก่อน คือช่วงเย็นวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ และหลังจากนั้นมันก็เป็นอย่างนี้มาตลอดเลย...”

เมื่อป้าแสนดีพูดจบ ผู้วิจัยก็ถามต่ออีกว่า แล้วป้าอยากให้มีกี่วันล่ะ ป้าแสนดียิ้มแล้วตอบแบบคนแก่ใจดีว่า

“...ป้าเหรอ เทานี้ก็พอแล้ว ใครเค้าจะมาเที่ยวได้ทุกวัน ป้าอยู่บ้านว่างๆ ได้ทำงาน 3 วันก็พอแล้ว ดีกว่าอยู่บ้านว่างๆ ไม่มีอะไรทำ ป้าว่านักท่องเที่ยวเค้าก็ไม่อยากมาทุกวันหรอก มีแค่นี้ก็พอแล้ว นักท่องเที่ยวมาเลยอะ ไรนี่เค้าก็เข้ามาที่ไทยเรานี้ได้แค่ตอนเย็นวันศุกร์แล้วเดี๋ยวนี้ พอเย็นอาทิตย์เค้าก็กลับแล้ว ถ้าพึ่งนักท่องเที่ยวคนไทยเหรอ...ไม่มากนักะ ส่วนมากมาเลย้มาก เค้าอิสลามเยอะ ไม่เห็นเหรอ อาหารอิสลามเยอะมาก...”

(ป้าแสนดี, สัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2554)

พีโตเป็นพ่อค้าขายเครื่องดื่มในเรือ เป็นอีกคนหนึ่งที่ถูกวิจัยได้สอบถามข้อมูล และให้ข้อมูลด้วยดีมาโดยตลอด พีโตเล่าถึงเรื่องของพื้นที่และเวลาการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห ว่า

“...ตลาดน้ำคลองแหนี่ตอนแรกที่ก่อสร้างนะอยู่ฝั่งวัด (พูดพลาง พีโตก็ชี้มือไปยังฝั่งวัด) แต่ด้วยพื้นที่คับแคบ และด้วยพื้นที่ของ ตลาดน้ำคลองแหนี่เหมาะสมที่จะสร้างเป็นตลาดน้ำมาก เพราะว่า สายน้ำคลองแหนี่แต่ก่อนเป็นเส้นทางล่องเรือผ่านไปมาของ กลุ่มพ่อค้า แม่ขาย มันทำให้พื้นที่ของชุมชนแห่งนี้มีความ เหมาะสมที่จะเกิดเป็นตลาดน้ำด้วยเหตุผลหลายประการมาก ส่วน เรื่องวันเวลาของการเปิดตลาดน้ำคลองแหพีว่า 3 วันก็ได้แล้ว เพราะเราต้องการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างการท่องเที่ยวในพื้นที่ พีว่าถ้ามีทุกวันนะตลาดน้ำขายไม่ออกแน่ ไม่เพราะอะไรนะหรือ... ก็เพราะว่าคนจะเบื่อไง แต่พอมีแค่ 3 วันแล้วคนจะรู้สึกอยากมา เที่ยวนะเพราะวันศุกร์ เสาร์ หรืออาทิตย์ ออกจากบ้านมาเที่ยวตลาด น้ำสักวัน อย่างเงี๊ยะ คนคิดแบบนี้มันก็จะทำให้ตลาดน้ำอยู่ได้ มัน ไม่ใช่ตลาดแบบว่า...ขายของส่งนะ หรือตลาดที่เค้าขายปลา ขายผัก นะ อันนี้ของเราสร้างแบบว่าเป็นการท่องเที่ยว ให้คนในท้องถิ่นมี รายได้นะ... แต่ถ้าถามพีนะพีอยากให้มีทุกวันแหละ เพราะพีเป็น พ่อค้านี่ อยากได้เงินอยู่แล้ว แต่ว่ามี 3 ก็ได้ เราก็อย่าไปละโมภโลก มากดีกว่านะ แต่พีนะบอกน้องเลยว่าขายของที่นั่นมันได้กำไรจริง เค้าเก็บค่าที่ ค่าเรือเราไม่แพง แต่เราขายได้เยอะ พีทำงานบริษัทมี หน้ามีหน้าตาในสังคมก็จริงยังยอมลาออกมาเป็นพ่อค้าเลย ก็เพราะ เราเห็นเงินไง..ทำที่นี้เงินดี แรกๆ พีทดลองก่อนแต่ตอนหลังเอาจริง เลย เลือขายน้ำเพราะชอบคิมน้ำ แต่ของพีจะเน้นน้ำเพื่อสุขภาพ นะ ผู้วิจัยจึงถามต่ออีกว่าแล้วพอวันไม่มีตลาดน้ำพีทำอะไร...พีโต ตอบว่า...พีก็ทำสวนที่บ้าน แล้วก็ออกไปรับซื้อกระบองไม้ไผ่จาก ควบเนียงบ้าง จากที่อื่นบ้าง เพื่อจะให้ได้ราคาถูก แพนพีก็ตัดเย็บ เสื้อผ้า ลูกสาวก็เรียนหนังสือ แต่ว่า ลูกสาวพีจะมาช่วยขายด้วยทุก ครั้งที่เค้าว่างนะ...เค้าชอบนะ พีก็ชอบ...”

(พีโต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2554)

พี่เจียบเป็นคนพื้นที่ในตลาดน้ำคลองแหที่มาเดินเที่ยวในตลาดน้ำคลองแหค่อนข้างบ่อยมาก ผู้วิจัยมีโอกาสดูพูดคุยกับพี่เจียบ ซึ่งพี่เจียบบอกว่าตนเองเป็นคนคลองแหแต่อยู่หมู่ที่ 11 มาตลาดน้ำคลองแหก็มาหาอะไรกิน มาเที่ยว ไม่รู้จะไปไหน ที่นี้มันใกล้บ้านขับรถไม่กี่นาทีก็ถึง ซึ่งเมื่อผู้วิจัยถามถึงเรื่องของพื้นที่และเวลาของการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห พี่เจียบก็ตอบว่า

“...ตลาดน้ำมี 3 วันก็พอแล้วนะ มีมากทุกวัน พี่คงไม่อยากจะหรรอก แต่นี่นะ พี่อยู่ใกล้ๆ พอเลิกงาน ก็จะชวนแฟน ชวนลูกมาเที่ยวทุกตอนเย็นวันศุกร์ เพราะลูกก็เลิกเรียน เช้าวันเสาร์ก็ไม่ต้องไปโรงเรียน มีเวลาให้เที่ยว มาที่นี้ของกินอร่อยดีด้วย ไม่แพง ก็เลยมาเที่ยวกันบ่อยทุกตอนเย็นวันศุกร์ พี่ว่ามี 3 วันนี่แหละดีแล้ว แต่ก็แล้วแต่คนจะคิดนะ...”

(พี่เจียบ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 เมษายน 2554)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้มีโอกาสดูคุยกับน้องหนูนา ซึ่งได้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ภายในตลาดน้ำ น้องหนูนาจะนั่งให้ข้อมูล พร้อมทั้งเปิดเพลงขับกล่อมเพื่อสร้างบรรยากาศภายในตลาดน้ำคลองแห ณ จุดประชาสัมพันธ์ ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปพูดคุยก็สร้างบรรยากาศความเป็นกันเองให้ข้อมูลต่างๆแก่ผู้วิจัยด้วยไมตรีมิตร ซึ่งน้องหนูนาเล่าให้ฟังว่า

“...ตนเองเป็นเด็กที่บ้านเรียนอยู่ในคลองแหนี้แหละ เป็นนักศึกษาเรียนอยู่ชั้นปี 2 ที่มหาวิทยาลัยของรัฐที่สงขลา เมื่อปีที่แล้วมีโอกาสได้เข้ามาประกวดนางนพมาศของตลาดน้ำคลองแห และได้รับรางวัลอันดับที่ 2... น้องหนูนาเรียนทางด้านนิเทศศาสตร์ประชาสัมพันธ์ และมีความสามารถในการสื่อสารภาษาได้ถึง 4 ภาษาคือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษามลายู และภาษาจีน เมื่อการประกวดสิ้นสุดลงก็เลยมีเจ้าหน้าที่ภายในตลาดน้ำชักชวนให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์งานและข้อมูลต่างๆภายในตลาดน้ำคลองแห น้องหนูนาบอกว่าเห็นเป็นโอกาสที่ดีที่น่าสนใจในที่สุดก็รับทำงานนี้ ซึ่งน้องหนูนาก็บอกว่า ...ก็เป็นงานที่ง่ายและตนเองถนัด เพียงแต่ว่าพอถึงวันศุกร์ หนูต้องรีบกลับจากมหาลัยมาเตรียมข้อมูลการประชาสัมพันธ์ ซึ่งข้อมูลทั้งหมดน้องหนูนาบอกว่าตนเองต้องเตรียมเองหมดเลย พี่ๆเค้าก็จะให้หัวข้อมาว่าต้องพูด

เรื่องอะไรบ้าง จากนั้นหนูต้องมาลำดับเรื่องหรือข้อมูลเองหมดเลย และเพลงที่เปิดที่พี่ได้ยินอยู่ที่นี่ก็ห้ามมาเองนะ คือต้องรับผิดชอบเอง เรียงลำดับสคริปต์เอง...ว่าแล้วผู้วิจัยจึงถามต่อถึงเรื่องพื้นที่และเวลาของการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห ซึ่งน้องหนูมาตอบว่า...ใจจริงหนูก็อยากให้มีทุกวันแหละพี่เพราะหนูมารับทำงานที่นี่ มาทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้เค้า หนูก็จะให้มีรายได้ เค้าจ้างรายวันนะ ไม่ใช่รายเดือน มีให้ทำทุกวันก็มีรายได้มาก แต่ว่ามันเป็นไปได้หรือไม่ หรอก ใครเค้าจะมาได้ทุกวัน พี่คิดเอาเองนะ 3 วันก็ 3 วัน ได้ทั้งนั้น หนูไม่ใช่เรียสหรอก...”

(น้องหนูนา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2554)

กะเยาะเป็นแม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหที่ขายอาหารประเภทหมักย่าง กุ้งเผาที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้ขอข้อมูลเกี่ยวกับตลาดน้ำ เนื่องจากกะเยาะเป็นแม่ค้าที่เริ่มมาขายของที่ตลาดน้ำคลองแหในช่วงแรกๆ ตั้งแต่เริ่มเปิดตลาดน้ำ โดยกะเยาะเป็นคนเพทาที่มาเปลี่ยนที่อยู่เข้าบ้านญาติของสามีในคลองแหเพียงเพื่อต้องการเข้ามาค้าขายในตลาดน้ำคลองแห เนื่องจาก คนที่จะเข้ามาขายของในตลาดน้ำคลองแหได้จะต้องมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านของคลองแหซึ่งกะเยาะเล่าให้ฟังว่า

“...พอญาติสามีบอกว่าจะมีการเปิดตลาดน้ำคลองแห และให้คนในคลองแหเข้ามาค้าขายเท่านั้น ตนเองก็สนใจจะมาขายนะ แต่ว่าต้องทำเรื่องเปลี่ยนแปลงที่อยู่มาเป็นคนคลองแหแล้วย้ายเข้ามาบ้านญาติสามี พอไปสมัครอะไรเสร็จก็เช่าเรือของเทศบาลมาขาย เค้าก็คิดไม่แพงนะตอนนั้นก็ประมาณ 2000 บาท (ถ้าพี่จำไม่ผิดนะ) แล้วพอขายได้สักพักพี่ก็หาเรือมาเอง เชาไม่ไหวหรอก ก็ตัดสินใจพาเรือลำนี้แหละ (พูดพลาถกะเยาะก็ชี้ลงที่เรือตัวเอง) มาจากเพทาเลย ชื่อมาหลายหมื่นนะ แล้วเอามาขาย วันแรกที่เปิดตลาดน้ำก็ขายดี พี่ชอบมาก... เมื่อผู้วิจัยถามต่อว่าแล้วพอวันที่ไม่มีตลาดน้ำ กะไปทำอะไรมีอาชีพอื่นไหม กะเยาะก็ตอบว่า ...ก็ขายปลาที่บ้าน ที่เพทาโน้น พอวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์มาขายของที่นี่ กลางคืนวันอาทิตย์ขายเสร็จก็ให้สามีขับกลับเพทาเลย...ผู้วิจัยจึงถามต่อว่าแล้วเรื่องพื้นที่และเวลาที่ประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหกะมีความคิดเห็นอย่างไรบ้าง กะเยาะก็ตอบว่า...สำหรับเรื่องพื้นที่นี่กะว่ามันเอื้ออยู่

แล้วที่ทำให้เกิดเป็นตลาดน้ำได้ ส่วนเรื่องวันเวลานั้นเราเป็นแม่ค้าก็
อยากให้มันทุกวัน จะได้มีเงิน มีเงิน ทำงานที่นี่ ได้กำไรดี แต่ว่ามี 3
วันก็ได้ เพราะตลาดน้ำที่นั่นมันเป็นตลาดน้ำยามเย็น มันไม่เหมือน
แต่ก่อนที่ตลาดน้ำมันจะมีช่วงเช้า เช้ามาก ไม่เหมือนแถวภาคกลาง
หรือ แต่ที่นั่นมีตลาดน้ำ เรายังก็ได้มีงานทำ ชอบนะ อยากให้ตลาด
น้ำเป็นอย่างนี้ตลอดไป...”

(กะเยาะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2554)

น้ำคาเป็นคนที่ที่บ้านอยู่บริเวณหน้าถนนติดกับตลาดน้ำซึ่งเป็นบุคคลอีกคนหนึ่งที่
ได้ประโยชน์จากการถูกสร้างขึ้นของตลาดน้ำคลองแห เนื่องด้วยบ้านของน้ำคาที่มีพื้นที่กว้างขวาง
พอที่จะจอดรถได้หลายคัน จึงได้เปิดพื้นที่รับฝากรถ น้ำคาบอกว่า

“...จากเดิมที่พื้นที่บ้านว่างๆอยู่ ไม่ได้มีรายได้เพิ่มเติมจากงาน
ประจำแต่พอมีตลาดน้ำขึ้นมา น้ำคาก็มีรายได้จากการเปิดพื้นที่ว่างให้
กลายเป็นที่รับฝากรถ 20 บาทต่อคัน ก็เริ่มมีรายได้นะ คนก็เริ่มมา
ฝากรถมากขึ้น ทำให้ช่วงตอนเย็นวันศุกร์หลังเลิกงานประจำ น้ำคาก็
ต้องรีบกลับบ้านมาคอยแจกบัตรรับฝากรถ ก่อนหน้านั้นก็เคยคิดว่า
อยากจะไปขายของเหมือนกัน แต่เรามีงานประจำที่ต้องทำทุกวัน
ยกเว้นวันเสาร์ อาทิตย์ ซึ่งหากมาขายของในตลาดน้ำแห่งนี้ ต้อง
เตรียมของขายมากมาย เลยมาคิดว่าจะทำอย่างไรได้บ้าง ที่จะมีย
รายได้เพิ่มเติมได้ก็ดีทีเดียว...น้ำคายังบอกต่อว่า ...อยากให้ตลาดน้ำมี
ทุกวัน แต่นั่นหมายถึงว่าต้องมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากด้วยนะ
เพราะจะได้อยู่ได้ แต่สำหรับงานรับฝากรถของน้ำคาไม่มีอะไรที่เป็น
ปัญหาอยู่แล้ว เพราะงานบริการอย่างนี้ไม่มีอะไรเสียหาย แต่ว่าการ
สร้างตลาดน้ำคลองแหนี้ น้ำคาไม่ชอบตรงที่ฝุ่นเยอะมาก ขยะก็มาก
ขึ้น การดูแลของเจ้าหน้าที่ก็ไม่ทั่วถึง แต่พอบ้านน้ำคาเปิดให้บริการ
รับฝากรถไปได้สักระยะนั้นก็เริ่มมีพื้นที่ต่างๆ ใกล้เคียงก็พากันเปิด

พื้นที่รับฝากรถมากขึ้น แต่ของน้ำก็อยู่ได้ ไม่เป็นปัญหาอะไรหรอก
ของเราอยู่หน้าวัดที่เดียว คนเข้าออกง่ายมีลูกค้ำมารับฝากรถบ่อย
มาก แต่นั่นแหละขยะเยอะมาก น้ำปวดหัวเรื่องนี้แหละ อุดสำห้
ทำป้ายขอความร่วมมือแล้วก็ไม่เป็นผลก็เลยต้องทำใจ ...”

(น้ำดา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2554)

ป้าจึงเป็นคนที่มีย่านอยู่หน้าบริเวณตลาดน้ำคลองแหบริเวณทางเข้า และเมื่อตลาด
น้ำถูกสร้างขึ้นก็ได้ใช้หน้าบ้านของตนในการขายของด้วยการขายขนม ซึ่งในที่นี้ป้าจึงไม่ต้องจ่าย
อะไรให้ทางเทศบาล ทำให้ป้าจึงสามารถขายของ มืงานทำ มีอาชีพได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายราย
เดือนให้กับทางเทศบาล ป้าจึงก็ถือว่าได้ผลประโยชน์จากการเกิดขึ้นของตลาดน้ำคลองแหอย่าง
เต็มที่ เมื่อผู้วิจัยถามถึงเรื่องพื้นที่และเวลาของการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหป้าจึงก็ตอบว่า

“...ตลาดน้ำถ้ามิได้ทุกวันป้าก็ชอบนะ ป้าเป็นคนแถวนี้มีคน
มาเยอะๆ ป้าจะได้ขายของได้ เพราะป้าแก่แล้วไม่รู้จะออกไป
ทำงานที่ไหนได้ แต่ก่อนอยู่บ้านลูกหลานเลี้ยงไม่ต้องทำอะไร แต่
พอตลาดน้ำเกิดขึ้นมา ป้าเห็นว่าหน้าบ้านเราอยู่ติดตลาดก็น่าจะทำ
ให้เกิดประโยชน์ขึ้นมาบ้าง เราก็ขายของซะเลย คนมาเที่ยวเยอะ
น่าจะขายของได้ดีเพราะที่นี้บ้านเรา ทำเรื่อยๆ ทำอยู่หน้าบ้าน ไม่
ต้องเช่า ไม่ต้องซื้อเรือ มีแค่ 3 วัน ป้าว่าดีแล้วแหละ แต่ก่อนป้าอยู่
ที่นี้มันเงียบมาตลอด พอเกิดตลาดน้ำ คนเริ่มเยอะก็เลย รับไม่ได้
เหมือนกันนะแรกๆ เพราะว่ามีเสียงวุ่นวาย หลังๆ ก็เริ่มชิน แต่คืนะ
ที่มี 3 วัน ถ้ามิทุกวันได้ปวดหัวแน่ๆ มันก็เท่ากับวุ่นวายทุกวัน...”

(ป้าจิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2554)

พีคะเป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างพื้นที่ที่เข้ามาเที่ยวในตลาดน้ำทุกครั้งทีเข้ามา
ติดต่องานในหาดใหญ่และหากมาหาดใหญ่ตรงกับวันศุกร์ เสาร์ หรืออาทิตย์ก็ต้องมาเที่ยวมาหา
อะไรอร่อยๆกินในตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้เสมอ ซึ่งพีคะบอกว่า ที่มาที่นี้เป็นครั้งที่ 3 แล้วน้อง พี
ชอบนะ ของกินมันอร่อย ที่สำคัญคือของๆคนอิสลามเยอะมาก เมื่อผู้วิจัยถามถึงเรื่องพื้นที่และเวลา
ของการประดิษฐ์ตลาดน้ำว่าเป็นอย่างไร พีคะก็ตอบว่า

“...คำว่าตลาดน้ำมันต้องมีแม่น้ำที่นี้มีแม่น้ำ เลยกกลายเป็น ตลาดน้ำได้ แต่ว่าตลาดน้ำของที่นี่ผมมองว่าพื้นที่ของมันเหมือนการ แสดงฉากหนึ่งที่ต้องให้เสร็จสิ้นในแต่ละวัน และช่วงเวลาของการ เกิดตลาดน้ำนี้มันควรเป็นช่วงเช้า แต่ที่นี่มันเป็นเวลาเย็นถึงค่ำ แต่ก็ดี นักท่องเที่ยวคงชอบ พี่ว่าเค้าสร้างเพื่อรองรับตรงนี้ด้วยมั้ง ส่วนตลาดน้ำคลองแหมันอยู่ได้ก็เพราะมันมี 3 วันนี่แหละ พอคนรู้ว่ามันมี 3 วัน คนก็อยากมาเที่ยว มันเลยทำให้ตลาดน้ำอยู่ได้ มี 3 วันก็พอแล้วนะ พี่ว่ามีหลายวันแม่ค้าคงขายไม่ออกแน่...”

(พีตะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2554)

สำหรับเรื่องพื้นที่และเวลากับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห พบว่า พื้นที่ภายใน ตลาดน้ำคลองแห ได้มีการประดิษฐ์พื้นที่ชุมชนคลองแหขึ้นมาเพื่อสนองนโยบายการสร้างงาน สร้างอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น ได้มีงานทำที่มั่นคงและเป็นหลักแหล่งที่แน่นอน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในคลองแหโดยส่วนมากมีอาชีพทำการเกษตร และรับจ้างทั่วไป ซึ่งเมื่อหมดช่วงเวลางานในช่วงเช้าก็จะมีช่วงเวลาว่าง ดังนั้นการเปิดตลาดน้ำคลองแหจึงเป็นการ ส่งเสริมให้เกิดการทำงานประจำ และด้วยสภาพของพื้นที่คลองแหที่มีแม่น้ำคลองแหไหลผ่าน เหมาะแก่การจัดสร้างพื้นที่ให้เกิดเป็นตลาดน้ำได้อย่างลงตัวเพราะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งจะเกิดตลาดน้ำ ได้นั้นต้องมีแม่น้ำจึงจะเกิดความสมบูรณ์ของความเป็น “ตลาดน้ำ” หรือ “ตลาดเรือ” แต่เหนืออื่นใด ในความหมายของการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห ได้มีแง่มุมของการพัฒนาและผลประโยชน์จาก นักการเมืองท้องถิ่นที่ต้องการปรับเปลี่ยนสายน้ำคลองแหที่ปัจจุบันกำลังจะเน่าเสียให้กลับมาเป็น สายน้ำที่ชาวคลองแหสามารถใช้ประโยชน์ได้เฉกเช่นอดีต ดังนั้น จึงเริ่มมีการปรับเปลี่ยนสายน้ำ คลองแหที่กำลังจะเสื่อมความสำคัญลงตามสภาพสังคมปัจจุบันให้มีความหมายต่อคนในพื้นที่ และ คนต่างพื้นที่ด้วยการจัดการประดิษฐ์พื้นที่ที่รกร้างดังกล่าวให้กลายเป็น พื้นที่ที่ถูกเรียกว่า ตลาดน้ำ คลองแห

เมื่อพื้นที่ชุมชนได้รับการประดิษฐ์ขึ้นมาให้กลายเป็น ตลาดน้ำคลองแห การเป็น ตลาดน้ำคลองแห ได้ส่งผลให้พื้นที่ชุมชนเกิดเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ผ่านมุมมองพื้นที่ทาง กายภาพ ที่มีแหล่งน้ำ บ้านเรือนที่ปลูกสร้างอยู่บริเวณทำน้ำ มุมมองพื้นที่ทางสังคม คือ ความเป็น ตลาดน้ำเก่าแก่ที่ชาวบ้านเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ในการติดต่อกับชาย แลกเปลี่ยน เรียนรู้ และเกิดสังคม ของกลุ่มเพื่อน เครือญาติที่มีความใกล้ชิดต่อกัน มุมมองทางจินตนาการในคิด ถวิลหาความเป็น อดีตผ่านการจำลองภาพของตลาดน้ำคลองแหที่ผู้คนแต่ละคนจะให้ความหมาย หรือให้ความรู้สึก นึกคิด

เมื่อมาสภาพของตลาดน้ำคลองแหส่องผ่านพื้นที่ชุมชน พื้นที่แห่งนี้จึงได้ประดิษฐ์วันเวลาของการให้บริการความเป็นตลาดน้ำในอดีตกาลด้วยการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหแตกต่างกันด้วยเงื่อนไขของเวลาที่เปิดให้บริการแก่ผู้ซื้อและผู้ขาย เพราะช่วงเวลาของความเป็นตลาดน้ำในอดีตจะเป็นช่วงเวลาตอนเช้าตรู่จนถึงช่วงสายของวันนั้นๆ แต่ตลาดน้ำคลองแหอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาได้ประดิษฐ์ช่วงเวลาของตลาดน้ำในตอนเย็นทุกวันศุกร์ เสาร์และอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 15.00 - 22.00 น. เพื่อรองรับการท่องเที่ยว การบริโภคของคนเมือง และนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาชื่นชมความเป็นตลาดน้ำหรือการย้อนความทรงจำของสังคมไทยเมื่อครั้งที่วิถีชีวิตของผู้คนได้สร้างบ้านเรือนอยู่บริเวณริมน้ำ

การประดิษฐ์การแต่งกายย้อนวันวานวิถีไทยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห

ตลาดน้ำคลองแหเป็นตลาดน้ำที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นบนพื้นฐานที่มุ่งอนุรักษ์ความเป็นไทยด้วยการย้อนตำนานความทรงจำของวิถีชีวิตผู้คนในอดีตเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับกลิ่นอายของความเป็นไทยเดิม ตลาดน้ำคลองแหจึงสร้างภาพความเป็นไทยผ่านพื้นที่ด้วยการประดิษฐ์บุคคลในตลาดน้ำคลองแหให้มีส่วนร่วมในการย้อนวันวานวิถีไทยผ่านเครื่องแบบการแต่งกายที่ถูกมองว่าเป็นการแต่งกายที่มีความเป็นไทยดั้งเดิม ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความกลมกลืนให้เข้ากับบรรยากาศความเป็นสังคมไทยริมน้ำแจกเช่นอดีต บรรดาพ่อค้า แม่ค้า และพนักงานรักษาความปลอดภัยจึงร่วมใจกันแต่งกายด้วยเสื้อผ้าหลากสีสันเพื่อสร้างบรรยากาศให้ผู้คนได้หวนรำลึกถึงการแต่งกายของไทยตามแบบวิถีชาวบ้านในอดีตด้วยการใส่เสื้อผ้าลายดอก เสื้อม่อฮ่อม เสื้อลูกไก่คอกระเช้า การแต่งกายชุดไทยหม่มสไบ การนุ่งโจงกระเบน การคาดผ้ากระโจมอก การสวมหมวกปีกกว้าง การสวมมงกุฏ การนุ่งผ้าถุง การสวมเสื้อกางเกงม่อฮ่อม การคาดผ้าขาวม้า การแต่งชุดทหารโบราณ

การแต่งกายแบบย้อนความทรงจำเหล่านี้ถือเป็นการสร้างเสน่ห์เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้ตื่นตาตื่นใจ และเต็มอิ่มกับบรรยากาศความเป็นตลาดน้ำ เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงตลาดน้ำคลองแหจะเห็นสภาพพื้นที่ การแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้า และผู้ดูแลตลาดน้ำคลองแหในเรื่องการแต่งกายที่แตกต่างกันแต่มุ่งเน้นแสดงวิถีความเป็นไทยร่วมกัน หากแต่การประดิษฐ์การแต่งกายของบุคคลในตลาดน้ำคลองแหไม่มีกฎ กติกาที่แน่นอนตายตัวว่าการแต่งกายที่ถูกต้องและเหมาะสมจะต้องมีรูปแบบหรือรูปปลัดักษณ์อย่างไรเพื่อให้เป็นไปในแนวทางการของการแต่งกายแบบเดียวกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้จัดประเด็นการประดิษฐ์การแต่งกายย้อนวันวานวิถีไทยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแหไว้ดังนี้ ฮีญาบกับงอบ: การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว การแต่งกายที่ถูกประดิษฐ์บนพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห และชุดทหารโบราณ: ตัวแทนความปลอดภัยหรือชุดส่งเสริมการท่องเที่ยว

1. อธิบายกับงอบ: การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ที่ได้มีการจำลองภาพทางสังคมด้วยการประดิษฐ์ภาพของสังคมไทยริมน้ำ และวิถีชีวิตความเป็นชาวบ้านของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพค้าขายสินค้าด้วยการล่องเรือขายของอยู่บริเวณกลางแม่น้ำตลอดเวลา สภาพการแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าจึงเป็นลักษณะแบบใส่เสื้อผ้าตามสบาย สีพื้นบางเบา ไม่หนาจนเกินไป เพราะการค้าขายต้องอดทนต่อสภาพอากาศที่ร้อนอบอ้าว แต่อุปกรณ์อย่างหนึ่งที่กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า จะสวมใส่ติดตัวตลอดเวลา คือ งอบ ซึ่งถือเป็นอุปกรณ์สำคัญสำหรับป้องกันความร้อน และใช้เพื่อปิดเป้าไว้ความร้อนได้ดี งอบมีลักษณะเป็นหมวกที่มีปีกกว้าง มีสายเชือกคาดใต้คาง งอบจึงกลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่สำคัญของพ่อค้า แม่ค้า ที่สะท้อนถึงความถึงความเป็นไทย และสะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้านได้อย่างดี ดังนั้นบรรดากลุ่มพ่อค้า แม่ค้าที่ค้าขายสินค้าในเรือภายในตลาดน้ำคลองแหจึงได้มีการสวมงอบทุกคนทั้งนี้ก็เพื่อต้องการสร้างภาพทางสังคมว่านี่คือตลาดน้ำที่เป็นลักษณะของวิถีชาวบ้านของไทยในอดีต

เมื่องอบกลายเป็นสิ่งที่อยู่สูงสุดของอวัยวะของร่างกายคือ ศีรษะ จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจเรื่องนี้ด้วยผู้วิจัยมองว่าพื้นที่การค้าขายในตลาดน้ำคลองแหส่วนหนึ่งจะเต็มไปด้วยแม่ค้าที่เป็นมุสลิมเป็นส่วนใหญ่ และแม่ค้ามุสลิมทุกคนในตลาดน้ำคลองแหทุกคนจะสวมฮิญาบ ทั้งนี้ฮิญาบเป็นเครื่องแต่งกายของหญิงสาวชาวมุสลิมที่แสดงออกถึงความเป็นศาสนาอิสลามได้ชัดเจนที่สุดเมื่อความเป็นมุสลิมของกลุ่มแม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหจะต้องสวมผ้าคลุมฮิญาบแล้วยังต้องสวมงอบทับลงบนผ้าคลุมฮิญาบอีกครั้งหนึ่งจึงทำให้ผู้วิจัยเปิดประเด็นของฮิญาบ ในลักษณะที่ว่าฮิญาบ คือ ผ้าคลุมศีรษะของหญิงสาวมุสลิมที่ใช้ปกปิดเส้นผมบนศีรษะ ซึ่งชาวมุสลิมถือว่าการคลุมฮิญาบบนศีรษะนี้สูงสุดแล้วจึงไม่ควรใช้สิ่งอื่นใดปกคลุมทับลงบนฮิญาบอีก โดยปกคลุมมุสลิมแต่งฮิญาบโดยไม่มีอะไรหรือสิ่งอื่นใดครอบทับลงบนศีรษะอีกแล้ว แต่ในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแหได้แสดงให้เห็นถึงความไม่ลงรอย ความไม่เป็นเนื้อเดียวกันของความแต่งกายตามหลักศาสนาเพราะพื้นที่ค้าขายอาหารในตลาดน้ำคลองแหบรรดาแม่ค้าที่นับถือศาสนาอิสลามจะยอมสวมหมวกปีกกว้างหรืองอบทับลงบนฮิญาบจึงเปรียบเหมือนเป็นการเอาขอมเอาการย้อนความเป็นวิถีไทยความเป็นมุสลิม ทั้งนี้จึงเปรียบเสมือนเป็นการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังคำพูดของกะเเยาะที่บอกว่า

“...ก็จะเป็นอิสลาม โดยปกติก็ก็จะคลุมผ้าฮิญาบเสมอ ก็คลุมมาตลอดทั้งชีวิตนี้แหละ แต่ว่าเวลาที่จะไปขายของที่อื่น ก็จะไม่ต้องสวมหมวกหรือ แต่พอมาขายของที่ตลาดน้ำนี่นะ ก็ก็ต้องสวมงอบทับผ้าฮิญาบอีกทีหนึ่ง เพราะว่าเค้าขอความร่วมมือให้ช่วยใส่เพื่อให้เห็นภาพของการเป็นพ่อค้า แม่ค้าเหมือนในอดีต...”

และเมื่อผู้วิจัยได้สอบถามต่อถึงความคิดของกะเยาะว่ารู้สึกอย่างไรหรือคิดอย่างไรกับการสวมงอบทับลงบนผ้าคลุมฮิญาบกะเยาะก็ตอบอย่างอารมณ์ดีว่า

“...ก็มองว่ามันเป็นงานดี ไม่ต้องคิดมาก ศาสนาอิสลามนะเค้าให้คลุมผ้าฮิญาบปกปิดเอวรัด (การคลุมหรือปกปิดทุกส่วนของร่างกายยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ)ของเรา แต่เราก็อย่าไปคิดว่าเป็นการทับซ้อนเรื่องศาสนา เพราะไอ้งอบที่ว่ามันคือหมวก คิดง่ายกว่ามันช่วยเรากันความร้อนก็พอ จบ...”

(กะเยาะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2554)

“...การสวมงอบทับลงผ้าคลุมฮิญาบหรือ พี่มองว่าเป็นเรื่องที่แปลกดีเหมือนกันนะ สำหรับพี่แล้ว พี่เป็นคนนอกศาสนาอะ พี่มองว่าคนอิสลามนี่เค้ามีกฎของเค้าเยอะมาก มาก พี่เห็นเวลาที่ไปไหนมาไหนคนอิสลามเค้าคลุมหัวก็จริงนะ แต่เค้าจะไม่เอาอะไรไปสวมทับบนผ้าคลุมของเค้าแล้วนะเพราะว่าในความคิดพี่นะน้อง พี่มองว่าเหมือนกับว่าไอ้ผ้าคลุมนั้นนะ มันสูงสุดแล้วของเครื่องแต่งกาย แต่พอเค้ามาสวมงอบทับไอ้ผ้าคลุมนั้น มันก็เหมือนกับว่าเค้ายอมให้มีส่วนที่สูงกว่าฮิญาบอยู่บนศีรษะของตัวเองแต่หากเรามองในเรื่องของการค้าและการแต่งกายที่ต้องใส่งอบก็คงไม่เป็นไร มั้งเค้าก็แค่ต้องทำตามกฎ ตามความร่วมมือของตลาดน้ำคลองแห...”

(พี่ตัง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2554)

จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าความคิดของพี่ต๋องค่อนข้างเหมือนและแตกต่างจากของบังฟีนเพียงเล็กน้อย เนื่องจากบังฟีนเป็นมุสลิมและเป็นพ่อค้าขายลูกชิ้นย่างในตลาดน้ำคลองแหได้กล่าวถึงเรื่องของฮิญาบกับการสวมงอบของแม่ค้าไว้ว่า

“...ในความคิดพี่นะการสวมหมวกงอบของพ่อค้า แม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหถือเป็นการเน้นให้เห็นถึงพื้นที่ของการค้าขายและไม่เกี่ยวกันว่าพอเป็นผู้หญิงอิสลามคลุมฮิญาบแล้วจะสวมงอบไม่ได้ ในความเป็นจริงการคลุมฮิญาบก็สามารถสวมหมวกหรืองอบทับได้ เพราะการคลุมฮิญาบเป็นการคลุมผ้าตามหลักศาสนาที่หมายรวมถึงการคลุมใจด้วย แต่การที่เราเอาหมวกหรืองอบมาสวมก็เป็นการป้องกันความร้อนจากไอแดด และเป็นการปฏิบัติตามกฎตามสภาพแวดล้อมของพื้นที่ด้วยเพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่าง จึงไม่แปลก และไม่ถือเป็นการแตกต่างหรือแปลกแยกแต่อย่างใด...”

(บังฟีน. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2554)

ส่วนพี่หญิงซึ่งเป็นหนึ่งในเจ้าหน้าที่ของตลาดคลองแหอีกคนที่ผู้วิจัยได้สอบถามเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวนี้ว่า ฮิญาบกับงอบถือเป็นพื้นที่การสร้างความเป็นไทยที่แตกต่างอย่างไรในตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ พี่หญิงก็ตอบด้วยคำว่า

“...สำหรับเรื่องการแต่งกายของกลุ่มแรงงานในตลาดน้ำคลองแหทั้งหมดนี้เราเน้นถึงความเป็นไทยแต่เราไม่ได้มีกฎเกณฑ์อะไรที่ตายตัวเพื่อเป็นการบีบบังคับพ่อค้าแม่ค้าเลย เราแค่ขอความร่วมมือจากพวกเค้าให้ช่วยกันแต่งกายเพื่อให้มันเกิดบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำเหมือนในอดีต เมื่อคนนี่สภาพตลาดน้ำในอดีต แล้วมองตลาดน้ำคลองแหเราเป็นแบบนี้ก็คงจะมีแต่คนอยากมาเที่ยวอยากมาเห็น ส่วนเรื่องการสวมงอบหรือสวมหมวกนั้นมันเป็นแค่เครื่องประดับอย่างหนึ่งของกลุ่มพ่อค้าแม่ขายที่เค้านำมาประดับศีรษะเพื่อความสวยงาม แต่จริงๆแล้วพี่ว่าเค้าเอามาบังแดดมากกว่านะน้อง เพราะว่าขายของในพื้นที่โล่งนะร้อนจะตาย คนเราก็ต้องหาทางแก้ปัญหาคลายร้อนด้วยการใส่หมวก ใส่งอบนี้แหละ หรือน้องจะให้เค้าถือร่มแทนแล้วมันจะสะดวกกับ

การค้าขายของเค้าใหม่?...พูดได้แค่นั้นพีหึงก็เรียบก่อนจะพูดต่อว่า...ส่วนเรื่องแม่ค้าอิสลาม ก่อนอื่นพีต้องยอมรับเลยว่าในตลาดน้ำคลองแหงของเราแม่ค้าที่เป็นอิสลามมีมากจริงๆ ซึ่งพีก็มองว่าเป็นเรื่องดี เพราะอาหารอิสลาม อิสลามก็กินได้ ไทยพุทธก็กินดี แต่สำหรับเรื่องพีมองว่าเป็นความแตกต่างใหม่สำหรับการสวมงอบหรือหมวกทับลงบนผ้าฮิญาบมันเหมือนเป็นการเอาความเป็นไทยย้อนยุคมาสวมทับลงบนความเป็นศาสนานั้น พีไม่แน่ใจเรื่องของหลักเกณฑ์ที่ถูกต้องของศาสนาอิสลามหรือกระทั่งได้หรือไม่ แต่พีมองว่ามันเป็นงาน ไม่น่าจะมีอะไรมา และเค้าก็ไม่ได้ทำอะไรผิดด้วย ก็เหมือนกับชนอิสลามสวมฮิญาบแล้วก็สวมหมวกกันน็อกทับอีกทีเวลานั่งมอเตอร์ไซด์ไปไม่น่าจะถือเป็นการสร้างความแตกต่างแต่อย่างไร แต่ทั้งนี้ถ้าเทศบาลออกกฎสั่งห้ามสวมฮิญาบนี้สิ น่าจะอาการหนักแล้ว อันนั้นนะละเมตสิทธิของเค้าเลยใหม่น้อง...”

(พีหึง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2554)

กะนาเป็นนักท่องเที่ยงที่เข้ามาเที่ยวตลาดน้ำเสมอทุกครั้งที่มีโอกาสมาหาใหญ่ ซึ่งกะนาเป็นมุสลิมแต่ก็มีได้คลุมฮิญาบด้วยเช่นกัน ได้แสดงความคิดเห็นกับผู้วิจัยในเรื่องนี้ว่า

“...เรื่องการสวมงอบหรือหมวกลงบนผ้าคลุมฮิญาบหรือ กะนา มองว่าไม่ใช่เรื่องที่ผิดแปลกนะ เป็นเรื่องปกติมากๆ เพราะการคลุมฮิญาบนั้นหมายถึง การปกปิดเส้นผมตามหลักศาสนา และรวมไปถึงการคลุมใจด้วย ไม่ใช่ว่าเป็นจุดสูงสุดอะไรหรอก ก็แค่เรื่องธรรมดาๆ เพราะจุดสูงสุดของความเป็นอิสลามคือ การปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐาน อยู่ที่ใจ ใจต้องมีอัลลอฮ์ (ซ.บ) ตลอดเวลา ต้องทำละหมาดวันละห้าเวลา ถือศีลลอด อย่างนี้ต่างหาก และถ้าแม่ค้าเค้าไม่คลุมสิ น่าแปลกเพราะไม่สร้างความเชื่อมั่นแน่ๆว่าอาหารอิสลามจริงหรือป่าว กะเองไม่ได้คลุมผ้าก็จริงแต่ถ้าการกินอาหารกะกินของอิสลามเท่านั้น...”

(กะนา, สัมภาษณ์ 19 เมษายน 2554)

สำหรับสัญญาบงกบที่ผู้วิจัยมองเป็นความแตกต่างกันนั้น แท้จริงแล้วการสวมใส่บงกบลงบนสัญญาเป็นการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์การแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าในตลาดน้ำ เพื่อแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของการเป็นชาวบ้านที่ต้องทำงานทนแดดทนฝนและในที่สุดก็ต้องหาอุปกรณ์เพื่อช่วยในการบังลม บังแดด บังฝนเพื่อให้การทำงานไม่ต้องทนร้อน ดังนั้นบงกหรือหมวกจึงกลายเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญสำหรับการป้องกันได้ดีไม่ได้มีความหมายถึงการนำสิ่งอื่นใดมาสวมทับลงความเป็นศาสนา หรือแสดงให้เห็นว่าจะมีสิ่งใดสูงศักดิ์กว่าความเป็นศาสนาอิสลาม เพราะการสวม สัญญาในกลุ่มชนมุสลิมนั้นหมายถึงการสวมเพื่อปกปิดศีรษะตามหลักของศาสนาอิสลาม การสวมบงกทับลงบนสัญญามีได้ถือเป็นการผิดหลักศาสนาแต่อย่างใด ทั้งนี้ยังถือเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวได้อีกหนึ่งนัยหนึ่งด้วยการมองในมุมมองของการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เพราะการสวมบงกเป็นการสะท้อนวิถีชีวิตชาวบ้านเมื่อครั้งอดีต ตลาดน้ำคลองแหจึงต้องการนำเสนอภาพวิถีชีวิตดั้งเดิมเหล่านั้นผ่านพื้นที่ตลาดน้ำคลองแหเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

2. การแต่งกายที่ถูกประดิษฐ์บนพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห

สำหรับประเด็นการแต่งกายประเภทเสื้อผ้าของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหเป็นสิ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวชื่นชอบและแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่มีความต้องการจะอนุรักษ์การแต่งกายของไทย ซึ่งการใส่ชุดไทยนี้เกิดขึ้นจากความต้องการของท่านนายอภิชาติ สังขชาติ ที่ต้องการให้ตลาดน้ำเกิดความสมจริงสมจังกับความเป็นไทย และเมื่อถึงวันที่เปิดตลาดน้ำในลักษณะการย้อนตำนานตลาดน้ำคลองแห ตัวท่านนายอภิชาติ สังขชาติ ได้ใช้ตัวเองโปรโมทความเป็นตลาดน้ำด้วยการที่ตัวท่านเองแต่งกายชุดไทยย้อนยุคเปิดตลาดน้ำ และถือเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า และผู้ดูแลตลาดน้ำคลองแหทำให้ทุกคนเกิดความเห็นว่าการแต่งกายด้วยชุดไทยย้อนยุคเป็นสิ่งที่ทำให้บรรยากาศของตลาดน้ำคลองแหเกิดความเป็นไทย และถือเป็นการสร้างเสน่ห์ของความเป็นไทยให้เกิดขึ้นบนพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห หากแต่ชุดไทยที่กลุ่มพ่อค้า แม่ค้า และผู้ดูแลตลาดน้ำคลองแหนำมาสวมใส่กันนั้นได้มีความแตกต่างกันไปต่าง ๆ นานา ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัวว่าจะต้องเป็นการแต่งกายในชุดสมัยสุโขทัย อยุธยา รัตนบุรี หรือรัตนโกสินทร์ หรือแม้แต่การแบ่งว่าความเป็นไทยจะต้องเน้นว่าเป็นภาคใด ของไทย หากแต่ต้องการเน้นว่าให้สื่อถึงความเป็นไทย มีกลิ่นอายสไตล์ความเป็นวิถีชีวิตชาวบ้านเหมือนในอดีตก็เพียงพอแล้ว

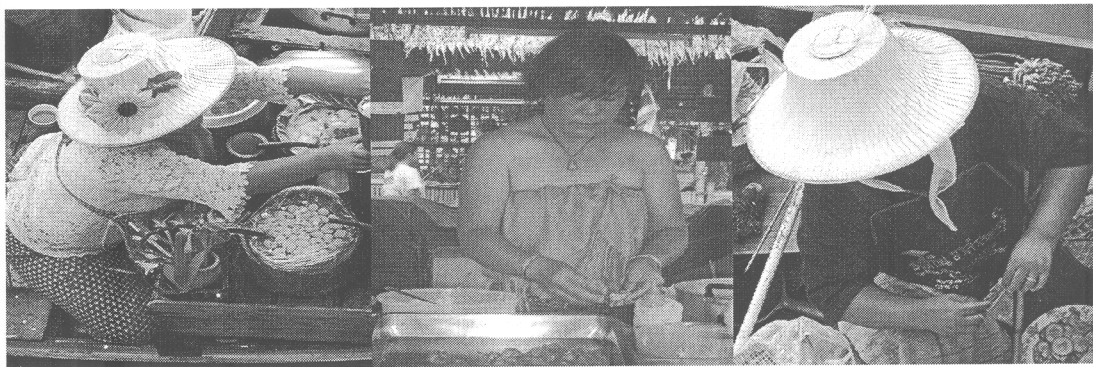
ดังนั้นเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในตลาดน้ำคลองแหจึงได้สัมผัสถึงความหลากหลายของการแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าในตลาดน้ำคลองแห ไม่ว่าจะเป็นเสื้อม่อฮ่อม เสื้อผ้าลายดอกที่

ใช้ในเทศกาลสงกรานต์ การนุ่งผ้าซิ่น การคาดผ้ากระโจมอก นุ่งโจงกระเบน คาดเข็มขัดเงินเข็มขัดทอง ห่มสไบ หรือแม้แต่การแต่งกายชุดคลุมชายด้วยการใส่เสื้อแม่ไก่คอกระเช้า ซึ่งการแต่งกายในบางชุดที่แม่ค้า พ่อค้า นำมาสวมใส่ภายในตลาดน้ำคลองแหเป็นชุดที่ควรใช้เวลาอยู่ในพื้นที่ส่วนตัว แต่กลับมาปรากฏอยู่ในพื้นที่สาธารณะของตลาดน้ำคลองแหเพื่อทำให้เป็นชุดโบราณและเกิดความ เป็นไทยส่งผลให้ตลาดน้ำแห่งนี้มีความน่าสนใจ ช่วยให้ตลาดน้ำมีสีสัน สร้างบรรยากาศการซื้อขาย ให้มีความครึกครื้น ซึ่งในเรื่องของการแต่งกายของพ่อค้าแม่ค้า และพนักงานรักษาความปลอดภัยนี้ พี่สมซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้างานที่ทำงานในเทศบาลเมืองคลองแห ผู้วิจัยได้เข้าไปขอ สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องของตลาดน้ำคลองแห ซึ่งพี่สมได้พูดถึงเรื่องการแต่งกายของพ่อค้า แม่ค้าและ พนักงานรักษาความปลอดภัยว่า

“...การแต่งกายของพ่อค้า แม่ค้าที่เน้นลักษณะโบราณเป็นเหมือนนโยบาย..... ไม่ใช่ นโยบายหรอก...มันเป็นเหมือนจุดขายมากกว่า เป็นการเน้นจุดขายที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเต็มอิมกับบรรยากาศย้อนยุค และรสชาติของอาหารมากกว่า ซึ่งพ่อค้า แม่ค้า บางท่านไม่ให้ความสำคัญ บางคนบอกว่าขายได้ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับ การแต่งกาย แต่การแต่งกายของแม่ค้าก็เป็นเหมือนจุดขายที่ นักท่องเที่ยวชื่นชอบ จึงต้องอาศัยความร่วมมือโดยการบอกกล่าวเชิญชวนให้กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าช่วยกันแต่งกายด้วยการย้อนยุค แต่การ แต่งกายนี้... ไม่ได้เจาะจงว่าต้องเป็นของยุคไหนหรืออะไรยังไง เราแค่ต้องการให้มันเกิดบรรยากาศของความเป็นพื้นที่ของการย้อน ยุคจริงๆ พ่อค้าแม่ค้าจะใส่อะไรก็ได้ที่เป็นชุดแบบย้อนยุค แต่ไม่ใช่ ชุดแฟชั่น เพราะหากเป็นชุดโบราณมันก็ดีนะ มัน...มันเหมือนกับ เป็นการย้อนกลับไปสู่ความเป็นอดีตกาลจริงๆ...” ซึ่งพี่สมได้พูด พร้อมกับบอกว่า “...การดูแลพ่อค้าแม่ค้านี้เราก็ดูแลอยู่นะ มีการ ตักเตือนอยู่หากเราพบเจอว่าเค้าไม่แต่งกายตามข้อตกลงของเรา ทั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นไปในทางเดียวกัน แต่ว่าอาจจะมึบ้างที่พ่อค้า แม่ค้าไม่ปฏิบัติตามกฎกติกา ก็ต้องตักเตือนแต่ก็ยากเหมือนกัน เพราะว่าเข้าไปยุ่งยากมากๆ เค้าก็จะว่าเอาได้ มันก็ลำบากมาก...” ซึ่งเมื่อผู้วิจัยถามต่อว่าอะไรคือจุดที่ทำให้การแต่งกายแบบย้อนยุค ได้รับความนิยมนและตอบรับจากกลุ่มพ่อค้า แม่ค้า และพนักงาน รักษาความปลอดภัยภายในตลาดน้ำคลองแห ซึ่งพี่สมก็บอกว่า “...

ที่คิดว่า การแต่งกายมันได้รับการยอมรับมาก เพราะการที่นายกคนเก่าเค้าใช้ตัวเองเป็นฟรีเซ็นเตอร์ด้วยการแต่งแบบย้อนยุค แยกทำแบบไม่อายนะ สร้างความแตกต่างให้กับนักท่องเที่ยว ทำให้ใครๆก็อยากเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น...ที่นี้แหละมันก็เรียกจุดขายได้จริง... แต่หากการแต่งกายของพ่อค้า แม่ค้า และพนักงานรักษาความปลอดภัยยังไม่เต็มร้อย ทำให้นักท่องเที่ยวอาจมีจำนวนน้อยลงในอนาคต ก็เป็นไปได้...ที่คิดเอานะ...” พูพลางที่สุมก็ยิ้มน้อยๆ

(ที่สม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2554)

ภาพประกอบ 14 ลักษณะการแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าภายในตลาดน้ำคลองแห
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 23 พฤษภาคม 2554

สำหรับที่หญิงซึ่งเป็นบุคคลระดับสูงอีกท่านหนึ่งในเทศบาลเมืองคลองแหที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปร่วมพูดคุย ขอข้อมูลต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ถามข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องของการแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้า และพนักงานรักษาความปลอดภัย ซึ่งที่หญิงก็ให้ความร่วมมือในการตอบคำถามเป็นอย่างดีว่า

“...ในเรื่องการแต่งกายนี้ก็เหมือนกัน พึ่งมองการแต่งกายแบบย้อนยุคนี่ก็เป็นเรื่อง que สร้างบรรยากาศให้มันเกิดขึ้นนะ คือ เป็นการสร้างจุดขายให้กับสถานที่ เมื่อคนเขาเข้ามาท่องเที่ยว เขาก็ต้องการเห็นบรรยากาศความเป็นตลาดน้ำแบบโบราณ...แต่พึ่งมองว่าตลาดน้ำของเราบรรดาพ่อค้า แม่ค้า แรกๆเขาก็ให้ความร่วมมือดีหรือ

แต่พอตอนหลังๆมานี้ก็เริ่มไม่ทำตามกฎ เวลาถามเค้า เค้าก็บอกว่า
 เค้าขายได้ไม่ต้องแต่งกายแบบย่อนยุคเค้าก็ขายได้ แต่เค้าหาว่า
 ...ถ้าเค้าไม่แต่งกายเพื่อสร้างบรรยากาศให้มันเกิดนะ พี่ว่า
 นักท่องเที่ยวเขาเข้ามาเขาก็อยากเห็นบรรยากาศแบบย่อนยุคทุก
 ส่วน ถ้าพ่อค้าแม่ค้าเลิกแต่งกายแบบย่อนยุค นักท่องเที่ยวเค้าก็อาจ
 ไม่เข้ามาเที่ยวก็ได้ พี่จึงมองว่าต้องมีการบอก และขอความร่วมมือ
 สำหรับเรื่องนี้บ่อยมาก...”

(พี่หญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2544)

สำหรับเรื่องของ การแต่งกายแบบย่อนยุคนี้ พี่โตซึ่งเป็นพ่อค้าขายเครื่องคัมใน
 ตลาดน้ำเป็นอีกคนหนึ่งที่ถูกผู้วิจัยได้ลองสอบถามเกี่ยวกับเรื่องของ การแต่งกายของพ่อค้า แม่ค้าใน
 ตลาดน้ำว่าจากการแต่งกายแบบย่อนยุคโบราณ พี่โตตอบด้วยความชอบและชื่นชมกับแนวคิดการ
 ส่งเสริมให้พ่อค้า แม่ค้า และพนักงานรักษาความปลอดภัยในตลาดน้ำคลองแหที่ได้มีการแต่งกาย
 แบบย่อนยุคโดยพี่โตเองก็เป็นคนหนึ่งที่ต้องแต่งกายแบบย่อนยุคในการขายน้ำ รวมไปถึงภรรยา
 และลูกสาวที่ต้องมาทำหน้าที่ขายเครื่องคัมในเรือ โดยเมื่อผู้วิจัยถามว่า พี่โตรู้สึกอย่างไรไหมที่ต้องมา
 แต่งกายแบบนี้ พี่โตกลับตอบว่า

“....ไม่รู้สึกอย่างไรเลย ตั้งแต่แรกแล้วที่ได้มาแต่งชุดย่อนยุคแบบ
 นี้ ใส่อบ แต่งม่อฮ่อมพี่กลับชอบอะ มีคนมาขอถ่ายรูปด้วย แต่
 แรกๆถึง ว่าเค้ามาถ่ายรูปเราทำไม แต่ตอนหลังก็ชิน เพราะพี่คิด
 เอาเองนะว่า มันคงเป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับนักท่องเที่ยว พี่ก็เลย
 ไม่อาย ภรรยาพี่ ลูกสาวพี่เค้าก็ไม่อายนะ เวลาสับเปลี่ยนหน้าที่
 กันมาขายของในเรือเค้าบอกว่าได้แต่งตัวสวยๆ นานๆที่จะได้
 แต่ง ซึ่งพี่ว่าก็จริง...”

แต่เมื่อคุยไปได้สักพักผู้วิจัยก็ถามถึงเรื่องของ การแต่งกายในแง่ที่ว่า การแต่งกายที่
 แม่ค้า พ่อค้าในตลาดน้ำเค้าใส่กันนี้ มันบอกไม่ได้ว่า เป็นของยุคไหน เช่น สุโขทัย อยุธยา หรือว่า
 รัตนโกสินทร์ ซึ่งพี่โตก็ตอบด้วยความใจดีว่า

“ก็เค้าไม่ได้กำหนดว่ามันต้องแต่งกายแบบยุคไหนจริงๆ เราไม่ได้ต้องการให้แปะขนาดนั้นหรอกนื่อง เราแค่ต้องการสร้างบรรยากาศ สร้างจุดขายก็เท่านั้น... นักท่องเที่ยวเค้าแค่เห็นว่ามีความเป็นไทยเดิมาก็พอแล้วนะ บรรยากาศแบบว่าเป็นย้อนวันวานที่เมื่อก่อนคนชอบใส่เสื้อลายดอก สวมจอบ สวมหมวกไปขายของก็พอแล้ว แต่ทำได้ขนาดนี้แล้วที่ว่าตลาดน้ำก็อยู่ได้แล้ว แต่นั่นแหละ...” พูดได้แค่นี้พีโตร์ก็หยุดพักคิดหนึ่งก่อนจะเงิบแล้วพูดต่อว่า“... แต่แม่ค้าของเราไม่ค่อยเห็นความสำคัญกับการแต่งกายแบบย้อนยุคเท่าที่ควร สักแต่จะขายๆอย่างเดียว พีก็ไม่ว่าจะพูดอย่างไรเหมือนกันนะ...”

(พีโตร์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

กะเยาะเป็นอีกคนที่ขายอาหารประเภทปิ้งย่าง ได้บอกกับผู้วิจัยว่า

“...การแต่งกายแบบที่เค้าให้แต่งนี่นะ มันเกิดมาจากการที่นายกคนเก่าเค้าใส่ชุดแบบท่านเจ้าคุณในวันที่เปิดตลาดน้ำ ทำให้พีรู้สึกว่ามันเข้ากับบรรยากาศโบราณ โบราณดี แรกๆพีก็ไม่กล้าใส่หรอกนะเสื้อแบบย้อนยุค บางคนเค้าใส่แบบกระโจมอก เค้าก็กลัวก็คินะ แต่พีไม่กล้าขนาดนั้น เอาแบบเสื้อลายดอกก็พอแล้ว...”

เมื่อผู้วิจัยลองถามกะเยาะว่า ถ้าหากไม่ใส่เสื้อแบบย้อนยุคนี้ได้หรือไม่ ซึ่งกะเยาะ

ก็ตอบว่า

“...ไม่ได้หรอก ขายของที่นี้เค้ามีกฎ ถ้าน้องจะมาขายของหรือลงเรือขายของกับกะเยาะ น้องก็ต้องแต่งแบบนี้ ไม่ต้องแต่งตัวกระโจมอก หรือสไบเหมือนคนที่อยู่ในซุ้มห rokok คือคนที่เขากล้าใส่ก็ใส่ได้นะ แค่เสื้อลายดอกที่หาซื้อได้ง่ายๆตามตลาดทั่วไปก็ได้แล้ว ไม่ต้องอะไรมาหอรอกนื่อง หาหมวกมาสวม หมวกก็เป็นหมวกปีกกว้าง คล้ายๆจอบก็ได้ มันก็ป้องกันแสงแดดได้ด้วยนะ เค้าให้ใส่เพราะต้องการให้คนเกิดความรู้สึกว่าเมื่อมาตลาดน้ำคลองแหของเรานี้ เหมือนได้หลุดไปอยู่ในอดีต แต่ถึงมันไม่เหมือนมาก

...ก็ให้แบบคล้ายๆก็ยั้งดี ให้เหมือนเมื่อก่อนหมดก็คงไม่ได้หรอก
 นื่อง มันยุคไหนแล้วตอนนี้ นี่ก็แค่จำลองอะ...คือทำให้เหมือน
 เวลาที่จะได้แต่งกายมาขายของนี่...ก็จะเหาะหยุดชนิดหนึ่งแล้วพูดต่อ
 พร้อมอมยิ้มว่า...ก็จะว่าก็จะเหมือนนางเอก คือได้ใส่เสื้อสวยๆ ใส เสื้อ
 ลายดอกมันสวยงามนะ แล้วก็จะป็นอิสลามด้วย ใส่ผ้าคลุม ก็จะจะได้
 เลือกผ้าคลุมสวยๆด้วย...”

(ก็จะเหาะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวหนึ่งที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปสัมภาษณ์พูดคุยเพื่อ
 สอบถามเกี่ยวกับเรื่องต่างๆการแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้า ในตลาดน้ำคลองแหโดยนักท่องเที่ยว
 ได้บอกถึงความรู้สึกไว้ดังนี้

“...การแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหหรือ
 มันเหมือนกันการย้อนยุคบนพื้นฐานของความทันสมัย คือ มันจะ
 บอกว่าไทยเดิม หรือไทยแท้ก็ไม่ได้ แต่มันเน้นแค่ว่าย้อนยุคแบบ
 ไม่เจาะจง มองดูๆดี แต่ก็น่ารักสไตล์ชาวบ้านแบบเดิมๆดี คือนิยาม
 ไม่ถูกอะ...”

(พีหญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

“...เรื่องการแต่งกายของแม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหหรือที่ หนู
 ว่ามันบอกไม่ได้นะว่าย้อนยุคไหนกันแน่ คือย้อนนะมันก็ย้อนหรือ
 แต่มันดูแบบว่า แบบว่า ดูปิดดูเปิด คือ มันมีหลากหลาย แต่หนูว่า
 นะ ในบริเวณตลาดน้ำที่เค้าขายในเรือนะ เค้าแต่งเรียบร้อย แบบ
 บ้านๆดี คือนุ่งผ้าซิ่น เสื้อลายดอก สวมหมวก สวมจอบ แต่ว่าในซุ้มนี้
 สิ โอ้โห! บางคนแต่งแบบผ้าคาดอกเลย แต่งแบบนุ่งผ้าถุงห่มสไบ
 และแต่งแบบท่านคุณหญิงสมัย ร. 5 ยิ่งไงยังงั้นเลย คือแบบว่าหนูก็
 เคยไปตลาดน้ำที่อื่นนะ แต่หนูจำได้ว่าที่อื่นพ่อค้า แม่ค้าเค้าแต่ง
 ธรรมดาหรือก ไม่เหมือนที่นี่ ที่นี้สุดๆ ยกมือให้ (พูดกลางน่องอ้อมก็
 ยกนิ้วโป้งเพื่อเป็นการยืนยัน)...”

(น้องอ้อม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

“...เรื่องการแต่งกายหรือนุ่ง ในตลาดน้ำแห่งนี้หรือ พี่ว่าก็โอ อยู่นะ คือเค้าต้องการแต่งให้เป็นแบบโบราณ โบราณ แต่ในความคิดพี่ คือมันหลากหลายดี มันไม่บ่งบอกว่าเป็นช่วงสมัยใดอย่างแน่นอน แต่อภัยให้ได้ พี่ชอบนะ พี่อยากแต่งมั่งเลยเวลาเห็นนะ (พูดพลางก็อมยิ้ม)...”

(พี่บอล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

“...พี่มองว่ามันเหมือนกับการแสดง ละครฉากหนึ่งต้องจัดหน้าฉาก ให้สมจริงสมจัง แต่เค้าก็ทำได้เก่งดี แต่ว่าไม่แน่ใจเหมือนกันว่ามันจะเป็นอย่างนี้อีกนานไหม คือ ตอนนี้นักเริ่มติดตลาดน้ำแล้ว แต่พอสักพัก พอคนมากไม่รู้ว่าจะรูปแบบการแต่งกายจะเน้นแบบโบราณอีกไหม...”

(พี่นา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

“...การแต่งกายหรือ ขำดี บางคนแต่งชุดแบบลูกไก่เมื่อครั้งคุณยายยังสาว สวยดี แต่วามันก็ย้อนยุคดีคือ มันเห็นวิถีชีวิตคนไทยแต่แรกนะ แต่แรกๆเค้าก็แต่งแบบนี้แหละ คือ แนวๆนี้แหละ แต่ว่าสำหรับบางคนก็แต่งแบบห่มสไบ นุ่งโจงกระเบน หรือว่าแต่งแบบท่านเจ้าคุณหญิงเหมือนในละครนะก็ดูแล้วขำดี เพราะว่าแต่งกายมันยังไม่ครบองค์ แต่ว่าขอมได้นะ พี่ว่าขอมให้ได้ ก็เข้าใจนะว่าไม่ได้ไปประกวดอะไรที่ไหน แต่งมาขายของหรือ...”

(พี่โก้, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการประดิษฐ์การแต่งกายภายในตลาดน้ำคลองแห เป็นการสร้างบรรยากาศในพื้นที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกที่เมื่อตนเองมาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำคลองแหแล้ว ก็เหมือนกับการได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่เป็นวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตของไทยอย่างเต็มที่ หากแต่การประดิษฐ์การแต่งกายในตลาดน้ำคลองแหเป็นการแต่งกายที่ไม่ได้เน้นว่าเป็นการแต่งกายยุคใด สมัยใด หรือภาคใดของไทย ดังนั้น นักท่องเที่ยวจึงมีโอกาสดำผัส และพบเห็นการประดิษฐ์การแต่งกายที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น เสื้อแม่ไก่คอกระเช้า ม่อฮ่อม เสื้อลายดอก การนุ่งผ้าซิ่น นุ่งโจงกระเบน ห่มสไบ เป็นต้น ส่งผลให้ตลาดน้ำคลองแหเกิดการแต่งกายที่เน้นการย้อนวันวานหลากหลายรูปแบบ แต่ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายแบบใดทั้งหมดก็เพื่อเน้นการสร้างบรรยากาศในพื้นที่ให้เกิดความสมจริงสมจังกับการเป็นตลาดน้ำของไทย

3. ชุคทหารโบราณ: ตัวแทนความปลอดภัยกับการประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว

ตลาดน้ำคลองแหพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคที่เน้นถึงความโบราณด้วยการย้อนวันวานของสังคมไทยและเพื่อให้เกิดความสมจริงของความเป็นไทยนั้นภายในตลาดน้ำคลองแหได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญในเรื่องของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของกลุ่มคนในตลาดน้ำคลองแห และนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาสัมผัสกับความเป็นตลาดน้ำคลองแหและถือเป็นการสร้างความเชื่อมั่น ตลาดน้ำคลองแหจึงได้จัดให้มีพนักงานรักษาความปลอดภัยเดินตรวจตราดูความเรียบร้อยของตลาดน้ำคลองแหด้วยการให้พนักงาน RPC (Rocky Public Civil) หรือชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านมาดูแลความปลอดภัยในตลาดน้ำคลองแหแต่เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศความเป็นไทยบนพื้นที่ตลาดน้ำคลองแหจึงได้กำหนดให้กลุ่มพนักงานรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้านแต่งกายด้วยชุดทหารโบราณ เพื่อสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวได้ตื่นตาตื่นใจต่อการรักษาความปลอดภัยเช่นเมื่อครั้งอดีตในพื้นที่ชุมชนของชาวบ้านหรือตามตลาดซื้อขายสินค้าของชุมชนจะมีกลุ่มทหารเดินตรวจตราดูความเรียบร้อยของพื้นที่ชุมชน

ผู้วิจัยจึงมองว่าชุดทหารโบราณมีถือคาบแทนการถือปืนตามสภาพสังคมปัจจุบันมันเป็นความอหิหลักอเหลือของพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห และทหารโบราณควรจะอยู่ตรงไหนในสภาพความเป็นจริงนั้นควรอยู่ดูแลรักษาความปลอดภัยในพระราชวังหรืออยู่ท่ามกลางสมรภูมิ แต่เมื่อทหารโบราณได้เข้ามาอยู่ในตลาดน้ำคลองแห ชุดทหารโบราณจึงกลายเป็นตัวแทนของความปลอดภัยหรือตัวแทนส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังการให้คำสัมภาษณ์ดังต่อไปนี้

พี่สิงห์เป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยที่คอยเดินดูแลความเรียบร้อยภายในตลาดน้ำคลองแห ซึ่งพี่สิงห์เป็นคนที่จะทำหน้าที่ดูแลให้ความช่วยเหลือพ่อค้า แม่ค้า และนักท่องเที่ยวเพื่อคอยอำนวยความสะดวกต่างๆ รวมทั้งเป็นการสร้างบรรยากาศการย้อนยุคหาอดีตของตลาดน้ำคลองแห ซึ่งพี่สิงห์ได้บอกว่า

“...ตอนแรกที่สวมชุดแบบทหาร โบราณก็นึกหวั่นๆ เหมือนกันแหละนี่เอง แต่ว่าพี่ก็มองว่ามันเป็นงานที่ต้องทำ พอมาเดินในตลาด น้ำก็มึนมองบ้าง ยิ้มบ้าง พี่ก็อายตัวเองเหมือนกันนะ และพอเริ่มมีนักท่องเที่ยวมาขอถ่ายรูปบ้างก็งงๆ ว่ามาขอถ่ายเราทำไม แต่ว่าก็ถ่ายกับเขาซะ พี่ไม่คิดอะไรมากมองว่างานอย่างเดียว พี่เป็นคนที่นี่ทำอะไรเพื่อที่นี่ได้ก็ทำ แล้วอีกอย่างมันก็เป็นงานอะ บอกตัวเองว่างาน งาน งาน เท่านั้น แต่หลังๆ ก็ชิน พอมีนักท่องเที่ยวมาถ่ายรูปบ่อยๆ ก็เริ่มคิดว่า สงสัยเราจะหล่อแฮะ ... (อืออือ พี่สิงห์หัวเราะ) แล้วพูดต่อว่า ...ล้อเล่นนะนี่เอง ไม่หรอกพอเค้ามาขอถ่ายเราก็คิดว่าเราเป็นคาราตลาดน้ำคลองแหไง เพราะคาราไปไหนมาไหนใครก็ขอถ่ายรูปเสมอ พี่ก็ขคิดอย่างนี้บ้างจะได้สบายๆ คือสบายใจ คิดว่าเราเป็นทหารโบราณ ทหารในวังเหมือนในหนัง ในละครที่คอยเดินดูความเรียบร้อยของคนในตลาด ได้เดินถือดาบเหมือนอาวุธที่จะคอยปกป้องอันตรายต่างๆ คิดอย่างนี้ก็ชอบ คือเราได้ทำประโยชน์นะ...” ผู้วิจัยถามต่อว่า ตกลงชอบหรือไม่ชอบ พี่สิงห์ตอบว่า “...มันเป็นงาน พี่มองแค่นั้น...”

(พี่สิงห์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2553)

ภาพประกอบ 15 ลักษณะการแต่งกายของพนักงานรักษาความปลอดภัยภายในตลาดน้ำคลองแห
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 25 พฤษภาคม 2553

นอกจากนี้สำหรับเรื่องการแต่งกายชุดทหารโบราณของพนักงานรักษาความปลอดภัยในตลาคน้ำคลองแห่งนี้ได้มีผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นไว้หลากหลายดังนี้

“...พี่หญิงได้พูดถึงกลุ่ม RPC ที่มาช่วยดูแลความเรียบร้อยในตลาคน้ำคลองแห้ว เราต้องการให้นักท่องเที่ยวได้มั่นใจถึงมาตรการการรักษา ดูแลความปลอดภัย และเพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวได้ตื่นตาตื่นใจกับความสมบูรณ์แบบที่เราพยายามทำให้ตลาคน้ำคลองแห้วเป็นตลาคน้ำที่สามารถพานักท่องเที่ยวย้อนวันวาน ย้อนตำนานท่ามกลางสายน้ำได้อย่างจริงจังและลงตัวมากที่สุด ซึ่งกลุ่มรักษาความปลอดภัยนี้อาจยังน้อยอยู่บ้าง แต่ก็จะทยอยเพิ่มจำนวนเพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น สำหรับการแต่งกายของคนดูแลตลาคน้ำนั้นเน้นการแต่งกายแบบโบราณ แต่ก็เน้นอีกแหละเราไม่ได้เจาะจงอย่างเด่นชัดว่าเป็นแบบไหน เราแค่ให้เค้าแต่งเท่านั้น ไม่ต้องเป๊ะ แต่พี่ว่าเค้าเต็มทีกับงานคืนะ... และเมื่อผู้วิจัยได้ถามพี่หญิงต่อว่า แล้วการใช้ดาบแทนปืน ซึ่งในสภาพการดูแลความปลอดภัยในปัจจุบันอาวุธที่สำคัญคือ ปืน แต่ที่นี้เจ้าหน้าที่ใช้ดาบ พี่หญิงจึงตอบว่า...ก็ใครบอกละว่าพวกเค้าจะไม่มีการท่องเที่ยว พี่หญิงก็ตอบต่อว่า...ก็ทั้งสองข้อแหละ เพราะว่าเค้าทำหน้าที่บนพื้นฐานของความเป็นไทย...”

(พี่หญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

“...ชุดทหารโบราณ อืม..พี่ชอบนะพี่ว่าไอเดียคนคิดนี้บรรเจิดดี คิดได้ไงอะ แล้วมันดูแบบว่าลงตัวนะ พี่ยังถ่ายรูปกับเค้าเลย แต่ว่าก็เข้าใจ ถ้าเป็นทหารโบราณเขาน่าจะอยู่ในวังนะ แต่นี่มาเดินในตลาคน้ำคลองแห้ว...”

(พี่หญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

“...เป็นจุดขาย เป็นการสร้างสีสัน แต่พี่ชอบ ไม่เหมือนที่อื่นดี...”

(พีเจียบ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

“...เป็นเหมือนตัวชูโรงการแสดงดี สร้างบรรยากาศ พร้อมกับการสร้างความมั่นใจให้นักท่องเที่ยว ได้ดี แต่ว่ามันเป็นเสี่ยยุคไหนนี่ก็ตอบไม่ได้เหมือนกัน...”

(พีบอล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

จากการสัมภาษณ์พูดคุยเกี่ยวกับเรื่องการแต่งกายของพ่อค้า แม่ค้าและพนักงานรักษาความปลอดภัยที่ถูกประดิษฐ์ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของตลาดน้ำคลองแห พบว่า พ่อค้า แม่ค้า และพนักงานรักษาความปลอดภัยมีความคิดเห็นต่อการแต่งกายแบบย้อนวันวานในช่วงแรกว่าชื่นชอบ กับการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาขอถ่ายรูป แต่ก็ถือว่าการสร้างกฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้จะช่วยสร้างบรรยากาศให้ตลาดน้ำคลองแหดูเหมือนตลาดน้ำในอดีตกาล การแต่งกายแบบย้อนวันวานในตลาดน้ำคลองแหเป็นอีกเสน่ห์หนึ่งที่สามารถสร้างจุดขายให้ตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ในตลาดน้ำแห่งวันวานของคนในสังคมเมืองอย่างแท้จริง หากแต่การแต่งกายของพ่อค้า แม่ค้า และพนักงานในตลาดน้ำคลองแหไม่ได้เป็นการบ่งบอกอย่างชัดเจนว่าเป็นการแต่งกายของยุคสมัยใดในสังคมไทย เนื่องจาก ไม่มีการกำหนดกรอบที่แน่นอน ทำให้บรรดาพ่อค้าแม่ค้า และพนักงานรักษาความปลอดภัยในตลาดน้ำคลองแหแต่งกายได้อย่างหลากหลายรูปแบบ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว บางคนบอกว่าต้องห้ามสไบจึงจะย้อนยุค บางคนบอกว่าเสื้อลายดอก เสื้อม่อฮ่อมก็พอแล้ว บางคนบอกว่าต้องนุ่งผ้ากระโจมอก นุ่งโจงกระเบน เพราะสมัยก่อนวิถีชีวิตของคนในอดีตก็แต่งแบบนี้เป็นส่วนใหญ่ แต่ถึงอย่างไรก็ไม่มีใครบอกได้ว่าของใครถูกหรือของใครผิด หากแต่ทุกคนไม่ละเมิดกฎการแต่งกายของตลาดน้ำคลองแหที่เน้นการย้อนวันวานวิถีไทยก็ถือได้ว่าให้ความร่วมมือในการสร้างจุดขายของตลาดน้ำคลองแหแล้ว เมื่อทุกคนร่วมใจกันปฏิบัติตามกฎของการแต่งกายก็จะเป็นการสร้างแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการเข้ามาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำอย่างต่อเนื่อง เป็นการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ที่ให้นักท่องเที่ยวต่างนำไปพูดต่อกันไป และสร้างแรงจูงใจให้คนภายนอกได้เข้ามาสัมผัสความเป็นตลาดน้ำคลองแหที่พื้นที่ของการประดิษฐ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นสังคมเมืองในสภาพปัจจุบัน

อาหารไทยกับการประดิษฐ์การบริโภคภายในตลาดน้ำคลองแห

ตลาดพื้นที่ของการค้าขายสินค้าซึ่งเมื่อครั้งอดีตกาลสินค้าส่วนใหญ่ที่นำมาค้าขายในพื้นที่ของตลาดจะเป็นสินค้าทางเกษตรที่ชาวบ้านได้มาจากการปลูกหรือการประมงด้วยตนเองแล้วนำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกัน สินค้าส่วนใหญ่จึงเป็นสินค้าที่เป็นวัตถุดิบเพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาหาร เช่น ผัก ผลไม้ ข้าวสาร กุ้ง หอย ปู ปลา น้ำปลา เกลือ กะปิ หัวหอม กระเทียม พริกไทย ตะไคร้ ขมิ้น น้ำตาลทราย พริก เนื้อหมู เนื้อไก่ เนื้อวัว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีขนมไทย เช่น ขนมตาล ขนมลูกชุบ ขนมทองม้วน ทองหยิบ ทองหยอด ขนมบัวลอย ขนมด้วง ขนมมด ขนมจาก เป็นต้น ซึ่งอาหารพวกนี้เป็นอาหารที่ถูกจัดวางไว้อย่างสวยงามบนภาชนะที่มีกระหงสีสดรองรับ ส่งผลให้ขนมหวาน ขนมไทยเหล่านี้ได้รับความนิยมมากขึ้น เมื่ออาหารกลายเป็นสินค้าอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้คนมีความต้องการไปตลาด พื้นที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จึงได้ประดิษฐ์สินค้าประเภทอาหารให้มีความโดดเด่นด้วยการนำเสนอภาพของอาหารที่หารับประทานได้ยากหรืออาหารที่จะหากินได้เฉพาะช่วงเทศกาลมาเป็นสินค้าประจำที่สามารถลิ้มรสได้ที่ตลาดน้ำคลองแห เช่น ข้าวเกรียบว่าว ข้าวเกรียบปากหม้อ ขนมโค ดมย่าง หม้อข้าวหม้อแกงลิง ข้าวเหนียวหาลม ข้าวเม่า ขนมพิม ขนมด้วง ขนมมด นอกจากนี้ยังมีอาหารประเภทรับประทานปรุงสำเร็จพร้อมรับประทานได้ทันที เช่น ข้าวยา กวยเตี๋ยว กวยจั๊บ ไอศกรีม ขนมจีน ข้าวยา ข้าวมันไก่ ข้าวหมกไก่ ลูกชิ้นปิ้ง กุ้ง หมึกย่าง และเครื่องต้มสมุนไพร

ภายในตลาดน้ำคลองแหได้ตีกรอบอย่างชัดเจนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อาหารทุกชนิดจึงถูกนำมาประดิษฐ์ด้วยการใช้วัสดุธรรมชาติมาเป็นภาชนะในการใส่อาหารเพื่อให้เกิดภาพของการย้อนวันวานเมื่อครั้งอดีตที่มนุษย์นำเอาวัสดุธรรมชาติมาใช้ห่อหุ้มอาหาร เช่น กระทงไบตอง ไบบัว กะลามะพร้าว กระบอกลมไฟ นอกจากนี้ยังมีภาชนะประเภทเครื่องปั้นดินเผา และเพื่อให้อาหารเกิดความน่าสนใจได้มีการนำดอกไม้มาประดับตกแต่งอาหารให้เกิดความสวยงาม แสดงให้เห็นถึงความประณีตของการประดิษฐ์อาหารเพื่อสร้างความเป็นไทย นอกจากนี้เพื่อให้กิจกรรมการซื้อ - ขายในบริเวณตลาดน้ำ (ตลาดเรือ) เกิดความคล่องตัวและสะดวกมากขึ้น ตลาดน้ำคลองแหได้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาความคิดด้วยการประดิษฐ์ไม้รับ - ส่งของระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งในประเด็นเรื่องอาหารไทยกับการประดิษฐ์การบริโภคภายในตลาดน้ำคลองแห ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นประเด็นของเรื่องไว้ดังนี้ รูปแบบและชนิดของอาหาร : พื้นที่ของการบริโภค วัสดุ/ ภาชนะกับการประดิษฐ์ให้สวยงาม และภูมิปัญญาความคิด : การประดิษฐ์ไม้ส่งของเพื่ออำนวยความสะดวก

1 รูปแบบและชนิดของอาหาร: พื้นที่ของการบริโภค

อาหารเป็นสินค้าหลักของความเป็นตลาดเนื่องจากผู้คนไปตลาดเพื่อซื้ออาหารรับประทาน แต่ตลาดน้ำคลองแหถูกสร้างขึ้นภายใต้พื้นที่ของการบริโภคที่นำเสนอภาพการบริโภคผ่านการจัดรูปแบบและชนิดของอาหารเพื่อให้เกิดความโดดเด่น ซึ่งในตลาดน้ำคลองแหได้แสดงภาพลักษณ์ของอาหารอร่อยที่ผู้ซื้อสามารถซื้อหาและรับประทานได้ทันทีโดยไม่ต้องนำกลับไปปรุงแต่งแต่อย่างใด ดังนั้นในเรื่องรูปแบบและชนิดของอาหาร : พื้นที่ของการบริโภค ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า

ที่หญิงได้ให้สัมภาษณ์ถึงเรื่องของรูปแบบและชนิดของอาหารไว้ว่า

“...ก่อนอื่นที่ต้องขอพูดถึงเรื่องของอาหารก่อนนะค่ะว่า ตลาดน้ำคลองแหของเราต้องการเน้นถึงอาหารไทยๆ หรืออาหารที่หากินได้ยากแล้วเป็นอันดับแรก เพราะว่าเราเน้นการย้อนยุค แต่เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันจึงได้มีอาหารมากมายหลากหลายเหมือนที่น้องเห็นคือมันจะมานั้นว่าเป็นอย่างใดหรืออย่างหนึ่งไม่ได้ เราต้องการรองรับการบริโภคที่หลากหลายอาหารที่ขายในตลาดน้ำคลองแหจึงเน้นไปที่การอาหารประเภทของกินมากกว่าสินค้าอื่น แต่สินค้าอื่นเราก็มี รูปแบบและชนิดของอาหารที่ขายจึงมีมาก แต่สำหรับเรื่องอาหารนี้เราได้มีการควบคุมราคา อาหารต่างๆจึงสนนราคาอยู่ที่ประมาณ 20 - 30 บาทขึ้นไป นอกจากนี้ยังมีการจำกัดร้านค้า และจำนวนอาหารแต่ละประเภทไม่ให้มีการขายมากเกินไป ด้วยการสร้างกฎให้แต่ละร้านขายอาหาร 1 ประเภท/ชนิด ไม่เกิน 3 ร้าน /เจ้า เช่น เมื่อร้านขายเครื่องดื่ม มี 1 - 3 ร้าน /เจ้า แล้ว ร้านที่ 4 จะมาขายเครื่องดื่มอีกไม่ได้ ทั้งนี้วิธีการแบบนี้เป็นการป้องกันการแย่งลูกค้า และทำให้พ่อค้าแม่ค้าสามารถขายสินค้าหรืออาหารของตนได้ทุกคน และได้มีการจัดร้านค้า หรือเรือของสินค้าหรืออาหารประเภทเดียวกันให้อยู่ห่างกัน ทั้งนี้เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสบริโภคบรรยากาศความเป็นตลาดคลองแหไปในตัว และมีโอกาสได้เลือกลิ้มรสอาหารอย่างหลากหลาย...”

(ที่หญิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

นอกจากนี้พี่สมได้ให้สัมภาษณ์ถึงรูปแบบและชนิดของอาหารในลักษณะของการประดิษฐ์ประคอยอาหารให้เกิดความน่าสนใจ สวยงามดังนี้

“...สำหรับเรื่องของรูปแบบและชนิดของอาหารในตลาดน้ำคลองแหแน่นอนว่าต้องเป็นอาหารการกินแน่นอนเพราะมีให้เลือกมาก และมีอาหารที่ไม่ซ้ำกันมากนักเพราะเราควบคุมการนำสินค้ามาขาย จะต้องเป็นอาหารที่ไม่มีที่ หรือมีแล้วแต่มีจำนวนร้านค้าน้อยก็ขายได้ แต่ก็ไม่เกิน 3 ร้านหรือเรือต่ออาหารหนึ่งประเภท สำหรับอาหารในตลาดน้ำคลองแหนี้จริงๆเรามุ่งเน้นถึงอาหารไทย แต่ว่าในความเป็นจริงก็ไม่ได้เป็นอย่างนั้น ก็ทำให้มีอาหารทั่วไปตามตลาดหรืออาหารตามร้านข้างทางมาเป็นอาหารที่ขายในตลาดน้ำคลองแหมากขึ้น เช่น ก๋วยเตี๋ยว ก๋วยจั๊บ ลูกชิ้น ขนมจีน ข้าวยา ข้าวหมกไก่ ข้าวมันไก่ ไอศกรีม หรืออะไรอื่นๆ แต่เราก็สร้างความแตกต่างด้วยการประดับตกแต่งอาหารเหล่านี้ให้มีความแตกต่างซะจัดร้าน หรือเรือให้มีความสวยงามหาดอกไม้มาตกแต่งก็ทำให้อาหารพวกนี้มีความสวยงาม โดดเด่นแตกต่างจากอาหารตามร้านตามสั่ง หรือร้านข้างทางมากขึ้น ทั้งหมดที่มันคืออาหารประเภทเดียวกันนั้นแหละ แบบนี้ก็เพื่อประดิษฐ์อาหารให้มีความเป็นไทยไป...”

(พี่สม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

นอกจากนี้ยังได้มีกลุ่มบรรดาพ่อค้า และนักท่องเที่ยวได้ให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยเกี่ยวกับรูปและชนิดของอาหารที่นำมาค้าขายในตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ โดยแต่ละคนจะมีมุมมองที่แตกต่างกันดังนี้

“...เรื่องอาหารนี้แรกๆเค้าก็โปรโมทว่าเป็นอาหารไทยเดิม แต่ที่ว่าประเภทแบบนั้นมีน้อย พอเข้ามามันก็อาหารพื้นที่หาทานได้ตามพื้นที่ต่างๆที่เราเห็น เพียงแต่พี่มองว่านะ ที่เค้าเอามาตัดแปลงให้สวยงาม เช่น จัดดอกไม้ล้อมอาหาร วางอาหารบนใบตอง ใส่หม้อดิน ซึ่งดูแล้วมันแปลกตา ประยุกต์อาหารธรรมดาให้เป็นอาหารที่เหมือนแสดงถึงความเป็นไทยๆ ตั้งชื่อให้มันดูแปลกๆ...”

(พี่ก้อง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2554)

“...เรื่องอาหารหรือ ก็เป็นอาหารที่ปะปนกันคือมีทั้งอาหารไทย และอาหารสำเร็จรูปทั่วไป แต่ที่นี้เค้าทำให้มันดูสวยงาม แตกต่างก็เลยทำให้ดูแปลกกว่าที่อื่น แต่สำหรับรูปแบบอาหารและชนิดของอาหารที่เน้นเค้าเน้นเรื่องความสะดวกด้วย แต่พื้มองว่าราคาอาหารที่นี้ถูกมาก เพราะเค้าจำกัดราคาอาหารด้วยอยู่ที่ 20 25 30 คือมันถูกกว่าร้านข้างนอกนะ...”

(ก๊ะมาร์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2554)

“...อาหารก็อาหารธรรมดาไม่มีอะไรแตกต่างจากที่อื่น แต่ที่นี้เรามาแล้วเหมือนเราได้มาดู มาเห็นบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำ...”

(พีบอล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2554)

“...เรื่องของอาหารก็เป็นอาหารพื้นๆ ทั่วไปแตกต่างจากที่อื่นเล็กน้อยแต่โดยรวมก็เหมือนกัน ป้าว่าที่คนเค้ามาเค้าเค้าจะเที่ยวความเป็นตลาดน้ำหรอกนะ บางคนยังเคยบอกป้าว่าเลยว่าที่นี้ดีกว่าอัมพวา ก็เค้าเคยไปแล้วนี่นะ ป้าไม่เคยไปหรอกอัมพวานะ แต่ป้ารู้ว่านายกเค้าไปดูงานที่นี้แหละ ก็เอาของเค้ามาปรับปรุง มันก็น่าจะดีกว่าอยู่แล้ว...(พูดกลางป้าก็ยิ้ม)...”

(ป้าแสนดี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2554)

เรื่องของอาหารรูปแบบและชนิดอาหารในพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหสะท้อนให้เห็นว่าอาหารภายในตลาดน้ำในช่วงแรกของการเปิดตลาดน้ำเน้นถึงอาหารพื้นบ้านที่หารับประทานได้ยาก แต่นักท่องเที่ยวสามารถหารับประทานได้ที่ตลาดน้ำแห่งนี้เสมอโดยไม่ต้องรอช่วงเวลาของเทศกาลแต่อย่างใด หากแต่ในตลาดน้ำกลับมีอาหารประเภททั่วไปที่หาทานได้ตามตลาดทั่วไปหรือตามสองข้างถนนมากกว่าอาหารหารับประทานยาก แต่ความแตกต่างของรูปแบบและชนิดของอาหารในตลาดน้ำคลองแหได้สร้างความแตกต่างด้วยการประดิษฐ์อาหารให้มีความไทยด้วยการจัดอาหารให้มีความประณีต สวยงามด้วยการใช้ภาชนะดินเผา การจัดดอกไม้เพิ่มสีสัน การใช้ใบตองรองอาหาร

การตัดดอกไม้ลงบนแก้วน้ำต่างๆ นอกจากนี้ราคาของอาหารในตลาดน้ำเป็นราคาอาหารที่ถูกควบคุมอยู่ที่ 20 – 30 บาท

และการมาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำคลองแหของนักท่องเที่ยวไม่ได้มุ่งหมายถึงเพียงการบริโภคอาหารเพียงอย่างเดียว หากมุ่งหมายถึงการบริโภคบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำของอดีตกาล เช่น การบริโภควิถีชีวิตผู้คน การบริโภคบรรยากาศสองฝั่งคลอง การบริโภคความเป็นสังคมตลาดน้ำหรือตลาดเรือ ซึ่งการบริโภคเหล่านี้ล้วนสื่อสารผ่านพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค

2. วัสดุ / ภาษะกับการประดิษฐ์อาหารให้สวยงาม

การประดิษฐ์อาหารที่นำมาขายภายในตลาดน้ำคลองแหเป็นการสร้างจุดขายของตลาดน้ำคลองแหด้วยการประดิษฐ์อาหารให้มีความสวยงาม หากแต่การประดิษฐ์ที่ต้องการย้อนวันวานความทรงจำด้วยการใช้วัสดุธรรมชาติมาเป็นภาษะในการใส่อาหาร ทั้งนี้ต้องการเลียนแบบเมื่อครั้งอดีตที่เราเนาเอาใบตอง ใบบัวมาห่ออาหารเพื่อคงความสดของอาหารให้น่ารับประทาน หรือการใช้กระบอกไม้ไผ่ กะลามะพร้าวมาใส่อาหารที่ประเภทน้ำ การนำหม้อดินมาใส่อาหารเพื่อให้เกิดความน่ากิน น่ารับประทาน รวมทั้งคงความสดของอาหารได้ดี ดังนั้นแง่มุมของวัสดุ / ภาษะที่นำมาบรรจุอาหารก็เพื่อต้องการสร้างความแตกต่างด้านบรรจุภัณฑ์ให้มีความแตกต่างและเป็นย้อนรอยความทรงจำของผู้คนในสังคมปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆเกี่ยวกับวัสดุ / ภาษะกับการประดิษฐ์ความเป็นไทยในพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ พบว่า

“...เหตุผลง่ายๆที่ตลาดน้ำคลองแหเนาเอาพวกวัสดุธรรมชาติมาใช้ พี่ว่ามันทำให้ดูแบบโบราณ มันไม่มีอะไรหรอก เดี่ยวสักพักก็จะมีคนเนาเอาวัสดุอื่นที่ใช้แทนกันได้ตามปัจจุบันมาใช้ พี่ว่าแรกๆ ...มันต้องการให้เกิด ตลาดน้ำตอนนี้กับเมื่อก่อนมันต่างกันนะน้อง สมัยก่อนใบตองใบกล้วยมันมาก แต่เดี๋ยวนี้มันน้อย แต่ถ้ามตลาดน้ำแห่งนี้ทำได้แบบนี้มันก็ดีแหละเอาใจช่วยนักการเมืองทำให้ได้อย่างนี้ตลอดอยู่แล้ว...”

(พีศรีสมร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2553)

“...ตลาดน้ำคลองแหของเราแตกต่างจากที่อื่นนะ เรามีความต้องการที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติ เอาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม้ไผ่ บ้าง ใบกล้วยหรือใบตองบ้าง ใบจากหรือแม้แต่การจัดอาหารก็พยายามเอาดอกหมิง...ดอกไม้มานำมาตกแต่งให้มันสวย แล้วมันก็สวยจริงๆ เราเห็นเรายังชอบ แล้วนักท่องเที่ยวต่างชาติ บ้านเค้าไม่มีแบบนี้ เค้าจะไม่ชอบก็ให้มันรู้ไป...”หากเมื่อผู้วิจัยถามพีสม ต่อไปว่าแล้วหากต่อไปสิ่งเหล่านี้ (วัสดุธรรมชาติมันน้อยลง) หรือมีการนำมาใช้น้อยลงตลาดน้ำจะเป็นอย่างไรบ้าง พีสมหยุด คิดนิดนึงก่อนตอบว่า “...เออ...พูดยากนะเพราะว่าต้นทุนของ ไม้ไผ่ก็แพงอยู่เหมือนกัน แต่เราก็คงทำได้แค่ขอความร่วมมือจาก พ่อค้าแม่ขายเพื่อให้ตลาดน้ำมันเกิดนะ ให้มันอยู่ได้ แต่พีคิดเอาเองนะว่า หากตลาดน้ำบ้านเราใช้พวกวัสดุธรรมชาติมากขึ้น ใบตองใบกล้วย ไม้ไผ่ ใบจาก พริก (กะลามาพะร้าว) มันก็จะทำให้คนอีกกลุ่มหรืออีกพวกมีงานทำนะ เช่น คนปลูกไม้ไผ่ คน ปลูกกล้วย เค้าก็จะได้ลูกค้าเป็นกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในตลาดน้ำ ใจ มันก็เกิดภาพเศรษฐกิจหมุนเวียนแต่เรื่องต้นทุนราคาพีก็ไม่รู้มากนะ...”

(พีสม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2554)

“...เรื่องของภาชนะที่บรรจุอาหารนี้พื้มองว่ามันก็สำคัญนะ เพราะมันสร้างความแปลกในสังคมปัจจุบันที่มีเทคโนโลยี มากมาย เราเน้นความเป็นวิถีชีวิตเข้ามาช่วยให้ตลาดน้ำมันเกิดความกลมกลืนด้วยการใช้วัสดุธรรมชาติทั้งนี้ยังช่วยรักษา สิ่งแวดล้อมด้วย...”

(พีภา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2554)

สำหรับความคิดของพีภาซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของพีหญิงที่ได้มีการ กล่าวถึงเรื่องของการนำวัสดุธรรมชาติมาบรรจุอาหารในแง่ที่พีหญิงบอกว่า

“...มันเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เลียนแบบสังคมเมื่ออดีต ด้วยการใช้วัสดุธรรมชาติมาช่วยให้อาหารมันน่ารับประทาน สร้างความแปลก...” หากแต่พีหึงกล่าวต่อไปด้วย”...แต่การใช้วัสดุธรรมชาติมาใส่อาหารนี้พี่มองว่ามันดีกว่าใส่พลาสติกนะ ไปที่ไหนเวลาเราซื้ออะไรเค้าก็ใส่พลาสติก แต่ของเราที่นี้สร้างความแตกต่าง จุดนี้แหละที่ทำให้คนตื่นตา พอมันแปลก คนพูดปากต่อปาก ก็มีคนอยากเข้ามาดู มาเห็น กระทบใจต้องเป็นยังไง กะลามาพร้าวเป็นยังไง ไม้ไผ่เป็นยังไง บางคนบอกว่ามันน่ารักดีชอบ บางคนก็เข้าใจกลยุทธก็เฉยๆ เป็นเรื่องปกติ...”

เมื่อผู้วิจัยถามพีหึงต่อไปว่า แล้วเรื่องความสะอาดของวัสดุธรรมชาติที่นำมาบรรจุอาหารมีการได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์หรือไม่ และใช้วิธีการใดเพื่อตรวจสอบ พีหึงตอบว่า

“...เรื่องความสะอาดนี้ มีแน่นอนค่ะ เพราะภาชนะทุกอย่างนี้เราให้พ่อค้า แม่ขายในตลาดน้ำเค้าทำความสะอาด เราเน้นเรื่องนี้ด้วย บรรดาพ่อค้าแม่ค้าจะมีการประชุมกันทุกวันพฤหัสบดีแรกของเดือน ทุกครั้งพี่จะเน้นเรื่องนี้ด้วย 3 ข้อ ที่เค้าต้องจำได้เลยก็คือ 1. การพุดจาไฟเพราะ สุกาพบกับลูกค้า 2. ความสะอาดของเรือ อาหาร และภาชนะทุกอย่าง ซึ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ที่ทำอาหาร หรือแม้แต่วัสดุธรรมชาติที่นำมาใส่อาหาร เช่น พลาสติก (กะลามาพร้าว) นี้ พี่ก็จะมีการตรวจด้วย หากเจออะไรก็ให้ทิ้ง และเน้นย้ำเสมอว่าให้ล้าง และตากให้แห้งทุกครั้งเพื่อความสะอาด และ 3. ความอร่อยของอาหาร เน้นที่สด ใหม่ และสะอาด...”

(พีหึง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2554)

สำหรับเรื่องความสะอาดของภาชนะธรรมชาติที่นำมาใส่อาหาร น้ำดาเป็นอีกคนหนึ่งทำงานเป็นลูกจ้างประจำและมีงานรับฝากรถบริเวณตลาดน้ำคลองแห และตนเองก็เป็นคนคลองแหมาโดยกำเนิดได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า

“...สำหรับเรื่องความสะอาดของวัสดุธรรมชาติ จำพวกใบตอง ใบกล้วยนะไม่มีปัญหาหรอก เพราะใครก็เชื่อมั่นว่าสะอาด มันทำความสะอาดได้ง่าย แต่เคยมีคนบ่นนะเรื่องกระบอกไม้ไผ่ เรื่องกะลามาพร้าว (พลาสติก) ที่นำมาใส่น้ำ นำมาใส่ถ้วยเตี้ยนี้ เค้าว่า

มันไม่สะอาด หลายคนที่มาจอดรถที่บ้านน้ำ เขาก็พูดว่า ไม่ไว้ใจ เรื่องความสะอาด ยิ่งไอ้กะลานะ พักแล้วมันจะขึ้นเชื้อรา เพราะเขา ใช้หมუნเวียน ไม่เหมือนบอกไม้ไผ่หรืออก คนมันซื้อแล้วก็พากลับไปเลย แต่ไอ้ พลิกนี้สิ กินเสร็จก็คืน แม่ค้าก็ล้าง แต่พี่ก็เห็นนะ เล้าก็เอามาตากแดดเหมือนกัน แต่มันก็มีจำกัดนะ เล้าจะต้องหมუნเวียนใช้แล้วจะทันแห้งไหม อันนี้น่าคิดนะ แต่เราก็ขอให้อย่ามีอะไรแหละนะ ตลาดน้ำมันจะได้อยู่ได้ เราก็จะได้อยู่ได้...หยุดนิดนึง น้ำคาก็พูดต่อเรื่องเดิมอีกว่า...แต่ว่าตั้งแต่มีตลาดน้ำนี้เยอะมาก ฝุ่นมากนี้ พี่เบื่อแบบนี้แหละ พี่นี้บ้านอยู่หน้าตลาดพอดี โคนจิงๆเลยน้อ (น้ำพูดเสร็จก็ยิ้ม เหมือนว่าได้บ่นๆออกมาบ้างก็สบายใจไม่มีอะไรแล้ว ทำนองนั้น)...”

(น้ำดา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2553)

จากการให้สัมภาษณ์ของน้ำดาดังกล่าวข้างต้นก็สอดคล้องกับความคิดของนักท่องเที่ยวบางคนที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสสอบถาม

“...น้องเรียนคณะพยาบาลที่ ม.อ.หาดใหญ่นี้พี่ มาเที่ยวบ่อยเหมือนกัน แต่จะซื้ออาหารที่ใส่ใบตองกินนะ ที่ใส่อย่างอื่น เช่น กะลามะพร้าวนี้ไม่กล้าเสี่ยงเรื่องความสะอาด แต่สำหรับใบตองนี้มันใช้วิธีเช็ดทำความสะอาด มันก็โอหน้อย แต่ว่ายังไงชะที่นี้ก็ฝุ่นเยอะนะ แม่ค้าขายของในเรือ ลูกค้าเดินอยู่ข้างบน ฝุ่นทั้งนั้น...”

(น้องแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2554)

“...เรื่องของการนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ใส่อาหารนี้ ทำให้มองว่าที่นี่มีเสน่ห์ดี จำพวกใบตอง กะลามะพร้าว กระบอกลูกไม้ไผ่ใบจาก หรือแม้แต่ปัจจุบันเราจะเห็นว่ามะม่วงหิมพานต์ผัดน้ำผึ้งจะขายแบบใส่ถุงพลาสติก แต่ที่นี่เค้าทำมะม่วงหิมพานต์ผัดน้ำผึ้งใส่ใบไม้ดูน่ากินดี ส่วนเรื่องความสะอาดก็มั่นใจได้ แต่ว่าพี่ก็คิดว่ามีบางอย่างที่ต้องระวังเรื่องความสะอาด เช่น กะลามะพร้าว...แต่พี่ก็กินนั่นแหละ แต่ก็ค้างคาใจบ้าง...”

(พี่ต๋อง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2554)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าตลาดน้ำคลองแหมุ่งเน้นให้พื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหประดิษฐ์ความเป็นไทยของอาหารด้วยการสร้างให้อาหารทั่วไปให้มีความโดดเด่นโดยประยุกต์วัสดุธรรมชาติมาใช้ใส่อาหารเพื่อแทนภาพความทรงจำในอดีตให้กับนักท่องเที่ยวในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ถือเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อเป็นการลดใช้พลาสติกถือเป็นการลดภาวะโลกร้อนและหันมาดูแลโลกของเราด้วยการใช้วัสดุธรรมชาติ ด้วยการใส่ใบตอง กระบอกลไม้ไผ่ ใบบัว ซึ่งวัสดุธรรมชาติเหล่านี้มันเป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมา ความเป็นสีเขียวจากธรรมชาติมันสื่อให้เห็นถึงความเป็นไทยเดิม และวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตที่พึ่งพาธรรมชาติมาโดยตลอด

หากแต่การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ในใส่อาหารต้องเน้นเรื่องความสะดวกและสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวมากขึ้น แต่ในอนาคตตลาดน้ำคลองแหอาจมีการปรับเปลี่ยนวัสดุ / ภาชนะในการใส่อาหาร ไปเป็นพลาสติกเพราะหาซื้อได้ง่าย และสะดวกมากขึ้นเพราะช่วงที่ปรับเปลี่ยนวัสดุ / ภาชนะในการใส่อาหารนั้นเป็นช่วงที่นักท่องเที่ยวยอมรับในความเป็นตลาดน้ำได้แล้ว หากแต่ตลาดน้ำคลองแหก็ยังคงมุ่งเน้นการอนุรักษ์วัสดุธรรมชาติแต่คงน้อยลงกว่าครั้งแรกว่าทำการเปิดตัวตลาดน้ำคลองแห

3. ภูมิปัญญาความคิด : การประดิษฐ์ไม้ส่งของเพื่ออำนวยความสะดวก

เมื่อตลาดน้ำคลองแหได้มีการประดิษฐ์ความเป็นไทยลงบนพื้นที่ซึ่งต้องการแสดงให้เห็นถึงความเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่นำมาใช้การแก้ปัญหาเนื่องด้วยการขายอาหารในเรือซึ่งมีพื้นที่จำกัดสำหรับการเคลื่อนไหวเมื่อเกิดความเคลื่อนไหวขึ้นพ่อค้า แม่ค้า ก็ต้องประคองประคองเรือของตนเอง จึงทำให้การเคลื่อนไหวส่งอาหารหรือรับเงิน ส่งเงินให้นักท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ค่อนข้างลำบาก อาจทำให้เรือโคลงเคลงมีการเคลื่อนไหวเสี่ยงต่อการที่เรือจะคว่ำได้ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหจึงได้มีสร้างภูมิปัญญาความคิดมาแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการสร้างไม้ยาวประมาณ 2 เมตร (ความยาวประมาณ 3 – 4 ช่วงศอก) แล้วปลายไม้มีตะกร้าหวายผูกติดไว้สำหรับใช้ยื่นรับ – ส่งอาหาร หรือเงินค่าอาหารถือเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับพ่อค้า แม่ค้ามากขึ้น การประดิษฐ์ไม้ส่งของนี้เป็นการประดิษฐ์จากภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดจากการใช้ไม้สอยผลไม้มารับ – ส่งอาหาร หรือเงินค่าอาหารถือเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับพ่อค้า แม่ค้ามากขึ้น การประดิษฐ์ไม้ส่งของนี้เป็นการประดิษฐ์จากภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดจากการใช้ไม้สอยผลไม้มารับ – ส่งอาหาร หรือเงินค่าอาหารถือเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับพ่อค้า แม่ค้ามากขึ้น การประดิษฐ์ไม้ส่งของเพื่ออำนวยความสะดวกจึงมีผู้วิจัยจึงได้ขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า

“...การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องมือในการส่งของนี่ก็ไม่ได้มีอะไรมากหรอกเพราะว่ามันเหมือนกับการแก้ปัญหามากกว่า เรายังในเรื่อง ส่งของ รับเงินทอนเงิน มันยากลำบาก ก็สร้างไม้ยาวมาช่วย แต่พอคนที่เข้ามาเห็นเค้าก็มองว่าเป็นการแก้ปัญหาที่น่าสนใจ...”

(กะมารุ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2554)

“...พี่มาที่ตลาดน้ำครั้งแรกๆ พี่เห็นคนขายของในเรื่องเค้าจะนั่งกันสองคนเกือบทุกลำ คนหนึ่งขาย คนหนึ่งนั่งหัวเรือ ไม้ส่งของรับเงินทอนเงิน แต่พอวันหลังเริ่มเห็นพ่อค้า แม่ค้าเค้านั่งในเรื่องคนเดียวแล้วเค้าก็เอาไม้ยาวๆนี้มารับส่งอาหาร ส่งเงิน ดูเข้าท่าดี พี่ว่าเค้ารู้จักแก้ปัญหาดี คิดได้เก่งค่ะ...”

(พี่ต๋อง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2554)

“...มันเป็นการแก้ปัญหาของคนที่ขายของในเรื่อง อย่างป้าป้าก็ไม่ต้องใช้ไม้สอยผลไม้พวกนั้นหรอก เพราะว่าป้าขายในซุ้มในตลาด เราส่งของ รับของสะดวก แต่พวกในเรื่องลำบากที่นึกคนเดียวเดียวอาจตกเรือ ได้ คิดแก้ปัญหาเก่งดี แล้วที่สำคัญมันทำให้คนเกิดความรู้สึกว่าเป็นไทยๆ เพราะเป็นเหมือนเรื่องภูมิปัญญาไทยอะไรสักอย่าง นักท่องเที่ยวเห็น ก็ถ่ายรูปกันใหญ่ ก็ดี มีอะไรให้ตลาดน้ำคลองแหบ้านเราน่าใจมากขึ้น

(ป้าแสนดี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2554)

“...ไม้ส่งของ รับของเธอ ก็เป็นการแก้ปัญหา นื่องว่าเค้าคิดแปลงมากจากไม้สอยผลไม้บนที่สูงนะ แต่เค้าคิดเก่งดี นำมาประยุกต์ใช้กับตลาดน้ำคลองแห ทำให้นักท่องเที่ยวมองเห็นเหมือนวิถีชาวบ้านดี คือ มันเป็นการดัดแปลงแก้ปัญหาต่างๆ นื่องเองเห็นแล้วยังชอบเลยพี่...”

(นื่องแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2554)

สำหรับเรื่องภูมิปัญญาความคิด : การประดิษฐ์ไม้ส่งของเพื่ออำนวยความสะดวกสะท้อนให้เห็นว่าเป็นการแก้ปัญหาของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าที่ขายสินค้าในเรือ และการที่พื้นที่ในเรือมีจำกัดการจะขยับเขยื้อนบ่อยๆอาจทำให้เรือเกิดความเคลื่อนไหวได้ง่าย และเมื่อการลงไปขายของในเรือด้วยกันสองคน คือ คนที่เป็นพ่อค้า แม่ค้าทำหน้าที่ขาย ส่วนอีกคนจะนั่งบริเวณหัวเรือเพื่อทำหน้าที่รับ และส่งอาหารจึงเป็นการทำให้สูญเสียพื้นที่เรือในการวางอาหาร กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าจึงคิดแก้ปัญหาด้วยการสร้างไม้ส่งของที่ประยุกต์มาจากไม้สอยผลไม้มือของชาวบ้าน แต่ความยาวของไม้ประมาณ 2 เมตร และปลายไม้ก็นำตะกร้าหวายมาผูกไว้ให้แน่นเพื่อใช้ในการส่งของและรับเงิน ซึ่งตะกร้าที่นำมาผูกจะเน้นที่เป็นไม้ โดยหลีกเลี่ยงตะกร้าพลาสติก และด้วยภูมิปัญญาความคิดดังกล่าวนี้จึงทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกชื่นชอบ และมองว่าเป็นแบบวิถีชีวิตของชาวไทยที่รู้จักแก้ปัญหา เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่อยู่คู่สังคมไทยมาอย่างยาวนาน จึงถือเป็นการสร้างเสน่ห์ให้ตลาดน้ำอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทย

เรือ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำ : การประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว

ตลาดเป็นพื้นที่ของการขายของ เป็นพื้นที่ของการพบปะระหว่างพ่อค้า แม่ค้าและลูกค้าตลาดจะเกิดขึ้นตามลักษณะภูมิประเทศ ถ้าตลาดอยู่ติดพื้นที่การคมนาคมทางบกตลาดที่เกิดขึ้นจะเป็นตลาดบก หากมีการคมนาคมทางน้ำตลาดที่เกิดขึ้นจะเป็นตลาดน้ำ ในปัจจุบันพื้นที่ของการเกิดตลาดส่วนใหญ่เกิดขึ้นบนบกเนื่องด้วยการคมนาคมที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลให้ตลาดน้ำแห่งอดีตกาลเริ่มจางหายไปตามกาลเวลา ตลาดน้ำที่ยังคงมีอยู่หรือดำรงอยู่จึงต้องปรับตัวให้เข้าสภาพสังคมปัจจุบัน จึงสังเกตได้ว่าตลาดน้ำที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเกิดจากการประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่เพื่อตอบสนองของการท่องเที่ยวอันยาวนานของสังคมไทยเดิม และจุดสำคัญของการเกิดตลาดน้ำได้โดยถือเป็นจุดขายของความเป็นตลาดน้ำคือ เรือ เนื่องด้วยเรือเป็นพาหนะที่ใช้ในการเดินทางทางน้ำ ฉะนั้น ความเป็นตลาดน้ำที่สมบูรณ์จึงต้องมี เรือ มาเป็นการสร้างจุดขาย

นอกจากจะมีเรือเป็นจุดขายแล้ว ตลาดน้ำในสังคมปัจจุบันยังมีร้านค้าที่เป็นโซนอาหาร โบราณเพื่อบริการนักท่องเที่ยว และมีการสร้างพื้นที่อื่นๆเพื่อบริการนักท่องเที่ยว เช่น การบริการสถานที่จอดรถ การบริการห้องน้ำ บริการห้องปฏิบัติการ (สะพาน) พื้นที่บริการการจัดแสดง พื้นที่บริการอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและประดิษฐ์พื้นที่ที่มีความสะดวกสบายตามสภาพการณ์ของสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตสู่ปัจจุบัน การประดิษฐ์การท่องเที่ยวในตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นของเรื่องไว้ ดังนี้ ตลาดน้ำ ตลาดเรือ ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำ และตลาดโบราณ และพื้นที่บริการเพื่อความทันสมัย...จุดรองรับการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบ

1. ตลาดน้ำ ตลาดเรือ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำ

เรือ...ถือเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นตลาดน้ำคลองแห่ที่ลงตัวเพราะคำว่า ตลาดน้ำหากปราศจากเรือที่ถือเป็นพาหนะสำคัญในการเดินทางทางน้ำ คำว่า ตลาดน้ำคงขาดความสมบูรณ์แบบ แต่เมื่อพื้นที่คลองแห่มีสายน้ำคลองแห่ที่เป็นภูมินิเวศน์ที่รองรับการเกิดตลาดน้ำ ส่งผลให้พื้นที่แห่งนี้ก่อเกิดเป็น “ตลาดน้ำ” การสร้างเรือขายของจึงเป็นการประดิษฐ์ให้พื้นที่พบกับความลงตัว หากแต่ตลาดน้ำคลองแห่ยังไม่ได้สะท้อนความเป็นวิถีชีวิตของพ่อค้า แม่ค้าในตลาดน้ำคลองแห่เพราะว่าตลาดน้ำคลองแห่แห่งนี้เรือได้จอดเทียบท่าอย่างสนิทไม่ได้มีการเคลื่อนไหว ล่องเรือไปทั่วลำน้ำเพื่อรอนักท่องเที่ยวเรือแต่ละลำเพื่อซื้อของที่ตนต้องการ รวมถึงการขายของในเรือของพ่อค้า แม่ค้าไม่ได้เป็นไปตามครรลองเดิมที่พ่อค้า แม่ค้าจะต้องพายเรือมาจากบ้านเรือของตนล่องลำน้ำมาขายสินค้าในพื้นที่ที่ก่อตัวเป็นตลาดน้ำ

หากแต่ในตลาดน้ำคลองแห่บรรดาพ่อค้า แม่ค้าจะจัดเตรียมของขายของตนเองมาจากบ้านอย่างพร้อมสรรพแล้วนำมาจัดแต่ง จัดวางในเรือที่จอดเทียบท่าตามหมายเลขเรือของตนเองจนเรียบร้อย แล้วจึงพาตัวเองลงไปนั่งขายของก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาท่าท่องเที่ยวเพื่อชม และซื้อของภายในตลาดน้ำคลองแห่แห่งนี้ แต่ถึงกระนั้นตลาดน้ำคลองแห่ยังได้มีการจัดช่วงเวลาของการลอยเรือขายของของพ่อค้า แม่ค้าตลาดน้ำในช่วงแรกเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นภาพของการลอยเรือขายด้วยการกำหนดให้พ่อค้า แม่ค้าขายของได้สักระยะแล้วหยุดขายของ จากนั้นก็จะมีเจ้าหน้าที่ที่ดูแลตลาดน้ำคลองแห่ได้ทำหน้าที่เป่านกหวีด เป็นสัญญาณให้บรรดาพ่อค้า แม่ค้าได้พายพายเรือออกไปกลางลำน้ำเพื่อแสดงให้นักท่องเที่ยวได้เห็นบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำจริงๆ ก่อนจะพายกลับมาจอดเทียบท่าเช่นเดิม แต่กิจกรรมดังกล่าวก็เกิดขึ้นได้เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งก่อนที่จะกลายเป็นเรือขายของสถิตนิ่งอยู่ท่าเรือเช่นเดิมจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมองว่าเรือ...เป็นจุดขายของความเป็นตลาดน้ำตามคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

พี่โตซึ่งเป็นพ่อค้าขายเครื่องคัมในเรือได้บอกว่า

“...การขายของในเรือถือเป็นการสร้างจุดขาย ตลาดน้ำก็ต้องมีเรือถึงจะได้ชื่อว่าเป็น ตลาดน้ำ หรือตามที่สมัยก่อนเค้าเรียกว่า ตลาดเรือ ก็แล้วแต่ ตลาดน้ำของเรานี้พอคนมาเที่ยว สิ่งแรกที่เค้าต้องมาดูก่อนคือ การขายของในเรือ จะซื้อไม่ซื้อพี่ไม่รู้ละ แต่ว่าที่พี่สังเกตเห็นคือ เค้าต้องเดินลงมาบริเวณนี้ก่อน (พี่โตหมายถึงบริเวณที่เป็นตลาดน้ำที่มีเรือขายของ) ก่อนที่จะกลับไปเดินตาม

ตลาดข้างบน (พีโตหมายถึง ตลาด โบราณที่จัดเป็นหลาหรือซุ้ม) ซึ่งตรงตลาดน้ำที่ขายของในเรือนี้แหละที่เราเรียกว่าตลาดน้ำ และถือเป็นจุดขาย ขายได้ ขายนักท่องเที่ยวต่างชาติ พวกนี้เขาชอบ บ้านเค้าไม่มี...”

(พีโต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2554)

ในเรื่องของเรือขายอาหารภายในตลาดน้ำคลองแหพีสมซึ่งเป็นอีกคนหนึ่งในตลาดน้ำคลองแหที่ผู้วิจัยได้สอบถามเรื่องของเรือ ซึ่งพีสมก็เล่าให้ฟังว่า

“...ในเรื่องของการขายของในเรือนี้ไม่มีอะไรมากอยู่แล้ว ง่าย ๆ จะสร้างตลาดน้ำ ก็ต้องมี ‘เรือ’ ขายของอยู่แล้ว เพราะเมื่อก่อนเรือเป็นพาหนะที่ใช้ในการบรรทุกสินค้า แล้วล่องไปขายตามลำน้ำที่รู้จักกันว่า ‘นัค’ ดังนั้นการสร้างตลาดน้ำ ก็ต้องมีเรือขายของ แต่ในเรื่องของเรือนี้เราไม่ได้กำหนดตายตัวหรอกนะว่า เรือจะต้องกว้างยาวเท่าไร เราแค่ให้พ่อค้า แม่ค้า นำเรือมาขายอาหาร และเรือจะลำใหญ่หรือเล็กก็แล้วแต่เขา เราแค่ขอความร่วมมือในเรื่องของการรักษาความสะอาดภายในเรือ โดยทางเทศบาลเมืองคลองแหได้มีการกำหนดวันให้บรรดาพ่อค้าแม่ค้าที่ขายอาหารในเรือมาทำความสะอาดเรือของตนเองทุกวันพฤหัสบดีก่อนตลาดน้ำเปิดทำการ และเมื่อทำความสะอาดเสร็จเรียบร้อยแล้วบรรดาพ่อค้าแม่ค้าก็ต้องมาลงชื่อที่เจ้าหน้าที่เพื่อยืนยันว่าตนได้ทำความสะอาดเรือขายสินค้าของตนแล้ว หากใครไม่มาทำความสะอาดครบ 3 ครั้งจะมีการเรียกมาตักเตือน พุดคุย...เมื่อผู้วิจัยถามต่อว่าแล้วจะมีการพักไม่ให้ขายอาหารบ้างไหมหากไม่มีการทำความสะอาดเรือเลย พีสมก็ตอบว่า...ไม่มี เพียงแต่เราอยากขอความร่วมมือให้เค้าช่วยกันรักษาความสะอาดก็เท่านั้น โดยทางเทศบาลเมื่ออบรมพ่อค้าแม่ค้า เราจะพูดทุกครั้งเรื่องการทำความสะอาด เพราะมันเป็นสิ่งจำเป็น...”

(พีสม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2554)

“...สำหรับการของขายของในเรือนี้กะมาร์ว่าน่าจะหมายถึง จุดขายของความเป็นตลาดน้ำเลยก็ว่าได้ เพราะว่าตลาดน้ำคลองแหนี้พอคนเข้ามาเขาก็มาดูบริเวณที่เป็นตลาดน้ำก่อนเสมอ คือเค้าคงอยากเห็นว่าที่เค้านึกไว้กับความเป็นจริงอย่างไรจะถูกต้อนนะ (พูดพลางกะมาร์ก็ยิ้มน้อยๆ)...”

(กะมาร์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2554)

“...เรือ เป็นจุดขายของที่นี่เลยกะพี นักท่องเที่ยวเข้ามาปั๊บถ่ายรูปเรือก่อนเลย นื่องเองทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ในตลาดน้ำคลองแห ยังต้องโปรโมทเรือก่อนเสมอ เพื่อให้เค้าเห็นว่าเราเป็นตลาดน้ำจริงๆ เรามีเรือ เรือเราขายของ นักท่องเที่ยวชอบนะ บ้านเค้าไม่มี และเรามีความประณีตที่โดดเด่นด้วยการประดิษฐ์อาหารในเรือให้ดูน่ากิน มีการนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ อย่างอื่นในตลาดน้ำคลองแหอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ เช่น การเปลี่ยนวัสดุธรรมชาติ แต่แน่นอน หนูว่า เรือ ไม่เปลี่ยนแน่ ไม่มีเรือจะเป็นตลาดน้ำได้ไง...พีว่าไหม?...”

(น้องหนูนา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2554)

“...ตลาดน้ำคลองแหอยู่ได้เพราะมีเรือ ไม่มีเรือก็จบไม่เป็นตลาดน้ำ...”

(น้ำตา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2554)

“...กะขายของในเรือ ขายดีชอบมาก นักท่องเที่ยวเค้ามาปั๊บ มาตรงนี้ก่อนแน่นอน ขายของในเรือขายดีจริงก็มันเป็นที่ของตลาดน้ำนี่นะ...”

(กะเยาะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2554)

จากประเด็นเรื่องเรือ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำ : การประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นว่า เรือ...กลายเป็นจุดขายที่สำคัญของความเป็นตลาดน้ำคลองแหเป็นสิ่งที่ทำให้ตลาดน้ำเกิดความเป็นตลาดน้ำที่สมบูรณ์ และเรือกลายเป็นจุดขายที่สามารถทำให้ตลาดน้ำ

ดำรงอยู่ได้ เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในตลาดน้ำคลองแหจุดแรกที่เค้าเข้ามาดูก่อนคือจุดที่มีเรือจอดขายของ แต่เรือของตลาดน้ำคลองแหไม่ได้มีการเคลื่อนไหวลอยอยู่กลางน้ำตลอดเวลา เป็นเพียงเรือที่ถูกสร้างให้กลายเป็นพื้นของการขายของเท่านั้น ภาพของเรือพายจ้วงน้ำในอดีตไม่ได้เกิดขึ้นจริงบนพื้นที่แห่งนี้ เพราะว่าการขายของในเรือเป็นเพียงกุศโลบายหรือกลยุทธ์ของการยื้อวันวัน ยื้อน่านานของสายน้ำคลองแห เรือ จึงกลายเป็นภาพแทนที่ทำให้ความเป็นตลาดน้ำคลองแหมีความเป็นตลาดน้ำที่สมบูรณ์มากขึ้นนั่นเอง

2. ตลาดโบราณ และพื้นที่บริการเพื่อความทันสมัย...จุดรองรับการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบ

ตลาดน้ำคลองแหนอกจากจะประดิษฐ์พื้นที่การค้าเป็นตลาดน้ำ (ตลาดเรือ) แล้ว ยังได้มีการประดิษฐ์พื้นที่ของการค้าขายอาหารเป็นตลาดโบราณ (ขายอาหารในซุ้ม หรือที่เรียกว่า หลา) ซึ่งการขายอาหารในซุ้มหรือหลานี้เป็นเสมือนการเพิ่มพื้นที่การค้าขายในตลาดน้ำคลองแหให้มีมากเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและเพื่อเพิ่มพื้นที่การพักผ่อนให้นักท่องเที่ยวได้มีทางเลือกมากขึ้น เนื่องด้วยจำนวนพื้นที่ในโซนตลาดน้ำ (ท่าน้ำ) มีจำกัด หากแต่ความต้องการของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าที่มีความประสงค์จะประกอบอาชีพในตลาดน้ำมีจำนวนมาก และไม่สามารถขยายพื้นที่โซนตลาดน้ำได้พื้นที่ของตลาดโบราณจึงถูกประกอบสร้างขึ้นในตลาดน้ำคลองแห และเพื่อต้องการสะท้อนความเป็นไทยในตลาดน้ำคลองแหจึงได้จัดพื้นที่ตลาดโบราณในรูปแบบที่เน้นการสร้างซุ้มหรือหลาลักษณะที่นำเอาวัฒนธรรมชาติมาประกอบสร้างเป็นซุ้มหรือหลา โดยสร้างเป็นพื้นที่ลึกเข้าไปแล้วแบ่งพื้นที่ออกเป็นล็อกสำหรับขายของ โดยแต่ละล็อกจะมีความกว้างยาวของพื้นที่เท่ากัน และเพื่อเป็นการสร้างเสน่ห์ของตลาดโบราณจึงได้มีการตั้งชื่อซุ้มหรือหลาจากชื่อเมืองเก่า สถานที่ หรือเอกลักษณ์ที่สำคัญของภาคใต้ทั้ง 12 หลา ดังนี้ หลาที่ 1 หลาสิงหระ หลาที่ 2 หลาเขabin ไคนาง หลาที่ 3 หลาตามพรลิงค์ หลาที่ 4 หลาสะทิงพระ หลาที่ 5 หลาศรีวิชัย หลาที่ 6 หลาลุงแสง หลาที่ 7 หลาลังกาสุกะ หลาที่ 8 หลารูสะมิแล หลาที่ 9 หลาน้ำตกลอนงาช้าง หลาที่ 10 หลาซ้องแห่ หลาที่ 11 หลามะหาดใหญ่ และหลาที่ 12 หลาโลกเสม็ดชุน

นอกจากการประดิษฐ์ตลาดโบราณ (โซนบนบก) ภายในตลาดน้ำคลองแหยังได้จัดพื้นที่บริการต่างๆ ให้สอดคล้องกับสภาพการท่องเที่ยวในสังคมปัจจุบันโดยผู้วิจัยพบว่า ได้มีการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เช่น พื้นที่จอดรถ พื้นที่บริการห้องปฏิบัติการสาธิตของพี่น้องชาวมุสลิม พื้นที่พักผ่อนบาร์เครื่องดื่ม พื้นที่รับประทานอาหาร การบริการอินเทอร์เน็ตไวไฟ พื้นที่บริการข้อมูลนักท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ พื้นที่เหล่านี้ได้สร้างความแตกต่างของตลาดน้ำคลองแหให้มีความแตกต่างจากการเป็นตลาดน้ำในอดีตของไทย เนื่องจากเมื่ออดีตกาลตลาดน้ำจะไม่มี

พื้นที่ให้บริการดังกล่าวเพราะสภาพวิถีชีวิตของผู้คนเรียบง่าย มาตลาดเพียงเพื่อซื้อหาอาหารตามความจำเป็นแล้วก็กลับบ้าน หากแต่ตลาดน้ำในปัจจุบันเป็นการประดิษฐ์ตลาดน้ำให้มีความทันสมัยตามวิถีชีวิตของคนเมืองที่ต้องบรรจุไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกสบายที่เข้าถึงได้ทุกพื้นที่แม้พื้นที่แห่งนั้นจะได้จำลองความเป็นอดีตแล้งก็ยังไม่สามารถสลัดความเป็นเมืองคนในยุคปัจจุบันออกไปได้ และจากคำสัมภาษณ์ประเด็นเรื่องตลาดโบราณ และพื้นที่บริการ...จตุรกรับการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบ ได้มีผู้ให้ข้อมูลไว้ดังนี้

ภาพประกอบ 16 พื้นที่ให้บริการ จตุรกร
ภายในตลาดน้ำคลองแห

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 23 พฤษภาคม 2554

ภาพประกอบ 17 สัญลักษณ์ของความ
ทันสมัยภายในตลาดน้ำคลองแห

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 23 พฤษภาคม 2554

“...ซุ้มหรือหลานี่ก็เหมือนกับเรือขายของแหละ ต่างกันตรงที่มาขายบนบก แต่ขายในหลาก็สบายไม่ร้อน คือ แบบนี้ระนอง การเพิ่มพื้นที่ขายของในหลา พี่ขอเรียกว่า ตลาดโบราณนะ เพราะเราเรียกกันแบบนี้ มันเกิดขึ้นเพราะว่าตลาดน้ำมีจำนวนเรือจำกัด ให้เหมาะสมกับทำน้ำ แต่พอคนมาสมัครขายของมาก เราก็มองว่าน่าจะเพิ่มพื้นที่ให้มีการค้าขายมากขึ้น รวมทั้งนักท่องเที่ยวก็จะได้มีพื้นที่สำหรับเดินชมความเป็นตลาดน้ำคลองแหมากขึ้น ก็เลยมีการสร้างตลาดโบราณขึ้นมาแต่เราเน้นความเป็นไทยๆ ก็สร้างแบบกระท่อมให้มันออกมาแบบแปลกตาสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนเรื่องกฎ กติกาต่างๆ เราก็ควบคุมเหมือนกันทั้งพ่อค้า แม่ค้าที่ขายในเรือในหลา การแต่งกายก็เน้นไทย วัสดุก็เน้นธรรมชาติ ส่วนเรื่องความสะอาดของหลาก็ให้ทำความสะอาดทุกวันพลูห้สับดี ก่อนตลาดเปิดทำการ และเมื่อทำความสะอาดเสร็จเรียบร้อยแล้ว

บรรดาพ่อค้าแม่ค้าก็ต้องมาลงชื่อที่เจ้าหน้าที่เพื่อยืนยันว่าตนได้มา
 ทำความสะอาดหลาของตนแล้ว หากใครไม่มาทำความสะอาดครบ
 3 ครั้ง จะต้องมีการเรียกมาตักเตือนพูดคุย... พี่สมเจียบนดินนิ่งก่อน
 พูดต่อว่า ส่วนในเรื่องของการเรียกชื่อหลาหรือซุ้มในตลาดน้ำ
 คลองแห่งนี้ก็เหมือนกัน ตอนที่เราจะจัดตั้งตลาดน้ำคลองแหโซน
 โบราณ นายคนเก่าก็เป็นคนมอบหมายให้พี่นี่แหละมาคิดว่าทำ
 อย่างไม่มันจึงจะดูแปลกกว่าที่อื่น พี่เลยคิดว่าซุ้มหรือหลาแต่ละ
 หลานี่เราน่าจะมีการตั้งชื่อให้มันมีความแปลก นายท่านก็เลย
 มอบหมายให้พี่เป็นคนตั้งชื่อ พี่ก็คิดอยู่นานในที่สุดก็คิดว่าน่าจะ
 ตั้งเป็นชื่อเมืองหรือชื่อสถานที่ที่สำคัญของภาคใต้เรา ชื่อหลาหรือ
 ซุ้มขายของในตลาดน้ำคลองแหทั้ง 12 หลาจึงทำให้นักท่องเที่ยวมี
 ความสนใจด้วยนะ เพราะแม่ค้าเค้ามาบอกพี่เสมอว่า คนมาถาม
 ตลอดว่า มันคือชื่อของอะไร อย่างชื่อแปลก เช่น หลาบ้นไคนาง
 หลาลุงแสง มันเป็นชื่อของอะไร ซึ่งพี่ก็มองว่ามันเป็นไทยๆ
 ประยุกต์กับความทันสมัยตลาดน้ำคลองแหเราละ....”

(พี่สม, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2554)

“...ป้าว่า การขายของในเรือ / ในหลาก็เหมือนกันแหละทำให้
 เรามีสาน แต่ป้ามองว่าในเรือทำกำไรได้ดีกว่า คือ พอคนเค้ามา เค้า
 ก็ลงไปเดินในบริเวณเรือก่อน แล้วบางทีเค้ากิน เค้าจ่ายตรงนั้น
 หหมดแล้ว แล้วถึงมาเดินตรงที่เราขาย ตรงของเรานี้เป็นแค่ทางเดิน
 ย่อยอาหารของเค้ามั้ง (ป้าเสนอดีพูดพลางยิ้มพลางไม่คิดอะไรมาก)
 แล้วพูดต่อว่า มาตลาดน้ำ คนก็อยากเห็นเรื่อนะ... ผู้วิจัยจึงถามต่อว่า
 แล้วถ้าให้ป้าเลือกป้าอยากขายของในเรือมากกว่าในหลานี้หรือไม่
 ป้าเสนอดีหยุดคิดนิดนึงก่อนตอบว่า... ก็สินค้าป้าไม่เหมาะกับขาย
 ในเรือหรอก... ผู้วิจัยจึงถามต่อว่า แล้วป้าอยากขายของในเรือไหม...
 ป้าเสนอดีจึงตอบว่าก็อยากขายแต่ว่าป้านั่งพับเพียบนานไม่ได้...
 ผู้วิจัยจึงถามต่อว่าเหตุผลอะไรจึงอยากขายในเรือ... ป้าเสนอดีตอบว่า
 มันขายได้ดีกว่า แต่ว่าป้าอยู่ตรงนี้ก็คิดแล้ว ได้นั่งขายของบนเก้าอี้ ถ้านั่งพับเพียบตลอด ป้าว่า ป้าแน่แน่ แต่ในเรื่อนี้เค้าไม่ต้องจ่ายค่าเช่า

ที่นั่น เจ้าจ่ายแต่ค่าไฟให้เทศบาล ไม่เหมือนเราจ่ายค่าซุ้มและค่าไฟ
ป่าแสนดีพูดแล้วยิ้มน้อยๆอย่างอารมณ์ดี...”

(ป่าแสนดี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2554)

จากปรากฏการณ์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าความคิดของป่าแสนดีสอดคล้องกับความคิดเห็น
ของพี่สาซึ่งเป็นแม่ค้าขายอาหารญี่ปุ่นที่ประดิษฐ์ลงบนใบตองในหลาเขaban ได้นางในตลาดน้ำ
คลองแหที่บอกว่า

“...ถ้าเป็นไปได้ก็อยากขายของในเรือนะ พี่ว่ามันน่าจะขายได้
ดีกว่า ก็คนส่วนใหญ่พอมาถึงตลาดน้ำเค้าก็เดินลงไปชมความเป็น
ตลาดน้ำก่อน พอถึงเวลาเค้าก็ซื้อหาอาหาร ในเรือกินจนเสร็จ
ข้างบนของเรานี้เค้าแค่เดินขึ้นมาซื้ออาหารมั้งหรือเดินชมสินค้า
เดินชมพื้นที่ ...ว่าแล้วพี่สาก็ยิ้ม แล้วพูดว่า “...แต่ว่านั่นแหละของ
พี่ก็ยังขายได้ เพราะอาหารของเรายังไม่มีขายในเรือมีเฉพาะในหลา
นี้แหละ...”

(พี่สา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2554)

“...ป่าชอบตลาดน้ำคลองแหนะ ทั้งโซนตลาดน้ำ และ โซน
ตลาดโบราณ แต่ป่าว่าตลาดน้ำคลองแหที่นี่ดีนะ ป่ามาทำงานที่นี่
ทำหน้าที่ดูแลตลาดน้ำคลองแห ป่าว่าตลาดน้ำคลองแหเรานี้มันมี
พื้นที่บริการดี มันมีห้องน้ำสะอาด มีพื้นที่ให้นั่งพักผ่อนยามแดด
ร่มลมตก อาหารก็ดี พื้นที่จอดรถก็กว้างมีทั้งแบบให้จอดฟรีๆ และ
ของชาวบ้านที่เค้าเก็บตังค์ แต่ที่ป่าไม่ค่อยชอบก็เพราะมีซุ้มเบียร์
แบบนี้แหละที่ป่าไม่ชอบ (ว่าพลางก็ซุ้มมือไปที่ซุ้มเบียร์ดังกล่าวซึ่ง
เป็นพื้นที่บริการของเบียร์ดั่งยี่ห้อหนึ่งที่เข้ามาเช่าพื้นที่และให้สาว
เชียร์เบียร์ที่ต้องแต่งกายตามรูปแบบของเบียร์ยี่ห้อดังกล่าวมาคอย
ทำหน้าที่เชียร์เบียร์) มันทำให้มองดูไม่สวยงาม ไม่มีความเป็นไทย
เคิมเลย อย่างอื่นก็ดีหมดหรอกในตลาดน้ำแห่งนี้ ป่าว่าตรงนี้เป็น
จุดเสีย เป็นจุดที่ป่าไม่ชอบ แต่ป่าก็ทำอะไรไม่ได้ ก็แค่...ป่าสาว
หยุดช่วงจังหวะการคุยนี้คิดนึ่งก่อนพูดต่อว่า...ทำใจยอมรับแหละ

เพราะว่าการต้องท่องเที่ยวมันต้องเอือทุกส่วน...” ว่าแล้วป้าสาวก็ลุกขึ้นไปทำงานเช็ดถูตามโต๊ะอาหารและเดินดูความเรียบร้อยของตลาดน้ำคลองแหตามปกติ

(ป้าสาว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2553)

ข้อความดังกล่าวข้างต้นของป้าสาวสะท้อนให้เห็นว่าการที่ภายในตลาดน้ำคลองแหเปิดให้บริการซุ้มเบียร์พร้อมด้วยการมีสาวเชียร์เบียร์มาคอยบริการเครื่องดื่มด้วยการนุ่งน้อยห่มน้อย อาจเป็นภาพที่ทำให้ตลาดน้ำคลองแหไม่สามารถสื่อถึงความเป็นตลาดน้ำแห่งสังคมไทยในอดีตได้อย่างลงตัวเท่าที่ควร แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามสิ่งนี้ก็ทำให้คนที่ไม่พอใจต้องยอมรับเพียงเพื่อให้พื้นที่แห่งนี้ได้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาแสวงหาความสุขจากการท่องเที่ยวที่ถูกประดิษฐ์ตามลักษณะของสภาพสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างจากความคิดหรือมุมมองของน้องไอ้ตที่เป็นเด็กวัยรุ่น ดังนี้

“...ตลาดน้ำคลองแหมีบริการให้นักเรียนนักศึกษา หรือคนทำงานที่มีเวลาเร่งรีบอยู่ตรงไหนก็ทำงานได้ ได้ใช้บริการอินเทอร์เน็ตไวไฟด้วย ผมเลยชอบมาที่นี่ อาหารอร่อย ราคาไม่แพง มีบริการให้เล่นไวไฟด้วย ผมชอบนะ แต่ผมว่ามันช้า แต่ก็โอ...นะ พี่ที่นี่แปลกดี มันเป็นสากลดี คือจ๊ะนี่พี่ มันเหมือนจะเป็นพื้นที่แห่งอดีต แต่ขณะเดียวกันก็มีความทันสมัยรวมอยู่ด้วย พี่ดูสิ มีซุ้มเบียร์มีอินเทอร์เน็ต ยอดจริงๆ...เมื่อผู้วิจัยถามต่อว่าแล้วซุ้มเบียร์ดียังไง น้องไอ้ตก็ตอบแบบเก๋ๆเงินนิดนึงว่า...เอาน่าพี่ก็มีของสวยๆให้มองแล้วเดี๋ยวนี้พี่ที่ไหนเค้าก็มีมันต้องทำให้นักท่องเที่ยวเค้าเห็นว่าเรามีการส่งเสริมการท่องเที่ยว ชัดตาไปบ้างกับพื้นที่แบบไทยที่เค้าต้องการเน้น แต่...พี่ดูสิเค้าก็อยู่ได้ไอ้ซุ้มเบียร์นะ นักท่องเที่ยวมาเล่นมันชอบจะตายมีแต่คนไทยที่ยังไม่ Open...”

(น้องไอ้ต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2553)

“...พี่ชอบตรงที่มันมีห้องละหมาด พี่ชอบเดินเที่ยวที่นี้นานๆพอเข้าวัดดู (เวลาละหมาด) ก็ได้เลย ไม่ตรงรอกลับไปละหมาดชด...”

(กะเร้าะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2553)

“...ก็จะเป็ นอิสลามก็ชอบพื้นที่ตรงนี้ เพราะว่ามันมีอาหารอิสลาม มาก และมีห้องละหมาดด้วย แต่เดี ยวนี้ไม่ว่าที่ ไหนๆเค้าก็มีห้อง ละหมาดสำหรับพวกเราหมดแล้ว โลดั ส คาร์ฟูร์ บิ๊กซี มีหมดเลย นื่องไปคูสิ...”

(ก๊ะนีย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2553)

“...พี่ชอบตลาดน้ำคลองแหตรงที่มันมีความหลากหลายดี มีทั้ง พื้นที่ที่เป็นอดีตและพื้นที่ที่เป็นความทันสมัย คือมันเหมือนจะ จักกัน แต่มันก็อยู่กันได้ และอีกอย่างมันบริการไวไฟให้ทำงาน ด้วย พี่ชอบตรงนี้แหละ มาเที่ยวตลาดน้ำได้ทำงาน และพักผ่อนไป ในตัว คือเอาโน้ตบุควมา นั่งทำงาน จีบเบียร์เย็น นั่งมองสาวเชียร์ (พูดพร้อมหัวเราะ) เออ... ไอ้สาวเชียร์เบียร์นี้มันเป็ นความทันสมัย หรือไทยย้อนยุค คือ พื้นที่นี้เหมือนเป็นการเอาสาวเชียร์เบียร์หลง ยุคเข้ามาในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห แต่สาวเชียร์เบียร์ หมายถึง ความทันสมัย คือ แม่ค้าคนอื่นเค้าใส่ชุดไทยขายของ แต่นี่ก็ขาย เบียร์ก็ขายเหมือนกัน แต่การแต่งกายมันต่างกันเลย มองดูก็จัก หรือถ้าไม่คิดอะไรมากก็ลงตัว...”

(พีชัย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2554)

สำหรับพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นให้รองรับการท่องเที่ยวตาม สภาพสังคมปัจจุบันส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวนี้จำเป็นต้องปรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่สามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างครบครัน รองรับการท่องเที่ยวที่เป็นสากล และเข้าใจใน วัฒนธรรมศาสนา การจัดพื้นที่ตลาดโบราณจึงเน้นที่ความเป็นไทยและเป็นการเพิ่มพื้นที่การ จั บจ่ายซื้อของของนักท่องเที่ยว ด้านการจัดบริการพื้นที่ต่างๆ เช่น การจัดบริการพื้นที่บริการข้อมูล แก่ นักท่องเที่ยว มีคฤุเศศ์ พื้นที่บริการอินเทอร์เน็ต พื้นที่ละหมาด พื้นที่จอดรถ ซึ่งถือเป็นการ อำนวยผลประโยชน์ให้กับนักท่องเที่ยวได้ครบครันตามรูปแบบวิถีชีวิตของคนเมืองที่จะ ได้เข้ามา สัมผัสพื้นที่ย้อนยุค แต่ยังคงเป็นพื้นที่ที่เน้นความสะดวกสบายได้อย่างลงตัวบนพื้นที่ของตลาดน้ำ คลองแหซึ่งถือเป็นการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและการบริ โภคของคนเมืองที่ชอบรูปแบบ การท่องเที่ยวแบบย้อนตำนาน หรือแสวงหาความเป็นอดีตท่ามกลางสภาวะของสังคมเมืองปัจจุบัน

กิจกรรมการรื้อฟื้นประเพณี...สู่การท่องเที่ยว

ตลาดน้ำคลองแห...พื้นที่ประดิษฐ์ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นตลาดน้ำที่ดำเนินกิจกรรมตามแบบวิถีคนใต้ และได้สร้างความหมายของพื้นที่ให้มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ด้วยการนิยามความหมายว่าเป็นตลาดน้ำแหล่งแรกของภาคใต้ จึงเป็นการสร้างความน่าสนใจ ความตื่นตาตื่นใจให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพื้นที่ของย้อนวันวาน ความเป็นอดีตกาล การจำลองสภาพความเป็นตลาดน้ำของตลาดน้ำคลองแหจึงอาศัยการประดิษฐ์ปัจจัยหลายประการ และสิ่งหนึ่งที่สามารถประดิษฐ์ความเป็นอดีตของพื้นที่แห่งนี้ได้อย่างลงตัวคือ กิจกรรมทางประเพณีของไทย

ตลาดน้ำคลองแหได้มีการประดิษฐ์ประเพณีต่างๆของไทยขึ้นมาในพื้นที่โดยมุ่งส่งเสริมและอนุรักษ์ความเป็นไทยในรูปแบบที่เป็นวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต เช่น ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง การทำบุญตักบาตรในช่วงเทศกาลวันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา หรือการจัดกิจกรรมตามประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีรับเทียนดา ประเพณีโนราห์โรงครู การจัดกิจกรรมของนักเรียนนักศึกษา กิจกรรมของเทศบาลเมืองคลองแห กิจกรรมของชาวบ้านคลองแห เป็นต้น ซึ่งตลาดน้ำคลองแหได้มีการรื้อฟื้นประเพณีสำคัญเหล่านี้ขึ้นมาโดยประดิษฐ์ประเพณีไทยให้มีวิธีแบบดั้งเดิมผ่านพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห

“...ตลาดน้ำคลองแหของเราดีตรงที่มีกิจกรรมต่างๆ มากมายให้ชาวบ้าน ให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมต่างๆ พอเขา มาแล้วเรามีการประชาสัมพันธ์ว่ามีกิจกรรมอะไรบ้างในครั้ง นี้ ครั้งหน้า ทำให้เขาอยากมาเห็น มันก็เลยทำให้เราบรรดาพ่อค้า แม่ค้า ขายของได้ ช่วงเทศกาลต่างๆขายของดีมาก พี่ชอบ สนุก ด้วย ขายเพลินมาก พี่ชอบ แป๊บเดียวหมด แต่ว่าของที่นี่ พี่รู้แล้ว ถ้าเมื่อไรมีงานนะพี่ทำของขายเผื่อไว้เลย ขายได้อยู่แล้ว...”

(กะนี๋, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2554)

“...ช่วงที่มีเทศกาลต่างๆนี้ตลาดน้ำจะคึกคักมาก คนเยอะ ขายของกันไม่ทัน ขายดีของหมดตลอด นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว ตลาดน้ำคลองแหนี้เค้าจะซ้อๆอย่างเดียว...”

(กะเยาะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2554)

“...กิจกรรมในตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้มีมาก พี่มองว่าตลาดน้ำคลองแหมันโดดเด่นตรงนี้แหละตรงที่มันมีกิจกรรมนี้แหละ เพราะตลาดที่อื่นเค้าไม่มีอะไรแบบนี้หรอก เค้าเค้ามาซื้อ มาขายก็พอแล้ว แต่ตลาดน้ำของเราเนี่ยคนรู้จักเพราะมีการบอกว่าจะมีกิจกรรมหรือจัดเทศกาลอะไรในช่วงไหน เช่น งานย้อนตำนาน ซึ่งทำให้มีความครึกครื้นดี มันเหมือนกับว่าต้องมาดูกิจกรรมต่างๆที่เค้าจัด ครั้งหนึ่งที่เค้าจัดกิจกรรมประกวดนางนพมาศ พี่ก็มาดู นึกว่าจะต่างจากที่อื่น ก็ไม่นะ แต่ว่าเราที่นี่มันเป็นตลาดน้ำ มันสวยงามดี ก็เลยคิดว่ามันมีเสน่ห์ตรงนี้แหละตลาดน้ำคลองแห...”

(พี่กึ่ง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2554)

“...กิจกรรมในตลาดน้ำหรือพี่ว่าเค้าจัดให้เข้ากับเทศกาลหรือประเพณีมากกว่า สร้างความแตกต่างว่าจัดแบบไทยๆย้อนตำนาน ย้อนวัฒนธรรมแต่พอมาแล้วก็ไม่ต่างจากพื้นที่อื่น แต่กิจกรรมที่พี่มองว่าเป็นกิจกรรมโดดเด่นของตลาดน้ำคือ การจัดกิจกรรมในตลาดน้ำคลองแหในช่วงแรกที่เค้ามีทหาร RPC มาใส่ชุดทหาร โบราณเดินดูความเรียบร้อยในตลาดน้ำคลองแห รวมถึงการให้บรรดาพ่อค้าแม่ค้าที่ขายของในเรือได้แสดงโชว์การพายเรือออกไปกลางลำน้ำนะ พี่มองว่ากิจกรรมพวกนั้น น่าสนใจดี สร้างความตื่นตาตื่นใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก แต่ว่าตอนนี้มันไม่มีซะแล้ว เสียหายเหมือนกัน แต่อีกไม่นานพี่หวังว่าจะให้บรรยากาศเหล่านั้นกลับมาอีก แต่คงอีกสักพักแต่การจัดกิจกรรมตามประเพณีนั้นมันโดดเด่นมันเน้นความเป็นไทยแล้วต่างชาติหรือนักท่องเที่ยวคนไทยเองก็ชื่นชอบเช่นกัน...”

(พี่นา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2554)

“...พื้มองกิจกรรมการสร้างตลาดน้ำคลองแห่ต่างจากน่องนะ พื้มองการจัดกิจกรรมในตลาดน้ำคลองแห่เป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวหรือเปล่า พื้มองอย่างนั้น เช่นที่น่องเห็นอยู่นี้ไง...พูดพลางพื้ศรีก็ชี้ไปยังจุดประชาสัมพันธ์ของตลาดน้ำ...แล้วพูดต่อว่า...นี่ไงถ้าเป็นตลาดน้ำทั่วไปไอ้ซุ้มหรือจุดบริการนักท่องเที่ยวไม่มีหรอก แต่ที่นี่มี เพราะมันต้องการสร้างการท่องเที่ยวให้เกิดกับพื้นที่นี้ แต่ก็ดี มีการบริการนักท่องเที่ยว เพราะว่า ปัจจุบันนี้คนเราชอบอะไรที่สะดวกสบาย แม้ว่าบางคนจะพูดว่า ไม่เหมือนที่คิดไว้เลย เพราะเค้าคงคิดว่า เวลาตลาดน้ำจะได้เห็นความเป็นโบราณจริงๆ แต่ก็อย่างว่าแหละนะ นี่มันยุคสมัยใหม่ ยุคที่การท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก ตลาดน้ำคลองแห่ก็คงหลีกเลี่ยงและหนีไม่พ้นเช่นกัน...”

(พื้ศรี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2554)

“...ตลาดน้ำคลองแห่มีจุดบริการนักท่องเที่ยว และจุดประชาสัมพันธ์ มีการเปิดเพลง และมีการบอกกล่าวข้อมูลต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบข้อมูลตลอดเวลา ช่วงไหนที่เรามีการจัดประเพณี เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง เราก็โหมโรงบอกกล่าวอย่างมากเลย แล้ววัฒนธรรมไทยเดิมๆใครบ้างไม่อยากจะเห็นที่นี่ เราบอกเลยว่าเราจัดแบบย้อนยุค ซึ่งผนวกกับความเป็นตลาดน้ำ นักท่องเที่ยวพอเค้ารู้เค้าก็อยากมานะ ซึ่งหนูว่ากิจกรรมเหล่านี้ที่จัดทำขึ้นนี้ก็เพื่อการท่องเที่ยวเท่านั้นเลย หนูมองว่าการท่องเที่ยวในที่ต่างๆเดี๋ยวนั้นพื้ถ้าไม่มีจุดบริการต่างๆหรือประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยวก็คงไม่ออกไปมากนักหรอก คือ พุดง่ายๆก็คือ เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการอำนวยความสะดวกบนพื้นฐานของความเป็นการย้อนยุคไงพื้ พุดง่ายๆคือทำทุกอย่างให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน...”

(น่องหนูนา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2554)

“...ตลาดน้ำคลองแหนี้สบายนะผมชอบพาครอบครัวมาเดินเที่ยว คือ บรรยากาศยามเย็น มันสบายดี บรรยากาศร่มรื่น แล้วจุดประชาสัมพันธ์ของตลาดน้ำเค้ามีการเปิดเพลงเป็นระยะ ผมชอบนะนี่เอง แล้วเพลงที่เค้าสรรหามาเปิดไม่ใช่เพลงแบบปัจจุบันนะมันเป็นเพลงเก่าๆ ฟังสบายๆ เย็นๆ เบาๆ บอกไม่ถูก ผมว่าเค้าเก่งนะคนที่ทำหน้าที่เปิดเพลงนะ เลือกเพลงเก่งดี แล้วจังหวะการเปิดเพลงสลับกับการให้ข้อมูลไม่ขัดกัน คือเค้ามีจังหวะ ผมเลยชอบ เวลาวันศุกร์เลิกงานก็มาเที่ยว พาครอบครัวมาหาอะไรกินกินอิมก็กลับบ้าน แต่ผมว่ามันไม่ใช่การกินอาหารอย่างเดียวนะมันเป็นการกินบรรยากาศด้วย เหมือนที่ผมบอกไงว่า มันเป็นแบบเย็นๆสบายๆ ผมชอบจริงๆ ยิ่งช่วงที่มีเทศกาล แล้วเค้าจัดกิจกรรมต่างๆบนเวที ถือเป็นการผ่อนคลายได้ด้วย ผมชอบจริงๆ ...”

(พิกุล,สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2554)

“...ตลาดน้ำคลองแหนี้เห็นมาตั้งแต่เริ่มเปิดจนถึงตอนนี้แล้วบ้านอยู่ใกล้เห็นมาตลอด รับรู้ทุกเรื่องราว ชอบก็มี ไม่ชอบก็มี แต่ถ้าเปรียบเมื่อก่อนกับตอนนี้ชอบเมื่อตอนก่อสร้างมากกว่าชอบตอนนายกคนเก่านะ เค้าเก่งเค้าโปร โมตตลาดน้ำด้วยตัวของเค้าเอง แต่งกายชุดไทยชุดท่านเจ้าคุณเอง และจัดกิจกรรมแห่เทียนพรรษาทางน้ำ ตักบาตรทางน้ำในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ตอนนั้นนะ ดูแล้วหวอนคิดถึงบรรยากาศในอดีตที่วิถีชีวิตคนไทยอยู่บริเวณริมน้ำยังไยยังงั้น แต่ว่าจะให้มันเหมือนแปะ...ก็ไม่ใช่ นะ คือ มันคล้ายคล้ายคล้ายเหมือนก็ได้แล้วนะ น้ำก็ชอบ แต่พอมาตอนนี้ก็คือมันเหมือนมุ้งเน้นในรูปสังคมเมืองมากขึ้น แต่จุดขายก็มีอยู่ที่ เรือ แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวของตลาดน้ำนี้ไม่ต้องกลัวหรอกว่าจะปิดตัวลง เพราะตอนนี้ตลาดน้ำคลองแหได้รับการบรรจุรับรองจาก ททท.ให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางน้ำของภาคใต้แล้ว...”

(น้ำดา,สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2554)

“...การจัดกิจกรรมตามพระพุทธศาสนาหรือ ก่อนหน้านั้นก็จัดกันเองตามวันสำคัญในหมู่บ้าน แต่พอตลาดน้ำขึ้นมาก็เอามาทำให้เกิดเป็นการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวก็มากขึ้น มาดู โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่ทำน้ำเช่น การตักบาตรในวันสำคัญ มาจะวิสาขะ ก็ให้ไปตักบาตรกันทางน้ำมีพระลอยเรือมารับบิณฑบาตเห็นแล้วป้ายังชื่นใจ สมัยป้าเค้าก็ทำกันแบบนี้ แต่พอตอนหลังก็ไม่มี มาเจออีกทีตอนที่นี้มีตลาดน้ำคลองแหแหละ ดีใจมาก (พูดกลางป้าขิงก็น้ำตาคลอเบ้า)...”

(ป้าขิง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2554)

“...ตลาดน้ำคลองแหนี้จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้ดีคือเห็นภาพเหมือนตอนที่คนไทยตักบาตรทางน้ำ เพราะแต่ก่อนคนเราพายเรือนี้...”

(พี่เจียบ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2554)

จากข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าตลาดน้ำคลองแหได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำคลองแห และการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมได้พยายามเน้นถึงการจัดกิจกรรมประเพณีไทยที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นเหมือนการสร้างพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหให้มีความเป็นพื้นที่ของสังคมไทยเดิม ทำให้พื้นที่ตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ของการประดิษฐ์ความไทยแต่ยืนอยู่บนความเป็นสังคมไทยปัจจุบัน หากแต่ความเป็นปัจจุบันที่จำลองภาพของอดีต ซึ่งอาจจะไม่เหมือนทั้งหมดแต่สามารถทำให้พื้นที่ตลาดน้ำคลองแหได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวและสามารถรองรับกระแสการท่องเที่ยวได้ การรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาภายในตลาดน้ำคลองแหเป็นเหมือนนัยยะสำคัญที่ต้องการอนุรักษ์ความเป็นสังคมไทยเมื่อครั้งอดีตการจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นการทำให้เศรษฐกิจในตลาดน้ำคลองแหเกิดการหมุนเวียน ส่งผลให้พ่อค้าแม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหค้าขายสินค้าได้ดีกว่าช่วงเวลาปกติ การรื้อฟื้นประเพณีท่ามกลางบรรยากาศความเป็นตลาดน้ำคลองแหถือเป็นการย้อนยุคด้วยการนำสิ่งที่เป็นอดีตกลับมาอยู่ท่ามกลางความเป็นปัจจุบัน ถึงแม้ว่าในระยะหลังกิจกรรมเหล่านี้จะหมดไปแต่จะพยายามนำกิจกรรมเหล่านั้นกลับมาอีกครั้งเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศของอดีตแต่ต้องเป็นไปด้วยเงื่อนไขของเวลาด้วยเช่นกันและการประชาสัมพันธ์กิจกรรมถือเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ตลาดน้ำคลองแหสามารถดำรงอยู่ได้ในรูปของการท่องเที่ยวและการบริโภคของคนเมืองที่ต้องการแสวงหาหรือ

สัมพันธ์กับความเป็นสังคมไทย วิถีชีวิต วัฒนธรรมแบบไทยเดิมที่เปลี่ยนผ่านกิจกรรมทั้งหมดในพื้นที่ไปสู่การท่องเที่ยวและการบริโภค

สรุป

ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ของการประดิษฐ์เป็นการกล่าวถึงการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห โดยมีประเด็นของการประดิษฐ์พื้นที่และเวลา การแต่งกายย้อนวันวานวิถีไทย อาหารไทย เรือ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำ และกิจกรรมการเรือพื้นประเพณี...สู่การท่องเที่ยว

สำหรับการประดิษฐ์ความเป็นตลาดน้ำคลองแหในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเป็นการประดิษฐ์ให้ตลาดน้ำคลองแหมีความแตกต่างจากตลาดน้ำทั่วไปที่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทย เนื่องจากความเป็นตลาดน้ำของสังคมไทยเดิมเป็นตลาดที่เป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำ ชาวบ้านมีการนำผลผลิตทางการเกษตรหรือสินค้าอาหารพื้นบ้านของตนใส่ลำเรือแล้วพายเรือมารวมตัวกัน ณ บริเวณปากคลองตลาดและทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าต่อกัน แต่สำหรับตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเกิดขึ้นจากการประดิษฐ์พื้นที่ชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่ของการย้อนยุคหรือย้อนตำนานความเป็นตลาดน้ำของสังคมไทยด้วยการประดิษฐ์พื้นที่ตลาดน้ำให้เป็นทางเลือกเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับคนเมืองที่ต้องการย้อนวันวานของสังคมไทย และเพื่อส่งเสริมภาครัฐกิจการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ถวิลหาอดีตท่ามกลางความเป็นสังคมเมืองในสภาพสังคมปัจจุบัน

สำหรับประเด็นเรื่องพื้นที่และเวลากับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห ถือเป็นการเปิดพื้นที่ชุมชนจากอดีตที่เป็นพื้นที่ที่ชาวบ้าน ได้ใช้ประโยชน์กันเฉพาะภายในชุมชนของตนเองสู่สังคมชาวเมืองที่ต้องการย้อนอดีตของสังคมไทยด้วยการนำพื้นที่ของชุมชนคลองแหที่มีสายน้ำคลองแหเป็นปราการด่านสำคัญมาประดิษฐ์ให้กลายเป็นตลาดน้ำของชุมชนที่จะอวดสายตานิวกท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งเมื่อความเป็น ตลาดน้ำคลองแห เกิดขึ้นจริงได้สร้างให้พื้นที่ชุมชนกลายเป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวได้รู้จักในนามของ แหล่งท่องเที่ยวแห่งอดีต หรือแหล่งท่องเที่ยวแห่งการย้อนวันวานแห่งใหม่ของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ตลาดน้ำคลองแหจึงได้มีการประดิษฐ์ช่วงเวลาของการเปิดให้บริการตลาดน้ำคลองแหแตกต่างจากความเป็นจริงของตลาดน้ำในสังคมไทยเดิมที่จะเริ่มตั้งแต่เช้าตรู่และสิ้นสุดลงในช่วงบ่ายของวันนั้นๆ หากแต่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาจะจัดให้มีตลาดน้ำในช่วงตอนเย็นของวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ โดยเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 15.00 น. – 21.00 น. ซึ่งในการเปิดให้บริการของตลาดน้ำคลองแหนี้บรรดากลุ่มพ่อค้า แม่ค้า ผู้ดูแล และนักท่องเที่ยวมองว่าการเปิดให้บริการตลาดน้ำคลองแหเพียง 3 วันเป็นการให้บริการเพื่อรองรับการท่องเที่ยวซึ่ง

ตรงกับวันสุดท้ายของสัปดาห์ซึ่งเป็นการประดิษฐ์พื้นที่ชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามกระแสการท่องเที่ยวทางน้ำที่กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในสังคมปัจจุบันมากขึ้น

สำหรับประเด็นการแต่งกายย้อนวันวานวิถีไทยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห โดยตลาดน้ำคลองแหเป็นตลาดน้ำที่มุ่งประดิษฐ์ขึ้นบนพื้นฐานที่มุ่งอนุรักษ์ความเป็นไทยด้วยการย้อนตำนานความทรงจำของวิถีชีวิตผู้คนในอดีต การส่งเสริมความเป็นไทยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแหด้วยการมุ่งให้นักท่องเที่ยวได้เห็นความเป็นวิถีชีวิตของสังคมไทยด้วยการย้อนการแต่งกายตามสังคมไทยเดิมด้วยการนำการแต่งกายแบบไทยมาสร้างบรรยากาศภายในตลาดน้ำคลองแห ซึ่งถือเป็นการสร้างเสน่ห์เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้ตื่นตาตื่นใจและเต็มอ้อมกับบรรยากาศความเป็นตลาดน้ำคลองแหด้วยการประดิษฐ์บุคคลในพื้นที่ให้มีการแต่งกายแบบไทยย้อนยุค เช่น การนุ่งสไบ การนุ่งโจงกระเบน การใส่เสื้อแม่ไก่คอกระเช้า การใส่เสื้อม่อฮ่อม การแต่งชุดทหาร โบราณ เป็นต้น หากแต่การแต่งกายในผ่านการประดิษฐ์บุคคลในตลาดน้ำคลองแหยังไม่ได้เน้นว่าจะเป็นยุคใดสมัยใด หรือเป็นการนำการแต่งกายของภาคใด ส่วนใดของสังคมไทยที่แน่นอนมาใช้เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นตลาดน้ำคลองแหอย่างแน่นอน จึงส่งผลให้นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นการประดิษฐ์การแต่งกายที่ย้อนความเป็นไทยได้ทุกรูปแบบและหลากหลาย

ประเด็นเรื่องอาหารไทยกับการประดิษฐ์การบริโภคภายในตลาดน้ำคลองแห เป็นการกล่าวถึงลักษณะของอาหารที่นำมาขายภายในตลาดน้ำคลองแห โดยอาหารที่นำมาขายภายในตลาดน้ำเมื่อครั้งอดีตจะเป็นอาหารที่ได้มาจากการเพาะปลูกหรือการประมงของตนเองแล้วนำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกัน แต่สินค้าหรืออาหารที่นำมาค้าขายในตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา เป็นอาหารที่ต้องการเน้นอาหารที่หากินยากหรืออาหารที่จะหากินได้เฉพาะช่วงเทศกาลมาเป็นอาหารประจำที่สามารถลิ้มรสได้ภายในตลาดน้ำคลองแห แต่ในความเป็นจริงตลาดน้ำคลองแหก็ได้้นำอาหารที่สามารถหากินได้ทั่วไป เช่น ขนมจีน ลูกชิ้น ก๋วยจั๊บ เครื่องดื่มทั่วไปมาขายในพื้นที่ แต่พยายามประดิษฐ์อาหารหรือสินค้าให้มีความแตกต่างจากอาหารทั่วไปด้วยการเลือกใช้วัสดุ / ภาชนะที่นำมาใส่อาหารเป็นวัสดุธรรมชาติ เช่น กระทงใบตอง ใบบัว กะลา กระบองไม้ไผ่ โดยพยายามนำความเป็นธรรมชาติมาบรรจุ เพื่อสื่อถึงความเป็นไทยผ่านความเป็นสีเขียวที่เป็นสีวัสดุธรรมชาติ และตกแต่งอาหารด้วยดอกไม้ให้มีสีสันน่ากิน นำมารับประทาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างจุดขายของความเป็นตลาดน้ำคลองแหที่สามารถย้อนวันวานได้อย่างสมจริงผ่านมาฆาภาพทางอาหาร

ประเด็นเรื่องเรือ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำคลองแห หากปราศจากเรือที่ถือเป็นพาหนะที่สำคัญของตลาดน้ำ ก็คงไม่สามารถเรียกขานว่า ตลาดน้ำ ได้อย่างแน่นอน การประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหจึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างทำน้ำและปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะต่อการค้าขาย

ทางเรือ ดังนั้นภายในตลาดน้ำคลองแหเมื่อผู้คนเข้ามาท่องเที่ยวภายในตลาดน้ำคลองแหนักท่องเที่ยวจะเดินไปในพื้นที่บริเวณที่มีการค้าขายในเรือเป็นลำดับแรกก่อนเพื่อชมและสัมผัสความเป็นตลาดน้ำ ลักษณะการค้าขายทางเรือ หากแต่ตลาดน้ำคลองแหพ่อค้าแม่ค้าได้นำเรือมาเป็นจุดขายเหมือนกับตลาดน้ำทั่วไปแต่มีการประดิษฐ์ประเพณีด้วยการนำเรือมาจอดขายสินค้าอาหารบริเวณริมตลิ่งทำน้ำ และมีการพายเรือโซ่วเป็นช่วงระยะเวลาเท่านั้น ซึ่งต่างจากตลาดน้ำทั่วไปที่บรรดาพ่อค้า แม่ค้าจะมีการพายเรือไปตามบ้านเรือนของชาวบ้านและร้องเรียกลูกค้าไปเรื่อย ๆ เพื่อให้ลูกค้าออกมาเลือกซื้อสินค้าที่ตนต้องการซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตชาวบ้านของสังคมริมน้ำในอดีตจริงๆ

ประเด็นกิจกรรมการรื้อฟื้นประเพณี...สู่การท่องเที่ยว ตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวทางน้ำที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวที่มีโอกาสได้เข้ามาสัมผัสความเป็นตลาดน้ำคลองแห และเมื่อความต้องการท่องเที่ยวตลาดน้ำคลองแหของนักท่องเที่ยวเกิดขึ้นจึงได้มีการจัดพื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหให้มีกิจกรรมที่แตกต่างจากพื้นที่การท่องเที่ยวแห่งอื่นด้วยการนำประเพณีไทยมาประดิษฐ์ลงในตลาดน้ำคลองแหเพื่อสร้างพื้นที่ให้ตลาดน้ำคลองแหเกิดการย้อนอดีตและสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนคลองแหด้วยการร่วมกันจัดงานย้อนตำนานในตลาดน้ำคลองแห นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมภายในตลาดน้ำคลองแหได้มีการประดิษฐ์พื้นที่ตลาดน้ำคลองแหเพื่อสะท้อนความเป็นวิถีชีวิตของสังคมไทยผ่านพื้นที่การท่องเที่ยวทางน้ำของตลาดน้ำคลองแห

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหที่มีผลต่อการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห 2) ศึกษาการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือแนวคิดเรื่องพื้นที่และการประดิษฐ์ แนวคิดการท่องเที่ยว และแนวคิดวัฒนธรรมการบริโภค เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น นายกเทศมนตรีเมืองคลองแหและสมาชิกเทศมนตรีเมืองคลองแห พ่อค้า แม่ค้า และผู้ให้ข้อมูลรอง เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและนักท่องเที่ยวทั้งคนในพื้นที่ นอกพื้นที่ และชาวต่างประเทศ วิเคราะห์ข้อมูลและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัยพบว่า

1) ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหที่มีผลต่อการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห พบว่า ผู้คนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองแหเป็นบุคคลที่มีถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่มาอย่างยาวนานมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำคลองแห และมองว่าสายน้ำคลองแหเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เนื่องจากผู้คนสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้ในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมาก เช่น ใช้เป็นเส้นทางในการคมนาคม เป็นพื้นที่ของการหาปลา ทำประมง เป็นพื้นที่ของการนำน้ำมาใช้เพื่อการอุปโภค บริโภค เป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมตามประเพณี เช่น ลอยกระทง สงกรานต์ หรือการดับบาตรทางน้ำ เมื่อความผูกพันของผู้คนในชุมชนที่มีต่อสายน้ำคลองแหมีมาอย่างยาวนานจากรุ่นสู่รุ่นจึงเป็นผลให้สายน้ำคลองแหเป็นสายน้ำที่สำคัญของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตผู้คนในลักษณะของบริบทชุมชนพัฒนาการความสัมพันธ์ของตลาดน้ำคลองแห การให้ความหมายของตลาดน้ำคลองแห และการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนในลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มทุ่งนาสลับเนินสวนยางพาราตามแนวลุ่มแม่น้ำคลองอู่ตะเภาและคลองแห พื้นที่ทั่วไปจะทำให้เกิดน้ำท่วมได้ง่ายในช่วงฤดูฝน จากสภาพพื้นที่ที่ทางกายภาพจึงส่งผลให้ประชากรเกิดการประกอบอาชีพที่หลากหลายโดยประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนคลองแหประกอบอาชีพเกษตรกรรม การจับสัตว์น้ำในแหล่งน้ำคลองแห การรับจ้างทั่วไป และ

ค้าขายตามลำดับ ด้านพื้นที่ทางสังคมของคลองได้มีการจัดสถานที่อำนวยความสะดวกต่างๆต่อชาวคลองแหอย่างครบครัน เช่น การจัดตั้งสถานศึกษา การจัดตั้งห้องสมุดประชาชน และการจัดตั้งหน่วยงานส่วนราชการเพื่ออำนวยความสะดวกต่อประชาชนในพื้นที่ เช่น สาธารณสุข สำนักงานที่ดิน จังหวัดสงขลา นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นดั้งเดิมเพื่ออนุรักษ์ให้คงอยู่ เช่น ประเพณีรับเทียนคา พิธีโนราห์โรงครู เป็นต้น ซึ่งสถานที่แห่งหนึ่งของชุมชนคลองแหที่มีความผูกพันต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนคลองแหมาอย่างยาวนาน นั่นคือ วัดคลองแห เนื่องด้วยวัดเป็นสถานที่ที่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในชุมชนได้ดี เป็นพื้นที่ของการประกอบกิจกรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง สายน้ำคลองแหก็เป็นสายน้ำที่มีเส้นทางผ่านทางวัดคลองแห และเมื่อตลาดน้ำคลองแหก่อเกิดถูกสร้างขึ้นในชุมชนคลองแหส่งผลให้ผู้คนในชุมชนคลองแหต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์กับพื้นที่แห่งนี้ในรูปของการเป็นเจ้าบ้านที่ต้องต้อนรับผู้คนจากหลากหลายถิ่นฐานที่ต้องการเข้ามาเยือนความเป็นตลาดน้ำ ส่งผลให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างอาชีพให้กับคนในพื้นที่คลองแหในการที่จะค้าขาย ให้บริการในรูปแบบต่างๆเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั้งนักท่องเที่ยวในพื้นที่และนักท่องเที่ยวต่างถิ่น รวมถึงนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ส่งผลให้พื้นที่ตลาดน้ำคลองแหกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมแห่งใหม่ กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว และการบริโภคเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาเที่ยวชม และแสวงหาความเป็นตลาดน้ำในสภาพสังคมปัจจุบัน

ประเด็นการให้ความหมายของตลาดน้ำคลองแห เมื่อตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ เกิดเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว ส่งผลให้พื้นที่ดั้งเดิมของชุมชนได้มีการนิยามหรือให้ความหมายตลาดน้ำคลองแหในลักษณะที่แตกต่างกัน เพราะการสร้างตลาดน้ำคลองแหเป็นการสร้างภาพจำลองทางสังคมขึ้นในพื้นที่ที่ยังไม่เคยก่อเกิดเป็นตลาดน้ำ เมื่อความเป็นตำนานถูกสร้างขึ้นจากอดีตสู่สังคมปัจจุบัน จึงได้มีการนิยามความหมายของตลาดน้ำคลองแหให้ความหมายที่แตกต่างกันไปตามประเด็นความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ หรือความเป็นจริงของผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมความเป็นตลาดน้ำคลองแห ซึ่งในที่นี้พบว่ามีการให้ความหมายไว้ดังนี้

1. การนิยามความหมายว่าตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ที่ไม่มีอยู่จริง คือ การมองว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นเพียงมายาคติของผู้คนว่าเป็นตลาดน้ำในอดีตของไทย หรือเป็นเพียงการสร้างฉากการแสดงตามช่วงวันเวลาที่มีการเปิดตลาดน้ำคลองแหเท่านั้น เพราะความเป็นตลาดน้ำคลองแหเป็นตลาดน้ำที่ต่างจากตลาดน้ำของชาวบ้านในอดีตอย่างเห็นได้ชัด พื้นที่ตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้จึงไม่มีอยู่จริง และเป็นเพียงพื้นที่ของการประดิษฐ์เพื่อบรรจุความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกับอดีตเท่านั้น

2. การนิยามความหมายว่าเป็นพื้นที่ของการสร้างงาน สร้างรายได้ของคนในพื้นที่ ที่นำไปสู่การท่องเที่ยว คือ เน้นถึงการสร้างงานให้คนในพื้นที่ได้มีงานทำเป็นหลักเป็นแหล่ง และการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ก็เพื่อชาวคลองแหโดยตรงเพราะการที่บรรดา พ่อค้า แม่ค้า ทั้งหลายจะเข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่นี้ได้จะต้องมีการแสดงตนว่าเป็นคนชาวคลองแหด้วยการมีชื่ออยู่ในสำเนาทะเบียนบ้านอย่างถูกต้อง และเมื่อพื้นที่ของการสร้างงาน สร้างรายได้นี้เกิดขึ้นและกลายเป็นพื้นที่ทำงานค้าขายส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเดินทางเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมซื้อขายสินค้ามากขึ้นจนสามารถนำพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห ไปสู่พื้นที่ของการท่องเที่ยวทางน้ำได้อย่างยั่งยืน

3. การนิยามความหมายว่าตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ชุมชนที่น่าสู่การเป็นพื้นที่ใหม่ทางสังคม หมายถึง การที่นักการเมืองท้องถิ่น ชาวบ้าน และองค์กรเอกชนต่างๆ ได้เล็งเห็นถึงการปรับเปลี่ยนพื้นที่ดั้งเดิมของชาวบ้านที่มีเพียงคนในพื้นที่เท่านั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้มาทำการประดิษฐ์ หรือสร้าง และปรับปรุงพื้นที่ชุมชนเดิมให้กลายเป็นพื้นที่ใหม่ของสังคม ด้วยการประดิษฐ์ให้เป็นตลาดน้ำคลองแหที่ผู้คนภายนอกสามารถเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม และถวิลหาความเป็นอดีตผ่านลำน้ำคลองแหของชุมชนคลองแหจนกระทั่งได้รับการยอมรับจากกลุ่มนักท่องเที่ยว และธุรกิจการท่องเที่ยวที่จะมีการนำคณะทัวร์มาเยี่ยมชมตลาดน้ำคลองแหพื้นที่ทางสังคมแห่งใหม่ของอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

4. การนิยามความหมายตลาดน้ำคลองแหว่าเป็นพื้นที่ของการบริโภค ซึ่งเป็นนำเสนอการขายอาหารเทศกาลต่างๆ ที่หาซื้อได้ยากในช่วงเวลาปกติ แต่เมื่อมาเที่ยวในตลาดน้ำคลองแหสามารถหาซื้ออาหารต่างๆ เหล่านี้มารับประทานได้ รวมถึงการนำเสนอว่าเป็นอาหารที่ย้อนอดีตด้วยการประดิษฐ์การบริโภคผ่านภาชนะที่เป็นวัสดุธรรมชาติ นอกจากการบริโภคโดยตรงผ่านการกิน ดื่ม ยังมีการบริโภคทางอ้อมด้วยการบริโภคบรรยากาศของความเป็นตลาดน้ำย้อนยุคผ่านพื้นที่ตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้

2). การประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค ถือเป็น การประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นพื้นที่แห่งผลประโยชน์ของคนในชุมชนแล้วมีผลให้พื้นที่ดังกล่าวมีความหมายมากกว่าพื้นที่ของการทำงาน พื้นที่ของความเป็นชุมชนด้วยการเปลี่ยนให้พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมด้วยการรองรับการท่องเที่ยวจากสังคมภายนอก และรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในตัวเมืองหาดใหญ่ ลักษณะการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภคจึงมีประเด็นดังนี้

1. การประดิษฐ์ในเรื่องพื้นที่และเวลากับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห ถือเป็น การเล่าเรื่องของความเป็นสังคมน้ำของไทยผ่านพื้นที่ของชุมชน จากอดีตที่พื้นที่แห่งนี้เป็นที่

ที่ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ของการลอยเรือผ่านไปมาและใช้แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคเท่านั้น นักการเมืองท้องถิ่นก็นำเอาพื้นที่บริเวณวัดและบริเวณพื้นที่ของชาวบ้านส่วนหนึ่งมาประดิษฐ์ให้กลายเป็นตลาดน้ำของชุมชน และจัดช่วงเวลาสำหรับให้บริการได้เฉพาะช่วงเวลาเย็นของปลาย สัปดาห์คือ ช่วงเวลาวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ เวลาประมาณ 15.00 – 21.00 น. โดย ซึ่งในการเปิดพื้นที่บริการตลาดน้ำคลองแหเพียงแค่ 3 วันก็ถือว่าเป็นช่วงวันเวลาที่เหมาะสมเพราะการเปิดตลาดน้ำคลองแหในช่วงเย็นของวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์นี้ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติที่ส่วนใหญ่จะเดินทางเข้าสู่หาดใหญ่ในช่วงตอนเย็นวันศุกร์ และเดินทางออกจากหาดใหญ่ในช่วงเย็นของวันอาทิตย์ เมื่อตลาดน้ำคลองแหมีช่วงเวลาของการให้บริการแค่ 3 วันก็ถือเป็นการทำให้พื้นที่ที่จะได้รับกระแสการตอบรับการท่องเที่ยวมากขึ้นในช่วงวันดังกล่าว ทั้งนี้ถือเป็นการเอื้อผลประโยชน์ให้แก่บริษัท นำเที่ยวได้มีการเพิ่ม โปรแกรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของธุรกิจadwalหาดิต เพื่อสร้างทางเลือก การท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้บริโภคมากขึ้นถือเป็นการสร้างเสน่ห์ของการท่องเที่ยวทางน้ำใน สังคมปัจจุบัน

2. การประดิษฐ์การแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าทั้งชายหญิง คนขายของ และคนดูแลตลาดน้ำด้วยการแต่งกายแบบย้อนยุค ได้เน้นการแต่งกายที่เป็นการย้อนวันวานของสังคมไทย เมื่อครั้งอดีตกาล แต่ตลาดน้ำคลองแหไม่ได้กำหนดการแต่งกายว่ามาจากยุคใด สมัยใด ไม่กฏเกณฑ์ที่แน่นอน นักท่องเที่ยวจึงสามารถมองผ่านภาพความเป็นไทยในด้านการแต่งกายได้หลายแบบ และมองเห็นความเป็นไทยได้ทุกส่วน เพราะมีการนำเสื้อผ้าที่เป็นเอกลักษณ์เด่นๆของแต่ละภาคมาสวมใส่กันด้วยการสะท้อนภาพลักษณ์ของความเป็นไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศการย้อนยุค เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความรู้สึกเสมือนเต็มอ้อมกับบรรยากาศของความเป็นไทยเดิมอย่างแท้จริง การแต่งกายแบบย้อนยุคในตลาดน้ำคลองแหเป็นการสร้างจุดขายการบริโภคให้นักท่องเที่ยวเลือกบริโภคทางอ้อมมากกว่าการบริโภคโดยตรง นั่นคือ การบริโภคบรรยากาศ บริโภควิถีชีวิต ซึ่งการแต่งกายแบบย้อนวันวานในตลาดน้ำคลองแหก็เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ตื่นตาตื่นใจกับความเป็นตลาดน้ำคลองแหที่ไม่ได้นำเอาแฟชั่นสมัยนิยมที่มีอยู่มากในสังคมมาเพิ่มเติมลงในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแหทำให้ตลาดน้ำคลองแหสามารถสร้างบรรยากาศย้อนวันวานเพื่อสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวได้อย่างลงตัว

3. อาหารไทยกับการประดิษฐ์การบริโภค ตลาดน้ำคลองแหได้มีการประดิษฐ์อาหารที่นำมาขายในตลาดน้ำคลองแหให้มีความแตกต่างจากตลาดทั่วไปด้วยการนำเสนอภาพอาหารช่วงเทศกาลที่หารับประทานได้ยาก และมีให้รับประทานได้ในช่วงเวลาที่มิงานเทศกาลหรืองานบุญเท่านั้น โดยนำอาหารเหล่านี้มาประดิษฐ์ความเป็นไทยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแหให้กลายเป็นอาหารที่นักท่องเที่ยวสามารถหาซื้อรับประทานได้เมื่อมาเที่ยวตลาดน้ำคลองแหแห่งนี้ นอกจากนี้

ได้มีการนำอาหารทั่วไปที่นักท่องเที่ยวสามารถซื้อหาและรับประทานได้ทันทีมาประดิษฐ์สวมความเป็นไทยผ่านการจัดวาง จัดเรียงลงบนวัสดุธรรมชาติได้อย่างสวยงาม ด้วยการรองใบตอง ใบบัว หรือจัดเรียงดอกไม้สดเพื่อสร้างเสน่ห์ให้อาหารน่ารับประทานและมีคงความสดตลอดเวลา ส่วนน้ำดื่มก็นำมาใส่ในกระบอกไม้ไผ่แทนการใช้แก้วพลาสติก สีเขียวของวัสดุธรรมชาติเหล่านี้สะท้อนให้อาหารทั่วไป เช่น ลูกชิ้นย่าง ก๋วยเตี๋ยว ส้มตำ ขนมจีน ผัดไทย กุ้งทอด ทอดมัน เป็นอาหารที่มองเห็นความเป็นไทยเดิมที่คงคุณค่ารับประทานขึ้นมาได้อย่างดี

4. การประดิษฐ์เรือ...จุดขายหลักของความเป็นตลาดน้ำคลองแห การเกิดขึ้นของตลาดน้ำคลองแหเกิดขึ้นด้วยลักษณะของสภาพจำลองความเป็นตลาดน้ำด้วยการนำ...เรือ...มาเป็นจุดขายเพื่อประดิษฐ์การท่องเที่ยว แต่เรือในตลาดน้ำคลองแหเป็นเพียงลำเรือที่บรรดาพ่อค้า แม่ค้า ไม่ได้จ้างพายนำสินค้ามาจากบ้านเรือนเหมือนในอดีต ลำเรือขายของในตลาดน้ำเป็นเรือที่มีการจอดนิ่งอยู่กับที่บริเวณท่าหน้า มีการจอดเรือเรียงรายกันไปตามหมายเลขเรือ บรรดาพ่อค้าแม่ค้าก็นำอาหารหรือสินค้าของตนมาประดับตกแต่ง จัดวางในเรือก่อนเวลาเปิดตลาดน้ำ จากนั้นก็นำตัวเองลงไปนั่งขายสินค้าหรืออาหารในลำเรือของตนเองแล้วรอคอยให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสกิจกรรมการซื้อขายบริเวณท่าหน้า เรือค้าขายของบรรดาพ่อค้าแม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหจึงไม่ได้มีการพายเรือขายของเช่นในอดีตตัวแทนภาพของวันวาน เพราะเรือขายของของบรรดาพ่อค้าแม่ค้าก็เปรียบเสมือนร้านค้า หรือสถานที่ขายสินค้าทั่วไป เพียงแต่นำภาพของร้านที่อยู่บนบกมาเป็นพื้นที่เรือที่อยู่บริเวณท่าหน้าคลองแหเท่านั้น ดังนั้นภาพเรือขายของนี้จึงเป็นภาพสะท้อนของตลาดน้ำคลองแหที่นักท่องเที่ยวสามารถเห็นและสัมผัสความตลาดน้ำในอดีตผ่านมุมมองภาพของสังคมปัจจุบัน ดังนั้นจุดขายของตลาดน้ำคลองแหจึงอยู่ที่...เรือ...ซึ่งเป็นเสน่ห์ที่สร้างให้คำว่า ตลาดน้ำ มีความสมบูรณ์แบบ

5. การประดิษฐ์กิจกรรมการรื้อฟื้นประเพณีภายในตลาดน้ำคลองแหเพื่อให้เกิดบรรยากาศของการท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมการแสดงโชว์ด้วยการเป่านกหวีดแล้วให้บรรดาพ่อค้าแม่พายเรือออกไปกลางลำน้ำเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เต็มอิ่มกับบรรยากาศของการล่องเรือขายของ การบริการล่องเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลองของตลาดน้ำคลองแห การจัดกิจกรรมตามวันสำคัญของไทย วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมของชุมชน เพื่อรื้อฟื้นความทรงจำของคนไทยที่เคยใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางสายน้ำ และเพื่อน โยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่จะทำให้นักท่องเที่ยวตื่นตาตื่นใจกับการจัดกิจกรรมย้อนวันวานของชุมชนในรูปแบบหรือวิถีชีวิตของชาวบ้านจริงๆ ผ่านกิจกรรมในพื้นที่ชุมชน ซึ่งในการจัดกิจกรรมต่างๆ จะพยายามนำความเป็นอดีตกลับมารื้อฟื้นให้เห็นถึงความสมจริงสมจัง เช่น การจัดกิจกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา โดยมีการตักบาตรทางน้ำ ซึ่งจะมีการให้พระลอยเรือมาบิณฑบาตกันจริงๆ จึงทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกถึงความเป็นไทยจริงๆ นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านในชุมชน เกิดความผูกพันต่อพื้นที่ที่ประดิษฐ์เป็นตลาดน้ำคลองแหมากขึ้นด้วย

อภิปรายผล

ผู้วิจัยขออภิปรายผลตามประเด็นที่ค้นพบดังนี้

1) ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหที่มีผลต่อการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห ผลการวิจัยปรากฏว่า วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนกับตลาดน้ำคลองแหมีลักษณะที่เรียบง่าย มีความผูกพันต่อกันมาตั้งแต่อดีต และนับถือกันเสมือนญาติสนิทมิตรสหายต่อกัน ผู้คนใช้ชีวิตอย่างปกติมีการทำงานแบบหาเช้ากินค่ำ การประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพเกษตรกรรมเพราะสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเนื่องด้วยมีแม่น้ำคลองแหเป็นแม่น้ำสายสำคัญแต่ในปัจจุบันผู้คนในชุมชนคลองแหเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตการทำงานที่เน้นการทำงานด้านเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวมาเป็นการทำงานที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยคนในพื้นที่จะมีการผันตัวเองมาเป็นพ่อค้าแม่ค้า และผู้ดูแลพื้นที่ที่ถูกประดิษฐ์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนภายใต้ชื่อ ตลาดน้ำคลองแห

การประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหขึ้นในพื้นที่ตำบลคลองแหเป็นการประดิษฐ์พื้นที่ที่ชุมชนให้กลายเป็นพื้นที่ที่สามารถออกเฝยผลประโยชน์ต่อคนในชุมชนได้ทุกระดับ เริ่มตั้งแต่ระดับนักการเมืองท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เทศบาล ที่ได้มีการปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่มีสายน้ำสายสั้นๆ ที่มีชื่อว่า คลองแห จากที่คลองแหเป็นแค่คลองที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ทั้งการอุปโภค บริโภคมาตั้งแต่อดีต และปล่อยให้สายน้ำคลองแหดังกล่าวเริ่มเน่าเสีย ไร้ประโยชน์ไปตามกาลเวลา แต่เมื่อนักการเมืองท้องถิ่น ได้มีการปรับปรุงจัดสร้างพื้นที่ดังกล่าวให้กลายเป็นพื้นที่ของการทำงานสร้างที่แฝงทับซ้อนให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวไปด้วยในพื้นที่เดียวกัน ทำให้ชาวบ้านเริ่มสังเกตเห็นประโยชน์จากพื้นที่ดังกล่าวนี้มากขึ้น ส่งผลให้ตลาดน้ำคลองแหเกิดความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนมากขึ้น และประดิษฐ์ให้ตลาดน้ำคลองแหกลายเป็นพื้นที่ใหม่ทางสังคมที่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนคลองแห ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง แม่ค้าตลาดน้ำของ ยุคลธร เตชะวนาการ (2545) ที่กล่าวว่า ในอดีตนั้น ตลาดน้ำท่าคา คือ วิถีชีวิตของชุมชน โดยที่ชุมชนมิได้ตระหนักว่าตลาดน้ำท่าคานั้นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพราะสังเกตได้จากแม่ค้าที่ทำให้สัมผัสไม่ได้มีความเห็นว่าตลาดน้ำท่าคาเป็นลักษณะเด่นของชุมชน แต่มองว่าการทำสวนตาลเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน จนกระทั่งผู้นำชุมชนได้สังเกตเห็นควรที่จะส่งเสริมให้ตลาดน้ำท่าคาอันเป็นตลาดน้ำเก่าแก่ได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับจังหวัด จึงเสนอเรื่องไปทางจังหวัดและผ่านไปยังการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เมื่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสนับสนุนและมีการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว เช่น ลานจอดรถ ป้ายบอกทาง ถนน ฯลฯ แล้วกลุ่มผู้นำชุมชนก็รับเอา “ตลาดน้ำท่าคา” เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สังเกตได้จากการที่ผู้นำชุมชนได้ส่งเสริมและเสนอชื่อให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลของตำบลท่าคาแห่งนี้ การส่งเสริมให้ตลาดน้ำท่าคาเป็นหนึ่ง

ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล ของตำบลท่าคาตามรัฐธรรมนูญนั้นทำให้พิจารณาได้ว่าเอกลักษณ์ของชุมชนอยู่ที่ตลาดน้ำท่าคา อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวที่เข้ามาได้ทำให้พื้นที่ตลาดน้ำ ซึ่งเป็นเพียงตลาดที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของคนในชุมชนได้กลายเป็นพื้นที่พิเศษ ซึ่งก็ได้ให้ความหมายแก่ชุมชนว่าเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน แม้อีกหลายคนตลอดจนคนในชุมชนแห่งนี้ได้เริ่มที่จะยอมรับและเห็นว่าเอกลักษณ์ของชุมชนอยู่ที่ตลาดน้ำท่าคา

สอดคล้องกับงานวิจัยของพวงบุหงา ภูมิพานิช (2539) ได้ศึกษาเรื่อง ตลาดน้ำดอนหวาย พบว่า การมาท่องเที่ยวยังตลาดน้ำดอนหวายมีสิ่งดึงดูดใจมาจากบรรยากาศวิถีชีวิตของชุมชนที่ยังคงอนุรักษ์ความเป็นตลาดน้ำไว้ และมองว่าวิถีชีวิตผู้คน อาหาร พืช ผัก ผลไม้ ในตลาดน้ำเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับในงานวิจัยของ กิตติพร ใจบุญ (2549) ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตลาดกับผู้คนที่กล่าว “ผู้คน” ในที่นี้หมายความรวมถึง ผู้ชาย หรือ พ่อค้า แม่ค้า และผู้ซื้อ ที่หมายรวมถึง ลูกค้าและรวมถึงผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในรูปแบบต่างๆ เช่น เจ้าของร้านค้า ผู้ประกอบการ ชุมชน กลุ่มคนทั้งหมดนี้จะต้องมีความเกี่ยวข้องต่อการเปลี่ยนแปลงตลาดน้ำเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะชาวบ้านใจชุมชนจะต้องมีการปรับตัว โดยต้องทำหน้าที่เป็นเจ้าบ้านคอยต้อนรับและให้ความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความประทับใจและมีความต้องการจะมาท่องเที่ยวอีกในภายหลัง

2) การประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค เนื่องด้วยตลาดน้ำคลองแหถูกสร้างให้เกิดเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคภายใต้สโลแกนของคำว่า ตลาดน้ำแห่งแรกของภาคใต้ เป็นพื้นที่ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมสืบกันได้ เป็นพื้นที่เกิดใหม่ที่สามารรองรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมความเป็นตลาดน้ำในสภาพสังคมเมือง และการบริโภคอาหารท้องถิ่นด้วยการนำอาหารที่มีเฉพาะในช่วงเทศกาลมาเป็นอาหารที่สามารถมีขายได้ทุกวันในตลาดน้ำเปิดให้บริการ รวมทั้งการเน้นการอนุรักษ์ความไทยด้วยการแต่งกาย อาหาร วัฒนธรรมชาติที่ใช้ในการบรรจุอาหาร และกิจกรรมประเพณี

ดังนั้นในการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหผู้วิจัยจึงแบ่งประเด็นการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้ 1) พื้นที่และเวลากับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห 2) การประดิษฐ์การแต่งกายย้อนวันวานวิถีไทยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห 3) อาหารไทยกับการประดิษฐ์การบริโภคภายในตลาดน้ำคลองแห 4) เรื่อง...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำและการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว และ 5) กิจกรรมการรื้อฟื้นประเพณี...สู่การท่องเที่ยว ผลการวิจัยปรากฏว่า

1) พื้นที่และเวลากับการประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแห เนื่องด้วยตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่ของชุมชนของชาวบ้านที่ช่วงมิดิจของอดีตจากการเป็นพื้นที่ธรรมดา พื้นที่ชาวบ้านในชุมชนเท่านั้นได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้ บุคคลภายนอกอาจจะยังไม่รู้จักชุมชนแห่งนี้ดีมาก แต่

เมื่อพื้นที่แห่งนี้ของชาวบ้านก้าวข้ามสู่มิติของปัจจุบัน ทำให้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เดิมของชาวบ้านให้กลายเป็นพื้นที่ใหม่ที่เป็นพื้นที่พิเศษของชุมชนผ่านการประดิษฐ์พื้นที่ให้กลายเป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวทั้งพื้นที่ใกล้เคียงและชาวต่างชาติมีโอกาสได้ชื่นชม และหวนรำลึกของความเป็นสังคมไทยริมน้ำด้วยการประดิษฐ์พื้นที่แห่งนี้ให้กลายเป็น ตลาดน้ำคลองแห ตลาดน้ำที่จะนำพานักเที่ยวย้อนมิติของกาลเวลากลับสู่อดีต แต่ภายในช่วงเวลาของการเปิดตลาดคลองแหเพียง 3 วันเท่านั้น คือ ตอนเย็นของวันศุกร์ เสาร์ อาทิตย์ เพราะช่วงวันดังกล่าวนี้เป็นการเปิดตลาดน้ำยามเย็นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยุคลธร เตชะวนาการ (2545) ที่กล่าวถึงการเปิดตลาดน้ำในอีกลักษณะหนึ่งของตลาดน้ำว่าเป็นตลาดที่ไม่ได้มีทุกวัน หากแต่เป็น “นัด” ของชาวบ้านจะเกิดขึ้นตามเวลาของข้างขึ้น ข้างแรม เช่น ตลาดนัดท่าคำจะมีถึง 6 ครั้งในหนึ่งเดือน คือ ช่วงเวลาวันขึ้น 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ และวันแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ เป็นต้น เหตุผลก็เพราะต้องการให้สอดคล้องกับวันนัดของตลาดน้ำอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริกมล ศรีเดช (2545) ที่ได้กล่าวว่า ตลาดน้ำคอนหวายได้พยายามปรับปรุงเรื่องของวันเวลาให้เหมาะสมของการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในสภาพสังคมปัจจุบันในช่วงตอนเย็นของสัปดาห์มากขึ้น และพยายามดึงจุดขายของการท่องเที่ยวที่เน้นว่าตลาดน้ำคอนหวายใช้เวลาเพียงหนึ่งวันสำหรับการมาเยือนก็สามารถสัมผัสได้ถึงคุณค่าของอดีตในสังคมไทยได้ ดังนั้นช่วงวันเวลาของการท่องเที่ยวตลาดในปัจจุบันจึงเน้นช่วงเย็นของปลายสัปดาห์ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและเอาใจนักท่องเที่ยวให้มีทางเลือกมากขึ้น

2) ประเด็นการประดิษฐ์การแต่งกายย้อนวันวานวิถีไทยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองแห พบว่า การแต่งกายของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้า และคนดูแลในตลาดน้ำคลองแหด้วยการส่งเสริมให้มีการแต่งกายแบบย้อนวันวานเป็นการสร้างบรรยากาศการย้อนยุคเมื่อครั้งอดีตกาลที่คนไทยจะแต่งกายตามวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือตามประเพณีท้องถิ่น เช่น การแต่งกายชุดไทยหม่มสไบ การนุ่งโจงกระเบน การแต่งเสื้อผ้าลายดอก การนุ่งผ้าซิ่น การแต่งชุดม่อฮ่อม การคาดผ้ากระโจมอก การสวมหมวกงอบ หรือหมวกปีกกว้าง การเลียนแบบการแต่งกายทหาร โบราณ หากแต่ตลาดทั่วไปผู้คนจะแต่งกายตามสมัยนิยม หรือตามแฟชั่นทั่วไป แต่ตลาดน้ำคลองแหนี้ต้องการสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับบรรยากาศการย้อนยุคแต่ตลาดน้ำคลองแหไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นการแต่งกายของยุคสมัยใด ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการสร้างบรรยากาศของการท่องเที่ยวเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของสุดาร่า สุขฉายา (2548) ที่ให้ข้อมูลว่าแม่ค้าส่วนใหญ่ในตลาดน้ำดำเนินสะดวก ไม่ใช่ชาวสวน แต่เป็นพ่อค้าแม่ค้าคนกลางรับซื้อแล้วนำมาขายต่ออีกทีหนึ่ง โดยชาวสวนพายเรือเอาพืชผักมาขายให้แก่แม่ค้าเหล่านี้ แล้วก็กลับไปทำสวนต่อ ดังนั้นบรรดาพ่อค้าแม่ค้าตลาดน้ำจึงต้อง

ทำหน้าที่เป็นเสมือนตัวละครเอกที่สำคัญด้วยการสร้างจุดขายของการท่องเที่ยวตลาดน้ำที่ต้องประดิษฐ์ตัวเองเป็นพ่อค้า แม่ค้าให้ดูเสมือนจริงด้วยการแต่งกาย สวมจอบ พายเรือให้เหมือนกับในอดีต ดังนั้นในส่วนของตลาดน้ำคลองแหก็ถือได้ว่ากลุ่มพ่อค้า แม่ค้าก็เป็นส่วนสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เกิดความเต็มอิ่มกับบรรยากาศด้วยการสร้างฉากให้พ่อค้า แม่ค้า และคนดูแลตลาดน้ำคลองแหได้ร่วมกันประดิษฐ์ตัวเองฐานะบุคคลให้มีการแต่งกายในแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยย้อนวันวานซึ่งได้สร้างให้นักท่องเที่ยวเกิดความตื่นตาตื่นใจมากขึ้นเสมือนได้ย้อนตำนานกลับไปสู่อดีตกาลจริงๆ

3) ประเด็นอาหารไทยกับการประดิษฐ์การบริโภคภายในตลาดน้ำคลองแห พบว่าการประดิษฐ์อาหาร สีนค้ำ และวัสดุที่นำมาใช้ใส่อาหารเพื่อให้เกิดความสวยงามอย่างไทย สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยมองว่าตลาดน้ำคลองแหต่างจากตลาดน้ำของไทยเมื่อครั้งอดีตกาล คือ สีนค้ำ และอาหารที่นำมาจำหน่าย เนื่องด้วยเมื่อครั้งอดีตกาลตลาดน้ำส่วนมากสินค้ำที่พ่อค้า แม่ค้านำมาจำหน่ายเป็นสินค้ำทางการเกษตรกรรมที่เป็นผลผลิตของตนเองแล้วนำมาจำหน่ายในบริเวณปากคลองส่งผลให้พื้นที่เหล่านั้นเป็นตลาดน้ำนั่นเอง หากแต่สินค้ำ และอาหารที่ขายในตลาดน้ำคลองแหในปัจจุบันเป็นสินค้ำ และอาหารสำเร็จรูปที่นักท่องเที่ยวจะได้ชิม และรับประทานได้ทันที และเพื่อความแตกต่างบนพื้นฐานของการอนุรักษ์ความไทยแท้ ตลาดน้ำคลองแหก็ประดิษฐ์สินค้ำอาหารด้วยการนำวัสดุธรรมชาติมาใส่อาหารเพื่อให้เกิดความสวยงาม ส่งผลให้อาหารนำรับประทานด้วยการนำวัสดุธรรมชาติมาใส่อาหาร เช่น ใบตอง กะลามะพร้าว ใบจาก ไม้กัลปังหา มะพร้าว กระบอง ไม้ไผ่ เป็นต้น เป็นการสร้างภาพให้อาหารที่ถูกจัดแจงอยู่บนวัสดุธรรมชาติ ที่มีสีเขียวรองรับย้อนกลับสู่ความเป็นอดีตเหมือนเมื่อครั้งที่ผู้คนสมัยโบราณนำเอาวัสดุธรรมชาติมาใส่อาหารสร้างให้อาหารดูสวยงาม มีความประณีตเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

นอกจากนี้ยังแสดงออกถึงภูมิปัญญาไทยที่รู้จักแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ตลาดน้ำคลองแหต้องการสร้างให้พื้นที่ภายในตลาดน้ำคลองแหเป็นพื้นที่สีเขียว พื้นที่ของการละ ลด เลิกใช้พลาสติกที่ไม่ได้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มาเป็นการใช้วัสดุธรรมชาติดังกล่าวทดแทน และถือเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมตามสภาพของสังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้กล่าวถึงเรื่องของสินค้ำที่เป็นเอกลักษณ์ของตลาดน้ำแต่ละแห่งก็เป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวเช่นกัน อย่างกรณีของตลาดคอนหวาย ซึ่งเป็นตลาดเก่าแก่ที่อยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรี การศึกษาของสิริกมล ศรีเดช (2545) พบว่า ตลาดคอนหวายเป็นตลาดอีกแห่งหนึ่งที่พื้นที่ตัวได้จากอิทธิพลของการท่องเที่ยว โดยสิ่งที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวของตลาดคอนหวาย ได้แก่ บรรดาอาหารไทยที่อ้างว่าเป็นสูตรต้นตำรับ เช่น เป็ดพะโล้นายหนับ หรือขนมไทย เช่น ขนมตาล ป้าไข่ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิภาณี กาญจนภิญญกุล เรื่อง ขนมไทยและวัฒนธรรมการบริโภค:

กรณีศึกษาตลาดคอนหวาย (อ้างอิงใน ยุคลธร เศรษฐวนาการ 2545) ที่พบว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดคอนหวาย ผ่านการโหมประโคมของสื่อมวลชน ได้ทำให้ตลาดคอนหวายกลายเป็นตลาดที่มีชื่อเสียงด้านของกิน โดยเฉพาะขนมไทย ซึ่งถูกสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นขนมที่มีความเก่าแก่ ความโบราณ ความเป็นท้องถิ่น และความเป็นของแท้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อให้รู้สึกว่าคุณเขามา “ถึง” สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนี้แล้วรับประทานอาหารที่เป็นของแท้จริงๆ

ยุคลธร เศรษฐวนาการ ก็มอง “แม่ค้า” ในลักษณะของการเป็น “ผู้ถูกเที่ยว” หรือเป็นจุดขาย หรืออีกนัยหนึ่งคือ เป็น “สินค้า” อย่างหนึ่งของตลาดน้ำด้วยเช่นกัน นอกจากสินค้าแล้ว “บริการ” ในรูปแบบของการนำเที่ยวก็กลายมาเป็นสินค้าที่สำคัญของตลาดน้ำที่เน้นเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งศึกษาได้จากงานของมณีวรรณ ผิวนิม (2546,46) ที่ได้กล่าวถึง กิจกรรมหลักของผู้ที่ประกอบอาชีพในตลาดน้ำดำเนินสะดวก คือ การจัดบริการพายเรือให้นักท่องเที่ยวได้นั่งเรือชมวิถีชีวิตริมน้ำ และสามารถซื้อสินค้าที่ขายโดยพ่อค้า แม่ค้าที่พายเรือกันอยู่ในคลอง ซึ่งมีทั้งผลไม้ อาหารจำพวกก๋วยเตี๋ยว กวยจั๊บ ข้าวราดแกง ของกินเล่นประเภทต่างๆ และเครื่องคัม เรือมีทั้งแบบที่พายเคลื่อนที่ไปในลำคลองและเรือที่จอดเทียบท่าอยู่ตามจุดต่างๆ ตลอดลำคลอง

4) ประเด็นเรื่องเรือ...จุดขายของความเป็นตลาดน้ำและการประดิษฐ์พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว ตลาดน้ำคลองแหกับการสร้างจุดขายที่ลงตัวของความเป็นตลาดน้ำคือ “เรือ” ซึ่งเรือเป็นพาหนะสำคัญในการเดินทางทางน้ำ ตลาดน้ำจึงต้องมีเรือ เป็นจุดขายที่ทำให้คำว่าตลาดน้ำเกิดความสมบูรณ์ ในช่วงแรกของการเปิดตลาดน้ำคลองแหจะมีบริเวณการค้าขายเฉพาะริมน้ำมีการค้าขายในเรือเท่านั้น สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสกับบรรยากาศความเป็นตลาดน้ำ และต้องการโหยหาความเป็นอดีตของสังคมไทยที่เมื่อครั้งสายน้ำเป็นเส้นเลือดหลักหล่อเลี้ยงชีวิต การขายของในเรือภายในตลาดน้ำคลองแหจึงสะท้อนวิถีชีวิตของสังคมริมน้ำของไทยได้ หากแต่การขายของในเรือภายในตลาดน้ำคลองแหไม่ได้มีการลยเรือขายของตลอดเวลา และการลงเรือขายของมิได้เป็นการพายเรือมาขายของจากบ้านของตนเองเฉกเช่นเมื่อครั้งอดีตที่กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าจะพายเรือของตนเองจากบ้านมาขายของร่วมกันในจุดที่เกิดเป็นนัดที่บรรดาพ่อค้า แม่ค้าจะรู้กันว่าจะมีนัดกันที่ใด วันใด

สำหรับตลาดน้ำคลองแหการขายของในเรือเป็นการค้าขายที่เรือจะจอดนิ่งสงบติดอยู่กับที่ตามหมายเลขที่เรียงรายกันไป และกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าก็มีได้พายเรือมาขายของตามลำน้ำ หากแต่นำสินค้า อาหารมาจากทางบกแล้วนำมาจัดลงเรือของตนเอง เสร็จแล้วก็ลงไปนั่งขายของในเรืออย่างเป็นที่เรียบร้อย ซึ่งถือว่าการค้าขายของในเรือของกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าในตลาดน้ำคลองแหเป็นการสร้างจุดขายของความเป็นตลาดน้ำนั่นเอง ส่วนเรื่องของการค้าขายของในร้านค้า หรือที่เรียกกัน

ว่า ชุมหรือหลานั้น เป็นการขยายพื้นที่ของการค้าขายเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวด้วยการสร้างพื้นที่บนบกที่เรียกว่า “ตลาดโบราณ” นอกจากนี้ยังถือเป็นการประดิษฐ์พื้นที่การทำงาน สร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้แก่ชาวคลองแหอีกด้วย

นอกจากการประดิษฐ์เรือ / ร้านค้าแล้ว ภายในตลาดน้ำคลองแหยังมีการประดิษฐ์พื้นที่บริการด้วยการสร้างจุดรองรับนักท่องเที่ยว และมัคคุเทศก์ จุดประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว พื้นที่ปฏิบัติงาน (ห้องละหมาด) ลานเวทีกิจกรรม และการบริการอินเทอร์เน็ตไร้สาย (Wi-Fi) ห้องน้ำ และการบริการห้องเรือชมทัศนียภาพสองฝั่งคลอง บริเวณนั่งพัก และรับประทานอาหาร และชุมเครื่องดื่ม เนื่องด้วยพื้นที่บริการเหล่านี้เป็นเสมือนการรองรับนักท่องเที่ยวตามสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่จะต้องเน้นถึงการอำนวยความสะดวกที่ครอบคลุมทุกด้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและปรารถนาจะกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้งในโอกาสต่อไป

สอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริกมล ศรีเดช (2545) ที่ได้กล่าวถึงการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นต่อนักท่องเที่ยวไม่ว่าจะเดินทางท่องเที่ยวทางน้ำ ก็จะมีเจ้าหน้าที่จากกรมเจ้าท่าคอยตรวจตราความปลอดภัย อีกทั้งยังได้ขอกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจใกล้เคียงมาดูแลบริการโดยเฉพาะบริเวณที่จอดเรือ โดยดูแลการนำรถเข้าจอด และทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว มีการบริการสาธารณูปโภคพื้นฐานต่างๆ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า สถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ และจากผลการวิจัยดังกล่าว พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการจัดสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกในตลาดน้ำดอนหอยอยู่ในระดับปานกลางโดยมีความพึงพอใจมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมบริเวณตลาดน้ำดอนหอย แผนที่และป้ายแสดงเส้นทางที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนและได้มาตรฐาน และการรักษาความสะอาดแม่น้ำบริเวณตลาดน้ำดอนหอย และการดูแลรักษาความสะอาดบริเวณตลาดน้ำดอนหอย ซึ่งมีค่าเท่ากับตามลำดับ และนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจน้อยที่สุดใน 3 ลำดับแรกของตลาดน้ำดอนหอย คือ การให้บริการตู้ ATM บริเวณตลาดน้ำดอนหอย ตู้โทรศัพท์สาธารณะมิให้บริการเพียงพอต่อความต้องการ และมีป้ายประกาศเตือนข้อควรระวังในการเดินทางท่องเที่ยวและทรัพย์สินแก่นักท่องเที่ยวตามลำดับ

5) ประเด็นกิจกรรมการรื้อฟื้นประเพณี...สู่การท่องเที่ยว พบว่า ตลาดน้ำคลองแหมีความแตกต่างจากตลาดน้ำเมื่อครั้งอดีตกาลด้วยการจัดกิจกรรมการแสดงตามโอกาสต่างๆตามวันสำคัญ และประเพณีที่สำคัญของไทยเป็นหลัก ทั้งนี้ได้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมประเพณีที่จะจัดขึ้นภายในตลาดน้ำคลองแหอย่างต่อเนื่องเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีกลับมาเยือนตลาดน้ำคลองแหในช่วงของวัน เวลาดังกล่าวที่เป็นช่วงเทศกาลประเพณีของไทย และตลาดน้ำก็มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมเหล่านั้นผ่านรูปแบบของความเป็นสังคมไทยโบราณ เพราะตลาดน้ำจะมีกิจกรรมเพียง

อย่างเดียวนั้นคือ กิจกรรมการซื้อขาย กล่าวคือ ชาวบ้านมาตลาดเพื่อซื้อสินค้าตามที่ตนเองต้องการ และเมื่อซื้อสินค้าได้เรียบร้อยแล้วก็ต่างแยกย้ายกลับบ้านของตนเอง แต่ตลาดน้ำคลองแหได้มีการประดิษฐ์กิจกรรมต่างๆ ขึ้นภายในตลาดน้ำคลองแหเพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความตื่นตาตื่นใจกับการมาท่องเที่ยวความเป็นตลาดน้ำ และได้มีการจัดกิจกรรมตามประเพณีต่างๆ ตามช่วงเวลาที่สำคัญเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและถือเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้กลับมาท่องเที่ยวอีกครั้งตามช่วงเวลาที่มีการจัดกิจกรรมนั้นๆ

การจัดกิจกรรมตลาดน้ำในช่วงแรกเริ่มต้นด้วยการการจัดกิจกรรมการซื้อขายทางน้ำ โดยให้กลุ่มบรรดาพ่อค้า แม่ค้าได้ลงไปขายของในเรือแล้วเมื่อขายได้สักพักก็ได้ให้กลุ่มบรรดาพ่อค้า แม่ค้าได้มีการแสดงโชว์ด้วยการพายเรือออกไปกลางลำน้ำเพื่อต้องการให้นักท่องเที่ยวได้เห็นบรรยากาศการลอยเรือขายของเช่นเมื่อครั้งอดีต นอกจากนี้ตลาดน้ำคลองแหได้มีการประดิษฐ์ประเพณีพิธีกรรมตามช่วงเวลาของเทศกาลที่สำคัญเพื่อต้องการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้มากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมลอยกระทง สงกรานต์ การแห่เทียนพรรษา กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ตลาดน้ำคลองแหได้สร้างกิจกรรมเหล่านี้ให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันจึงทำให้พื้นที่ของตลาดน้ำคลองแหได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเสมอมาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิ ชูชาติ (2547) ที่ได้กล่าวถึงการส่งเสริมการตลาดในการท่องเที่ยวโดยให้มีการพัฒนาการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการท่องเที่ยวตลาดน้ำดอนหวาย มีการจัดกิจกรรมพิเศษ และจัดโครงการแนะนำข้อมูลต่างๆ แก่ นักท่องเที่ยว มีการโฆษณาผ่านสื่อต่างๆ มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวในราคาพิเศษ นอกจากนี้ควรพัฒนาด้านสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในสภาพของสังคมเมืองปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ และคณะ (2548) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ ที่พบว่า การจัดกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่นั้นควรก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่น และควรเน้นหรือฟื้นฟูหรือนุรักษ์ตามแนวทางประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เคยรุ่งเรืองเมื่อครั้งอดีตจะถือเป็นการสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่นั้นๆ อีกครั้งอย่างแน่นอน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากงานวิจัยเรื่องนี้ พบว่า ตลาดน้ำคลองแหยังมีความจำเป็นต้องปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เช่น ในเรื่องการปรับปรุงพื้นที่ทางเดิน เนื่องจากพื้นที่ทางเดินเป็นพื้นดิน ส่งผลให้เกิดฝุ่นฟุ้งกระจาย ซึ่งผู้วิจัยมองว่าอาจจะทำให้อาหารไม่สะอาดได้เพราะพื้นทางเดินของนักท่องเที่ยวอยู่

ข้างบนส่วนพื้นที่ขายของของแม่ค้าอยู่ด้านล่าง การปรับปรุงบริเวณนั้น ได้ขยับลงบริเวณทำน้ำของตลาดน้ำคลองแหควรสร้างให้มีพื้นที่ทางเดินลงคนละทางกัน เนื่องจากพื้นที่ขึ้นลงที่สวนทางกันคับแคบเกินไป ควรสร้างแนวทางการเดินขึ้นลงแบบแยกจากกันทั้งนี้เป็นการป้องกันอันตรายจากการสวนทาง และความไม่เป็นระเบียบ การนำวัสดุธรรมชาติมาใช้ควรมีการเน้นความสะอาดโดยเฉพาะกะลามะพร้าวที่อาจเกิดเชื้อราจากการล้างไม่สะอาดและนำกลับมาใช้ใหม่ ควรมีการสร้างมาตรฐานของภาชนะสินค้าด้วยการเน้นความสะอาด ปลอดภัย การปรับปรุงพื้นที่ห้องละหมาดควรให้ความสะอาดมากขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ของการอาบน้ำละหมาด และควรมีความมิดชิดมากขึ้นด้วยการสร้างกำแพงปิดกั้นอย่างมิดชิด การปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบของตลาดน้ำคลองแหเพราะขยะมูลฝอยมีปริมาณมากขึ้นควรเน้นการทำความสะอาดพื้นที่ก่อนเปิดตลาดน้ำคลองแหเป็นประจำทุกสัปดาห์ โดยเน้นพื้นที่โดยรอบตลาดน้ำคลองแหด้วยเพื่อสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวที่เน้นความสะอาดซึ่งควรให้กลุ่มบรรดาพ่อค้า แม่ค้าที่มีส่วนในการทำงานในตลาดน้ำคลองแหได้ร่วมมือกันทำความสะอาดอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมองว่าควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการท่องเที่ยวและการบริโภคของตลาดน้ำคลองแหกับตลาดน้ำของจังหวัดอื่นๆ ในลักษณะของการประดิษฐ์เพื่อต้องการให้เข้าใจถึงตลาดน้ำในแต่ละพื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภคว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และมีบริบทแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยว. 2549. เรื่องการท่องเที่ยวในเมืองไทย.

<http://dru.ac.th/home/023/travel/index.html>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2553)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2524. เรื่องการท่องเที่ยวทางน้ำ.

<http://www.thaii.tourismthailand.org/hom>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2553)

กิตติพร ใจบุญ. 2537. วัฒนธรรมการท่องเที่ยวและการบริโภค: ความหมายที่เปลี่ยนแปลง.
วารสารร่วมพฤษ 12: 2.

กุลวรา สุวรรณพิมล. 2548. *หลักการมัคคุเทศก์*. กรุงเทพฯ: โสภณการพิมพ์.

กฤษณพันธ์ เฟิงศรี. 2536. การวิเคราะห์พฤติกรรมการอ่านหนังสือพิมพ์ของประชาชนในจังหวัด
ลำปาง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เกียรติ จิวะกุล และคณะ. 2525. *ตลาดในกรุงเทพฯ : การขยายตัวและพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. 2530. *บรรยายการประชุมกลุ่มย่อย. ผลกระทบของอุตสาหกรรมกา
ท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชยันต์ วรรณะภูติ. 2549. “ ‘คนเมือง’: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่ และพื้นที่ทางสังคมของคน
เมือง” *ศึกษาศาสตร์สาร*: 34.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2544. *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ. 2544. *รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มน้ำวาง*. เชียงใหม่:
โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมบ้านสวนนนทรี.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2547. *รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเขตลุ่มน้ำแม่แดง*. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร. 2542. *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ : วิชาษา.
- ตลาดน้ำ. 2553. <http://www.www.skn.ac.th>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2553)
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2549. *รวบรวมบทความวารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ปีพ.ศ. 2549*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เทศบาลเมืองคลองแห. 2554. <http://www.klonghaecity.go.th/news.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2554)
- ไทยโพสต์. 2552. การท่องเที่ยวของไทย. <http://www.thaipost.net/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2552)
- ธนภูมิ อติเวทิน. 2543. *วัฒนธรรมบริโภคนิยมกับอาหารเพื่อสุขภาพในบริบทสังคมเมือง*. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยามหาบัณฑิต. สาขามนุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวล สารสอน. 2533. *ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคม – เศรษฐกิจที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิตา บัวงาม และคณะ. 2546. *รายงานการวิจัย เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดลำพญา อ. บางเลน จ.นครปฐม*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- นิโกลาส์ แชนด์เวส. 2506. *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม*, แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร พระนคร: ก้าวหน้า.
- ประดับ เรียนประยูร. 2541. *รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ปรีชา แดงโรจน์. 2544. *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: ไฟว์ แอนด์คัพรี่ พรินติ้ง.
- ปิ่นเพชร จำปา. 2545. *วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394 – 2544*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พัทธา สายหู. 2528. *กลไกของสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงบุหงา ภูมิพานิช. 2539. *การท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ภัทรพงษ์ คงวิจิตร. 2543. *พื้นที่และความหมายของการท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบาง*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา), สาขาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภูริทัต ไชยเศรษฐ์. 2516. *ชุมชนป้อมมหากาฬ: การสร้างและต่อรองความหมายในพื้นที่ทางสังคม*. วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, สาขาการพัฒนารวมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มณีวรรณ ผิวนิม และคณะ. 2546. *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยงยุทธ เนาวังวรารห์. 2543. *มาตุภูมิ 72* (หนังสือพิมพ์ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พ.อ. ยงยุทธ เนาวังวรารห์ 23 เมษายน 2534). หน้า 17.
- ยุคลธร เตชะวนาการ. 2545. *แม่ค้าตลาดน้ำ: วิถีชีวิตและการดำรงเอกลักษณ์ของชุมชน*. วิทยานิพนธ์พัฒนาแรงงานและสวัสดิการมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาแรงงานและสวัสดิการ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุพดี เสตพรรณ. 2537. *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย*. กรุงเทพมหานคร: พิษณุการ์พิมพ์.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- รัฐติการ คำบุศย์. 2548. การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินกรณีศึกษา: เกาะเกร็ด จ. นนทบุรี: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ราตรี โตพงษ์พัฒน์. 2543. วิธีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ลยาศรี หุณณะเสวี. 2534. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- วัลย์ลดา วิวัฒน์พันธุ์ชาติ และคณะ. 2550. อุปทานการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืนบนพื้นที่เกาะช้าง กิ่ง อ.เกาะช้าง จ.ตราด. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิมล อังสุนันท์วิวัฒน์. 2544. ชีวิตไทยกับสายน้ำ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิลาวัลย์ ปานทอง และคณะ. 2554. ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงคำ โครงการบรรจบวิจัย “ภาษาและวัฒนธรรมไท – ไทย” ลำดับที่ 1. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- ศรินทร รัตน์เจริญจร. 2544. ร้านกาแฟ: ความหมายในวัฒนธรรมไทยยุคบริโภคนิยม. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีสุพร ช่วงสกุล. 2547. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมืองสงขลา พ.ศ. 2385 - 2472. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิธร นิธิปรีชา และคณะ. 2547. โครงการบ้านปราสาทกับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. 2551. หลวงพระบางเมืองมรดกโลก : พื้นที่พิธีกรรมและการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ในกระแสโลกาภิวัตน์. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). 2550. สู่พรมแดนความรู้เรื่องวัฒนธรรมบริโภค. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สกุณี ญัฐพลวัฒน์. 2541. *ตลาดน้ำ วิถีชีวิตพ่อค้า – แม่ขายไทย*. กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี. เวิลด์ มีเดีย.
- สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. 2539. *ประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา เนื่องในมหามงคลวาระกาญจนาภิเษก*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พร้อมมิตรการพิมพ์.
- สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์. 2549. *ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ และคณะ. 2548. *การศึกษาศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมของจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่*. ภูเก็ต: สถาบันราชภัฏภูเก็ต.
- สินธุ์ สโรบล อุตร วงษ์ทับทิม และสุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์. 2545. *การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค).
- สิริกมล ศรีเดช. 2545. *ตลาดดอนหวาย: พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวและการบริโภค*. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุดารา สุขฉายา. 2548. *กรุงรัตนโกสินทร์ และประวัติศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- สุพักตรา สุทรสุภา. 2540. *พื้นที่เปิดโล่ง: องค์ประกอบในผังเมือง*. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*. 19 (1): 17.
- สุภร เสรีรัตน์. 2540. *พฤติกรรมผู้บริโภค*. กรุงเทพฯ: วาสิทธิพัฒนา.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2547. *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สารคดีการท่องเที่ยว. 2553. *เรื่องเที่ยวทั่วไทยกับนายรอบรู้*. <http://www.sarakadee.com>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2553)

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำราญ เมฆวรรุฒิ. 2550. *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- อริตา สุนทโรทก. 2548. *ตลาดนัดมหาวิทยาลัยมหิดล: การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อมรศักดิ์ พิบลศโนมัย. 2546. *ธุรกิจการท่องเที่ยว*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาคการพิมพ์.
- อุทัย ปัญญาโกณ. 2547. *การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมอาข่า*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทุมพร หนูมาน้อย และคณะ. 2546. *รายงานวิจัยเรื่อง แนวทางการวางแผนกิจกรรมเพื่อนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำดำเนินสะดวก อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- อานนท์ อาภารมย์. 2525. *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์.
- อานอบ คันทะชา. 2540. *รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณภาพน้ำจากคลองอู่ตะเภาในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- Baudrillard, Jean. 2001. *Selected Writing*. Stanford: Stanford University Press.
- Ferguson, Havie. 1992. *Watching the world Go Round: Atrium Culture and the Psychology of Shopping*. In *Lifestyle Shopping: The Subject of Consumption*. edited by Rob Shield London: Routledge.
- Gell, Alfred. 1982. *The Market Wheel: Symbolic Aspects of an Indian Tribal Market*. MAN vol.17, แพลโตโดยวิลาวณย์ ฤดีศานต์.
- Hobsbawm, Eric and Terence Ranger. 1983. *The Invention of Tradition*. London: Cambridge University Press.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- Lefebvre, Henri. 1991. The Production of Space. Malden, Massachusettes : Blackwell Publishers.
- Shield, Rob. 1992. The Individual, Consumption Culture and the Fate of Community. In Lifestyle Shopping: The Subject of Consumption, Rob Shields (ed.), London: Routledge.
- _____. 1992. Space for the Subject of Consumption. In Lifestyle Shopping: The Subject of Consumption. London: Routledge.

บุคลากรกรม

ก๊ะนา ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 เมษายน 2554

ก๊ะนีย์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2554

ก๊ะมาร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 มิถุนายน 2554

ก๊ะเยาะ ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 16 เมษายน 2554

ก๊ะเราะ ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2554

น้ำกานต์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553

น้องแก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2554

น้ำดา ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 18 พฤษภาคม 2554

น้องหนูนา ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 15 เมษายน 2554

น้องอ้อม ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 22 พฤษภาคม 2554

น้องไอ้ต ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2554

บุคลากรกรม (ต่อ)

บังพิน ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 16 เมษายน 2554

ป่าจิง ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 16 พฤษภาคม 2554

ป่าคิด ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553

ป่าสาว ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 22 พฤศจิกายน 2554

ป่าแสนดี ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553

พี่กล้า ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 พฤษภาคม 2554

พี่กิ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553

พี่กึ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 กันยายน 2553

พี่แก้ว ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 กันยายน 2553

พี่ก้อง ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 มิถุนายน 2554

พี่จัน ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปาง จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 กันยายน 2553

บุคลากรกรม (ต่อ)

- พี่เจียบ ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 17 เมษายน 2554
- พี่ชัย ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤศจิกายน 2554
- พี่ตะ ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 16 กรกฎาคม 2554
- พี่ตั้ง ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 16 เมษายน 2554
- พี่ต้อง ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 เมษายน 2554
- พี่โต ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 14 สิงหาคม 2553
- พี่นา ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 22 พฤษภาคม 2554
- พี่น้อย ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553
- พี่บอล ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 22 พฤษภาคม 2554
- พี่มาร์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 14 สิงหาคม 2553
- พี่ภา ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอาหมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอลำปางใหญ่
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 18 พฤษภาคม 2554

บุคลากรกรม (ต่อ)

พีเมขาม ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอหัมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอบางขัน
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553

พีศักดิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอหัมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอบางขัน
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2553

พีศรี ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอหัมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอบางขัน
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 12 พฤษภาคม 2554

พีศรีสมร ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอหัมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอบางขัน
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2554

พีสา ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอหัมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดน้ำคลองแห อำเภอบางขัน
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 18 มิถุนายน 2554

พีสม ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอหัมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอบางขัน
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 18 เมษายน 2554

พีหญิง ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอหัมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอบางขัน
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 14 สิงหาคม 2553

พีหญิง ผู้ให้สัมภาษณ์, ไรหนับ ศรีอหัมัด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ตลาดน้ำคลองแห อำเภอบางขัน
จังหวัดสงขลา, สัมภาษณ์วันที่ 22 พฤษภาคม 2554

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล นางสาวไรหนับ ศรีอาหมัด

รหัสประจำตัวนักศึกษา 5111121030

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จ
ครุศาสตรบัณฑิต (วิชาเอกสังคมศึกษา)	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา	พ.ศ. 2548
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนามนุษย์และสังคม)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	พ.ศ. 2555

ตำแหน่ง และสถานที่ทำงาน

ครู พ.ศ. 2548 – 2552 โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
พ.ศ. 2553 โรงเรียนพะตงวิทยามูลนิธิ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา

การตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงาน

ไรหนับ ศรีอาหมัด, เกิดถวา บุญปรากฏ, และณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. 2554. การประดิษฐ์ตลาดน้ำคลองแหให้เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยว. โครงการประชุมวิชาการระดับชาติ “ชุมชน ชุมชน คนได้ ครั้งที่ 3 เสียงจากผู้ไร้สิทธิชายแดนใต้”. สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ไรหนับ ศรีอาหมัด, เกิดถวา บุญปรากฏ, และณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. 2554. ตลาดน้ำคลองแห: พื้นที่ของการท่องเที่ยวและการบริโภค. โครงการประชุมวิชาการระดับชาติ “วิถีคน วิถีชุมชน วิถีแห่งปัญญา”. สงขลา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.